

8595

విజయ
శ్రావణము

భారతి

నంపుటము 30
నంచిక 8

జయ ! సిరికంఠా !

శ్రీ బొడ్డు బాపిరాజు

వల దాగు మాగు మంతన్ ;
తలపడకుము సాహసింప ! నాతండ్రివిగా !
వలకారి నేల్పు సాముల
పలుకుల వలజిక్కి విషము భక్షింతువటే ?

ఏమన్యాయమురయ్య ! కాళ్లబడినారే యందమా చేవతా
స్వాములే — దానికె యుద్విప్రాయి విష మాస్వాదించువా ? ఏమి పో
రాములే ! ఒంటరి సొంటికొమ్మువటే ? లేరా పెండ్లమున్ బిడ్డలున్ ?
ఏమైపోదురా వార లెంచుకొనవేమీ ? వెట్టి లింగయ్యవో

తనకున్ మాలిన ధర్మమున్నదియటే తండ్రి ? విషన్న ప్రళా
వనసంరంధము చాలు ; మేలు విరమింపన్ ! 'దుర్విహాపోశనం'
బన దోశ్యక్తిని దుష్టదైత్యబలమున్ ముందింపుటా ? కానిచో
ఓను దర్పించిన కార్యమేమి ? చెలగాటం పోను మోక్షమునకు గుండె
యింకె యి

(1)

97

మద మాతంగ తురంగ వారవనితా మందార మాణిక్య నం
పదకెల్లన్ తనకొంగు చాచిన నిలింపస్వామి యేమయ్యె నా
పదనేళిన్ ? విచమన్న వెక్కినము దోపన్ తోకబాడించె ! బూ
డిద బుస్సన్నపు నీపు పాల్పడితి విట్టే దానికిన్ శంకరా !

ఆ దామోదరు డేడి ? అడ్డుపడరాడా నేడు ? సింగారపున్
శ్రీదేవిన్ తెకతేర పెండ్లికొడుకై చేకొన్న నాడున్న ధీ
రోదారత్వము మొక్కవోయినదియేమో ! కాక, ఎవ్వని కిం
జేదా ప్రాణము ? కాటికాపును నినున్ శేషించి గంగాధరా !

అసుర ద్వేషులు సిగ్గులేక యెటు నిన్ను కించినారయ్య ? వా
రసులైనా రలనాడు వార్ధి మధన ప్రాదుర్భవద్భాగ్యముల్
గ్రసించింపన్ ; మరినేడు పెత్తనము నీ కందించిరే ? కూలికిన్
విసముం ద్రాగు నెవండు స్వామి ? వలదీ పెంద్రోవ పేరంటముల్ !

ఒకటా వేల్పుల ప్రోహముల్ పలుక ! పీయూషము పేరెప్పి వె
ట్టికినై ఆ దితిబిడ్డలం బిలిచి కాడిం గట్టిరేకాని, వా
రికి వెల్లేనుగో, వేల్పులూవాయిడిరే ? లేదయ్య ! భాగస్థులం
గికురింపన్ సెనుకాడ రీఘునుల రక్షింపంగ నే పుణ్యమో ?

నీకే చెల్లును ! కొండచివ్వి తొడపుల్, నమ్మేచి కొంబూది, ము
క్కాకల్ గ్రక్కెడి నొన్నకన్ను, సిగవై గయ్యాళి గంగమ్మ, ఆ
కాకాపీనము, గంగిరెద్దొకటి, నిచ్చల్ బిచ్చపుంబునక, ఈ
ఆకారాలకు తోడు తక్కువగునే హాలాహలం బీశ్వరా ?

ఒక కార్పిచ్చుల కన్ను చాలదొకొ యేదో వెట్టి బట్టింప స్వా
మికి ? ఎవ్వరి యదృష్టమో ! కలుగదా మిన్నేటి క్రొన్నీటి చ
ల్వకు నేకేడురు మల్లికార్జున శరీరచ్ఛాయలే మేఘమా
లిక నీలద్రావిలోడునో పటు విమార్పిం గ్రాగియున్ మ్రాగియున్

కైలాసాచల కేళి కందరములన్ కాత్యాయనీ దేవితో
కాలక్షేపమునేయు నీ పురుసుపోకన్ వచ్చితే ? మెచ్చిదా
కాలకే నేల్పులు గండపెండెరము సింగారితం మన్నారో ? ఏ

తెలిగోనాభివృద్ధిపాదముపాడుగుమీ దుస్సాహసముల్ ప్రభూ !

గ్రం ౨లయు

అసలే నీయెడ పెన్న పూస ! కరగన్ యాచింప నవ్వేల్పు, లో
నును రియ్య న్నెనుదియ్యలో ? సరియె ! — నిన్ను న్నమ్మియున్నట్టి
మా అసహాయాశ్రిత భక్తకోటికొక యయ్యో జూపి, ఆపై సుధా
రసమైనన్ విసమైనగ్రోలు; మిక నేలా మాకు నీ జోలియున్ !

నీ సామర్థ్యము నే నెరుంగనిదె ? మున్ గీడెంచి మేలించు తెం
డే సామాన్యము; బాడబోజ్వల విమాగ్నిజ్వాల నీ వోర్తగా
కో నవ్వేత్వర ! కుటీనున్న పదునాల్గున్ లోకముల్ సైచునా ?
నీ నన్భావమదే జగత్ప్రళయ నాందీరావమానో ప్రభా !

స్వామీ ! వాదన లేల ? నాడు పలుకుం బాలింపగా దన్నచో
ఈ మేనం గొనమూపిరుండువర కీ వెల్లూ విషంబుం బె దా
నోముం జూచెద ! రాజకన్న బలవంతుం డౌనురా మొండి ! రా
జీ మార్గంబున బోదమన్న విషమే నేవించెదన్ నీ బదుల్.

అమ్మ భవాని ! నీవు విసవైతివో నాధుని సాహసమ్ము ? కా
నిమ్మని యూరకుంటివోకొ నీమెడతాళి బలమ్ము నమ్మి ? ని
క్కమ్ముగ కన్నతల్లియని కల్గిన నీవలె నిద్రవోవునా
నిమ్మకు నీరువోసికలు ? నిల్పదో ? కాలు గదల్పనిచ్చునో ?

నే చెవి నిల్లుగట్టుకొని నేరుపునన్ బ్రతిమాలి చెప్పియుం
జూచితి; పంథము న్విడచు నుంతయునన్ ; తనమంచి చెడ్డలే
తోచని తిక్కశంకరునితో ఎటు వేగుచు నుంటివమ్మ ? నీ
వాచపితేరి దారికిని వచ్చునో పిచ్చి శివయ్య చూడు మీ !

కాదో బాదరబంది యేదియును ! భిక్షాపాత్ర కేనాటికిన్
రాదో డౌమము ! ఎందు కంత వెగటై ప్రాణమ్ము మాతండ్రికిన్
చేదన్ మ్రింగగవచ్చె ? మీసవతివేచి, లింటిపోరుల్ మనః
భేదాలైనవో చావ ! మెట్లతని పూన్కిన్ మాన్పి మల్లించువే ?

ఏ హిమవైల సానువుల, ఏ ప్రమదావన వీధులన్, వియ
ద్యాహిని సైకతమ్ములను తాండవకేళి వినోదమోద నే
లాహత బుద్ధలై ఎరుగరా ? బనవా ! రిటి ! శృంగి ! భృంగి !
హాలాహల మానునంట హరు డడ్డపడంగను రండు రండురా !

అదే బాహ్యము నిరుద్ధ దృష్టి, నిటల వ్యాలోల నీలాలకా
చుద, హస్తాంత గల్గివచ్చుక, వివత్ శంకా కళంకోదయా
స్పద దైన్యాకృతి తల్లి హైమవతి నిం బాటింపగాబోవు, నీ
విదియేనా తను వర్ణమిచ్చిన మహా ప్రేమార్థ తాత్పర్యమున్?

అరుగో చెన్నరి చిన్ని చెంగలువ పూలై వాడి న్రాల్మొములన్
వెరపుల్ మూగిన మబ్బులై తిరుగ నిన్ విషింపలే; రమ్మ పై
చెరుగుం జెంగులు వ్రేళ్ల జుట్టుకొను నాచిన్నారి హేరంబు, డా
సరసన్ వణ్ణులు; డా చిరాయువుల గాంచన్ నీమతుల్ మారవే?

అరరే ! నీ కిటువంటిబుద్ధి పొడమంగా నేల ? కొండంత కా
పురముం గట్టన జెట్టి యిట్టి చెడుచావుం జావనీ కిష్టమే?
సరిలేనీపని చూడు—వజ్రవచస్పాఠంబున నా యథం
గుర సద్భక్తి బలమ్ము బ్రోచుకొను నీకుం గీడు రాకుండగన్

వినువో వేలుపులార ! శంభుడు దయావిస్ఫూర్తి వాదానము
నైనసాగించె జగద్ధితస్ఫురణ;—పొంగుల్ వోవు హాలాహలం
బును జాంబూంబుల దీప్తి తెల్లని గళమ్మున్ నీల మాణిక్యమం
డనమై చక్క నలంకరించెను; కనుం డా స్వామి సౌందర్యముల్!

జయ మృత్యుంజయ ! వరదా
భయ ముద్రిత భద్రపాణి ! వసనీకృత ది
క్పయ ! పంచవదన ! మదన
స్మయహరణా! శ్రేతశరణ్య ! జయ సితకంఠా!

రాయల శాస్త్రవైదుష్యము

శ్రీ దివాకర్ల వేంకటాచార్యుని

రాయలవారి వ్యవస్థాపన విశేషములను. అది సర్వతోముఖమై పరిణామానుసారము విషయములనుండి యాగమాంతములవఱకు నెగరబ్రాకుచున్నది. ఆయాసందర్భములలో నాముక్తమాల్యదయం దాయన ప్రదర్శించిన శ్రుతిస్మృత్యుపనిషత్పరిజ్ఞాన మవారమై యాశ్చర్యము నొందించుచుచుండును. మగురావులమును వర్ణించుచు నాయన యందలి ధరణీసురులు “హరగనదాదులైన వలహస్తము చాపరుదానధార” కనిపెట్టి దానికి జరసముపార్జితాన్ని లడిచెంది పశించునని వారు భయమందుటయే కారణమని నూచించెను. బ్రాహ్మణుల వక్షిణహస్తమున నగ్నియుండునని వేదములు చెప్పట యందుకుఁ బ్రమాణము. విష్ణుచిత్తుఁడు స్వమాయమును స్థాపించు సందర్భమున ముడుట నారాయణుఁ డొక్కఁడే యుండెననియుఁ దరువాతి “లీల నేకాకలి చినదు, పెక్కఁగునవను నయ్యఁ జదచిద్వయంబుసాచ్చి” యనియుఁ ఛాందోగ్యుపనిషత్ప్రతిపాదితమైన యర్థము నుదాహరించెను. “ఏకోహై నారాయణ ఆసీన్న బ్రహ్మ, నేకానో, నానో, నాగ్నియేహ, నేమే ద్యావా పృథివీ, స సక్షత్రాణి, సమాలోక, సచంద్రిమాః” “సవిత్కా సరమేరి, తస్య ధ్యానాస్తస్య” యనుచు మహావిషవద్వాక్యములందును, “సోకామయతబహుస్యాం ప్రజాయేతి, సరివా తపతతి, సరివస్త్రాస్త్ర, ఇదం సర్వమస్త్రుజిత” యను తైత్తిరియోపనిషద్ వాక్యములందును, నీ యర్థమే ప్రతిపాదింపఁబడినది. ఛాందోగ్యమునందలి యంతరా దిత్యవిధ్యలో “కపాఃసం పుణ్డికేమేవమక్షిణే తస్యో దిగినాను”యని యుండుటచే నక్షిణీ యను ద్వివచన శబ్దమువలన సూర్యునందలి పుండరికాక్షుఁడు నారాయణుఁడే యని విదితమగుచున్నది. దీనినే రాయలవారు,

.....అంతరాదిత్యవిద్య
నర్మలఁ బుండరికాక్షఁ డెరివయగుట
కక్షిణీయని యన్యద్యుక్త్యక్షదశక
తాక్షవిధి గుప్తకౌదులందు నొకఁడు
కాదనుట కామరీయే విలక్షణికఁ జెలిపి.

నని వక్కాణించి యున్నారు. “అస్తర్వహీశ్చ తత్సర్వం వ్యాప్య నారాయణస్థితః” అను నారాయణీయ యజ్ఞకోపనిషద్వాక్యమే “దిలమై లో పలి దానెయిన్నిఁ జెలిపి న్నారాయణం” బనునెడ వ్యక్తమగుచున్నది. “సర్వేశ్వో అచిక్షేవ విశ్వు పర మాత్మనో వాచకా” యని శ్రీమద్రామానుజ విరచిత వేదార్థ సంగ్రహమునఁ గల యర్థమునకుఁ ప్రతులం దారుణములలో బ్రహ్మోద్రాది శబ్దములన్నియు సామాన్యవిశేషముచే నారాయణుడు నందే పర్యవసించుచున్నవని చెప్పఁబడినవాక్యము ప్రమాణము. దీనినే రాయలవారు “ఆరుణంబుల సామాన్య విశేష రీతి నిఖలంబు వృద్ధజాలంబు నిర్మలనారాయణ శబ్ద మందునెనుదిగి బర్యాప్తమగుచున్నది”నని నూచించి యున్నారు. ఈ సందర్భముననే యాయన “ఏవ సర్వభూతా వ్రంతాత్మాఽపహరితాపాప్యా దివ్యోదేవ ఏకో నారాయణ” అనెడి సుఖాలోపనిషత్ప్రసందలి వాక్యము నుదాహరించి తత్ప్రమాణముచే విష్ణుచిత్తుఁడు నారాయణునికన్న పెలుడేవుఁడు లేడని నిరూపించెనని తెల్పియున్నారు. స్వమతిస్థాపనమునందే విష్ణుచిత్తుఁడు ఋగ్యుదమునకు సంబంధించిన కాషఠిక బ్రాహ్మణోపనిషత్ప్రసంగం యింద్రప్రతిర్థన వృత్తాంతమును, వితరీమోపనిషత్ప్రసంగం యాగర్భణీవస్తుప్రక్షేపనామదేవుని కృత్తాంతమును నుదాహరించి యుండెను. “మాతా పితా భ్రాతా నివాసః శరణం సుఖానంతరీ రామయణ యని సమస్తంబునకుఁ బరాయణంబుగా

నతినిం బ్రతిపాదించు శ్రుత్యంతరంబుగలదని రాయలు నూచించిన యాశ్రుతి సుబాలోపనివత్తు. కేశి ద్వజుఁడు ఖండికున్ని రాజ్యమెల్ల గ్రహించి “ఫలం బాకొంక్షింపక గెల్లు మృత్యువు నవిద్యం, బట్ల కుందున, దుదెక్ నాకుండు”నని యొక నియతిచే జ్ఞానాశ్రయఁడై సుఖానీకముల రచింప వారం భించెను. “ఏ నవిద్యకలన మృత్యువుఁడరియింప ననఘ! రాజ్యముల మఖాదికములఁ జేయుచున్న వాఁడ”నని యీ విషయమునే యాతఁడు ఖండికున్ని కెఱుక పఱిచియుండెను. దీనికి “విద్యాంచావిద్యాంచ యస్త ద్వ్యవో భయోగంపహ. అవిద్యయా మృత్యుం తీర్వస్వి దిద్య యా నృత మన్న తే” అను నీశోపనివద్యాక్యము మూలము. ఇటు మృత్యువనఁ గా బ్రహ్మనిర్వచనలఁ బ్రమాదపకుట. అవిద్యయనఁగా మఖాదికర్మ, సంగము విడిచి కర్మలూపర్చినచో ఫలానుభవరూపమైన బంధ ముండదని “యోగినః కర్మకుర్వన్ సంగం త్యక్త్యైత్యు ఁప్యైవ” యను ఛాగవగ్గీతా వాక్యము నిరూపించు చుచున్నది. కేశిద్వజుఁడు ఖండికున్నికు మనంబునకు బ్రహ్మ మాశ్రయమనియు, నది పరాపర భేదింబుల రెండువిధములుగా నుండుననియు, నందు పరము మూర్తమనియు నపర మమూర్తమనియుఁ దెల్పి యుండెను. ఈ యర్థమే “ద్వ్యవచ్ఛబ్రహ్మశోభాపే మూర్తంచైవామూర్తంచ” యని బృహదారణ్యకోపని వత్తు చెప్పచున్నది. ప్రధానులు ఖండికున్నిఁ కేశి ద్వజుని మార్కొనఁజేరెను సంవిద్యమన

అలసతి, బరున్పు మనుజుండు కలియుగంబు ద్వాపరంబెన్నఁ గూర్చున్న వాఁడు శ్రేత రుభిత్తుఁడు రూయి మఱి కృతయుగములన్న ననుచివమనోక్త ఋగ్భావ్యామున విననె.

యని ఋగ్భావ్యామునందలి యింద్రుని పలుకుదాహువుమైనది. “అశోరణీయాన్ మహతో మహీయాన్, ఆత్యగ్రహానాం నిహితోస్థజంతోః” అనుశ్రుతి “అణుసమూహములకును నడియు నిన్నుఁ గొల్ప” ననువాక్యమున స్థనించుచున్నది. ఈవిధముగా రాయలవారు పేదోపనివతులందుఁ దమకుఁగల సర్వతో ముఖవిజ్ఞానమును బెక్కుచోట్ల నల్లడించి యున్నారు. కేవలము నేదోపనివద్యాక్యముల యర్థతాత్పర్యముల

నెఱింగించుటయేకాక యందలివాక్యములను స్ఫురింపఁ జేయుపదములనే వారు పలుచోట్ల వాడి యున్నారు అందుచే వారి కాయాభాగము లభ్యిప్రములే కాని శ్రుతమాశ్రయము కావని తెలియుచున్నది.

విశిష్టాద్వైత మత సిద్ధాంతతత్వము నెఱుం గుటకు ద్వివిధములైన సాధనములు కలవు, అందు బ్రహ్మసూత్ర భగవద్గీతోపనివత్తులును దద్భావ్య ములును నొక తెగకుఁ జెందినవి. ఇవి వాదిక్షములులై పండితజ్ఞైకేద్వియమై యుండును. రెండవది వాదోపవాదములకుఁ గొఱగాకపోయినను విశిష్టాద్వైత మును తామరజనులకుఁగూడ సుబోధ మొనరించు సులభ సాధనము. తమిళభాషారచితములైన ద్రావిడ ప్రబంధము నీ తెగకుఁ జెందును. వీనినే ద్రావిడ వేదములని కూడ నందురు. విష్ణుచిత్తునింబ నడుచే గూలించినను వినవచ్చు సవ్యకులలో నిట్టి దివ్యప్రబంధముల యను సంధానముచే గలుగు సవ్యడియు నొక్కటి. పైజ్ఞాన మతప్రతిపాదకములగు నీ యిరు తెగల సాధనములందును రాయలు కడుంగకు నిష్టాతుఁడనట కాము క్రమాల్య దలో బహుళములైనదృష్టాంతములుగలవు. విష్ణుచిత్తుఁడు పాండ్యరాజసభలో నవ్యమతావలంబకుల నోడించినసందర్భమున “జగదుద్ధతికిని నీజము ప్రధానమును” పద్యములో సాంఖ్యద్వైత మిమాంసాదులు సౌగతి ప్రత్యక్షవాదుల మతములు సంగ్రహముగా నూచించి వాని నీక్షిత్యాదులగు బ్రహ్మసూత్రముల సాయమున ఖండించి విశిష్టాద్వైతమే పరమతత్వమని నిరూపించెను. ఇందు రాయలకు బ్రహ్మసూత్రదద్భావ్యము లందుఁ గల సంపూర్ణపరిచయము వ్యక్తమగుచున్నది. విష్ణుచిత్తుఁడు వాదసమయమున “సుఖసంవిత్తత్వ తోద్భావ చుంచుద్వైపాయన సూత్ర సచ్చుగ్రికుల నీగున్మృత్తి నిరూపించి వైఁ దదిష్టాత్మత్వము దానికవ్య దివిషద్వాక్యగ్రనరంబున్ విశిష్టాద్వైతంబును యేటగాఁ జెనుపఁ” బ్రమాణంబుల నూచించెనని రాయలవారు తెల్పియున్నారు. అపరితాత్రుగ్రంథ బాత్రింగుఁడైన విష్ణుచిత్తుఁ డట్లు చెయఁగలుగుటకు విష్ణుప్రసాదమే కారణము. రాయలు వాని నన్నింటి సమగ్రముగా నవ్యసించుట కాయని కామతమువైఁగల యభిమానము కారణము.

శ్రుత్యునిపదమైనచో రాయలవారికి గల పరిచయము వైదికసూచింపఁబడియున్నది. ఛాందోగ్యయజ్ఞక సుబాల కాపిలీశ్రీ బ్రాహ్మణేశోపనిషత్తులలోని వాక్యముల నాయన తన గ్రంథమునఁ బెక్కుచోట్ల ననుసంధానము కావించెను. ఇట్లే యితరములైన యుపనిషత్తులనుగూడ నాయన పరిశీలించెననుటలో ననుమానముకాని యతిశయోక్తికాని యుండునక్కఱలేదు. వేదాంతవిషయములఁ జర్చించినచోట్ల నాయన సర్వదర్శనసారసంగ్రహము, వేదార్థసంగ్రహము, శ్వేతాశ్వతిరదర్శనము క్రికాధ్యాత్మోపనిషత్తులు, సనత్కుజాతీయము మున్నగు గ్రంథములతోఁ జనకుఁ గల పరిచయము నెల్లడించి యుండెను.

భగవద్గీతయుఁ దద్భాష్యములును రాయలవారికి జిహ్వాగ్రగతములే. ఆయన కావించిన వేదాంత విచారమునకు సంబంధించిన వాక్యము లన్నింటికి భగవద్గీతలో నాకరము చూపవచ్చును. ఖండిక్య కేళివృక్ష సంవాదమునందలి

జనిసాహస్ర బహుప్రయాణమున
సంసారంపుఁ ద్రోవవన్నదా
ననుమందున్ ఘోర మోహభేద
మలమక సందారి పాంథుండు వా
సలక ధూళి ముసుగుగాఁగ
నెపుడేజ్ జ్ఞానంపు టుచ్చదకం
బునఁ దత్సారననీయు వానికపు
మెప్పుడూశ్రమంబుం జనున్.

అను పద్యమునందలి యర్థమే యిందుమించుగా గీతలందలి

యదైదాంసి సమిష్టాగ్ని
స్వస్మసా త్కురుతేఽర్జున
జ్ఞానాగ్ని స్ఫుర్జకర్యాణి
భస్మసా త్కురుతేతథా
జ్ఞానం లభ్యాపరాం కాంతి
మచిరణాధికచ్ఛతి.

యను శ్లోక భాగములఁ గానవచ్చుచున్నది. గోదాదేవి విష్ణువు నుపాలంభించుపట్టన వారెడు మత్స్యకూర్య వరాహ వారసింహాద్వ్యతారములలోనే

శాశ్వతముగా నుండిపోయినచో నతఁ డపప్యజ్ఞేయటకు దిర్ఘగౌతమలపుకలైతే యుండుననియు, నున్నను వాని వారులకున్నంత కౌమాంతికము కలుగదనియుఁ బల్కినంటనే తపస్వ నిర్దుకాని “నోరుదేవి జంతువులకే నొప్పి ఘన”మనియుఁ, దా నాత్మకత్వస్వర్భూతాని యను ధర్మమును బాటింపవలెననియుఁ చెప్పి విచారించెను. ఈ వాక్యము “అత్యవ త్వస్వర్భూతాని యః పశ్యతి సపశ్యతి” యనువానిలోనిగేకదా ! ఖండిక్యకేళివృక్షోపాఖ్యానమును జెప్పిన పిమ్మట విష్ణుచిత్తుఁడు పాంథ్యరాజుతో “కాపున ముముక్షున కుపాశ్రమఁజేయుండు ధోర్మజంతు. నీవతని ధజంపు మదియే భక్తియోగంబు .. ఇంతకంటె సులభోపాయం బామోగనయిన పయ్యుగోక్షజంతు గాండివి కుప జేసించిన శరణాగతిధర్మంబు”ని విని సోధించి యాతని భాగవతప్రధానం గావించెను. ఈ శరణాగతి ధర్మంబు గీతా ప్రతిపాదితమైనట్టిదే.

సర్వస్వార్థాః పరిత్యజ్య
మామేకం శరణం త్రై
అహం త్వే సర్వపాపేభ్యః
మోక్షయిష్యామి భారత.

యను గీతాచరమశ్లోకము దీనినే చెప్పవచ్చును. ఇట్లే రాయలు గీతననుసరించి వ్రాసినచో క్లెన్నియో కలవు.

ప్రప్రస్తావత్రయము సంస్కృతభాషావేత్తలకు పండితులకుమాత్రమే సుతాగమై యుండును. ఇందలి యర్థమునే నామాన్య జనులకుఁగూడ నందుబాటు గానికేఁ దెచ్చిపట్టి విద్రావిప్రజంతుములు, సంస్కృత పాండిత్యము లేనివారు వైతిము వినవిజివి వైష్ణవ మతిసారముల నెఱుంగవచ్చును. రాయలీద్రవిప్ర బంధుములనుగూడఁ బూర్తిగా నవిలోడించిననాఁడే. విష్ణుచిత్తుఁడు పండితుఁడుకాదు కాపున నీద్రావిప్ర వేదిములనే చదివిననాఁడే యుండునచ్చును. గోదాదేవి తిరుప్పావై నాచ్చివార్ తిరువాయి మొయి మొదలగు ప్రబంధములను రచించెనట!

కన్యయా విష్ణుచిత్తస్య
కవితాధూత్ కృతివ్యయా

జనస్యభ్యుత్థేదనోదాయః

జగదుత్థేవనాయకః.

అని దివ్యసూరిచరితము చెప్పచున్నది. రాయలు
పంచమాశ్వాసములో

ప్రతిదినము నిట్లుచనియె

మృత పూజయొనర్చివచ్చి సుదతివిశ్రాంతి

మృత ధైర్యయనచు నయ్యచు

నతిగుణములు ద్రివిధానం భాద్యమనుచున్.

అని వ్రాసి గుంఠించెను. ఇవి యాయనకుం
జదివినవే. వ్రావిన ప్రబంధగర్భియములం బరి
లింపినచో రాయలవారందు నిక్షేపంపఁబడిన యర్థము
నంతిమ ఆముక్తమాల్యదలో నిమిచ్చినట్లు తెలియ
నగును. ఇట్లే రాయలవారు వేదాంతం దేశకులవారు
రచించిన మనుమనన కథాపరిపాదకంబగు ప్రబంధ
శతకమును కూడ బరిశీలించియుండిరి.

ఖాండిక్యుని ప్రార్థనపై కేశవస్వామి దాతనికీ
బునర్హతభేదయంబునావి బ్రహ్మసాధనార్హ్యంబు కలిగించు
చోగము నెఱింగించెను. యమాది విషయకంబైన
చూర్ణప్రయత్నమున కన్దమైన పాత్రికీయ మనో
గతిని బ్రహ్మసంబంధినిగాఁకయు ప్రాథమ్య మొగ
మని యాతఁడు మోగించు నిర్వచించెను. ఈ సంద
ర్భమున రాయలు పొంబల మోగగూత్రానుసార
ముగా మోగంగములకు నును వినుమాఁడు ప్రాణా
యామ ప్రత్యాహరణార్థమున, మనసునకు సమాశ్రయ
మైన బ్రహ్మమును దర్శనములను. శౌవనాత్రికు
స్వరూపమును వివరించెను. తరువాత మోగి విష్ణువును
జీవంతపలనవిష్ణుమును వర్ణించెను. ఈ సందర్భమున
గాయలకు మోగతాస్త్రముతోను చదభ్యాసము
తోను గల గాఢమైన పరిచయము క్షృక్రమును
చున్నది. ఇచ్చటి నాయన చెప్పిన యంతయులకు
బాతంజలమోగగూత్రరాజమార్గాంశములందును, విష్ణు
పురాణ సర్వదర్శనసార సంగ్రహ భగవద్గీతాదు
లందును, శ్రీ రామానుజ కృతివేదాంగ సంగ్రహము
నందును నాధారములు గలవు. ఈ వివరములు చది
వినచో నాయన పదమోగమునక గల ప్రవేశము కేవల
సిద్ధాంతమాత్రమే కాదనియుఁ దదభ్యాస రహస్య

ములనుగూడ నాయన యెఱింగి యుండవలయుం
డెలియనగును.

స్మృతిగ్రంథములందును సర్వతాస్త్రములందును
గాయలవారికీ గల పరిచయ మాకు క్రమాలభదలో
బహుస్థలముల వ్యక్తము చేయఁబడినది. కేశవస్వామి
జ్ఞానరించిన యాగమున నాయన శ్రేతాయుగ చరిత్ర
మున కనుగుణముగ గోవును యాగపశువుగా వర్ణిం
చెను. కలియుగమున సత్యాలంధ గవాలంధనన్నాధిప
పలచైత్యక వేవరముతోప్పస్త్రులు నిషిద్ధములని స్మృతి
చెప్పచున్నది. పూర్వయుగములందుఁ గొందఱు
రాజులు గవాలంధము లొనరించినట్లు కనేన దృష్టాం
తములున్నవి. కాళిదాసు మేఘసం దేశమున గవా
లంధము నుదాహరించెను. విష్ణుచిత్తుడు స్వమతి ప్రతి
ష్ఠాపన మొనరించుచు యుముక్షువు పుంపరికాక్షునిఁ
దప్ప నితికునెవ్వని నుపాసించరాదనియు “విష్ణువునకుఁ
దత్తిత్యాల విగ్రహము లగుట బ్రహ్మోద్ధారణ
వ్యాధి భావ భారదాదుల భజనంబు శ్రేయోగమునకుం
గాక యవగ్రహముల కయుక్తంబని స్మృతి చెప్ప
చున్న”దనియు వక్కాణించెను. ప్రధానులు కేశ
వస్వామిపై నెఱిపింపుటకుఁ బ్రేరేచినప్పటికి ఖాండి
క్యుడు ననునను బ్రార్థనజరిపుట గాన శరణుదాచి
నానిని గోపమునఁ గూల్చుట పరలోకాగ్నినదునికి
బాలింపఁ గెన్ప కన్యవాక్యము నుచ్చరించెను.
యామనావాద్యుఁగు కుమారునికి గాజనీశుని బోధించు
సందర్భమున రాయలు తనకుఁ గల స్మృతి సర్వ
తాస్త్రపరిజ్ఞానమును బలుచోట్ల జల్పించెను. పాత్రుఁ
డైనవానిఁ బరికించి యుండి “దుగళం” నొకఁడు
చెప్పకుంపె. బసవపంక్తు దిగిన పరిగ దానము చేయ
వలెనని గాయలు చెప్పిననీతి నే పరాశరస్మృతి

అభిగమోక్తియం దానం

ఆపహృతతు మగ్యము

ఆశ్రమం యాచిమానాయ,

సేవా దానంతు నిష్కలమ్.

అని నడుపుచున్నది. “పితృదేవ క్రియలను విధి
పితృక్రియల నొక్కొ”లని రాయలు చెప్పినదానికి
భారతానుభాషానికపర్యయనందలి “పితృపూజ సమ
గ్రము దైవతపూజనమున” కనుమాట మూలమైనది.

రాజు విచిత్రసరణిచంటి ధార్మికుఁడును, సతిఁగొంది బ్రహ్మచారియు, జాంకి సత్యురాలియు నారగించి సదుపదానియు కేడించి కూరుఁడును, జింది సనియు నగునది రాయలు చెప్పిన ధర్మసూక్ష్మములన్నియు భారతమునందును యజ్ఞ కల్పాగ్నిది స్మృతుల యందును జెప్పఁబడి యున్నవి. బ్రహ్మరాక్షసుఁడు సోమశర్మగా నుండినప్పుడు “పచ్చితోల్ప టై చుచ్చుల మెట్లందికొనఁదాన యూర్గల్ల ను త్తవత్స”నని రాయలు వర్ణించెను. ఇటు వర్ణింపఁబడిన మహిషి మేషీధేను పాదరహిణుఁడగుమలతలన వపార పుణ్యఫలితములు కలుగు నని శేషధర్మములందుఁ జెప్పఁబడినది. “ఆర్య” కృష్ణ జిందానం సంస్కృతాధి వివాశివ”మృనియు, ఉపా సహః ప్రచారావ సరస్వలోక చరో భవే”తనియు శేష ధర్మములు చెప్పుచున్నవి. పయస్వినియైన మహి షిని సుమృచ్చునికి గాఁముచేసినచో నవమృత్యువు తొలగు నను ధర్మము కలదు. “రత్నేన సుభేన సుధం భవతి, వృషాణామింద్మ మసభేనచ” యని బృహత్సం హితయందును, రాజేనూహలముల నేను రత్నముల ధరింపవలె”నని హోలాస్థ్యమునను జెప్పఁబడిన నీతిని బురస్కరించుకొనియే రాయలు రాజనీతి సందర్భమున పరియించువట్టి యొకమణి

అలుఁగా సంగొనుము ధరణి వెంకి సువేని

జ్వలతికు వలదేవాపర

ముల మణుల విభూషణములు ధూపశిదాలన.

అని చెప్పియుండెను. మనువు

సురాస్త్రముల మన్నానం

పాపాపాదములముచ్యతే

తస్మాద్బ్రాహ్మణ్యం రాజసాన్య

ప్రశ్నశ్చ నమరాం పితేర్.

అని ద్విజాలకు సురాపానమును నిషేధించెను.

దీని నాధారముగాఁ గొనియే రాయలు పంచమాశ్వా సమునందలి వసంతిర్నవన్దనములలోఁ గోకిలస్వనమునకుఁ బంచమత్వము వసులకు “ద్విజాతగాంచినయ మధుసేవ

*అమాయుగ మనుక్రాంతి

ధృతిపాత మహాలయాః

తిప్రాప్తకాశ్చ విజ్ఞేయా

మణ్డవల్గః ప్రకీర్తితాః.

విశువలేక జాతివాసినలేంట్ల నిస్సృనముఁ గూడు కొనుట”ను గారణముగాఁ జెప్పి చమత్కరించెను. గోదాదేవి విరహమును వర్ణించుసందర్భమున రాయలు మధ్యాహ్నము మంత్రవాది యామె స్థలి దూలు వట్టుగా తుసిన ధాంఘ్యహంగియు, సుదుచిరవితాన కోసుంధధారియునై ఘటయంఠ్రసరము త్రిప్పము జపింప మొదలిడెనని వర్ణించెను. ఇది యాభిచారిక క్రియయాలచే నాతనికిఁ గొసుంఠ్ర వస్త్రధారణము చెప్పఁబడినది. సాగ్వాచారమున శ్వేతివస్త్రధారణ మును నాభిచారికొడి క్రియలయందు రక్తవస్త్రధారణ మును స్మృతిగ్రంథములు విధించుచున్నవి. యాము నాచార్య చరిత్రమున రాయలు పాంశ్యరాజు వెట్టి వైవమును వర్ణించుచు మణ్డవలి (98) క్రాద్రియము నాలిండు శంకరదాసమయ్యభి క్తప్రతితికారఁ బెట్టునని వర్ణించెను. మణ్డవలి క్రాద్రిములు స్మృతులలోఁ జేర్కొనఁబడినవి.* ఈవిధముగా రాయలు స్మృతి ధర్మకామ్రుముల ప్రశంస చేసినదోట్లము క్తమున లెక్కన మిక్కిలిగా నున్నవి.

ఆము కమాలగదయం దచ్చటచ్చట చూచింపఁ బడిన పూర్వగాల్లను బరిశీలించినచో రాయలవారి పురాణ సమచ్చయ పరిశీలనము తేటతెల్ల మగును. ఆము కమాలగదయందలి ఖండిక కేళిస్వకేళిపాఖ్యా నము విష్ణుపురాణములోఁగూడ మన్నది. రాయ లీకథా సందర్భముననే కాక చంద్రవతి త్రియము బ్రతిపాదించు నిలరస్థలములఁగూడ నా పురాణమును బఠించుట వలనఁ గలిగిన విజ్ఞానమును విరివిగాఁ బ్రదర్శించెను.

అనాత్మిన్యా త్మబుద్ధిగ్రా

అస్మేస్యమితి యా మతిః

అవిద్యారతి సంభూతి

రీజమే తద్విభాగీతమ్.

అను విష్ణుపురాణమునందలి స్లోకము నాయన

ఆత్మికానిమేన నాత్మబుద్ధియును న

స్వంబునందు మిగుల స్వత్వియమితయు

నవనివర! యవిద్య యను మహాతరువును

త్వత్తి కీడ్రియంబు విత్తు మొదలు.

అని యథార్థముగా ననువదించెను. హిరణ్య గర్భవాసపాదులైన కర్మయోగులగు దేవతలకుద్ధులని

రాయలు చెప్పిన విషయము విష్ణుపురాణోక్త స్తోత్రము సారంగా చేయున్నది. విష్ణువిష్ణుడు వామనావతారమును వర్ణించుచు వామనుడు తన దేహమును గ్రందించి భంగుర చక్రమువలెను తెంచినట్లు చెప్పియుండెను. భాగవత విష్ణుపురాణములందు విష్ణుపుష్కరి యాకారపు సజ్జత మంచలము రూపముతో మోగనిద్ర పొంచుచున్నాడని చెప్పబడినది. ఇదిగాక రాయలు విష్ణుపురాణము వాదరముగాఁ గొని రచించినపట్టికను నెన్నియొకలపు. రాయలు విష్ణుచిత్తుని జనభరతమునితోఁ బోల్చి గూతలగు సావీర భారతునినిఁ జెల్లించి బోధించి ముక్తించిన వృత్తాంతము నుదాహరించెను. రహస్యాగ్రేహి సంబంధించిన యా వృత్తాంతము బాగువలె పంచమస్కంధములో నున్నది. గోదాదేవి క్రిరంధరు మహాలంభించు సమయమున భాగవత గాథల నెన్నింటికో పేర్కొని విష్ణుని కావ్యము నుగ్గడించెను. ఆ సందర్భమున నెన్నియొకటిఁ బ్రామాణికపరచుచు వృత్తాంతము నూచించబడినది. ఇంతకావోటి విష్ణుపు వామనావతారమున గృహస్థుని దున్ది యాముని చేతివలెపడిన రామాయణ కీర్తన కౌంఠమునందలి కథ యనుసంధింపబడినది. గోదాదేవిని వర్ణన సందర్భమున నాతఁడు క్రూరముగాఁ గ్రకరాకముల కెచ్చిన భావమును బురస్కరించుకొని చక్రము యుల్పించి సంఘటించెను. ఈ కారణం సందర్భమున నొకచో రాముఁడు సూర్యభాగవత గావించిన యవజ్ఞ యుగ్గడింపబడినది. రాయలు మధురావరమును కవివర విరూపక్షగిరి సప్తపదాన నిలయగాఁగల గావీతి కనకముక్తాకవాట గోపురావేదితోఁ బుత్రాంతోఁ బ్రవేశించి వర్ణించెను. “ముక్తాకవాటం పాండ్యనాం తత్ర ప్రత్యక్ష వానరాః” అని రామాయణమున సుగ్రీవుఁడు వాసరులను గూర్చి పల్కినసంకల్పించి కాధారము. “సకలప్రపంచంబును విష్ణుకేతీ నమిన్వితమై యునికి కేరీరంబునై యుండు” నను నాముక్తగాల్వదలోని వాక్యము రామాయణ యుద్ధకాండమునందలి “జగత్సర్వం కేరీరం తే సైర్వం తే వసుధారల” మ్మను స్తోత్రభాగమునకు వాయుగా నున్నది. యామునాచాళ్యుఁడు మమారునికీ రాజనీతి బోధించు సందర్భమున రాయలు భారతము

నందలి యాదిపర్వములోని యాశోపయాణం కథ నుదాహరించెను. మాలదాసతికథలో హరివంశములోని ఘంటాకన్ధుని వృత్తాంతము ప్రస్తావించబడినది. మధురాపుర వర్ణనమున నశ్వములు కాలింగులైనవి లోపముచే తెక్కలు గోల్పోయిన కార్తవీర్య వృత్తాంతము నుచితమైనది. గోదాదేవియొక్క గాల్గను వర్ణించు సందర్భమున రాయలు గరుడోపాఖ్యానమునందలి గజ కచ్చుపోగకలహమును పేర్కొనెను. మాలదాసతి కథలో గరుడం దిచ్చుటయును మరల మరలకల్పిన వృత్తాంత ముదాహరితమైనది. బ్రహ్మరాక్షసుఁడు ప్రళయం పిపలే వహ్నియను చేవిపురాణాన్ని నుచించిని గాఁగి వాక్యమును ఖండించెను. ఈ విషయముగా రాయలు సందర్భము కలిగిన చోట్లనెల్ల రామాయణ గౌరవి భాగవతాదులందును హరివంశ విష్ణుపురాణాదులందును గల కథలను భావములను వివరించెను. ఇవి విగాహిత కల సురంగమైన యాయన ప్రసిద్ధిని నూచించుచున్నవి. ఆయన “క్రతి సుగంధోప సంహిత” లేర్పి సకల కథాసార సంగ్రహమునుగూర్చి యుండెను. ఆ సందర్భమున సంపాదితమైన జ్ఞానము నంతయు నాయన యాచు ప్రసాద్యులతో నుపదలెను.

క్రతిస్మృతి పురాణాదులలో సరినిష్ఠామైనదైన రాయలప సంప్రదితాగ్రామమునందలి కావ్యలాలము కొండ పిండియని నేను చెప్పనక్కఱలేదు. కావీదాస హర్షభారతి మాగు ధివధూనులయు బాణాదులయుఁ గావ్యములందలి గాయ లాముక్తమునఁ జెప్పి చోట్లఁ గాననగుచున్నది. “స్వకేత్యవధయే కేచిత్ పరస్యవస్థన సే పర, యానవాహం ప్రదాసీనం తస్య మతాపయతిద్వయ” యను మాఘమునందలి శ్లోకమును మనమునం దిదిగొనియే రాయలు స్థాండిక కృతి స్వకోపాఖ్యానము నందిరి

ఎన్నఁడు లావునూడు మన
దెన్నఁ డిగుప్తజీ, యయ్యోనేని పో
రెన్నికయోనె, పోసిన జయం
పన చెప్పిరె, నీదు భాగ్య సం
పన్నులెడేరె గార్వవిలు

అను పద్యమును రచించెను. “పుట్టవదిలి నశోభితిబిల్లుల క్రకకార్య కపుర బలు వన్నెకట్ల జెడ్డి

దైన నవచెడి కాశ్యపుంపనఁగ" నను పద్యము మేఘ సంజేశమునందలి "వల్మీకీగ్రాత్ ప్రథమతీర్థముః ఖండాఖండాపద్య" యను శ్లోకభాగమునందలి యర్థమును స్మరింపఁజేయుచున్నది. ఇవే యనలేక? సంస్కృత కావ్యనాటకములందలి భావములు రాయల కావ్యమున లెక్కకు మిక్కిలిగాఁ గానవచ్చుచున్నవి. వసంతుక్తు వర్ణనమున నొక్కచో రాయలు భర్తృహరి సుభాషితములందలి "విపదిదైర్ఘ్య" మను శ్లోకభాగము నుదాహరించెను. రాయలు ప్యయముగా సంస్కృతమునఁ గొన్ని కావ్యములు రచించిన దిట్ట, సత్యమూర్తిగనము, జ్ఞానచింతామణి, మదాలస చరిత్ర, రసమంజరి మొదలైన వట్టి కావ్యములలోఁ గొన్ని. ఇట్టి పండిత కవివార్యభావమునకుఁ గుంభము కావ్యములు కరచిలామలకములై యుండె ననుటలో నాశ్చర్యమేమి?

రాయలవారికిఁ గాహవ్యమునందే కాక శాస్త్రములందుఁగూడఁ గూలంకషమైన పాండిత్యము కలదు. ఓము క్రమాలయిదలో నాయన యుదాహరించిన తాష్టాంశములఁ జరిగించినచో ఎన్ని శాస్త్రములం బ్రాయస యంల నిశ్చయమైన విశ్వాసము కల్గు సంపాదించిననాయనఁ గన్పెట్టెద్యము కల్గును. వేదాలయం నందే కాక క్రోధిత్సంగీత రాజనీతి వైద్యశాస్త్రములం బ్రాయసకుఁ గల వైదుష్య ముపార్జమైనది. అందును వ్యక్తిత్వమున నాయన కభిమానము మొనరి చెప్పటకుఁ జాల తార్కాణములున్నవి. దానికిఁ సంబంధించిన సెవ్వాంశ సాతకభాగములు రెండును నాయనకు నుపరిచితిమిలే. గ్రీష్మర్షి వగవిడించిన ఏనుట వర్తనపు రాగానే మూర్ఖుఁడు కర్కాటకరాజ్యలోఁ బ్రవేశించును. కర్కాటక సంక్రమణము మనమందఱ మెఱింగినదే. ఈ విషయమును గాయలు "కర్క సంపట శోర్యక" యను పద్యమునఁ జక్కఁగా నుత్పేక్షించెను. అట్లే వసంతభాగమును వర్ణించుచు మూర్ఖుఁడు ప్రరాశితుఁ డొలఁగుట నాచించెను. అమావాస్యనాడు మూర్ఖునిఁ బ్రవేశించిన నంద్రుని యములమును ద్రావి మూర్ఖకేరణములు వానలోఁ గూడి నవృత్తిబిందువులను చైతి ముమియుచున్నచో యన వడిగండ్లు రాలెనని రాయలు వర్తన వర్ణన సంప

ర్థమున నూచించెను. అమావాస్యనాడు చంద్రుఁడు మూర్ఖునిఁ జొచ్చుట సుప్రసిద్ధి శాస్త్రవిషయము.

కలావశిష్టో నిష్పీతిః ప్రసిద్ధ మిస్సగ్రముంపలం
అమానూం విశేషేన్మా అమావాసీతితిః స్మృతా

యని కవిపురాణము చెప్పుచున్నది. రాయ లింద్రగోపములను బురోగారక గ్రహము శిష్యులలోఁ బోల్పుచుఁ గావించిన వర్ణనము గంభీరమై యాయ నకుఁగల తోయిత్విశ్వాసము పాటవమును మూలించు చున్నది. వర్ణకాలమున రవిజూచి కుకుచువార లకును గృహకలామములకును దృష్టి మిన్నులనె నిచ్చెనని రాయలు వర్ణించెను.

అరుణాగోపకతాః కృకలానాః
గగన తల స్థితపృష్ఠినిపాతాః
యదిచ గవాం రివీరీకూః మూర్ఖ్యం
ప్రవతతి వారి లదాన చిరేణ

యని బృహస్పతిహరిలోఁగల వాక్యమున దివి యనుగుణముగా నున్నది. జ్యోతిషశాస్త్రమునైన యుత్పాతము లావవినప్పడు రాజు లెప్పటిసూతి ముసలై కాంతి కర్మల నొసరింపవలెనని యా గ్రంథమున నే చెప్పఁబడినది. రాయ లీ విషయమునే

ప్రవిధోత్పాతిము లావవిన
నవవి విభుఁడు విడువవలయు నధిక ద్రవ్యం
బవనీ సురముః సురముః
పవన సఖముః సురముః భుజిబలిహారో విధివ

యని చెప్పియుండెను. ఉదాహరణమున మూర్ఖుఁడు మీనరాని దరువారి మేషరాని బ్రహ్మ సంపను. ఈ విషయము నూతగాఁ గొని రాయలు

కినినీ వలఁకేడు దండెల్లఁ గలవలలు
మీన వలఁదోఁచుటచిలంబ మేషమేమి
పనియనఁగ నేల విరహోద్ధృత బాంధ్యమువతి
దాహమున కగ్నిలాగఁగఁ దగ్గికియు రాచి

యని యద్భుతిమైన యుత్పేక్ష కావించెను. ఇట్లే వసంతమును వర్ణించుచు నాయన "మునుష చంద్రబలంబుకల్గి మలయంపుంగమ్మలె గాన్పడెడున నేతెంచు లతాంతిబాణమున మూర్ఖుండున మహిం గ్రొత్తిగా ననుకూలించె" నని ముగ్ధుఁడగుఁ జరిత్ర

బలమే కాక సూర్యబలమునూడ లభించెనని వర్ణించెను. సూర్యుడు ప్రతిదినము నద్రుమంపబోవు నప్పుడు తన తేజము నన్నియందుంచుట శాస్త్రసద్ధమైన విషయము. రఘువంశ చతురస్రమునందలి ప్రథమశ్లోకములలో గానివా పీ భావముచే నూచించెను. రాయలు వందలైన వర్షమును నీ భావము నాధారముగా గ్రహించి

అగుజాంపంగు హిమవ్రవన్ రజసి
దీప్తకుంఠి పుష్పగువా
సరకల్లోదితుడోచు మున్ను
యిడుటన్ తాగుమాకుచాలేప సం
కర సాంధ్రాగ్ని శిఖారథ ప్రథం గౌత

నని గంభీరమైన భావమును వెల్లడించెను. తారద్యుమవునఁ బ్రజలగస్త్యర్థ్యము నొసంగి రచన రాయలు వర్ణించెను. ఈ ఋతువు రాగానే

కాశీపుష్ప ప్రతికాశ—అగ్నియారుల సంభవ
మిత్రావరుణమోః పుత్ర! కుంభమోచే నమోస్తుతే

యని యర్థ్యము నొసంగినవారికి ంలమర్రాంపమున ననంతమైన ఫలము చెప్పబడినది. వర్షకాలము రాగానే రచి కర్మలక్షణమునఁ జేసెననియు “వనతిలి, వరాహ, వాహరి, వాయుభుగ్విగోధి, వర్షాబుధి, వారంగ” నని చెప్పి “మూలపయోజకుఁ జేరు తరణి గరణిఁ బ్రమోదసంధాయిగాఁడె” యని పమించెను. జన్మరాశికి మూలప స్థానముననుండు మూర్ఖుడు “మేలుచేయునని జ్యోతిశ్శాస్త్రము చెప్పచున్నది. జన్మ నక్షత్రము తెలియనప్పుడు సాధారణముగా నాముమునుబట్టి నక్షత్రమును నిర్ణయించుచుదురు. పివా పివో గోహిగో యను మూలము ననుసరించి యాయుక్తములు ముదలనున్న నాములలవారికి గోహిగో నక్షత్రమును, ఇది వృషభరాశికిఁ జందినది. వృషభమునకుఁ గర్కాటకము మూలపయోజ నుండును. ఈ పద్ధతియు రాయలవారి జ్యోతిశ్శాస్త్ర పరిజ్ఞానమును బహుముఖము వర్ణనము చేయుచున్నది.

రాయల రాజనీతిసాంక్షిక్య మన న్నాదృశమైనది. ఆయన రాజనీతి నారక దాటునుటయే కాక దానిసంరక్షణ నాచరణమునఁ జెట్టిచూపెను. యామునా చార్యుడు కుమారునిది రాజనీతి బోధించుసందర్భమున నాయన చాణక్య శుక్రకామునిక నీతిశాస్త్రములలోఁ దనకుఁగల సంపూర్ణ పరిధియును వెల్లడించెను. డి. శ్రీ. వెటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిలుగారు చాళుఖ్యుల ఆధిపతి తాళ్ళచింతామణి సామ్రాజ్య

పీఠికాంత్రములందలి సంప్రదాయము లెన్నో రాయల రాజనీతిలోఁ గానబడుచున్నవని వ్రాసియుండిరి. అది చాళుఖ్యులనుండి కాశీరాయలును వారీనుండి విజయనగర చక్రవర్తులును సంపాదించి యనుసరించిన యుక్తియు గ్రంథమును. “రాష్ట్ర” మెరియింపు, కోమము దుర్గములు, తదవశోధ మగవర్షుఁ బుట్టింటి రూఢి నెఱపు” మని యామునాచార్యుడు చెప్పిన నీతి రాయలు తన జీవితమునఁ జెప్పు సాగు పాటించినట్టిదే. దాని నతిక్రమించుట చేతనే యాయన యల్లఁడైన రామరాయలు తాళికోటయద్వయనఁ దనకే కాక సామ్రాజ్యమునకుఁ గూడ ముప్పతెచ్చెనని చరిత్రకారులు చెప్పచున్నారు. రాయలు చెప్పిన ప్రతినీర్దాంతమునకును బలీకృత ప్రతిష్ఠితమైన యనుభవమో శాస్త్రమో మూలమైయున్నది.

రాయలకు సంగీత శాస్త్రమున మంచి ప్రవేశముగలదు. ఆతఁడు యువకుడుగా నుండినప్పుడు వీణావాద్యము నభ్యసించెనట! ప్రసిద్ధిమాన్యు నురువులలో నొకఁడగు రాఘవేంద్ర తీర్థునికిఁ బూర్వ్యుఁడైన కృష్ణుడు కృష్ణరాయలకు సంగీత నురువుగా నుండెను. సంగీత సూక్ష్మదయమును గొప్ప సంగీత గ్రంథమును రచించిన లక్ష్మీనారాయణ పండితుడు రాయలకాలమునఁ గలకమునుండి విజయనగరమునకు వచ్చెననియు రాయల తాతని వంటిపురమున సంగీతాచార్యునిగా నియమించెననియుఁ జెప్పదురు. రాయలకు వీణావాద్యమున నభిమానము మెండు. వ్రీవిలు బుత్తారున శ్రీలు మేపలపై వలభులందు వేగించుట వహించి విప్లవము బూవులు గోట మోటునప్పుకుఁ జోయుచు తేలెల్ల ప్రాంతవినీ కాములకు వారు వీణలు వాయిదించుండిరమో యని భ్రాంతి నొందుచుండిరట! గోదావరి శ్రీ రంగం ను సుపాలంభించు సందర్భమునఁ బరమరామావతార ప్రసక్తిఁ జెచ్చి యాతని కీర్తి లసదల్లకి “ప్రళయార్కోగ్ర కురార జోణము నృపత్రైవిగ్గవత్పీఠికాఖ్యల త్రిస్తానము లేమహర్ష వరుసన్ ఘట్టించు దొక్కైచ్చె” మాయఁగా గూడతి వశ్యయయ్యెనని వర్ణించెను. అట్లే గోదావరి కంఠమునందలి కృపలనుగూర్చి యది సంగీతమున నెగడు మంద్రవిప్లవ తాత్త్రిస్తానములకుఁ దీర్చిన కేఖు క్రమమున నొప్పెనని వర్ణించెను.

వ్యవహార త్యక్త శ్రేణా హృదిమందొధి ధ్యయతే
కంతే ముగ్ధియియ్యి తారోద్విగుణోచ్చితోత్తర.

అని సంగీత రత్నాకరమున నీ మూడు స్వరములును వర్ణింపఁబడినవి. వసంతర్తు వర్ణవమున రాయలగా విరహిణి మధుగర్వ మపంపు మధ్యశయతో మేఘరంజని బాదసనియు వంటనే శక్రశమసుతో మేఘము లుపవృత్తిలననియు, నంత కడంబకేతులు వికసించెననియుఁ దత్కర్తృమతోఁ గూడిన వాయువు ద్వీగుణీకృతమైన తాపమును గలిగింపఁగా నామె పైపక మార్చిలైననియు వర్ణించెను. మధురానగర సౌవీధులందు స్త్రీలు తమకంటెను గ్రిందినందు మేఘముల మేఘరంజి నాలపించి పై కాకర్తించి, యవి గర్వింపఁ దెలుసుగుముగాఁ దమ పెంపును నెమిల్గును నాట్యమాడింతురట! మలదాసరి బ్రాహ్మవేశల వామనాలయమున భగి మంగళనామ కైశికచ నా దేవుఁడ గీర్తించుచుండెనని రాయల వర్ణన.

యస్తుగామతీ సంయుక్తం సైశికం విష్ణుసంపద
సతారయతి దుర్గాణి శ్వపాణి రాక్షసంయథా

యని శైశిక పురాణము చెప్పుచున్నది. ఇవిగాక రాయలు సంగీత శాస్త్రప్రసంగము తెచ్చి యందుఁ దనకుఁ గల నిశితమైన పాండిత్యమును సూచించిన ఘటము లింకను ననేకమున్నవి. సంగీతమున వలెనే రాయలు సృత్రియమనఁగూడఁ గృతిప్రవేశంద్రయం దెననుటకు నిదర్శనములున్నవి. తృతీయాశ్వాసాంత పద్యములలో నొకదాన నాయన కృష్ణుడు కాళియాహిరేయముపై మెల్లటి హల్లీసక సృత్రియలఁ గావించెనని వర్ణించెను. హల్లీసకము ముందలముగాఁ జేయఁబడు సృత్రిమనియు ఎం దొక్కఁడు నేతయై యుండుననియుఁ గృష్ణుడును గోపికలును గావించిన సృత్రి మట్టిద యనియు పామదండ్రుఁడు నుడివి యున్నాఁడు.

వామదక్షిణ పాదాభ్యాం ఘూర్ణమానోప సర్వజైః
ఉ ద్వ్యస్తాశాప విదైశ్చైత్ర హస్తైర్మత్త ల్లగ్నదాహృతిమ్
అని మత్తలి సృత్రియ వివరింపఁబడినది.

రాయలకు సాముద్రికాది శాస్త్రములందున్న పరిపథముగూడ నామ క్రమాలభయం దపేక్షించి బ్రకటితముగచున్నది. మధురాపురమునందలి శూద్రులు స్వపుల పదహార కేగులకైఁ దమ భుజాగ్రహారేగులే మూలములని చెప్పించు సుజన భజనైక విఖ్యాతిఁ దనరి యుండింట! పాదహారేఖలు మహాపురుష లక్షణములుగను విభవకారణములుగను బృహస్పతిహితాది

గ్రంథములందు వర్ణింపఁబడినవి. గోదాదేవి యవయవముల వర్ణించుపట్ల రాయలు సాముద్రిక శాస్త్రపరిజ్ఞానమును జక్కఁగా వెల్లడించెను. గోదాదేవి యూరువుల కెట్టి శ్రీ గలవారి కరభయలైనను (మణిబంధమునుండి కనిష్ఠాంకులితమునుండు హస్తభాగము కరభయ) దాస్యము చేయునుటకు వానిపై వారు మోచు గోడుగులును గలశములును దార్పణములని రాయలు వర్ణించెను.

మత్స్యస్య నీక వేదికావ్య జన
కైశ్యంభాత పత్రాంబుజైః
పాదపాణిలలేఽపి నాయువత
యో గచ్చన్తి రాక్షోపదమ్.

అని బృహత్సంహితయే సుగుప్తుమన్నది. గోదాదేవిక జితతామయ నిద్రలందు పాయం సంస్థియనెడి సవగి కవఁబడి తాపము చేయఁగఁపఁగనని వ్రాసి రాయలు స్వప్నద్వప్న మర్కటమంగళ సూచకమును స్వప్న శాస్త్ర మర్యాదను వెల్లడించెను.

స్వప్నై సుహాయం విశ్వతోఽద్యో ద్వప్నః
శాఖామృగశాస్త్ర గత్తెర్నిషిద్ధిః

అని సుందరకాండమున సీత యనిన వాక్యము గూడ నీ విషయము నే సూచించుచున్నది. అవతారి కల్లో రాయలు తినుకఁ గలిగిన స్వప్నమును దండి నాథులకును విప్రదులకును వినిపింప వారు పక్ష్యక్షణుఁడు స్వప్నమున సామర్థ్యులించుట యితోఽధిక భక్తిసూచకమని చెప్పి యింకను స్వప్నమునకు సంపూర్ణ వ్యాఖ్యానము కావించిరి.

దృశ్యతే భగవాన్ యస్య
స్వప్నో ధర్మ సుభావకః
రిష్టిశ్చైవ దృఢాభి
ర్థాయతే తస్య సంతపమ్

అను శ్లోకము వారి వ్యాఖ్యానమున కొధారమైనది. వసంతర్తు వర్ణనమున మాధువుకు పూచిన మావులను బూనిలుజోడున కమ్మెనని వర్ణించిన ఘటమున నాయన కశ్యోతాస్త్రముతోఁ గల పరిచయమును, సూలదాసరికథనో గొప్పిలైనను బ్రాహ్మణునిఁ గలపిన శేస్త్రమునకైనను జరుగనేగి ననానముగా సువర్ణత్వము కలిగించునని వర్ణించు సందర్భమున నాయనకు స్వర్ణవిద్యయందుఁగల నమ్మకమును ద్యోతితము లగుచున్నది.

ఆముక్తమాల్యదయందలి కొన్ని పద్యములలో రాయలకు రత్న పరిశీలనందు గల శిల్ప పల్లడియగుచున్నది. శిరద్భువనపు సందర్భమున నాయన విష్ణువాకాశమున తనపాదమునఁ బరివేషముననే యండలోఁ గల సూర్యుఁడను పద్మరాగమున నొకప్రక్క శ్వేత శేషభావగణమున లంప పటదోషమును గనిపెట్టి యాయండను దోలగించి పాలసముద్రమున మేల్కొని మహాలక్ష్మీయను భాగ్యుని నొందని వర్ణించెను. అపనపటమునఁ గాఁ గెంపునందుండెడి దోషవిశేషము. ఆ దోషముతోఁ గూడిన శంభు స్థించిన నెరి నొండుననియు దానిని ; రింప మానిన నెరికలగు ననియు రాస్త్రము చెప్పచున్నది. అందుచేతనే విష్ణువు దానిని పన పాదమునందుఁ జీలగించి లక్ష్మీని బొందినాడు. శిరస్తన “యవసరా? తేఱులు గిరులన నుద్రింకఁపరి” కెందుల నింతో మహా నీలమైన గరి మకుండింఁ బూర్వము గ్రాహియయ్యెనేనా యన్నట్లుండెను రాయలవారి వర్ణము. నీలము పూర్వగ్రాహియగుట రాస్త్రసిద్ధము. ఈ విషయమునే చేమకూర కింకలకవి “త్ర్యణుగా లోఁ కేయు నెంతటివానిసీ నీలం మంగరి నీలవేదే” యను పద్యభాగమున సూచించెను. పితృరాస్త్ర నిపుఁడులు “వజ్రం నకాభిరం భారయితవ్యమే పుత్రాస్త్రాన్నిఁగి రహంభి” నని చెప్పగలరు. యిది విదిస్తముగా రాయల గోదాదేవి బహుపురుల విద్రాగులందుని వర్ణించెను. ఆమె యాపుట్ కింకను నవివాహాల యగుటచే నా రాస్త్ర మంతగా దోషంఁడని యాయన లలంపు దావచ్చును.

కథాదోషములచే జరిగి స్త్రావనరుడు బలిమి శైవసతో రతి మహాద్యులు బలిమిచ్చుచున్న ముద్దనవిపుల స్థానమున నొకపద్యమున సమర్థుడైన గాని నొకని నియమించినచో నలెడు లోప నమించి రాజునకు సంపదఁ గలుగఁజేయునని రాజనీతిలో రాయల లోకచోట వర్ణించి యుండెను. మహాద్యు మునగా సొంట్. అది చరగొన్ని ప్రజ్యులంపఁ జేయుట పద్మరాస్త్ర ప్రసిద్ధియు, రాయలపద్మ పరతిమై నాంగంజ్యము నెక్కుగ న్యాంగరాష్ట్ర మొక్క యెక్కు నెఁగవలెనను పద్యమునఁగల, “భావులలో నలసి హేమాదులఁ గని” యన్న గు ప్రయోగములచే రాయలవారికి గల పద్మరాస్త్ర సరియము తెలియుచున్నది. శిరద్భువన వర్ణమున నాయన గాలిచే రేగి యలంబమున్న పద్మపరాగము శిరజ్వలంబు నుండి మండి పలిలంబు కల్పించి బహు మెగియిరి యెఁడఁ గాఁచుచో బిలుకు నితగఁడవలలి చెన్నువహించె

నని వర్ణించెను. మధ్యాహ్నపు కేండ్లలోఁ బనుపు పాడిని బావివీటిలోఁ జల్లిన దాని నీటికి మాధుర్య మబ్బునని శైవరాస్త్రము చెప్పచున్నది. బ్రహ్మరాక్షస వృత్తాంతమందలి “కొంగవల్లులుకులం గురులఁ బట్టుచు జబ్బలంబుఁ గుట్టి ప్లూనరయు వా”రను పద్యభాగమున రాయలు తనకు శత్రువ్రద్ధి మునఁ గలుగు పరిచయమును వ్యక్తము చేసెను.

రాయల కలంకార శాస్త్రమునఁ గల పరిచయ మపారమైనది. ఆముక్తమాల్యదయందలి పద్యము లన్నియుఁ బ్రసిద్ధములైన యర్థాలంకారములఁ దేదో యొకదానికి లక్ష్యములైనట్టివే. మఱియు నతఁడు “భావస్థిని వ్యంగ్యవేదిగాఁగ” సత్యావధాని యని చెప్పుదురుండెను. గోదాదేవి విరహవర్ణన సందర్భమున నాయన “సఖముఖోజ్జిత పరాబ్జులు యుక్త బాహుంబుపటిమ దీపపుఁ బటపటలు తెలుప” నను పద్యమున సక్రమమున వ్రేసవర్ణ నిర్వేదాలపస్య సాహస చాపల్యాది భావములను సూచించెను. ఆముక్తమాల్యద యందలి రూపంకారి ప్రాశస్త్యేతియే గూఢానా తాశాస్త్రమునఁ గల సర్వతోముఖ పాండిత్యమును వ్యక్తము చేయుచున్నది. వసంతరత్నవర్ణన సందర్భమున నాయన హాహుడికియలను చుట్టరాస్త్రముగా వివి రించెను. రాయలవలె గవి సమయముల సూలగాఁగని యద్భుతములైన భావపరంపరల సృజించిన కవులందఱో యుండిరి. తుమ్మెదలు సంపం గల హల్ల సంకుట (V-16) నారాయణుడు వర్ణింపుననిఁగిరి. శిరస్తన మెల్కంచుట (IV-189; 109) శిరస్కలమున నగస్త్యుఁ డాకమున నుదయించుట మున్నగు నన్నియో యందుకు నిదర్శనములు.

రాయల గాముక్తమాల్యదలోఁ బ్రకటించిన లోకజ్ఞతయు సంప్రదాయపరిజ్ఞానమును నిరుపమాన ములైయున్నవి. వర్ణరత్నంబు గాదండెను యుమ్మనీరు తోరుగఁ గలుగు కేకలువేయుట ద్విజశ్రేయ్యుచే నవి చూరణ్యకృష్టిని వివక్షింప గర్హము ముగియగలము చేయఁగలగినట్లుండెను! అగ్రణ్యముల నిండ్లలోఁ దేవురు. వానిని విన్న శ్రీలకు గర్హప్రామిగునని సంప్రదాయము. ప్రవహరాగ యధికముగా నున్నతెలివిత్రులు వానిని బఠించినచో ముగ్ధప్రవహమున నవి పద్మిలు చెప్పదురు. శివపులకఁ గంటి వయస్సు రాఁగానే పాలపండ్లు రాలి క్షిరదంతములు వచ్చును. తరువార వారికి గంభీరముగావట్లు కూడి నబ్బును. ఈ విషయమునే రాయలు

కృతపయః పాన వతమేషు పృథుకములకు
రాక నొయ్యన వసగండ్ల పాలవండ్లు
మఱి బాకా ద్విజావి సంప్రాప్తికల్లెఁ
తెరుగఁ తెరుగంగ భవనియు గంభీరమయ్యె.

సనువద్యమున నూచించెను. తనంతిన్న సంపద్యమున వసంతలక్ష్మి తన గురుదరమునఁబుట్టిన భరణిఁ గంతరికిఁగోరక దంపములు పోషమావఁగా నే ప్రియుఁడైన మాధవునితోడి కూటమి మీఁదటల గల్గుననియించి చాల తెలంగనని రాములు కావించిన వర్ణనము లోకమున స్త్రీలు తమ శిశువులకు దంతము మొలచిన పిమ్మట సందియం బురుషసంగమముఁ జొంది గంత సింహురసు సంప్రదాయమున కనుగుణముగా నున్నది. గోదాదేవి యుభయమునకుఁ బంద్రకొంతి చౌర్యమును సవికలుటకు రాముల పైరంగు లామె కన్నులకుఁ గట్టలను తీర్చుచుండగా నామె యుభయము “తిల్లెలొలచి చచ్చిపోనికొప్పురెందుం” గమటయే కారణమని నూచించెను. రాజనీతిగో నొకచోట నాయన కూలపురుషునివర్ణనయు (IV-239) నుదాహరించెను. శ్రీరంగమునందలి భాగవతులు విరపులు కావున “వలభి రత్నాంసపులఁ గట్టి తెలుపు చిత్ర మగుట శోభ్యక దిగదిగ నరిగి భాస్య మగుదు”రలు!

చిత్రవస్త్రధారణము సదాచారము కాదని సంప్రదాయము. “ఉత్తరాయ వాసవీర్లు కేంద్రేనుపరినాయన్” ఇత్యాది పురాణ శ్లోకములును సప్తస్థులును కూడ నీ సూచారమును బలపఱుదునున్నవి. శరప్పనువును వర్ణించుచు రాయలు క్రొంచునునందలి హంసను స్త్రీహంసద్విదాచాప్యసానుగూహితే హంస లయ్యెనని చెప్పి దానికి చాన్రమా. నున్న భుజగా? నాంపములను దాగ్నాణముగా నూచించెను. ఇట్టివి గాయలలోకజుల వదాహరణను లగునట్టి వింకను నెన్నియో కలవు.

ఈవిధముగా నాయుక్తమాల్యదలో గాయలవారికి వేదవేదాంగ సప్తస్థి శాస్త్రములో సంప్రదాగూదులందుఁ గల కూలంకషమైన జ్ఞానము నెక్కుచోట్ల విడిచి మరుచున్నది. ఇందుఁ జాలభాగ మానునకు గ్రంథపఠనమునఁ గలిగియుండువచ్చును ; కొంత నింతరి విద్యర్పరీచియ్యుభాషణనుచే గలిగి యుండు వచ్చును. పురావ్యంగికపులలో బలువుల వ్యుత్పత్తి భూషిత లేమయ్య గాయలవలె నింతగాఁ దమ గ్రంథముల దానిని బ్రవర్తించినఁ గందుఁ లేదు. నిరుపమానమైన రాగుల ప్రతిభ కపరియితమైన పుష్టిత్తి యంతో వన్నె చేకూర్చి యాయన కావ్యమున కని తరసామాన్యమైన ప్రాశస్త చేకూర్చెను.

స్వ గ త ము

శ్రీ భట్టిప్రోలు కృష్ణమూర్తి

ఏది గతమైనదో భావి ఏదో వర్త
మానమేదో తెలియనీక మనసు నలమి
నను కలతపెట్టెడిని నితలును పవర్లు
పొగలు నగవులు కలగా పులగముపేసి,
కలలే నొ-రాలిన నవల,
కలకల విడువిరుల శోరకాల గుముల నీ

డలెవేవో—నల్లనిమొయి
భులలా, పాలకడలిని నుగుగుల తెరలలా!
లేత బొటనేలి నవ మధురిమల మరిగి
కలలు గను కిసలయాధర తలములందు
తొలి ఉడున్నులొ తల్లి చన్దోయినుండి
రాలిపడిన పయస్సులు రావుమరపు!

ఏ నుదు రెండనో హృదయ
మెండిన మందు పెడరిలో జరా
భీమయ మూర్తివై గళము
బీటలు వారగ దాహశాంతికై
ఆమని తేనెకై అరచు
నట్టి పరిసీతి ఒక్క పెందుకో
ఈమది మాటిమాటికి స్పృ
రించును ప్రేయసి మోవి దాకగా!

ఏదో తెలియని అగాధాలలోబడు
సెలయేటి కెరటాల వలెనె కొన్ని—
మన్నుపై కాలుని మిన్నుపై కేల్పాచి
విరిసిన వారివిల్లు సరణికొన్ని—
వానలో తమదారి వాసన పాడయి
చెదరెడు చీమల విధిని కొన్ని—
నిశ్శబ్దమనుకొను నిశిలోన అస్పృ
హ శబ్దముల ముక్కలట్లుకొన్ని—

నివురు దుప్పటి కప్పకు నిదురబోవు
వెట్టి నిప్పు గుండెలలోన జెట్టులట్లు,
ప్రాకుచున్నవి తలపులు పాములట్లు,
శిశిర కాలంపు లతలలో చివురులట్లు!
ఈ మనసులో నదా చలియించుచున్న
శబ్దరత్నాకరమున నిశ్శబ్దమైన
భావ బడబాసల మొకటి ప్రైకిలేచి
ఉద్ధరిని బొంది వివిధ శబ్దోర్మికలను
మరుగ జెట్టను—ఒకటిగా తూరసికొనుచు
ప్రైకి క్రిందికి అవి లేచి పడుచు కనలు!

ఒక రతనమ్ములో కులుకు
చున్నది చిన్నది నల్లపూస! మం
టికడవలో సుధాం బుధి న
టించుచునున్నది!—

చక్రవర్తి ధరించు జలతారు బట్టలో
ఇన్ని కోట్ల చినుగులెట్లు వచ్చె!
బిచ్చగాని కరాన వెలుగొందు చున్నదే
కమనీయ మణిరత్న కంకణమ్ము!
పగిలిపోయిన దేమి పరమాన్నమున కని
ప్రొయ్యివై నిడ్డ ఈ క్రొత్తకుండ!
ప్రాణము లేదన పారిక్రిచిన బిడ్డ
పెదవిపై ఏటికో పొదలు నవ్వు!
చింకిగుడ్డ నుండి కంకణమున నుండి
పెంకునుండి పెంకి పెదవినుండి
కదలివచ్చు మాయ కలలు, నీడలు—వింత
వింత వేషములను వేసికొనుచు:

వవ్వించుచు ఏడ్చించుచు,
కవ్వించుచు కుల్లదనపు కల్మషములపై
చువ్వుచు రాళ్లును పువ్వులు,
దవ్వల నున్నట్లు ముండి దరినే కదలున్!

—అర్థమేమి? ఈ

శకలము లూహాలందుకొన
జాలని పూర్ణత నేదో అందు కొం
టకు జతనమ్ము నేయున? స్పృ
టమ్ముగ నెన్నడో గోచరించునా?

దాగిన కోరికలు

శ్రీ కానుభేం నరసింహరావు

నాకు కొన్ని కోర్కెలు మిగిలి పోయాయి. ఈ ఆఖరికి చాలా అవస్థ అనుభవించా లనిపించింది. సాధ్యం కాదన్న విషయం నాకు తెలి యకపోలేదు. కానీ, ఆ కోర్కెలు మిగిలిపోయేయ్ కదా అన్న బాధ మాత్రం తప్పడంలేదు. నేనొక క్షయ రోగిని. కొనిటోరియంలో వుంటున్నాను.

నూనాన్న చాలా గడించి పోయ్యోడు. ఆడబ్బంతా నాకే సంక్రమించింది. ఏవిధంగా భయ పెట్టేవానో అడిగేవాడుకు లేదు. అయినప్పటికీ, ఏమీకా, ప్రపంచం ఒక్కకోటితో నాలాతర మంచి వాడు లేడు అనాలని ఆడుగొవడేవాణ్ణి. ఘర్మ కార్యాలు, దానాలు తలపెట్టక పోయినప్పటికీ, ప్రపంచదృష్టిలో ఏదైనా కేక, హాని, చెడు మొద లననూటిక్రింద గాలితో చేయబడాయో అనేది కూడా నాదగ్గరకు రాకుండా చేసేసేమ. కన్పించిన ప్రతివాడితో టి డబ్బతో కూడుకున్న ఒక్కచూట, దాక్షిణ్యముతోనిండిన ఒక్క కార్యకలాపము, ప్రేమతో కూడుకున్న ఒక్క ఆలోచన సాగించేమ. కిలినీటినీ, కట్టెమంటునా నేకాంతంపై, క్రియారూప వీలనూడా సాగించకలేదు. దాంతోటి ప్రతివాళ్లు నేనంటే ఎంతో మర్యాదగానూ, ఎంతో అభిమానం గానూ వున్నట్లు కన్పించేవారు. ఇంతకంటే ఏంకానాటి జీవితంలో అనుకునేవాణ్ణి. ఏమీకా, జీవిత పరమాధిపతి పొందినట్లే మరసినాయ్యోవాణ్ణి.

ఈలో అంబరూకుడా రప్పించి మర్యాదగా చూస్తూవుంటే, పూర్ణో అందరినీ నేనంటే ఇంత గౌరవం వుంటేగా, పూర్ణోవున్న ప్రతి ఒక్కరూ నామీద అభిమానం పెట్టుకుంటుంటే, ఎందువల్లనో రామ్మూరిమాత్రం వివిధమైన భోజనా ప్రకటించే వాడుకాదు. చూడగా, అతనికి నామీద అభిమానము లేదు, ప్రేమవుగనులేదు; ఆదరణలేదు, నిరాదరణలేదు; గౌరవములేదు, క్షోభాభావములేదు; భయములేదు, భక్తిలేదు; భార్యలేదు, అనుయాయులేదు; ఏమిటి అభి ప్రాయము లేదన్న విషయంగా కన్పిస్తోంది, అతనికి నానందిచివున్న దిక్కవ్వకము.

అతనిలో కన్పించే ఆ భావకూనాన్ని చూచి నాకు కొంతోపము, కొంతలజ్జ, కొంత అమాయ కలిగేయి. దాంతోటి రామ్మూరినినగించి కొంత విచారణ చెయ్యక తప్పిందికాదు. తేలింది, ఏమంటే, రామ్మూరి ముండుల ముతాకోకు; త్రాగుబోతు; వ్యభిచారి; దొంగ; హంతకుడుకూడా నేమో అన్న సందేహము. అంటే సంఘదృష్టిలో అంతకన్న

హీనుడు వుండడు. అంతకన్న నీచుడు ఉండడు. ఆ జీవితాన్ని ఏ వ్యక్తి మూస్తూచూస్తూ వరించడు.

రామ్మూరి జీవితాన్ని 'బాగు' చెయ్యాలన్న కోరిక జనించిందినాలో. అంటే రామ్మూరిని ఏక పట్నీప్రభుడిగా, ఇంటిని అంటుబెట్టుకొని వుండే వాడినిగా, సంపాదయాత్రే పరమావధిగా వుంచు కొనేవాడిలా రయారచెయ్యాలనే కోరిక కలిగి నాలో. ఆ కోరిక దివదివాభివృద్ధి చెందింది. అయితే, అతనితో ఏవిధంగా ఈవిషయాలు ప్రస్తావించమో? కోరికమాత్రం బలవ త్తరమైపోయింది. సరే, ఏమైతే అయిందనుకొని, ఒకకోణ రామ్మూరి కన్పించరానే పలకరించేమి. అతనిలో ఏవిధమైన వివక్షత కన్పించ లేదు. నేను, నాలాతర మంచివాడు, నాలాతర మర్యా దధుడు హెచ్చరించేతే అన్న ఆభ్యర్థనసంక్రమాలు కానీ, సంహోషణదాల్చుకొనీ, ఏమీ కన్పించలేదు. పైగా, ఏమీకా ఇదీ ఒక మామూలు విషయమే అన్న భోరణి కన్పించింది, అతని ప్రవర్తనలో. నిజం చెప్పాస్తే, నాకే ఎందుకోపిన్న, భయం నేనుకోచేయి. అయినా, ధైర్యాన్ని చిక్కబట్టుకొని, అతనితో మాట్లాడెలవా. ఆక్కడే, ఒక చిన్నకాలవ వంటెన వివాద కూర్చుందా రమ్మూరుడు. భయంభయంగా నే వుంది. కానీ, నెల్లీవివాదమునున్నాక తప్పేదేముంది? రామ్మూరిని తన జీవితపంథాను మార్చుకోవనిండుగా అభ్యర్థించేమి. ఏం! అందరిచేత మంచి అనిపించు కోవలేదని ఎక్కడుందని అడిగేడు. అందరిచేత చెకు అనిపించుకోవంటే తప్ప ఏమిటని అడిగేడు. పైన, ఈ మంచి చెట్లెలు ఏమిటని అడిగేడు. రెరరలాలగా ఒకవిధమైన ప్రవర్తన, సంఘములో అనేకమందికి లాభదాయకంగావుంటే దాన్నే మంచి అన్నారని, మరొకవిధమైన ప్రవర్తన అనేకమందికి నష్టదాయ కంగా వుండేదాన్నే చెకు అన్నారని వాదించేడు. ఈవేళ నలుగురికీ మంచిగా కన్పించిన ప్రవర్తన రేపు చెకుగా వుండొచ్చున్నాడు. అంతేకాదు. సంఘంలో అత్యధికులకేకాక, అల్పసంఖ్యగులకున్నాడా స్థాని ముందాలన్నాడు. నీకు, నీతోపాటు లోకంలో అధి కులకూ ఏదైనా మంచిగావుంటే వుండవచ్చుకానీ, తనకు, తనతోపాటు మరెవరికీ, అదే సమాచారము, అదేసంఖి మంచిగా కన్పించక పోవచ్చు. పైగా ఒక్కొక్కడియిది 'మంచి' అనేది పట్టకపోవచ్చు. ఉదాహరణగా, త్రాగుబోతు, త్రాగుడు చెట్టె అలవా టని ఒకప్పుడొనికూడా త్రాగడం మానేయకపోవచ్చు. ఏమంటే, త్రాగకపోవడం వాడేనైజానికి నిర్దుష్టము.

ఇంత దీప్త ఉపన్యాసము ఇచ్చేవరికి నానోరు కట్టడి పోయింది.

ఆరోజునుంచీ, నేను, రామ్మూర్తి ప్రాణ స్నేహితులమయ్యాయి. ఎక్కడ చూచినా మేమిద్దరమే. మాపూరంతా విడుదలయింది. రామ్మూర్తి ఎంత మంచివాడో పూర్ణచేతు ఆపడంతోనేవారే. సమ్మనాగ్రం వేలెత్తి చూపెట్టేవారే లేకపోయారు. వాడితో, నాకు స్నేహం ఎలా కుదిరింది దీని ఆడినవారే. అయితే, మా యిద్దరి స్నేహితం, మాటలు మాత్రంతోనే నిర్మిపోయింది. అంటే, ఆలసి 'నువ్వువద్దను' నాకుకానీ, నా సత్యవద్దను ఆలసికి నాను అంటులేను. ఇలా కోణాలు గడు ముంటే, నాకు ఓట్టగా దగ్గు, బ్యరం ఆరంభించేయి. రికిపోయింది కదా అని మొదటనే వుపేక్షించేను. కానీ, పాపంగా అది నువ్వైందను దిగి, ఈనాడు నేనా, నాతో ఆస్పష్టమైనాను.

రామ్మూర్తి కన్పించకపోతే నాకు నిద్రపట్టడం లేదు. అంత వేయగా మాట్లాడేవాడు. ఆలస ముగ్ధాధ్వంసే ఆస్పందిం బుకుతూ వుంటుంది. గానవప్రవృత్తిని ఆలసికం నమిదానివ నాస్థు లేదని చెప్పాల్సిందే.

ఈ కోణాకి రామ్మూర్తి ఇంకా కన్పించలేదు. అబ్బ! మరి ఆయాసంగా వుండి! ఏమో! నామృతు నానూ, ఈరోజు నా ఆలసికోణ అనిపిస్తోంది. అయినా, ఇంకా రామ్మూర్తి రాలేదేమి కావాలి? నాధారంగా ఈవరకు వచ్చేవాడేనే? ఆ! అదగ్గ! రామ్మూర్తి వచ్చేను! అయితే, ఆలసి ముఖంలో, చామూలుగా కోణా కన్పించే వుత్సాహం, కోణా కన్పించే ఉత్సాహం ఈ కోణ లేదు. పాపం, రెండు స్నేహితుడు ఈగో కాన్ని విడిచి నిర్విహ్వమైనా పని కావాలి, అవలస, ఆ విచారము.

"ఏం! రామ్మూర్తి! నే న్నిపాయ్యకాలం ఆసన్నమయిందనా, నీ దిరులు?" అనడిగేను.

"కాదు" అన్నాడు.

నా మనస్సు విపుక్తులుంది.

కానీ, మళ్ళీ అడిగేను, "ఏం? అలాగన్నావు?"

"నాకు జీవితంయొక్క అర్థమేమిటో అగమ్య గోచరంగా వుంది. ప్రపంచంలో మంచి, చెడ్డలు లేవనుకున్నాను కానీ, వున్నాయి. అయితే, అందులో విచిత్రమేమంటే మంచితోపాటు కష్టాలు, ఇబ్బంతోపాటు సుఖాలు జరకుచున్నవే. అసలు, ఆ సుఖాలలోటి జరకుచున్నట్లే, చెడు అనేదానికి అంత విలువ, ఆ ఆకర్షణాశక్తి. 'సుఖం' అనే పదాన్ని

ఏదో హాయినిగాల్సే కారీక పరిస్థితిని నూచిస్తూ వాడడం లేదు. కష్టసుఖాలు, అంటే మనం అనుకోకుండా, మనం వాటికోసం ఆగ్రహం చాడకుండా, నాలుగంట అవే, ప్రారబ్ధకామ అంటామే, అలాగ తగులకుంటాయే అంటుంటే పరిస్థితులను నూచిస్తున్నాను. ఒకవిధంగా, దైవికంగా మనకు కలిగే కష్టసుఖాలన్నమాట. జబ్బుగా వుండడం, ఆరోగ్యంగా వుండడం, ఇలాటి కష్టసుఖాలన్నమాట."

"మత్తవ నా విషయాన్ని గూర్చి ఆలోచించడం లేదన్నావు?" అనడిగేను.

"అవును. నిన్ను గూర్చి కాదు ఈ ప్రసంగం అంత. నేను, ఈరోజు ఒక విలాసకవే దగ్గరకు వెళ్ళేను. ఆ మనిషిని చాలా వింపిండ్రిండ్రి నాకు తెలిసివుండడం తెలుస్తోంది. మంచి ఆస్తికల కుటుంబములో జన్మ. గౌరవ మర్యాదలు, అంటే సంఘ ద్వేషిలో విలువకల ప్రతియొక్కటి ఆ కుటుంబ జీవ నయంలో శీర్షించిపోయాయి. తెలితంకలం ఒక్కటే కూతురు. దీనికి పెండ్లియాడు వచ్చినా, తండ్రి పెళ్ళి చెయ్యలేదు. తల్లి చిన్నప్పడే వాయింది. ఆ ఒక్క కూతురికి, దానికి వచ్చిన వరుణికిచ్చి పెళ్ళిచెయ్యాలని తిండ్రికొరిక. ఆ కొరిక నెరవేరకుండానే ఆయన కూడా పరమపదించేడు. ఆ పిల్ల, ఈ వృత్తి దిగింది. బట్టిలో బస. బాగా డబ్బుగంటామోంది. అడిగేను, ఏమిటా లెహూరయ్యేవని. 'బబ్బుకోసం'కాదు. ఏదో కొరిక వుట్టింది. ఆ కోరిక తీర్చుకోవాలని అంది.

ఇది ఇలావుంటే, ఆ పిల్లలో నే, ఆ యింటి పెద్దరుగ్గానే ఒక ఇల్లాలు, పాటివత్తగ్గ రాత్రిని పాటిస్తూ జీవితం గడిపింది. జబ్బుచేసింది. లేదా మాటో అన్నట్లుంది. ఆ త్రిగుణాని, మామకుకానీ, ఆఖరికు మొనడికేకూడా దయాదాక్షిణ్యాల లేవు. ఆ తేరి రాత్రి - ఇంకా నావలేను సమా - ముందుండెంబలో పారేసేరు. అదీ చూచేను. ఏమిటి, ఈ జీవితరహస్యము? ఈ సాంఘిక నడవడి? ఈ మంచి చెడ్డల తారతమ్యము?" అని ముగించేడు.

నాలో కొరికలు ప్రబలేయి. సుఖించకుండానే జీవితాన్ని నాశనం చేసుకున్నానే అన్న పశ్చాత్తాపము కలిగింది. రామ్మూర్తి గడిపిన జీవితంలో ఒక్క ఊం ఇవ్వమని భగవంతుణ్ణి ప్రార్థించేను. ఇంతలో తేజాలువ భావకానికొచ్చింది. ఆఖరికు సిగరెట్టుయినా త్రాగలేదని. రామ్మూర్తిని సిగరెట్టు ఇవ్వమన్నా. అందిచ్చెను. వెలిగిందయన్నా. వెలిగించేడు. ఒక్కమారు పాగిలేస్తేను. అబ్బ! కంగు తిరుగుతున్నాయి. అ! ఎక్కడికో వెళున్నా! ఎక్కడికో! ఎక్కడికో?

శ్రీప్రమోదకుమార చటోపాధ్యాయ

శ్రీ వేలూరి రాధాకృష్ణ

ఆంగ్లలోకం ఎవరిని ఎరిగన్నా ఎరిగింక పోయినా, ప్రముఖ కళాజీవిగుడు శ్రీ ప్రమోద కుమార్ చటోపాధ్యాయగారిని ఎరిగి ఉంటుం సహజమే, ఎందుకంటే, ఆంగ్లాదానికి వచ్చి విస్ఫులత కళాప్రపంచాన్ని మేల్కొల్పింది ఆయనే కాబట్టి! ఆయనను ఆంగ్లప్రముఖులు బండరులో స్థాపించిన ఆంగ్ల బాతీయ కళాకాలకు ఆచార్యులుగా ఆహ్వానించి నియమించారు. ఆయన కళాభోగనవ్వునే అంతిమరకూ ఏడితిమైన కళారేవు మళ్ళా అందరి లోనూ ప్రజ్వలితమైంది. అందుమూలం గానైవా శ్రీ ప్రమోద బాబూను పునఃసంస్కరించుకోబం అప్రస్తుతం కాదనుకుంటాను.

శ్రీ ప్రమోద బాబూలో నాకు పరిచయం కలిగింది 1947 ఆగస్టులో మాచెర్ల గ్రామం. నేను అప్పడే శాంతినికేతనంనుంచి, శ్రీ సదాబాబూ వద్ద ఒకమాసం 'ప్రత్యేక విద్యార్థి'గా ఉండి తిరిగి ఆంగ్లాదేశం వచ్చాను. అప్పటికే శ్రీ కాలచమ్మ రామకోటిశ్వరరావుగారు, ఆంగ్లం తరఫున, శ్రీ ప్రమోద బాబూయే, నూతన కళానికేతనానికి ఆచార్యులుగా తిగవారిని కలకత్తానుంచి ఆయనను నాగానూన కొంపకు రప్పించారు. నేనది విని నేరుగా మాచెర్లకే వారి దర్శనార్థమై వచ్చాను. పచ్చని పసి వివస్మైగల దీప్తికాయుడు, ఖడ్గపు వస్త్రధారి. ఆయన నమ్మ నిజంగా ఆకర్షించాడు. గాంధీ యోగి గిరించి సాయంకాలం వాచ్మణికోసం అప్పుడే బయలుదేరారు. ఆయనలో బాతీయత ముమ్మాగురుల మూర్తి ధనిందినది నాకు తోచింది! మారండ్రెగారుకూడా, ఆయనవద్ద, 1925-26 సంవత్సరంలో తొమ్మిది మాసాలపాటు బండరులో ఆంగ్లబాతీయ కళాకాలలో స్ఫూర్తియ, అపిని - బాపిరాజుగారు మొదలైన ప్రముఖులతోపాటు కళాభ్యాసం చేయటంమూలం మారండ్రెగారిని శ్రీ ప్రమోద బాబూ దాగా ఎరిగిఉన్నా వారు. శ్రీ నుజ్జం మల్లయ్యగారుకూడా నమ్మ, ఫలూని వారి కుమారుడు! అనే ఆయనకు ఎరుకపరచారు. వెంటనే ఆయన అవితిమైన ఆనందంతో 'నీవు రామ మూర్తి కొడుకువా!' అని ఇంగ్లీషులో అంటూనే

న న్నా లింగనం చేసికున్నాడు! వానినిబట్టి వారండ్రె గారు ఆయన హృదయంలో వీరింగగా ఆంగ్ల స్థానాన్ని ఆక్రమించుకున్నాడో తెలిసికొని మురిసి పోయాను.

తరువాత నేను ఆయనను 1949 మార్చిలో కలకత్తాలో వారి గృహంలో కలుసుకున్నాను. అప్పు టికే ఆయన ఆంగ్లాదేశం వదిలివచ్చి గండేశ్వరయం దిని చెప్పగా విని ఎంతో విచారించాను. ఆయన నాగానూన కళానికేతనాన్ని వదిలివే ఎంటునే, అది పూర్తిగా విస్మృతిమై, నిర్దిష్టమైపోయింది వింటా ని? కూడా చాలా విచారించాను.

శ్రీ ప్రమోద కుమార్ చటోపాధ్యాయ, బాల్యంలోనే కలకత్తాలో ప్రభుత్వ కళానికేత నంలో వేరి, కళాభ్యాసం చేశారు. ఆ అభ్యాస సమయంలోనే, మనుష్యుల ముఖచిత్రాలని రచించుటలో చాలా ఉత్సాహాన్ని నేర్చుకొని కనబడ్డారు. కేవలం ముఖచిత్రకల్పే కాకుండా, ప్రతివ్యక్తి లోనూ ఉన్న వ్యక్తిగత విశేషాలనీకూడా అతి సెర్వుగా, ఆయన రచనలో తీసికోరానివి ప్రబ్లా, ప్రత్యేకత మోపించగారు. ఆ ప్రత్యేకతే, ఆ నైపుణ్యమే ఆ కాలంనుంచి, ఆయన ఇప్పటి వృత్తా ప్త్యంతో కూడా ఆయనకు ఆయనే సాటిగా నిల జెట్టినవి.

శ్రీ ప్రమోద బాబూ బాల్యంవాట, యౌవనపు ప్రారంభదశలో నుంకగా కుటుంబంలో ఒక వివాద మైన సంఘటన ఆయనను ఒక్కచూడుగా చేరినంచా రిగా మార్చినది. ఆ సైకల్స్యంలో కూడా ఆయన సంచారాన్ని వృగావోనియలేదు. ముఖ్యంగా ఆ సమ యంలో ఆయన సంచరించింది హిమాలయ పర్వతాలలో. ఆయన కక్కుడే ప్రకృతికోధంతో మిక్కిలు మైన పరిచయం కలిగింది. ఆయన సంచారమే చాలా కాలంవరకూ స్థిరవిధానంగా చేపట్టిన, ప్రకృతి నే ఆరాధనా ప్రకృతి నే చిగిస్తూ కాలం సేజుచ్చారు. ఆయన హిమాలయ ప్రాంతాలలో నున్న ప్రముఖ పుణ్యక్షేత్రాలనుబట్టిని చూచారు. అందులో ముఖ్య

మైనవి, మానవ సహృదయం, కైలాసం. ఇవి భువనైక స్వర్గధామాలూగా ప్రతీతియే కదా. ప్రతి హిందువునూ ఆ పవిత్రస్థలాలని చూడాలని ఆభిలషిస్తాడు. చాలా మందికి అది తీరినిజాగరికగానే నిలిచిపోతుంది. ఆ గెండు పవిత్రస్థలాలనీ ఆయన ఎంతో సమాజంగా, పవిత్రతతో చిత్రించాడు. అవిధంగా దర్శించిన ప్రతి దృశ్యాన్ని స్థలాన్ని ఆయన కంటితో, ఒక దివ్యచర్యగా రచించారు. కేవల దృశ్యాలే కాకుండా, అక్కడ వుండే మానవుల ప్రత్యేకతనీ, వారి విశిష్టలక్షణాలనీ, ఆయన చిత్రాలలో మూర్తీభవించేశారు.

ఆయన ఎక్కువకాలం టిబెట్టు ప్రదేశంలోనే నివాసం వీర్యాటుచేసుకొని టిబెట్టులోని జనాన్నే చిత్రించి, వారినినందించిన చర్యలలో ఏకప్రపంచాదు. ఇప్పటికీ ఆయన చిత్రాలలో ఆ ప్రత్యేకత గోచరమవుతూనే ఉంటుంది. ఆయన చిత్రాలలోనే కాకుండా రచనలలో కూడా, ఆయన యాత్రాజీవి తాన్నీ అప్పటి మన సారస్వతాన్నీ అలంకరించారు ఆయన ఆయాత్రాచరణలనీ, చిత్రాలనీ ఒక గ్రంథంగా కూడా ప్రచురించారు. దానినే ఆయనే "అనిజాత్రీ" అని చెప్పినట్లు (నేను గూత్రీ తుణ్ణి) అని చెప్పినట్లు బాగా స్పష్టం. ఆయన నిరంతరం యాత్రాప్రభావమే ఇప్పటి ఆయన నిర్ణయితరంలో కూడా గోచరమవుతుంటుంది. ఆయనకళ్ళలో ఉన్న ప్రత్యేకత కూడా అదే. ఆయన ప్రవర్తించిన భావం, ఎంతో ఆధ్యాత్మికంగా నిగూఢంగా, అనాశ్వాసన గోచరంగా ఉంటుంది. మహాభక్తుడు కూడా కావటం మూలాన, టిబెట్టు ప్రదేశం ఆయన పరచేసిన సాధనకు ఎంతో అనుగుణంగా ఉండిపోయింది. అక్కడే బహుకాలం ధ్యానములలో మోగసాగిన లోగిడిపాడు. అక్కడ ప్రకృతివిష్టంగా ఉన్న అతితల వాతావరణంకూడా ఆయనను చలించేయలేక పోయింది. అక్కడనున్న దర్శిద్రం ఆయనకు స్వర్గధామంగా తీరింది. అక్కడనున్న అనాలోగ్యం ఆయనను బాధ పెట్టలేదు. ఆ ప్రదేశమే స్వస్థలంగా ఆయన ఇక అక్కడే చిరస్థాయిగా ఉండేటంతగా ఆధ్యాత్మిక చింతితో మోగసాగినలో మునిగి పోయాడు.

దాని అకస్మాత్తుగా ఆయనలో ఒకనాటి సుప్రభాతాన, ఒకవిధమైన సంచలనం కలిగింది. ఆ సంచలనమే, తిరిగి తన స్వస్థలానికి తీరికొచ్చింది. మర్నా తన సాధనలో పెట్టింది! తన బంధువులతో పరిచయం చేసింది!

సంచార కార్యక్రమంలో మునిగిపోకమునుపు, ఆయన ముఖచిత్రణలో ప్రత్యేక నైపుణ్యాన్ని చూపించి జనాన్ని సమగ్ర భరితుని చేసే నవ్వును, కలకలాలతో మరియొక సంచలనం క్రొత్తగా లేవదీయబడింది. అదే హాసం, అవనీంద్రుల సంయక్త కృషి. దానికి శ్రీ ప్రమోద బాబు ఏమాత్రం సుముఖంగా లేరు మర్నా పూర్వసాంప్రదాయంలోనే, భారతీయులను సాధన చేసేందుకు బరిగి వేయడాలు, ఆయనకు కేవలం కేలనంగా కనిపించినవి. ఆయన అందుకూ, అవనీంద్రుల బృందంతో కలకలండా విడిగానే ఉండిపోయి, ఆయనకు నూతనమనీ, అభ్యుదయదాయకమనీ తోచినట్లు, ప్రతిప్రచారం చేయవారంభించారు. ఆయనకు పార్వత్య కరాకారుల ప్రముఖులైన, బీహియో, హాస్పెన్స్, మొదలైన కరాకారులు బాగానచ్చారు. వారి పద్ధతిలో భారతీయులను సమన్వయం చేసి ఎందుకు సాధన చేయకూడదని ఆయన వాదన.

దీనికి వ్యతిరేకంగా ఆయన సంచారసంతరం ఇంటికి తిరిగివచ్చిందేమిట, ఆయన భావాలే ప్రార్థనా మారిపోయినవి. అప్పటికే ప్రస్తుతమైన, భారతీయమైన కళ్ళను అభివేదించి, తిరుగుపంగా సాధన చేయటం ప్రారంభించారు. క్రొత్త ఉత్సాహంతో, సరికొత్త ఉపసాహితీ చిత్రాలని రచించారు. భారతీయులలో ప్రధానమైనది, భావాన్ని, ముద్ర, చిహ్నాలవ్వారా సూచనా మాత్రంగా అభివర్ణించి, ఆ నట సత్యాన్ని, ప్రగాఢంగా చూపారు చింతనా ప్రజలకు వదలివేయటమని ఆయన తెలిపినట్లు. మన భారత భాగవతాది పురాణాలలోని భావాలు, ఆధ్యాత్మిక కథలు ఇవన్నీ, ఆయనలో ఒక విసాత్మమైన ఉద్భేదాన్ని కలిగించినవి. మన భక్తి కారణాలైన వైవేది హాసాలనుండినీ, పునఃచిత్రించిన చిత్రాలలో క్రొత్తజీవం పోదామని నిశ్చయించారు. నిజమైన ఆధ్యాత్మిక చింత కలిగి ఇతర ప్రముఖులకలె, తనూ కళాకారుడుగా ప్రపంచానికి అందజేయవలసిన సందేశం, ప్రత్యేకంగా ఉందని గ్రహించి తనూహించిరితన, చేవతలనీ భారతీయులనీ చిత్రించ వారంభించారు.

ఆయన చిత్రించి అభివేదించిన ప్రపంచానికి అందజేసిన సందేశం 'దండ్రక్షిర' అనే చిత్రం ద్వారా నిరూపించిన వైవేదిహాసం. ఆచిత్రం నిజంగా

సాటిలేనిది ! ఇది చెన్నపట్నంలో అడయ్యగులలోని థియసాఫీకల్ సాసైటీలోలాకు ఆర్థ మ్యూజియంలో ఉంది. ఆ వర్తనంకలనంలోని ప్రత్యేకత ఆ రేఖా గతిలోని సౌకుమార్యం, ఆ ముఖంలో తీవ్రమైన ధ్యానముద్రను సూచించే నైపుణ్యం, ఇవన్నీ కలిసి ఆ చిత్రాన్ని సాటిలేనిదిగా చేసివరి. దీనిని బాగా ప్రచారంలోకి తీసికోవచ్చింది ప్రసిద్ధకళావిమర్శకుడు జేమ్సు ఎచ్. కనీస్సు. ఈ చిత్రం ప్రపంచంలో, అన్ని ప్రముఖ ప్రచారవాగాసంచీకల్లోనూ ప్రచురితమైంది. దానికి కనీస్సు ప్రత్యేకమైన విశిష్టవాగ్ధ్యాన వాన్నిచ్చి, దానిని అత్యున్నతస్థాయిలోకి తీసికో జర్యాబు! శ్రీ సందాబాయూ చిత్రించిన 'శివ' అనే చిత్రం స్థిరమైనదిత వ్రాసిన అభిప్రాయాన్నిబట్టి ప్రదర్శించినది. దాని ప్రత్యేకత వేరు. దాని విశిష్టత వేరు. దాని కదలేసాటి దీనికిదే సాటి.

ఆవిధంగా శ్రీ ప్రమాద బాలు అనేక ఇవి హాలనుంచి భావాలను తీసికొని చిత్రించారు. అందులో 'పురుషుడు-ప్రకృతి' ముఖ్యంగా హేర్నాన దగింది. పురుషుడు కుంచీవాడు సులలివాడు. ప్రకృతి సౌందర్యం ఈ నృపుటికి అంధురాలు. పురుషుణ్ణి, ప్రకృతి తన బుడాలూడ మోస్తూంటుంది. పురుషు డామెనట్రోవమాపుతాడు. పురుషప్రకృతులు అవినా భావసంబంధం కలవి. నిజానికి ఈ గెండ్లూ గెండు ఉదాత్తభావాల వ్యక్తీకరణ. ప్రకృతికి కత్తిలేనిదే సృష్టిలేదు. కత్తికి ప్రకృతిలేనిదే సృష్టిలేదు. ఈ గెండు భావాల కలయికవల్లనే సృష్టి జరుగుతోంది. అదే శ్రీ ప్రమాద బాలు ఆయనచిత్రంలో ప్రదర్శించింది. ఆయన రచించిన మరీకొన్ని అధ్యాత్మిక చిత్రాలు చాలా అగ్రస్థాయిన ఉంచదగినవి. 'లక్ష్మీ', 'దుగ్ధ', 'శారద' ఇందులో ఒక్కొక్కదానిలో ఒక్కొక్క మోతా త్రిభావం వ్యక్తీకరింపబడింది. గర్భావస్థ కామ మోక్షములనే నాలుగు విశిష్టభావాల్లా నాలుగు వినగు రూపాలు గల మేఘాలలో ప్రతిబింబింపబడినవి. ఆ మేఘాలు జీవితమునే వర్షాన్ని లక్ష్మీదేవీపై కురి పిస్తవి. ఇది మొదటిచిత్రంలోనే ప్రదర్శన. ఇక సందేహదైన 'దుగ్ధ'లో కత్తికి విషయానికి కల గంఘ ర్ణం బాగా విశేషింపబడింది. ప్రపంచంలో ఉండే దౌష్ట్యాన్నింపిన, మహిమరూపంలో పెట్టి, కత్తి దుగ్ధ రూపంలో హతమార్పటం ఇందులో చూడవచ్చును. ఇది చాలా ప్రఖ్యాతిచేసిన భావమైనా, ఇందులో

శ్రీ ప్రమాద బాలు ప్రత్యేకమైన సాగిల్లం గను నింపదగింది. మూసెబ్రెన్ 'శారద'లో విహికమైన విషయాలనుంచి అధ్యాత్మిక చింతిద్వంగా విముక్తిని పొంది, ఆత్మ, పరమాత్మ సన్నిధానాన్ని పొందటం ప్రదర్శింపబడింది. 'శారద' ఆంధ్రులకు చాలా పరిచయమైనదే. ఆయన ఆంధ్రజాతిలో ఉన్న సమయంలో, ఈ ఉదాత్తభావాన్ని మూర్తిభవంపజేశారు. ఆయనచిత్రాలలో మరీకొన్ని 'ఉష - వరుణులు', 'మానసదేవి' 'గాయత్రి' 'చిత్రనృప' 'ఇద్దరు అశ్వములు' మొదలైనవి చాలా ప్రశంసించదగిన చిత్రాలు.

ఇక శ్రీ ప్రమాద బాలు రచించిన భారతవీరుల చిత్రాలలో ఎన్నదగినదీ జగదగ్రఖ్యాతి గాంచినది, 'నాట్రూ' అశ్వకే. ఈ చిత్రం ఇండోలు మహారాజుకు సమర్పింపబడింది. ఇది ఆయన చిత్రాలలో అత్యుత్తమమైనదిగా హేర్నాన వచ్చును. ఆ అశ్వక చక్రవర్తి సర్వాధికారాలంశ్చరమైన స్వర్ణసింహాసనం ఎదుటగా కూర్చొనియుంటాడు. అతని ఖడ్గము అవ్యక్తంగా ఒదిలివేయబడి, ప్రక్కగా వ్రేలాడు తూంటుంది. అతనిముఖంలో ఆరిగంభీరమైన విచారం సువిదితంగా గోచరమవుతుంది. అదియొక మహాద్భుతమైన తీ.ము. అశ్వకుడు కళింగులను గెలిచి, వారి నందరినీ హరిమార్చి, విజేతగా తిరిగి స్వస్థగరం చేయ తాడు. ఆ సమయంలో అశ్వకుని పరితాపము శత్రువులను అంతులేకుండా హతమార్చినందుకు తీరనిచింత, అతని ముఖంలో ప్రతిబింబిస్తుంది. ఆ తీతంలో మర్యాద సింహాసనాన్ని అధిష్టించటమా లేక విసర్జించి శాన్తి మతాన్ని ఆలీంగనం చేయటమా అనే సమస్యలోని చింత! ఆ ఘట్టాన్ని శ్రీ ప్రమాద బాలు ఆతి నిపుణతతో చిత్రించారు. ఇలాటి మచ్చుకునకలు ఆయన కుంచెలోనుంచి చాలా వచ్చినవి.

ఆంధ్రలోకంలో ప్రఖ్యాతినిగడించి ఆయన ప్రత్యేకతను జల్లదించిన శ్రీ ప్రమాద బాలు, ఇప్పుడు మర్యాద, జీవితకే, తన చిన్నతనంలో, ఒదిలివేసిన ముఖచిత్రేభనాన్ని ప్రారంభించి, కాలం జగ్గీదయ వలసి వచ్చింది.

భారతప్రభుత్వం ఇలాంటి ప్రముఖ విశిష్ట వృద్ధ కళాకారులకు గౌరవ వేతనాలను ఏర్పాటుచేసి భారత జాతి గౌరవ ప్రతిపత్తిని నిలబెట్టవలసిందిగా హెచ్చరించటం నేను విధిగా భావిస్తున్నాను.

దేవి ద్విజీ!

మూలం :
రవీంద్రనాథ ఠాకూర్

అనువాదం :
శ్రీ ఉదాలి సుబ్బరామశాస్త్రి

మా తానాసి న కన్యాకాసి న పథూ గ్ధాసి స్వయం సుందరీ
 రూపేణైవతిమేన నందనవనే వాసస్వయా స్వీకృతః
 సంధ్యాయాః పతనే చ శాద్వలతః కృష్ణాః సువర్ణాంచలం
 దీపాః శ్రాంతతమద్యుతి ర్న రచయే స్సూర్యాః గృహాం పురః

విద్యార్థుల శంకాజ్ఞాభ్యా మతితయ విలసత్కంఠ ప్రవక్తాభ్యుదాభ్యా
 సత్ప్రతిష్ఠాప్రేర్యలాపై స్పృశ్య హాసితమస్తరజ్జయ్యా త్వం సఖీచే
 నిర్మలమేకేకావై న నిశల భవనం నాంశుకంస్మరచక్రే
 కుర్యాత్ప్రత్యోకనా త్వం విచరసి భవపైకుంతలా ప్రేరేగతాత్వం

వృత్త హీనసుమవత్ స్ఫుటతాంత్యం ప్రాప్త్య యావన మనోజ్ఞలతాయాం
ప్రస్ఫుటాఽసి నమయే కిల కస్మిన్ ఊర్విశిః ప్రథితహృదిలానే

ఆదిమ కిల వసంతవిభాతే ఉత్థితాసి మధిలోదధి మధ్యాల్
స్వస్వ దక్షిణకరేఽమృతపాత్రం దక్షిణేతరకరే విషభాంజం

యత్పాదాంభోజసీమా ముదధిరయ మహా! భ్రాంతకల్లోలభంగైః
మాహాత్మ్యం నీయమానో వ్యసగతమహిమా సేవతేఽయం ఘణే తః
మద్రైః శ్చైవావహర ప్రణతమహిమభిః సాతయన్ శీర్షలతం
కుంధవృద్ధ ప్రభాసా సురపతి వినుతా శోభ సేఽనిందితా త్వం

అవీ ర్వాల్లా కదాసి త్వమిహా? మహిమయు శ్యావనం శాశ్వతం తే
కస్యాఽగారే విశాల క్షము రమణి! మణిస్సోమముక్తామయై ప్రప్యం
క్రౌఢద్రవ్యై ర్దైవీ ర్వలతశశవయో బాలకేవీశేష్టైః
సింధా వేకాకినీ త్వం నివససి నిబిడధ్యాంతపూర్ణోదరేఽస్మిన్

దీనిపై స్థానికస్థాయిపై రసవంత విభాయపిత ద్వారానేతై.
కల్లోలహోదగ్గితై రవగత మలిన స్మరవక్త్రాబ్జశోభా

పర్యంకే విద్రుమాణా మధిగతశయనా యాసి నిద్రాం నిశాయాం
కావ్యి త్వం కన్య వాంకం సముపగతవతి తుల్యజన్మా జగత్త్యం

అస్మిన్ తావ ద్భవత్యా జగతి కృతమహో జన్మ యస్మి న్ముహూర్తే
తస్మి న్నైవ ప్రభూతే తవ లలితతనా యావనం పూర్ణభావః
విశ్వం ప్రీణాన్యజ్ఞసం బహుయుగ మహితా తేజవలం దీర్ఘకాలాత్
శోభాం పుష్టా న్యపూర్వాం వినుత మహిమభా గూర్వాశి! ప్రేయసి! త్వం

ధ్యానే భంగ మవాప్య మానినికరా స్తే పాదమూలే ఫలం
స్వేపాం ధ్యానసమాధిరూప తపసా మాయత్ర మాతస్వతే
ఆఘాటైః కఠినైః కలూక్షవితతే నేద్య త్రిలోకీ జనః
చాంచల్యం సమువైతి యావనదళాయత్ర స్వశక్తి భ్రం

దేహా న్మోహనగంధ మంధపవన స్తే దిక్తతే హ్వాదరాత్
సమ్యక్ క్వాణసేవయాధిగమిత స్త్వద్దాసతాం నుందరి!
ముద్ధాస్తే కవయోఽసి మత్తమధులి బాన్యమ్యం వహన్తో భృశం
గాయన్తోఽనుసరిన్తి తావకతనా సాందర్యపానేచ్ఛయా

విన్యాసై ర్మధురైః పదాంచ, నినదైః పాదాంగదానాంకలైః
నిర్యాన్యాకుల చిరికాంచలమనోరమ్యా తటిచ్ఛంచలా
నుభ్యే దేవనభం కదా పులకితై రంగై స్సముల్లాసినీ
కుర్యాః నృత్య మహా! విలోలసుతనూకాంతోర్వశి! బ్రూహి మే

ఛందసి ఛందసి సాగరమధ్యే, నృత్యతి నృత్యతి వీచినమూహః
నన్య శిరోభి ర్వసుధా కాంతా వప్త్రదళాంచల మంచతి కంపం

హారా త్వత్ప్రసమండలాన్తరగతా త్తారాః పత స్త్రంబరే
స్వాత్మానం రహయ త్యురస్థగతం చిత్రం నరాణాం క్షణం
నృత్యం రక్తపరంపరా వితనుతే తత్రత్య నాడిగణే
దూరా ద్భృత్యతి దిక్తతేషు కనా త్వస్మధ్యతోఽసంవృతే!

స్వగ్లోకోదయపర్వతే త్వముషసో మూర్తింగతా శోభనే
మోహం కల్పయసి త్రివిష్టపజహ మూర్వ శ్యగాధం హృది

లోకస్వాశుపరంపరాభి రనిశం ధాతా త్వదీయా తనుః
రక్షేనైవ హృదో జగత్ప్రియజమాం తేఽంఘ్రిద్వయం రంజితం

వేణీం విముచ్య వననేన వినా కృతాత్వం - విన్యస్య పాదకమలం వికచారవిందే
విశ్వప్రియేఽతి లఘుభారతయాఽఖలన్య-హృత్స్వర్గధామ్ని కురుషేఽఖల విభ్రమాం స్త్వం

తస్మాయతాం సకలదిక్షు భవన్నిమిత్తే - ఆక్రందనాని విసరన్తి దివో భవశ్చ
హే నిష్ఠురే బధిరతాం కిము యాసి తస్మి! - ఊర్వ శ్యమగ్రహ ముదీర్ణకృపే! కురుస్వ

ఆవర్తతే కిము పున స్స యుగః పురాణః? - ఉత్తిష్ఠసి త్వమపి కిం పున రభిమధ్యాత్? -
సిన్ధై శ్శిరోజనికరైః ప్రథమప్రభాతే - ఆద్యాం తనూ ప్రకటయే ర్యది చిత్ర మేతత్!

సర్వాంగమేవ భవదీయ మువైతి కంసం - ఆఘాత మాప్య సకలాఢ్యగృహం చ యన్య
చ్యోతన్తి వారికణికా నయనా దకస్మాత్ - క్షోభం ప్రయాతి జంభి ర్నవగీతభంః

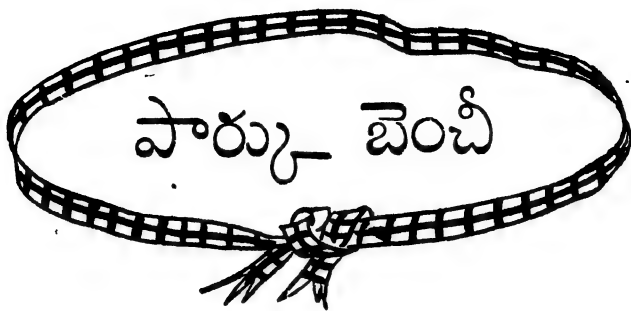
నాయాతి నైతి చ పున పృమయోష్యతీతః - అన్తంగత స్పృగవా నిఘ్నా మానచంద్రః
అస్తాద్రివాన రసికోర్వశి. తత్త్వ మేతత్ - వాసంతకాల రనవైభవ ముత్రి చిత్రం.

కేషాం శ్వాసపరంపరా విరిహితాం దీర్ఘత్వ మాపాదతా
వాసంతోఽహ్స్యసిన్ధౌః ప్రహర్షజనితైః స్పంసర్గిణీ నీజ్యతే?
ఆశాసు ప్రసృతే చ పౌర్ణిమిని జ్యోత్స్నావితా నే న్నయం
వేణుం చాస్తనివేశితామల మసా దూరస్మృతి ర్వాదయేత్

బాష్పప్రవాహ మియ మద్య గతస్త్మృతి ర్మే-సంపాతయ త్యనిరతం నయనద్వయేఽస్మిన్
ఆశా తథాపి నహి సశ్యతి జాగరూకా - ప్రాణస్య రోదనబలా దనిబంధ నేఽద్య.

(శ్రీ గోపాలరెడ్డిగారి తెలుగు అనువాదానికి కృతజ్ఞతతో - రచయిత)

‘అరుద్ర’

[అదివా స్త్రీక కల్పన]

ప్రస్తావన

కథకుడు : ఈ ఊరులోని, ఒకానొక పార్కులోని రాతి బెంచి ఒకటి గోజూ నాతో మాట్లాడుతూ ఉంటుంది. నమ్మండి. మరోసారి చెప్తా. ఈ ఊరులోని, ఒకానొక పార్కులోని రాతి బెంచి ఒకటి నాతో గోజూ మాట్లాడుతూ ఉంటుంది. నేను పొరబడిన రేడు. పార్కు బెంచి ఏమిటి మాట్లాడుతుంది? అని మీరు కొట్టిపారేయకండి. పార్కు బెంచి కూడా మాట్లాడుతుంది.

కదలిక ఉన్న మానవుడు, కదలిక లేని రాయిని దేముడిగా భ్రామిస్తున్నాడు. మానవుడు ఆలోచించగలడు, మానవుడు తాను సృష్టించిన దేముడు తనని సృష్టించాడని ఆలోచించేడు. దేముడు ఆలోచించగలడని మానవుడు ఆలోచిస్తున్నాడు. మానవుడి ఊహలో దేముడు రాయి. దేముడు ఆలోచించగలిగితే రాయి ఆలోచించగలడు. ఈ వాదం మీరు ఒప్పుకోరు. నాకు తెలుసు. పోనీ మరోలాగ చెప్తా.

మానవుడు ఆలోచించగలడు. తనలో తాను ఆలోచించుకొన్న విషయాలను ఇతరులకు ప్రకటించగలడు. అరినిలాగ ఆలోచించగల ఇతర జంతువులూ, ఆహారంకోసం అన్వేషించగల జీవకోటి అరినిలాగ అభిప్రాయ ప్రకటన చేయలేకపోయినా, కొంతుకతో ఒక శిల్పాన్ని చేయగలవు. ఆలోచించగలవు. వాటిలో అది మాట్లాడుకోగలవు. ఇక అచరజీవకోటి? వాటికి ఆహారం అవసరమే. ఉన్న చోటనే ఉండి—లేక

ఉన్నట్టు కనబడి—మనకు కనబడిన నేలకింద ఆహారాన్ని సంపాదిస్తాయి. అవి ఆలోచించవు. వాటిలో అవి సంపాదించవు. సకే ఇక జీవపదార్థాల్లో కదలవు. ఆహారాన్ని కావాలనవు, ఆలోచించవు, మాట్లాడవు. జీవపదార్థాలకి ఉదాహరణలు కుర్రీ, తోలు సంపీ, మొదలైనవి. అయినా అవి జీవం లేనివా? తావు; ఒక నాడు సజీవమైనవే. చచ్చిపోయిన చెట్టు శివాన్ని ముక్కలుచేసి ఆ కట్టెతో మనం కుర్రీ రయ్యుచేస్తున్నాం. చంపిన పశువుల చర్మాన్ని చంపిలగా కుట్టుకుంటున్నాం. అవి సనివోయిన జీవ పదార్థాల కిందే ఒమ. బ్రాహ్మిగా వినాదూ జీవం లేని, ఎన్నడూ చలనం లేని, ఏ కోణానా ఆకలిదప్పలు లేని జీవపదార్థాలు ఉన్నాయి. అందులో రాయి ఒకటి. రాయిలో శక్తి లేదా, కదలిక లేదా, రాయిని విసిరి కొడితే ఎదురుకుండా ఉన్న గాలిపలక బద్దలవుతుంది. దానికి కదలిక ఎక్కణ్ణించి వచ్చింది. గాలిపలకని బద్దలుచేసే శక్తి ఎక్కణ్ణించి వచ్చింది. మానవుడే ఇచ్చాడు. రాయికి కదలికనీ, శక్తినీ ఇవ్వగలిగిన మానవుడు దానికి మాట్లాడే శక్తిని, ఆలోచించగల శక్తిని ఇవ్వలేదా? ఇవ్వగలడు. కాబట్టి నేను ఈ ఊరులోని, ఒకానొక పార్కులోని రాతి బెంచికి ఈ శక్తులు ప్రసాదించేను. అందుకే అది గోజూ నాతో మాట్లాడుతూ ఉంటుంది. ఎంపార్కు బెంచి ఎందుకు మాట్లాడుతూవు? ఏమిటి? రాయి మాట్లాడినా, ఏమిటి మాట్లాడుతుందని అంటున్నారా? చెప్తా వినండి. మనలాగే ఏ యుగంలో

జీవులన్నారో, ఏ సంప్రదాయంలో పెరిగిందో వాటి ప్రభావాల ప్రతిబింబ కిరణాలనే ప్రసారం చేస్తుంది. పౌరాణిక కాలంలో రాయ ఒకటి అలోచించింది. మాజీ—అహల్య అనే రాయి. తిరతిరాలుగా రాముడి కోపం ఎదుగుచూపున్న శిఖరాల గీ నిశ్చేదపడి ఉంటుంది. నిరీక్షించుతూ, నిట్టూర్పు విడుస్తూ పక్క నున్న చెట్లతో సంక్రందనము చేసిన ద్రాహ్వినీ, ఆక్రందనంతో భాషన్నుచిక్కు చెప్పి ఉంపవచ్చు. పౌరాణిక కాలం అయింది. ఇక పుక్కిటిపుగాన పౌరాణిక కాలంలోనో—కావ్యమజలీల కలంకభగ్నో, పేదరాని పెద్దమ్మ వినకెడిచేనే వింత కళ్ళతో భయంకర హంతకుల మాయలో పడి పాపాల్లో చిక్కుకొని, కహంనిశినిస్తోనే చాచిపెప్పకావ రాసుగా మారిన కప్పన్న చిరాల రాకుమార్తెలు వివిధ రకాలుగా విలాపించేరు. రాళ్లు కూడా తాము జీవులన్న ముగంధంలోని స్త్రీలనే మార్చగలుగాయి. మానవుడు జేవుడుగా పూటించే రాయి అదికాలంలో అయితే ఆ భాషే మార్చాడేది. ఇప్పుడు మన భాషే మార్చాడుతుంది. అలాగే ఈ ఊరులోని, ఒకానొక పార్కులోని రాతి బెంచీ ఒకట గోజూ నాతో మన భాషలోనే మార్చాడుతూ ఉంటుంది.

కో: పిటి: చాలించవయ్యో. ఎందకాబున్నాంనీ చూస్తున్నా. నా దుఃఖంలో నేవుంటే ఒకటే గోజూ గుడు. ఈ పార్కులో కూర్చోనివ్వరా ఏమిటి? కళ్ళకుడు: కూర్చోనివ్వకపోవడాని నీ నెవ్వ.

కో: అటే. నేను అనవలయకొన్న మామని నువ్వే ఆపేస్తున్నావ్. బలేవాడినిలాగ ఉన్నావ్. నీ నేలేమిటి? నా నేరు—

కో: నేనుగారు లెంకి. నేను చెప్పింది విన్నారా? మీ అభిప్రాయ మేమిటి?

కో: నాకోం విరబజలేదు.

కో: అయితే నావిది ఎందుకోపం?

కో: ఒక ముక్కా వినవలేదనే—పోనీం. ఇప్పుడు చెప్పండి వింటాను.

కో: ఈ పార్కులోని ఒకానొక రాతిబెంచీ గోజూ నాతో మార్చాడుతూ ఉంటుంది.

కో: నిజంగా?

కో: మిమ్మల్ని చంపుకు తిన్నట్లు.

కో: ఏమని మాట్లాడుతూ ఉంటుంది?

కో: ఏమని మాట్లాడుతూందా. వివిధ మనస్సత్వాల గల మానవుల్ని పరిశీలించి విభిన్న దృక్పథాలు

గల మతాలను ఆకళించుకొని నైరుత్యం ఉన్న భావాలను సమన్వయం చేసి కావ్యాన్ని రచించే ఋషి కవి లాగ మాట్లాడుతుంది.

కో: ఇంతకీ ఏమని మాట్లాడుతున్నావో చెప్పుడు డాక్టర్.

కో: ఒక్కొక్కప్పుడు—రాళ్ళను కూడా కరిగించే విషాగ గాథలను చెబుతుంది.

కో: నిజంగా ఆ గాథలు అంత విషాదకరమైనవా?

కో: నాకు నిజం. మీకు అబద్ధం.

కో: అయితే ఆ గాథలు రాళ్లని కరిగించే విషాగ గాథలంటే మన ఈ పార్కు బెంచీ ఎందుకు కరిగిపోలేదు?

కో: కరిగిపోలేదని ఎవరన్నాడు?

కో: ఆ, కరిగిపోయిందా? లేదు. నువ్వు అబద్ధమాడుతున్నావు.

కో: లేదు. నిజమే. అబద్ధమిదికే నాకు ఒరిగే దేదీ లేదు. ఆ పార్కు బెంచీ కరిగిపోయింది. ఇసుకలో కలిసిపోయింది. అందుకే నేను ఇలా కూర్చున్నా.

కో: ఏమిటయ్యోయ్. గడియోమాట అంటున్నావ్. ఊరం కిందట ఒకానొక రాతి బెంచీ గోజూ నాతో మార్చాడుతూ ఉంటుందన్నావ్. ఇప్పుడు ఆ పార్కు బెంచీ ఇసుకలో కరిగిపోయిందంటున్నావ్ కీ ఏమి నిజం.

కో: రెండూ నిజమే. పార్కు బెంచీ ఇసుకలో కరిగిపోయింది. అయినా అది గోజూ నాతో మార్చాడుతూ ఉంటుంది.

కో: పోవయ్యో, నువ్వెవరో పిచ్చాల్లా ఉన్నావ్. సీతో నాకిటుగి వాదన.

కో: నేను పిచ్చివాణ్ణికాదు. నామాట వినండి. నేను పిచ్చివాణ్ణికాదు.

కో: నువ్వు ముమ్మాటికీ పిచ్చివాడినే.

పార్కు బెంచీ: అతిదు పిచ్చివాడు కాదు.

కో: నువ్వెవరివి?

పార్కు బెంచీ: నేనే అతిదితో మాట్లాడే పార్కు బెంచీని.

కో: చాలు. నువ్వు పిచ్చివాడినే.

కో: కాదు. ఆమె పిచ్చిదికాదు.

కో : సరిపోయింది. ఆమె పిచ్చిదికాక, నీవు పిచ్చివాడివి కాకపోతే మధ్య స్నేహ పిచ్చివాణ్ణి. మా బావుంది.

పా. బె : కోప్పడకండి. ఇతడు ఇందాకట్టుంచి చెప్పినదంతా అక్షరాలా నిజం. రోజూ నేను అతి డిల్లీ మాట్లాడుతూ ఉంటాను. నా బాధలని గాఢ లగా అతడికి విన్నవిండుకొంటాను.

కో : నీకు మరేం పనిలేదేమిటి ?

పా. బె : అవును మరేం పనిలేకనే—తృప్తిగా వినే శ్రోత ఉంటే కథ చెప్పడంకన్న మరేం మంచి పని ఉంది. వింటానంటే మీకూ చెప్తాను.

కో : సరే చెప్పు వింటాను.

పా. బె : అయితే శృ కిందటిదాకా ఇప్పుడు మాట్లాడే పార్కు బెంచీమీద పింగును పుచ్చుకొన్న ఉద్యోగులు కూర్చుంటూ ఉండేవారు. వాని రోజూ సాయంత్రం నాలుగు అయ్యేదరికి సరిగ్గా వచ్చి తిష్ట వేశేవారు. ఈ పార్కు బెంచీమీద విశాలంగా కూర్చుంటే ముగ్గురు, ఇరుక్కురి కూర్చుంటే నలుగురూ పడతారు. కానీ ఈ పింగును పుచ్చుకొన్న ఉద్యోగులు ఎనమండుగురు, ఈ పార్కు బెంచీమీద నలుగురు కూర్చుంటే తక్కిన నలుగురు ఇంటిదగ్గి దుంచి తెచ్చుకొన్న గోవస్త్రా నుదుకుని కింద కూర్చునేవారు. వాళ్ళ స్నేహం చాలా గాఢమైనది. ఈ ఎనమండుగురిలో ఏ ఒక్కడూ గావం కొంచెం ఆలస్యమైనా వాళ్ళలో ప్రతిఒక్కడూ చాలా బాధపడేవాడు. ఒకచోట ఆరోజు చోడరు కాకపోతే తిరిమావళ్ళకి ఆ రాత్రి కునుకు పట్టేదికాదు. అంతటి ఆనోద్యంగా వాళ్ళు ఉండేవారు. వాళ్ళిందరూ పరిపూర్ణ జీవులు. ప్రతిఒక్కడూ మనుమర్ని మనుమరాన్ననీ ఎక్కిన సంతారులే. ఆశేషమైన అనుభవాలనీ, అపారమైన దుఃఖాలనీ ఆనోదమైన సుఖాలనీ రుచి చూచినవాళ్ళు. వీళ్ళు ఈ పార్కు బెంచీని రెండు స్తంభం చేసుకున్నారు. మరెవ్వరూ ఈ ప్రభు రావడమే చూసేకొరకు. వీళ్ళు రోజూ రోజూ ఆనోదమైన విషయాలు చెప్పించేవాళ్ళు...

నాయుడు : అయితే పంతులూ, హిట్లరు గెలుస్తాడూ ?

పంతులు : గెలుస్తాడోయ్, నాయుడూ. గెలుస్తాడు. హరిశ్చంద్రుడు అబద్ధం ఆడినా, అజ్ఞానము గానీ, హిట్లరు ఓడిపోవడం కల్గి.

నా : మరి—చర్చిలు.

పం : చర్చిలు లేదు కుర్చీలలేదు. ఎవరెన్ని చెప్పినా, హిట్లరు బాతకంలో చక్రవర్తియోగం రాసేఉంది.

మొద : అన్నట్టు పంతులూ, బాతకం అంటే పుచ్చుచ్చింది. మీ బాతకాల బావకి గా బాతకం యియ్యమి.

పం : ఇచ్చేను, నుదిలిగూరూ నిన్ననే ఇచ్చాను.

చంద్రమణి, రవి చెళ్ళగానే మీ మాడో వాడికి చెళ్ళవునుదని చెప్పాను...

పార్కు బెంచీ : షా యుద్ధంలోంచి త్వరిత ద్వంద్వంకి సంభాషించింది. ఇంకొకమాట.

పం : అయ్యయ్య అయిపోయింది. ఒక చాపరు. నాయుడూ, నదివావా న్యాయం.

నా : ఆ నదివాను. అయితే పంతులు హిట్లరు రోడిపోయాడేమింకి ?

పం : నే నెప్పుడేదోయ్. హరిమీద గిరి పడూ, ఆరు గూరయినా హిట్లరు ఈ గబ్బితో ఓడిపోక లేవనని.

నా : నే నన్నును, నుమా ఈ పేరు వాళ్ళు...

పం : పేపరువాళ్ళూ లేదు, గీపరు వాళ్ళూ లేదు. బాతకంలో రాసి చెట్టినది అక్షరాలా జరిగి తీరాలి. గ్రహ గతుల్ని చూర్చించి మానవ మాత్రులగరమా? హిట్లరు బాతకం మన మనుకొన్నట్టా దాఖలా ఇచ్చిందా లేదా, త్వరితద్వంద్వం మంటేనే అంతి.

మొద : అన్నట్టు, పంతులూ, బాతకం అంటే పుచ్చుచ్చింది. మీ బాతకాల బావగాకి నాది ఇయ్యమి.

పం : ఇచ్చేను మొదటి యూరూ, నిన్ననే ఇచ్చాను. కులాడిగో శని చెళ్ళగానే మీ మాడో వాడికి చెళ్ళవునుదని చెప్పాను.

పార్కు బెంచీ : షా అయిదశ్శిపాటు వీళ్ళ సంభాషణలు ఈ పార్కు బెంచీ విన్నది. వీళ్ళ సంభాషణలో యుద్ధమా త్వరితద్వంద్వం కాక చరంత సాహిత్యం కాస్త శృంగారం, కూస్త పుకార్లు, కొంచెం వేదాంతం, కించిత్తు స్వవిషయం రోజూ వొడ్లతూ ఉండేవి. అయితే హిట్లరు వీళ్ళ సంభాషణలు విన్నాక ఈ పార్కు బెంచీకి విసుగు కలిగింది. ఎందుకా? జీవితంలో ప్రవిగ్ధం ఉందారి. తదితర

పార్శ్వ దెంచీలను చూస్తే మొదట్లో నాకు ఈ సడింపుగా ఉండేది. వాళ్ళ మీద గంట కొడుకు, కూర్చునేవాడు. మరి ఈ పార్శ్వ దెంచీ మీదో కొక వొక కుటుంబంలాంటి ఎవమండుగురు వ్యక్తులు సరిగ్గా నాలుగయ్యే సరికి వచ్చి కూర్చునేవారు. ప్రపంచాన్ని కాచి వసబోస్తున్నాను ను ను కో నేవారు. తక్కిన ఏ పార్శ్వ దెంచీకి జీవితంలో ఇంత సెక్యూరిటీ ఉంది. ఏ కుటుంబం ఎవరు వచ్చి కూర్చుంటారో వాళ్ళకే తెలియదు. నా సంగతా. వర్ణించిన విధ్రి. అందుకే మొదట్లో గర్వపడ్డాను. కాని అయిదేళ్ళ పాటు దినములు పరస్పర ప్రతిస్పందనలు అయితే తక్కిన దెంచీలను చూసి అసూయపడ్డాను. నాటి జీవితంలో ప్రవిర్గం ఉంది. నాలో లేదు. ఈ పార్శ్వ దెంచీ మీద పెద్ద చదువుకొన్న, కాటికి కాళ్ళు చాచుకొన్న సంచలన పుచ్చుకొన్న ఎవమండుగురు ముసలి వాళ్ళు తప్ప మరెవ్వరూ కూర్చోరు. తక్కిన దెంచీల మీదో అప్పడే కావరం పెట్టిన కొత్తదంపతులు ఇంకా ఇంకా పెళ్ళికాని బ్రహ్మచారులు, ఎందుకూ పనికిరాని వాజమర్లు, అంతా తెలిసిన ధర్మజ్ఞులు, ఉద్యోగంపోయిన జర్నలిస్టు, టీచింగ్ రకని విద్యార్థి, నీకు చింతలేని సవంతుడు, పాపం పుణ్యం ఎరుగని పసిబిల్లు, ఎందరో మహామౌనావులు కూర్చుంటారు. అందుకే రిక్కిన దెంచీలను చూస్తే నాకు తార్చి పుట్టింది. ఏమైనా సరే తక్కిన పార్శ్వ దెంచీలలో జీవించాలనుకున్నాను. నాటినుంచీ మనుష్యులతో మూర్ఖులను ప్రారంభించాను. ఈ పార్శ్వ దెంచీ మీద కూర్చుంటే గల లాభాలని వ్యాపారపు ప్రకటనలూగ విధ్వంగా ఏకరపు పెట్టేదాన్ని. పట్టణం రంప. నా ద్వారా రంపి. నేను చాలా మంచిదాన్ని. మీకు ఎన్నో అటలు నేర్పుతాను. మీరు దొంగలబంతుకొంటే నేను తిన్నె కనిపిస్తాను. నా పక్కనే ఎంత చక్కటి బొద ఉందో చూశారా? అందులో మీరు దారుణమూలలు ఆడుకోవచ్చు. రండి విల్లంరా. నా ద్వారా రండి అని అప్రయోచించాన్ని. అయినా ఈ ఎవమండుగురు ముసలివాళ్ళకే ధియపడి ఏ పట్టణ నా ద్వారాకి వచ్చేది కాదు. జోను ఈ సెటిలార్స్ రెండు మనుషులను మనుషులగాళ్ళనీంబు తీసుకొనివస్తే కొంత కాకపోతే కొంతైనా అంతోపించేదాన్ని. వాళ్ళు ఎన్నడూ ఆలాంటి పని చెనేవారు కాదు. నాకు వళ్ళు మండేది. చూస్తూ ఈ పార్శ్వ దెంచీ మీద కూర్చుంటే గల లాభాలని వ్యాపార ప్రకటనలూగ ఉదాహరించేదాన్ని. కొత్తగా పెళ్ళయిన దంపతులారా! రండి. నా ద్వారా

రండి. నేను చాలా మంచిదాన్ని. మీకు ఎన్నో సదుపాయాలు చేస్తాను. చూశారా నా పక్కనే ఎంత చక్కటి బొద ఉందో. దాని చాలు, నీవల మాటున నా ఒడిలో మీరు కూర్చుంటే మిమ్మల్ని మరెవరూ చూడలేరు. చూసి కన్ను కుట్టుకోలేరు. మీకు ఏకాంతం ఇవ్వడం నా హామీ. మీరు మాట్లాడుకొనే మాటల్ని మరెవరికీ చెప్పను. ఒద్దంటే నేనే వివను. రండి. నన్ను పావనం చెయ్యండి. కొత్తగా పెళ్ళయిన దంపతులారా రండి. అని స్వాగతం పలికేదాన్ని.

అయినా ఈ ఎవమండుగురు ముసలివాళ్ళకే ధియపడి ఏ జంటా నా ద్వారాకి వచ్చేది కాదు. నా జీవితం చాలా దుర్వరం అయింది. బ్రతుకులో సాధించదలచుకొన్నది సాధించలేకపోతే ప్రతీక్షణం తీక్షణం అవుతుంది. చుట్టూ పార్శ్వ దెంచీలుంటుంది.

ఇలా ఉంటేగా నా అద్భుతవశాత్తూ ఒక నాడు మూడుగంటల మధ్యాహ్నం నీకే ఒక యువకుడు ఈ పార్శ్వ దెంచీ మీద నేడ తీరుతూ కన్ను మూశాడు. చుట్టూ, పచ్చిపట్టు, తిలమీద ఎర్రయిన గురురు చెట్లు, పక్కనే దిల్లమైన బాచు. ఆతెగాడికి ప్రాణం లేచి వచ్చిందో లేదో నాకు మట్టమూ హాయి అనిపించింది. ఇలిగారు ఇలాగే నాలుగు దాటేదాకా సాయం త్రం ఎందుకాదుకా విశ్రాంతి చెయ్యి లేమళ్ళకు మొక్కుకొంటానని ప్రార్థించుకొన్నాను. నాలుగూ అయిదు నిమిషాలు అయింది. యువకుడింకా నిద్ర పోతున్నాడు...

పంతులు: విజయయ్య నాయుదూ. వివిధ విచిత్రం. ఎవ రిక్కిన పడుకొన్నది.

నాయు: తెలియ పంతులు. నిజంగా విచిత్రం గానే ఉంది.

మొదలి: లెగ్గోడు నా.

పం: లేఖ—మొదలియూరూ లేఖ.

మొద: ఏ అత్యుత్తమం. వాళ్ళం పంకు కొందుకి వీడా, వాసలా రెయ్ వా.

నా: ఎవ రిలకు. కుంభకర్ణుడి అమ్మ మొగుడ్డా ఉన్నాడు. లేవడం?

పంకు: పోనీ నాయుదూ గోనెపట్టా పరుస్తూ కూర్చుందాం. అరడే లేస్తాడు. లేవకం చేస్తాడు.

మొద: ఉండుమీ బంతులు—ఈ సోంజేరి దిల్లకాయ ఎందుకుదా లెగవడో చూస్తును. ఏ అత్యుత్తమం. లేవనా లేదా?

పంతు: చెయ్యి చేసుకోకు — మొదలూరూ చెయ్యి చేసుకోకు. వాడే రేచిపోతాడు. రా—ఇలా వచ్చి కూర్చో...

పార్కు బెంచీ: పంతులు మొదలీయారుని గాంధీవచ్చేడు. తరవాత శర్మ, రాజు, రావు, మూర్తి అయ్యరూ వరసగా వచ్చేరు. ఈ పార్కు బెంచీమీద పడుక్కొన్న యువకుణ్ణి చూశారు. మట్టూ కింద కూర్చున్న తమ సహచరులని చూశారు. ఒక్కొక్కడూ ఆ యువకుణ్ణి లేపుదామనే ప్రయత్నించి విరమించేరు. అందరూ గోనెపట్టామీదా, పచ్చి పట్టుమీదా కూర్చోత్తారు. ఏ ఒక్కరూ పూర్వపు స్వేచ్ఛతో మాట్లాడలేదు. నాకుమట్టుకు ప్రశాంతంగా ఉంది.

మర్నాడు:—

పంతు: మొదలీయారూ. మళ్ళీ ఈ కుర్రాడేవడో ఇక్కడే పడుక్కొన్నాడే.

మొద: నేను నిన్న కొద్దను అంటే చీరుకోమంటివి. వాడు బంతుకొనడామరి.

పంతు: నాయుడింకో రారేదేం. గోనె పట్టారేదు. ఎక్కడో కూర్చుందాం.

మొద: ఈ సోంకేరి బిల్లికాయను లెగ్గెదురును. కూర్చుందాం.

పంతు: ఒద్దు. ఈపిల్లి బ్రమ్మత్య మనకెందుకు. వాడు లేచేదాకా ఆ బెంచీమీద కూర్చుందాం.

మొద: ఈ బోవా రాస్కలు లేచునా?

పంతు: లేకపోలే పీదాపోయిరి. అక్కడ పోయి కూర్చుందాం. రా.

మొద: ఏమి బంతులూ—మన మెందుకు బోవల అంటూ. నీవు ఉండుమరీ.

నాయు: సమస్యగారం పంతులూ. అరే మళ్ళీ దాపురించాడా ఈ శని.

పంతు: ఏం నాయుడూ ఇవాళ ఇలా ఆలస్యంగా వచ్చావ్. గోనెపట్టా పరుయకు ఇక్కడే కూర్చుందామా లేక ఆ గెండ్లో బెంచీమీద పోయి కూర్చుందామా.

మొద: మన మెందుకు బోవల అంటూ. ఏమి నాయుడూ.

నా: అవును పంతులూ మన మెందుకు పోవాలి. ఇక్కడే కూర్చుందాం.

మొద: ఆ బెంచీమీదకి బోలే లేడియో విసిపించునా?

నా: అవును. అయిదేళ్ళనుంచీ అలవాటు పడ్డాం, ఇక్కడే కూర్చుందాం.

పంతు: అలవాటేమిటయ్యో. పడేళ్ళు ఆలవాటు పడ్డ అఫీసునుంచి బ్రాన్స్ ఫరు అయితే వల్లేమా లేదా? ఇది అలాగే అనుకోదాం.

నా: అదుగో. లెక్చరనాళ్ళంతా ఒప్పున్నారు వాళ్ళనీ అడుగునాం. అందరికీ ఏది యిద్దమైతే అనే చెప్పాం...

పార్కు బెంచీ: అందరూ వచ్చారు. అందరూ క్రితంకోజూల్ గే పచ్చపట్టుమీదా, గోనెపట్టామీదా కూర్చున్నారు. క్రితంకోజూల్ గే ముళ్ళమీద కూర్చున్నట్టే, సెగముందు ఉన్నట్టే, కూర్చున్నారు. అందరూ చోటు మార్పుడం మంచిదని నిశ్చయించుకొన్నారు. అప్పుడే చోటు మార్చేశారు. ఆతరవాత వాళ్ళు ఏమయినాకో నాకు తెలీదు. ఆ మర్నాటినుంచీ నా జీవితం చాలా బాగా ఉంది. నాకు చిరవాంఛితా లన్ని సమకూరేయి. ఈ పార్కు బెంచీమీద మధ్యాహ్నం సేద తీరే యువకుడు కొన్నాళ్ళపాటు వరసరిప్పకుండా బలెలిక తీర్చుకొనేవాడు. అలాగాడు ఒక కవి. ఉన్న ఊరులో ఉండలేక, తిండిలేక ఉండేదానికి చోటులేక ఈ మహా నిగరపు మహాపథాలలో పరిభ్రమిస్తూ జీవితంలో భ్రమిస్తూ ఉండేవాడు. రోజులో ఏదో వేళకు నా దగ్గరకువచ్చి విశ్రమించేవాడు. పరిశ్రమించేవాడు. అతడు రాసిన మహాకావ్యం నా సమక్షంలోనే ఉద్భవించడం నాకు గర్వకారణం. అతను ఏమయినదీ తర్వాత చెప్తాను.

ఇంతిలో నేసవి వచ్చింది. పగళ్ళు, సెగళ్ళు, రోళ్ళు, పనులున్నాయి. నేడి గామ్యలు ఈ చెవిలోంచి ఆ చెవిలోకి కొట్టి రోజు నిల్లబాగానే పేటంతా పార్కు చేరుకొనేది. ఒంటినిండా నగలతో, రెలనిండా పువ్వులతో, చర్మని లెజులు, ఎల్లని వెంటపెట్టుకొని విహారానికి వచ్చేవారు. రోజులా ఆఫీసులో విధిలేక చెమటోడ్చి నాయంత్రం అయే సరికి తెరవినపడి ఉద్యోగులు పార్కులో టూపిరి పీల్చుకొనేవారు. ఇక రాత్రి ముదిరేక—ఇళ్ళల్లో గాలిదూరక నిద్ర పట్టని మొగరాయళ్ళంతా చాపా దిగ్గూ పట్టుకొని చెట్లకిందకి చేరుకొనేవారు.

ఈ యితువులో నా ఆనందానికి మేరలేదు. కొంతమంది గాయకులు నా చుట్టూ గాత్రుల్ని చేరేవారు.

ఒకనాడు పాయంత్రం — ఒక జవరాలు తన రాలుగాయ తమ్ముణ్ణి బంటుజేటుకొనివచ్చి ఈపాక్కై వెంచీమిద కూర్చుంది. మున్నాడుకూడా. అమర్నాడు కూడా. మున్నాడు...
 యువతి : ఏమిరా తమ్ముడూ, ఇలారా. రమ్మంటే.
 తమ్ము : సువ్వెల్లికూర్చో అక్కయ్య. నేను తనవార వస్తాను.
 యు : రమ్మంటే నీక్కాదురా. ఇలారా. ఉండుంకు. నీవని పట్టిస్తా. రాత్రి ఇంటికి వెళ్ళే నన్నతో చెప్పి.
 రమ్మ : చెప్పకో నాకేం భయమా?
 పా : ఔ. తమ్ముకు గురుమని పూరిపోయాడు. జవరాలు ఒంటిగా ఈ పాక్కై వెంచీమిద కూర్చుంది. అప్పుడు అలవాటుప్రకారం ఇక్కడ నేదిలేర యువకుడు వచ్చాడు. జవరాలని చూశాడు. జవరాలు అరిగి చూసింది. ఇద్దరి చూపులూ కలిసాయి. జవరాలు దెదిరిన రేడి పిల్లలగా క్షణం ఒదిగి కూర్చుంది. మరుక్షణం లేచి నుంచుంది. ఆమె పీటలుంటే రవంల చచ్చినవం ఉంది. ఒకింత ఆశ్చర్యం కలదు. అంతే అన్నాడి.
 కథకుడు : ఫరవాలేదు. మిరుకూర్చుంది. నేను మరొకవెంచీమిద కూర్చుంటాను.
 పా : ఔ. అన్నాడేగాని అతడు అకుగు వెనక్కి వెయ్యలేదు. అలాగని ముందుకూ వెయ్యలేదు. ఉన్నతోటే ఉండిపోయాడు. మరి ఇద్దరిలో ఏ ఒక్కరూ మాట్లాడలేదు. ఆమెకూడా అలా నింటనే ఉండి ఇద్దరూ కొన్ని శతాబ్దాలు అలా నిలబడ్డారా. ఇంతలో తమ్ముడు వచ్చాడు.
 రమ్మ : అక్కయ్య. కాణి యివ్వవ్. బతాణిలు కొనుక్కుంటా.
 పా : ఔ. నేత్రావధానపు పానకంలో తమ్ముడు ఉపకరించే పుస్తక అడుగు. యువకుడు కీబులోంచి కాణి తీసి కుర్రాడికిచ్చాడు. కుర్రాడు బిడియ పడుతూ వెనక్కి తగ్గాడు. జవరాలు అందికదా.
 యు : ఒద్దండీ. వాడికి వెళ్ళి లివ్వకండి.
 కథకుడు : ఫరవాలేదులెండి.
 పా : ఔ. అని ఇచ్చి వెళ్ళిపోయాడు. వెళ్ళి గండ్లో వెంచీమిద కూర్చున్నాడు. అంతే
 యువతి : ఏమిరా. నీకు బుద్ధితేమా. కొత్తవాళ్ళ దగ్గర వెళ్ళులు పుచ్చుకొంటావా? ఉంకు నన్నతో చెప్తాను.
 తమ్ము : చెప్పకో అక్కయ్య. నీకు దండం పుడతానీ.
 పా : ఔ. అక్కయ్య తమ్ముణ్ణి అదలించి చూసింది. అంతలో కుర్రాడిమిద వాల్చిల్యం కుదుట పడ్డాది. తమ్ముడు రివ్వన ఎగిరిపోయి బతాణిలు కొనుక్కున్నాడు. జవరాలు రేడిమో పాట నీ వింటున్నాడో, ఆలోచనలు పోతున్నాడో చెప్పడం కష్టం. గండ్లోవెంచీమిద యువకుడు దెదిరి దెదిరి చూసే చూడకుండా ఇటుచేపుమాస్తా తలలో ఏడో రాస్తూ అల్లంతమాంబలో కూర్చున్నాడు. జవరాలుకూడా అంతే చేమా.
 మున్నాడు
 యువకుడే ముందు వచ్చి గండ్లో వెంచీమిద కాదుకు కూర్చున్నాడు. ఇతడు రాడేమో అన్న భయంతో, వ నే ఎవరేనా చూస్తారేమో అన్న భయంతో రెసిదనుకూ జవరాలు తమ్ముణ్ణి బంటుజేటు కొని వచ్చింది. యువకుడు పీళ్ళనిమాసి చిరునవ్వు నవ్వాడు. జవరాలు తన పెదవుల వెనుక నే ముసిముసి నవ్వుని చాచుకొంది.
 యువకుడు : అబ్బాయి యిలారా. (దూరం నుంచి)
 తమ్ముడు : అయన పిలుస్తున్నారు నల్లనా అక్కయ్య.
 యువ : వస్తేందుకూ అనిగపించి. నన్న నన్న డిగ్ ఆయనదగ్గర వెళ్ళులు పుచ్చుకొన్నావా?
 యు : రా అబ్బాయి ఫరవాలేదు (దూరం నుంచి)
 పా : ఔ. రమ్మడు యువకుడిదిగిరికి వెళ్ళాడు. దూరంగా
 యువ : నీ చేరేమిటి అబ్బాయి.
 ర : హనుమంతు.
 యు : మరి మీ అక్కయ్య చేరో?
 త : చెప్పకూడదు.
 యు : ఏం?
 ర : మా అక్కయ్య చెప్పిందన్నాది.
 యు : చెప్ప పరవాలేదు.

గండ్లో వెంచీమిద కూర్చున్నాడు. అంతే

యమలత

రి: నేన్నెప్పుడు. చెబితే నన్నతో చెప్పి కొట్టి వుంది.

యు: కొట్టిందిదులే.

రి: మీకు తెలీదు.

యు: నిన్న కాణీ పుచ్చుకున్నా వని చెప్పిందా?

రి: లేదు.

యు: అయితే భయంలేదుచెప్ప.

రి: ఉహూ. చెప్పను.

యు: పోనీ ఆయన నీ పేరు అడుగుతున్నాడు చెప్పేదా ఆక్కయ్యా అని అడుగు. చెప్పమంటేనే చెప్ప.

పా: ఔ. తిమ్మకు అక్కయ్యవగరుతున్నాడు. యువకుడికి తిమ్మడికి జరిగిన సంభాషణ వివరాలు చెప్పింది. ఒకరాలు.

తిమ్మ: ఆక్కయ్యా, ఆయన నీ పేరు అడుగు తున్నాడు.

యు: ఊ.

పా: ఔ. అని ఉరిమింది జవరాలు. లేనికొపం కుమ్మరించింది. తిమ్మకు జిసిసి తిప్పకొన్నాడు.

(మారంగా)

యు: ఏం ఆబ్బాయ్ అడిగావా.

తిమ్మ: అడిగేను.

యు: మరి చెప్ప.

రి: చెప్పాద్దింది.

యు: ఊ అన్నాది.

రి: అంటే బద్ద అనే అర్థం.

యు: కాదు.

రి: అవును.

యు: ఇన్కో మధ్యహ్నం భోజనం చేశావా?

రి: ఊ.

యు: ఇప్పుడు ఊ అంటే బద్ద అనా అర్థం.

రి: కాదు చేశాను అని అర్థం.

యు: అలాగే మీ అక్కయ్య ఊ అంటే చెప్ప మనే అర్థం. కాబట్టి చెప్ప.

పా: ఔ. తిమ్మకు అక్కయ్యపేరు చెప్పాడు. యువకుడు మురిసిపోయాడు. జవరాలు నిండుకుండ.

తిమ్మకు బతాణీలు కొనుక్కొని దానికి పారిపోయాడు.

జవరాలు యువకుడినెపు నవ్వినట్లు గానింది. నన్ను కాదన్నట్లు యువకుడు పైకి ఊరుకొన్నాడు. నాలుగు కన్నులు కలకాలం మాట్లాడుకోగలవు.

ఆ మర్నాడు.

యు: నీకు బతాణీలు ఎక్కడివిరా? మర్నా ఆయనవగరు కాణీ పుచ్చుకొన్నావా?

రి: లేదక్కయ్యా. కాణీ పుచ్చుకోలేదు.

యు: మరి నీకు బతాణీలు ఎక్కణ్ణించి వచ్చాయి.

రి: ఆయన కొని తెచ్చాడు.

యు: పుచ్చుకోకూడదని చెప్పలేనా.

రి: కాణీ పుచ్చుకోకూడదన్నావుగాని బతాణీలు పుచ్చుకోకూడదన్నావా?

యు: ఇకమీదట బతాణీలుకూడా పుచ్చుకోకు.

రి: బతాణీలు పుచ్చుకోనేనే. గా. వగరు బతాణీలు బావులేవు. ఇకమీదటనుంచి వేరు సెంకాయలే తింటా. సరేకాని ఆక్కయ్యా ఈచీటి నీ కాయన ఇమ్మన్నాడు.

పా: ఔ. తిమ్మకు జవరాలికి ఓకొగితం అందిం చాడు. ఆ కొగితం ఇలా పోడింది.

విదో విదో కోరిక

హృదయములో నలసె నా

వదనములో మెసె

చన్నెల తొలి నలుగులలో

సన్నుతాని నీ కన్నులు

సన్నచేసి కరుణిస్తే—విదో

పా: ఔ. పంట చాల పొడుగైనది. మీకు తెలు సుగా ఈ కవులు ప్రేమలో పడితే ఎంత పొడుగాటి పంటలు రాస్తారో. ఈ పంటని ఒకరాలు చదువు కొంది. తెలు ఊపింది. ముసిపాయింది.

తెండు రోజులవరకు 'అబ్బార ప్రేయసికి అంకిరం' అని ఈ పాటే ఒక ఆంగ్ల మానవ ప్రతికలో అచ్చయివచ్చింది. ఆ ప్రతిక ప్రతిని యువకుడు జవ రాలుకి ఇచ్చాడు. ప్రేమ ఆశలని సెనవేసుకొని ఆకాశండాకా అల్లుకుపోయింది. ఒకనాడు

యు: రేపు మాయంటి? నాకూడదా. మానాన్న గారు మిమ్మల్ని చూస్తారు.

మన సంగతి—

యు: ఇలా అజ్ఞాతంగానే ఉండనీ—

యు: అంతేనా.

యు: అప్పుడే ప్రేమ పచ్చగా కలకలలాడుతుంది.

పా: యె: అతడు తనని పెళ్ళిచేసుకొని సుఖమెంతానని జవరాలు అద్దాలమేపని కట్టుకొన్నాడి. అతడు ప్రేమపి కళ్ళనీ తిప్పు తండ్రి కళ్ళని చూడడాని? భయపడాడు. అతడు ఆమెని కట్టుకొని సంపారం ఈడలేడు. ఆర్థికంగా అతడి బరువు అరవై టన్నులు. ఆమె కన్నులు పెళ్ళిచేసుకొంటే అంతకు రెట్టింపు బరువు. కొన్నాళ్లదాకా వాడు ఏదీ చేయకపోయాడు. అతడు విచారంగా మునిగిపోయాడు. ఒక రాత్రి ఊరంతా స్వప్నగత పార్కుంతా పవ్వలించేక అతడు నాతో మెల్లపెట్టుకున్నాడు. నేను హిలోపడేశాను. అతడు నా మాటలని చెప్పి పెట్టలేదు.

.....

ఈ పార్కు టెంచీ వీపువీధి ఒక చక్కటి చెట్టుకొమ్మ విస్తరించిఉంది.

.....

మర్నాడు పొద్దున్న పోలీసులు నా దగ్గరకు వచ్చారు. వాళ్ళతోపాటు పేట పేటంతా వచ్చారు. ఒక ఊరులేని ఊరులేని కెనాన్ని పోలీసులు పట్టుకొని పోయారు. అప్పటినుంచీ నా దగ్గరకి పిల్లమని పయినా రావడం మానేశారు. నేను పేసులో కడుపున పుట్టిన పిల్లలు చచ్చిపోతే విశ్వే తల్లిలాగ ఇలా ఉన్నాను. మూడువెలల తరువాతి ఎవరో పరాయి ఊరు మనుష్యులు ఆ టెంచీవీధి కూర్చొని పేపరు చదువుకొంటున్నారు. చెలియలి కట్టదగ్గర ఏదో అని శంక తేలేనట్లు పేపరు చెప్పింది. నేను ఇసుకలో కరిగిపోయాను.

కోపి: పాపం.

పా: యె: ఆనాటినుంచీ నేను ఈయనతో మాట్లాడుతూ ఉంటాను.

కోపి: ఈయనెవరు?

పా: యె: ఈయన ఆ యువకుడు.

కోపి: నిజంగా.

కథకుడు: నిజం. ఈ పార్కు టెంచీ రోజూ నాతో మాట్లాడుతూ ఉంటుంది.

కోపి: మరి మీరు ఉజిపోసుకొని చచ్చి పోయాడు కాదా?

కథకుడు: ఉరిపోసుకొని నేను చచ్చిపోలేదు. ఉరిపోసుకొని బ్రతికాను.

కోపి: ఏమిటో బోధపడకుండా ఉంది. చచ్చిపోయిన మనిషి కరిగిపోయిన పార్కు టెంచీతో మాట్లాడడం నాకేం బోధపడలేదు.

కథకుడు: ప్రయత్నించితే బోధపడనిదంటూ ఏదీ ఉండదు.

కోపి: మీరు చచ్చిపోయిన మనుష్యులయితే ఇక్కడెందుకు ఉంటారు?

కథకుడు: ఇంకక్కడికి పోను. నాకు ఇల్లా వాణిలి తిండి బూ అక్కనేదాదు. నాకు కానవినడంతా ఓదార్పు మాత్రమే. నేను బ్రతికినప్పటి నన్ను ఓదార్చని ఉద్యోగపరచని మనుష్యులు నేను చచ్చిపోయాక మాత్రం నన్ను ఓదార్చుతారా? నేను బ్రతికున్నప్పుడు కవిత్వం రాసేటప్పుడు, ప్రేమించేటప్పుడు, బాధపడేటప్పుడు, ఉన్న కాశి డబ్బులు కుర్రవాణికి బతాణికి ఇచ్చేటప్పుడు నన్ను ఈ పార్కు టెంచీయే ఓదార్చేది. అటువంటి పార్కు టెంచీని విడిచి ఎక్కడికి పోయేది. పోతే నాకు శాంతి ఉంటుందా? సరే దానికేం తెలిసి. మీరు ఇంక ఈ చోటు ఖాళీచేయండి.

కోపి: ఏం—ఎందుకు కాశిచెయ్యమంటున్నావ్?

కథకుడు: చెలియలికట్టదగ్గర శేలిన శవం ఇక్కడి కొచ్చే వేళయింది దియచేసి ఈ సీటు ఖాళీచేయండి.

కోపి: అయితే నిజమే అన్నమాట. ఈ టెంచీ అయిరాల్లా గయ్యాల టెంచీయే అన్నమాట. సరేగాని పోయే ముందు నే నెవరో చెప్పిపోదామనుకొంటున్నాను. వింటావా?

కథకుడు: వింటే వచ్చిన నవ్వంతేదు. చెప్పండి.

కోపి: నేను చెలియలి కట్టదగ్గర శేలిన శవం తండ్రిని. ఆనాడు నా కూతురు అహ్వనించినట్లు మాయంటికి వస్తే నీకు నేను మామగార్ని అనువాణ్ణి. ఇవాళ మా అబ్బాయి అసలు సంగతి చెప్పాడు. అమ్మాయి నాదూ కలిసి రోజూ ఇక్కడే నిన్ను ఈ పార్కు టెంచీదగ్గర కలుసుకొంటూ ఉండేవాళ్ళని ఇవాళ నాకు తెలిసింది. నంటినే ఈ పార్కు టెంచీని చూసిపోదామని వచ్చాను. మరి వెళ్ళతాను. మరొక సంగతి. పోనీ ఎందుకులే—ఈ పార్కు టెంచీయే నిన్ను ఓదార్చుతుంది. నే నళ్ళతా.

స్త్రీల గేయ కావ్యములు

‘కృష్ణశ్రీ’

స్త్రీల పాటలలో కథాగేయములూ గేయకళలూ మాత్రమే కాక గేయ కావ్యములు కూడా కలవు. కథాగేయాలలో కళ పలచనా గేయకళలలో పాట పలచనాను. గేయ కావ్యాలలో గేయమాత్రా చక్కగా కలిసి పాగి, వేర్పాటు గోచరించక, ముత్రపు రచనకి కావ్యత్వస్థితిని సమకూరుస్తాయి.

‘సురాధాంజేష్వరము’లో ‘లికల్లిరా యనుచు తాటంక గుమూ. జలజాతీ పన్నీట స్నానంబుజేసి, కరకంచు చీరయొకటి మీగాళ్ళు, కులుకుకూ నటియించు కుచ్చెళ్ళోర్చి, తివిలి గృహములో దీపములు వెలుగా, చెక్కుటచ్చములపై నెంతులు బారా, పిక్కుటిలు సుబ్బలా పిగువైన రవి, తీర్చి.....అంతెలు, మొరయ్యచు పులునా మ్రోయమింజగను, లోపలి కరుగు అరిసాగనులాడి’ మొదల కన్నులకు కట్టివేసి కనబడుతుంది. ‘అంతరిక్షుని చరిత్రము’లో ‘బంగారు మేపిలూ పసిడి కోటలనూ, పొలేటి కాలవలు పచ్చాల్ల పరుసలు, ఆయ్యల అని సూపునూ హంసలూ బలుకొ, గోవింద యని యెంపునూ కోవలూ బలుకొ,’ చక్కచైన సుకుంతలరము బొమ్మకట్టుతుంది. ‘బాల క్రిమి’లో గోపికలు యోచించి కలిగి “అంతముగా మేము, వాకిట, దేవర గొలువగనూ! పందిలి వేసి నెత్తార్చిన నైమరి పాపము గాదుటచే || యింపుతావో లూక్కి, మందల, వుంచిన ప్రాపారములూ! పెంపుకు కోరికి పెట్టవచ్చెమరి పసివివల పనులటచే || యెల్ల ప్పగల మమ్మా, కలుగుకు, యెంతాయకవుండే! మా గొల్లవీధికి నెలతలబట్టను, గట్టిగ నీకోడుకీ మగదూ!!” అని చెప్పడము వింటే కృష్ణుడి అల్లిరి చక్కగా బోగ పడుతుంది. ‘రెక్కోణోడేవి వేవిళ్ళోలో’ “మారమా పోదాము నూసాదుమనో! చిన్ని నీవు చేయించవగ్గా, చారలేని సన్న బియ్యపురా అన్నాన చిద్రి వకటి కల్పమూ, పుల్లన్న పెరుగు బోసి సాంకిసాడుములు వేసి పెరుగు చుక్కోటి కల్పూ, కమ్మన్న నెయి బోసి

కందిసాడుమూ వేసి కమ్మన్న చిద్రి కల్పూ,” అనుకుంటూ వెళ్లే గారీ, సరస్వతీ, అరుంధతీత్యాది పుణ్య స్త్రీలమాటలు వింటే మనకి కాకపోకే స్త్రీలకైనా నోరురుతుంది. ‘దారుకావన విహారగీత’లో ‘దివ్య సుందరరూపమును చాల్చుచు, దాకల తాంబూర నీటుగను మీటుచు, వలకల బంగారు.....చెంబూ నుచు ..జల్లారు మడిసంచి కరమున దిగించి వచ్చు’ మందిరేశ్వరుడూ, మార్కండేయ చరిత్రలో ‘యూర మప్పించి కనుబొమ లెగలేసి, తోవరి మోసము వడిచెల్లకొనుచు, భుజంద్రైవడి విస కొట్టుకొనుచు, ద్రోణకాలమునాటి పావకుని రీతి, బిల్వవనమునకు వచ్చి పెంబొట్టులు పెట్టే యముడూ మరకీ ప్రత్యక్ష మెన్ను కనపడతారు. ‘కన్యకామ్మ నారి పాట’లో “వాగ్వి కథ్యంగనము, చేసి నీరొత్తి చెలులంత గూడు కురులు మన్నగ దుష్టగా కొప్పగా గుడిచి నుచుటను తలకంచు నొసరంగ దిద్ది, పు శిఖాంతల ధూమణులను బెట్టి, తహ తహలాగుచు ‘నీ ముద్దు మచ్చుల లేమి నే గంటి, కోమలి నిన్నెట్లు నుండుంబులోన, పసిద్రోయ నగునమ్మ పచ్చాయతాక్షి! అని విలపించే కురు మున్నెట్టి భార్యను వింటే ‘పాపము’ అనిపిస్తుంది. ‘కాని ఈపాటలన్నీ మొత్తమ్మీద వేలము కళని మాత్రమే చెప్పకుంటూ పాగిపోతాయి. కళనంతా చదివినతర్వాత ‘హాసుంది’ అని పించవు. కనక వీటి పన్నిటిని గేయకళలూగా నే గణించుకుంటాముగాని గేయకావ్యము లనలేము. ఏపాటి అయినా ‘కావ్యము’ అనిపించుకోవాలంటే ప్రారంభించినప్పగ నుంచీ చివర్లోవరకూ చదువరిని ఆకర్షించి, జల్లుమనిపించి, మనసుకీ పట్టాలి; అంటే చదువరికి రసానుభవ మివ్వాలి. పండితుల రచనలలో చదువరులను మెప్పించే వేగాని జల్లుమనిపించే చాలా తక్కువ; లేమని

అన్నా అవచ్చునేగా. స్త్రీలపాటలలో మెప్పించగలవి ఎన్నో ఉండవు; కాని మాధవయిత్రులైన ప్రతిచేసి జలుమనిపించేవి మట్టుకు చాలావున్నాయి. “ఏవవకు కుశలవు న రామకుమార, ఏదీకై నిన్నవ్వ రెత్తుకుందాడు, ఉంగరములు గొనుచు, ఉయ్యాల గొనుచు, ఊర్మిరా పింతలెత్తె నేవవకు, పట్టుబంగి గొనుచు బాబాలు గొనుచు లక్ష్మన్న పింతలెడ్డి వచ్చె నేవవకు” అన్న నీతిపాటలు వివేకానేకశాస్త్రులెత్తుకున్నవి. స్త్రీలపాటలందు ఇలాంటి ఘట్టాలు కుప్పలు కుప్పలు. అయితే పాటలంతా రసవంతంగా వుండి జల్లు జల్లు మనిపించగలిగేవి కొద్దిగా మాత్రమే ఉంటాయి.

‘శ్రీరామపట్టాభిషేకము’ అందమైన రచన తొలిపుటలో ఊర్మిశిషు నిద్రలేపే లక్ష్మణుణ్ణి చూపించి మన ఆకర్షణి లెక్క, తిరవారి పోగాదు పరిచేసినట్లు ‘రాముని పట్టాభిషేకము’ వర్ణించాడు రచయిత. ఆ ఉత్సవమంతా, ‘పదునాలుగు గంగలైకపూతో ఎక్కడదీపతి లేకయుండిని’ పింఛో సముదగ్గిర్చించి, ‘మ్రాసిన మందుధులూ, చూప వచ్చిన పివ్వడంపరులూ, పాటలుపాడిన ఆమున కన్యలూ, యోగముల్లి జనకుడూ, మెచ్చుకునే పేరంటాండూ, పరిహారముచేయు పరమేశ్వరుడూ, ‘నింపిగంగాలలు నింపినా గూసలో కుంపనపు భుజి కంఠకమునంచి యమని న ఘడియారమా’, వసిష్ఠుని దీపనలూ, నివాసలూ, గౌరి కర్ణాజాలూ, మంగళహారతులూ, కర్పూరూ, సింహాసనావళి హణమూ, వనిధి స్వర్ణా, శేరూ, శిరగింపూ, తోరణాంతరగమనమూ, నిలలూ, లేకు దిగుటూ, దంపములూ, ధర్మమూ వర్ణించాడు. మధ్య మధ్య, ఊర్మిశిషు నిద్రలేప వచ్చు లక్ష్మన్న మూచి, ఫాలకంటి ‘అన్నా కృపలే గాదు యినకులొర్రుదా, సామితి వచ్చేటి ంధ్రిమజూడూ, సతి లేవుకొని రాగ సామితి ముఖమా పొందుమా నన్నవ్వి పుంపటి కాష, పదునాలుగు యేండ్ల బలకెకలు దీర, లక్ష్మన్న ముఖారవిందములు జూడూ’ అని శిషిపరిహారమూ, జనకుని గనిధిప్రతిభలూ ‘శ్రీపవ్య సీభాగ్యమహిముంది’ యన్న మెచ్చుకోగూ, వసిష్ఠుని దీపనలూ, సభిలోని కేరలువినగా ‘వవచరులు జాంబవులు ఒవర రాక్షసులూ, కలూసు రఘుపతిని జూసి యెరుగుదుమా, మన భాగ్యమున కైక వర మడిగ గానా, అపవి మృగములనెల అవరి పరికి కలిగి, కోతులు కనుపెద్ద కొనియాడినట్టి, భ్రాంతి పవగయట్టి ప్రభువులు గలరా’ అనే మామ

మంతుని సంతోషమూ, ‘అడుగులవైచున్న ఆరాము నెత్తి ఆలింగనము, చేసిన పార్వతీనాగుని దీపనలూ ఇమిచ్చి, కళ్ళని మానవకృపాదగునికి దగ్గరగా తెచ్చాడు. నిద్రపోయే ఊర్మిశిషుకల్ల శిష్యులై గూర్చుండి, ‘కురులు చిక్కులుదీసి శిరసుబట్టెత్తి, కొగిలజేతుకొని కన్నీడు’ జిచ్చుకున్నా పెట లక్ష్మణుడు. ‘అల్లుకుని తామరలు వల్లకలవల్లూ, అల్లిదల్లిగ బూస రెల్లు గొప్పల్లు, ఇంద్రసీలలు పోసెలు బోపి నట్లూ, పచ్చి పగడాల రాములు బోసినట్లూ, ప్రాతః పాలము భానుకుడుయించెట్లు’ ఉండినదిల ఒన సమాహమ. ‘సంజీవివర్ణయితే తెలిసిన మా ప్రముఖ సుమిత్ర పచ్చగా కడిగూలు పెట్టేనట! ఉజ్వలమైన రచన శ్రీరామ పట్టాభిషేకము.

పోగాదు పనిలో ఇంత జాగ్రత్తా కనబరుస్తూ, ఉర్మిగాన్ని కాక కళ్ళని వర్ణించిది పరబ్రహ్మను రచించిన ‘చింతాంబరాజు నవిత్ర’ ఇది పిరిగూ శుక్కి వృద్ధ ఒంగుమనకు పోయగా సమర్పించిన తేవగా. ‘పింఛోకముందు పరివారసమేతుడైన ‘శివుని శోహసున్నా చెమలు బుట్టించెట. ‘దీపనకాపర పేదారెమ్మల ర్రిరిగి ముద్దీరా త్రిపుర రాక్షసుల, మరల ముద్దీరా ధన్యాసుమని (!)’ అని పార్వతి రెనుగగా హరుడు ‘గురులింగ జంగమల కృప నామ వానా, చింతాంబు సినియేటి చిన్నిభిక్కుకుమారుకొక్కరు లిహాభండంబు లడుగ—చెచ్చులకపే కిగి గుండించి కట్టి—గొర్రెయిచియు తామ గొర్రెలలో లేక—హరహరా యరి చిలవ అచటికి బోయి, రాజి మోపెత్తి వన్ని నిల్చాగు, సతిజూడు నా కిప్పుడు చుమలు బుట్టించి’ అన్నానట. పార్వతి ఆ భిక్కుణ్ణి చూపించునంటే పదమని, ‘కామయ వస్త్రములు ఘనముగా గట్టి—రాగి ధూపణములు వంట గరియించి, భిష్మకేసనంబు బాగుగా బూసి, పులి దర్శనమూ తోలు వంట గరియించి, దంపకముండలం తాజీబట్టి, శివయతి నేడము సాంబుడు వేస్తే, ‘సవిత్రీ కుమ్మలకొంటి బాగుగా గట్టి, రమణివృద్ధి రచ్చి ధూపణములు చాల్చి, రాగి ధూపణములు వంట గరియించి, చంక గొరుకులబుట్ల శిరసునము బెట్టి, పార్వతి యెరుక వేడము గరించినది. సతిపతు లిద్దరూ నిరీహుశుపురి చేరి పూరి వలవల ముగిచ్రాను క్రింద బిడారము (మా. ‘చెన్నార నాయల్ల బిడారు నెడు, కాళివాన్తి మావోత్సవం’ చెబారు. చింతాంబుడు జంగమవృద్ధుల వ్రతులు నెంపెచ్చుకోదానికి వచ్చి కీరిని తీసుకువచ్చాడు. తిరవాళి కళ్ళ ప్రసిద్ధిమే. పిరిగూ శు పెచ్చుకొని తల్లి ‘నలమ యింటను నీవు యేల బుట్టింది’

అని విలపించడము వింత. (వెలమలు వీరచైత్రులా అని ప్రశ్న. బాబ్బిలి వెలమలకు వేలంగు పాలపానము కల దైవము.) కథ మాత్రము నేర్చుగా నడిపినాడు రచయిత. జంగము కుటుంబాగి అయి, వాహన మేదీ యొక్క చిరిగించి భుజా లెక్కడమూ, పార్వతి తిరుమళాంగ శేవిదగ్గర స్వర్గ రత్న తిరస్కారము చెయ్యడమూ, పార్వతి పరమేశ్వరులు నిరీయాశుణ్ణి భయ పెట్టి పారిపామునడమూ, అన్నీ నీధులు చేసిన రాజ దంపతులతో 'వీరేని యింట కుడువని వ్రతమూ, గొడ్డుబోతుల యింట కుడువని వ్రతమూ, నడిపితిమి మా చిన్న నాటనందీయును' అని పరమార్థి అనడమూ, వివాద మతియించడానికి ప్రవేశ పెట్టినవి.

'లక్ష్మణుడేవరవప్త'లో కూడా కథా ప్రారంభము ఆకర్షణితంగా ఉంది. రావణ విధానంతరము శ్రీరాముడు సుగ్రీవ విభవజాతి మిత్రులతో అయోధ్య చేరి, ఒకనాడు వన్నెల వైట వేల సంఖ్యలలో గడ్డలు పెట్టించి కొలువుకొన్నాడని ఉంజగా మేలుకొని వునికి, కిలకలనవ్వ లక్ష్మణు డేవ రవుదూ. కొలువు లోని వారంతా ఎవరి లోపాలు వారు జ్ఞాపకము చేసుకుని, తిమ్మ మాచే లక్ష్మణుడు నవ్వివాడనుకొని తలలవలచుకున్నారు. 'కొలువులా నవ్వుటకు కోపించి రాజు - తలతె గ వేరు నని తాత్పర్యమే' సీతా, ఈశ్వరుడూ అక్షుపడాను. 'నవ్విక కారణ మేమిటని' దిండించి అడిగిన రాముడు. దీనితో కథ ఒక్క దాటుని పర్వతిశిఖరము ఎక్కి కూర్చుంది. లక్ష్మణుడు అడవిలో తాను చెప్పిన ఘడియకి సరిగా నిద్రాడేవి తిమ్మ పొందవచ్చినందుకు నవ్వే నన్నాడు. రాముడి కోపముతో పతి కదలికలందుకున్న కథ లక్ష్మణుని వివరణతో ప్రతిపత్తక (Anti-elimax) కి దాటింది. 'తిమ్మని పల్కులాంచి' విశే రాముడి 'అరచేతికన్నీరు అతి సహజముయే! ప్రేమపాలలలో రసమెప్పుడూ ధన్యమైన వేపుంటుంది! అని పండితపుల 'అంతరి సవ్వ డద్దులి రసంబయ్యో' ననే వాక్యాలలోలాగ వాదముకాదు. నరుకుతానని లేచిన పాప పరిహారముకోసము రాముడు లక్ష్మణుని పాన్వనాద కూర్చుని తిమ్మని పాదములు తొడలపై నుంచుకొని వొలిచాడు. ఇది ప్రకరి. లక్ష్మణుడు 'వకమారు వచ్చితే పూరుకొనియుండ - రంపెవ మాటికి కలగండి ననెను. మాడవమాటికి కను విప్పి జూచి—కలగాదు నిజమని కడుఘటినొంది, ధరణీను డగుట దలసి గరిణిపై వ్రారె. పాదములయ నున్న తిమ్మణ్ణి యెత్తి, కనకవింశోపమమి కూర్చుండెదెట్టి - చంద్రుడు లేని రాత్రి యెట్టిదట బోలు—తమ్ముడా

నీవులేని సభయ్యై బోలు—తమ్ముడా నీ విభుడు సభకు యే తెందు'మని రాముడు సభకి తీసుకు వచ్చెను. ఇది కార్యము. ఈ కథకి బీజమూ, బిందువు లేవు. లక్ష్మణుని నిద్ర కుదుకు రావడమూ, ఆతడు సవ్య డమూ అన్న వే బీజమూ బిందువు అనుకోవాలి. పతాక, ప్రకరి, కార్యములు మాత్రము తెలుసు న్నాయి. అటుతర్వాత కథకి లక్ష్మణుని సప్తకీ సంబంధము లేదు.

ప్రేమ పాటలలోని అన్నీ ప్రఖ్యాత కథలే; కుసేలని పాట, రుక్మిణీ కల్యాణమూ, అంబరీషుని చరిత్రమూ, గృవచరిత్రా, గజేంద్రమౌళిమూ, రామాయణ కథలూ, భారత భాగవత గాథలూ, శైవ గాథలూ. (ప్రహ్లాద చరిత్ర నాకింకా కనపడలేదు) అక్కడక్కడ సూర్యుని గుడ్డాలూ, అశ్వశ్రీ ప్రదక్షిణమూ వంటి గుంప గేయాలూ; వశిష్ట వాక్యాలూ, వేదాంతకుచ్చెల కథా, వంటి లక్షిస్తు పాటలూ; తిరుమంత్రపు కీర్తనా, ప్రయాగ భవళిమూ వంటి సగము సగము అధ్యాత్మిక గేయాలూ వున్నాయిగాని, గర్భాంగచరిత్రా, సారంగధర పాటా వంటి వితికో పికాలు తగినన్ని లేకపోయియు చిత్రితమే. ధర్మాంగ చరిత్ర ద్విపదలలో ఉంది. కథ అంతా పవిత్రప్రయాణమువలె బాలగా సాగిపోతుంది. రచయిత ఎక్కడా ప్రత్యేక సౌందర్యము సాధించడానికి యత్నము చేయలేదు. కనక మొదటినుంచి కొనసాగుకొని ఏదో కథ జరిగిపోతోందనే అనిపిస్తుంది గాని, ఎవరో కవి చెపుతున్నాడనిపించదు. మానవ దంపతులకు పాము పుట్టడమూ, ఆ నిజము దాచి మంత్రులు కుమారుడే పుట్టెనని చాటించడమూ, కత్తికి బానికము కట్టి కోడల్ని తెచ్చుకోడమూ, ఆ పిల్ల పామును తీసుకుని తీర్థాలన్నీ తిరగడమూ, చివరికి బ్రహ్మగుండంలో పామును చాచే పాము బాలకుమారుడవడమూ— అన్నీ ఆశ్చర్యపడకపోతూ మామూలు కథ చెప్పినట్లే చెప్పకుపోయాడు రచయిత. అతని ఉద్దేశం మాత్రము ఈ కథను యిందికరాక్షసులు వివాలనే. గండస్సు నూటికి తొంభయి పాస్తి ద్విపదలలోనే వున్నా యతులకోసము చెద్ర ప్రయత్నము చెయ్యక, పదవి నేటలు యతని రాంపొచ్చి నయ్యకపోతానే నడిపించుకుపోయాడు కవి, కాని పండితుడు మాత్రము అవును. పాటల పేరూ, శైలిలోక్క సుందరి అంగ సౌష్ఠవమూ, అర్మిలిదీపి బుజ్జగింపూ, తీర్థసంపేత సమూ, బ్రహ్మగుండపాన సన్నాహమూ, కథ యొక్క సాంప్రదిక వక్రగతరీ, సవపదానిక పాము

దుడికలే ఓషిక ఉండదు. సరిగా ఈ పాట పేరింటివే పూరి నారాయణరాచనించిన సుదీర్ఘమైన పద మొకటి ఉంది. పేర్లు మాత్రము రెండంటిలోనూ ఒకటే; తప్పితే కథాకల్పన అంతా నేత.

‘సారంగధర పాట’ చక్కని రచన. ఈ వింత కథని రాజనరేంద్రుడికి రాజమహేంద్రవరముడి వచ్చేలో తెలిగొనములేను. రాజమహేంద్రవరములో పాటక జనులలో మాత్రము, సారంగధరుడి తెగిన కరచరణాలను స్మరలు బాస చెయ్యడమూ, సారంగధరుడు తైరానలలో కలియడమూ ఉన్న ఈ కథ ప్రచారములో వుంది. ఇది కైకాసలలోగ ‘పర్వతాలములైన భిషికి మేలల మీద పరిగించె నోగిమాపు’ అని వివస్వరుణలోనే ప్రారంభించినా, ‘క్రైరామచంద్రుడా సీతమహాదేవి విభీషణ వరద కాపు’ అని సారంగధరుని చేత పరికించడమూ, ఆకాశవాణి రాజనరేంద్రునితో ‘ప్రహను నవంటి పరమభక్తుని పేరు’ అని సాక్ష్యము చెప్పడమూ మాన్యైతవృద్ధులూ రెండూ కలిసి మేలల ఉండిన విజయనగరానరేంద్ర కాలములో ఈ పాట రచించిడి ఉంటుందనిపిస్తోంది. ఇది కేవలము శ్రీరూపాల మాత్రమే కాదేమోనని దీని ౭౦౦౦ కథ పోలికలు అనుమానము కలిగిస్తాయి. శ్రీరూపాలలో గల పర్వతాలముల సారంగా కథలు ఇవిన్నవై చెప్పడము కనపడును. ఈ సారంగధరపాటలో రత్నాంగి, సారంగధరుణ్ణి నేరవిచారణచేతే రాజనరేంద్రుడికి రెండుకథలు చెప్పబడుతుంది. పాటలో ‘దానిది యగ్గ మీదర కస్త్ర ముకమాచి, పెంపుకు ముంగిన తిన దిద్దని కలిచింపని భక్త్రో’ చెప్పి ముంగినని చంపించిన బ్రాహ్మణిగా; ఒకటి. ‘రెనాతల నుండునులైన హను శరీరం దాని విజయ’ తెలుసుకుని, ‘రెని పడిపోయి’ దానిని దహనం చేశారట. దంపతులు. ఇది ఆనందకావ్యము ఆంధ్రకావ్య అని గూర్చించేకథ, రత్నాంగి మరొకకథ చెప్పింది. హాసభాషానిక నిరుపాధరము చేయి చిర్రుకురుకు మహారాజు ఒక చిలకన పెంచాడు. ఒకనాడు పక్షిబాతులన్నీ పయనమైపోతూ ‘నేతపోవలలలన నేవేగదామము వచ్చువా పక్షిబాతు’ అని హాసించి పిచ్చయి. గాన పుచ్చుకును చిలక నానాలోనై, శింట్ల నూనూ కాలమిచ్చి మామిడిపండు ఒకటి ముప్పై కరుతుకుని రాజు చిగిరి తిరిగి పడ్డంది. రాజు ‘పండుపంగలి దిరి తినతోటలో నాటించాడు. అది మెట్టై, మ్రాస్తే పండు పండింది. అది కిందపడినా ఒక పాము దానిని

కొరికి పసిబాలుడైపోయింది. ఈ సంగతి గుర్తించని సారంగధరు ఒకడు అంతఃపురములో ఆ పండుపప్పు గించాడు. తొలి పండును తన పండితులకిచ్చి, మలి పండు తాము తినవచ్చునని దానిని మంజులతలి ఒక బ్రాహ్మణుడికిస్తే, (అమెక్త) ఫలము తిని బ్రాహ్మణుడు వెంటనే చచ్చిపోయాడు. ‘అయ్యయ్య బ్రహ్మకర్తె అరక్షణములోగ్గి అధికపాపము వచ్చెను’ అని వాడిగల ఆయుష్షముతో పక్షిని చంపేదా రాజు. తర్వాతి ఒక నేత్ర తనభూతులతో పాడై, చచ్చిపాడివ్రాముని ఆస్థులు కిందికివచ్చి పండుతని, పన్నెండేండ్ల బాలకన్యక అయింది! ఈ వింత తెలుసుకుని రాజు పర్వతాలము సాంగడు. ముదటి కథలో బ్రాహ్మణుడికి రెన పర్వతాలములనే తెలిసింది ‘రెండో’ కథలో అలగ్గంగా తెలిసింది. ఈ కథలన్నీ ‘విజయ’ నిలకపెట్టిన తెలుసుంది. తొందరపడకయ్యా సాహిత్య అని రత్నాంగి హెచ్చరించింది. ‘రాజు’ వినిలేదే అనుకొంటి. చివరకు ఆకాశవాణి నిజము చెప్పింది రాజుకి. ఇంకంటి కథలు ‘కుంగల కుచ్చల కథ’లో రెండున్నాయి. సుదీర్ఘమైన సమాలో ఇమిడిన ‘పిల్లి కథల్ని’ శ్రీరూపాలలో ఇమిడ్చి యత్నించడము సారంగధర పాటలోనే కనబడుతుంది. ఈ పాట ‘రెబిలక’ అనే అయిదవరాల ఆవృతాలు నాలుగుగల నోలి పాదానికి, రెండు ‘రెబిలక’లూ, ఒక దీర్ఘరమాగల మలిపాదము చేర్చిన వరసతో వుంది. రెండో భాగంలో దీర్ఘరమే పది ఆక్షరాలకాలము సాగితే నే గాని పాదాలనామరస్యము నిండదు. ఒక్క దీర్ఘరము రెండు ఆవృతాల మేరకు సాగడము ఈ పాటలోనే కనబడుతుంది.

శ్రీరూపాలలో రానాయణము అంది వచ్చినంత గలవుగా లిక్కిన పురాణాలు అందిరావు. గానక హృదయస్పర్శ రానాయణంలో వున్నంతగా లిక్కిన గాల్లో ఉండదు. రెండుకథ హృదయవాదులగు శ్రీసారంగధరవిరూపాలు గూర్చినా మూల మూలగా సరికేవారు కలకాసము. దీర్ఘరాణిని నిర్రా, సీత అగ్నిప్రవేశమూ, రాఘవ కల్యాణమూ చక్కని కథలు. సరస్వతికలూ, సీతాదేవి ఆన నానావు మగనన్నులు. దీర్ఘరాణిని నిద్రసంగతి చూడకేరని రాముడికి హాసకము చెప్పింది. ‘ప్రియరాని ఎక్కకు నీవు హాయి, నరసన్నాపములచే, దుఃఖోప శ్రమలై మామనయ్య’ అని లక్ష్మణుని పంపుతాడు రాముడు. లక్ష్మణుడు వెళ్ళి దీర్ఘరాణిపాముపైన కూర్చుని ‘మే దేవాము ని మురుతూ’ విరహభాష

ణము చేస్తాడు. ఊర్విశ్చ లేచి కోపతపకముతో వణుగుతూ అయ్య మీ గవ్వరయ్యా! మీరింక యాగవస్తువుల కోస్తేదీ, మా తండ్రి జనకరాజు! వింటే విను యజ్ఞసేయక మానూ, మాయొక్క బాప విన్నా! మీకప్పుడు ప్రాణమునకు హానివచ్చు, మా యక్కమణిది విన్నా మిమ్మప్పుడు బ్రతుకనివ్వర జగతిలో! అని భయపెట్టి ఉదాసీనుడైన ఆగంతుకుడికి చీవాట్లు పెట్టడము ప్రారంభిస్తుంది: “ఒకదారి కోరి గాదా ఇంద్రునికి ఒపెల్లెట్ల హీనమాయో, పరమిని కోరి గాదా రావణుడు మూలముతో హరిమాయెనూ”, అంటూ తువరననే. తన్ను గుర్తించలేదని లక్ష్యము సాధింపక వగవువచ్చింది. “శ్రీరాము తమ్ములనే నే అన్నాడు. అతపవన సృష్టిలో నొకడు గలరాని అన్నది. జనకు నలుగురు గావలె” అని తండ్రిని భూపకముచేశాడు. “నూమిత్ర! జనకులనగా నెవ్వనూ” అంది. కాని కొంత మెలకువ వచ్చింది. “శరీరముల నున బుట్టినా చేడకలో నేలకును ముట్టినానా” అన్నాడు. స్వరణా దానిలో కోపమా వచ్చాయి ఊర్విశ్చకి, సీతయనగా నెవ్వరు, భూమిలో సృష్టి శేషు యెగుగా అన్నది. గట్టి చెప్పులగిరిది లక్ష్యము. ఏమి చేయగలమా, కృతాపరాధుడాయెను! “నిన్ను బాసినది మొదలూ, ప్రాణదాని నిద్రాహరణ లేరుగ నే, నివు లేవకున్న ను ఓకటి ప్రాణములు నిలవ లేక, ఆనందు కన్నుల జలములా కారంగ బల్ల కత్తియైర తీసి వాడునుచేయగా” ఊర్విశ్చ గద్దెని పడి లేచి, పతిపాదపద్మలకులా, ప్రణమిల్లి పవిత్ర లేవక యున్న! తన సుతిని కరమునా లేవనెత్తి గుచ్చికాగిలు తేల్చి యాకాంతి కండ్ల జలములు దుడిచెనూ! “మా తండ్రి ఒకరాలా మిము వచ్చు మరచి పెండిలి తేసెను! అని కుమిలింది. ఏనో తాపాపశమన వాక్యాలు అడిగాడు. కె సుఖ వచ్చి నారీప్రకృతి నిరంజింది. భోజనపురాలో అడవి మత్తల పటదినాన లక్ష్యము కూర్చుంటే గాంతాడేని ముందు మాణిక్య రమ్యుంటే మురిపెంపు సిగ్గుచేత! చిలుకలకోరికి ముఖములు వంచెను! భోజనాలు చేసే తంబూలాలు వేసకుంటూంటే శాంతిమృ “చేడే వినవే బాస చేయెదో ఊర్విశ్చ బుద్ధులన్ని, మైత్రీహనువుల సోదీయుండే నొక పరునాలుగొక్క ముత్య, కుండవపు ప్రతిమకళేలా, ఈ కళలు యెందులో చావన్ననో” అన్నది. అలముగ్ధులకు లోగానే వుంది. అందనూ సంతోషించారు. ఆపదకుదురు మఱియే సంకెతో విడిచి పెట్టినాకే! చృష్టి లంకాకుందునూ నిలాల నివ్యాని లివ్వరమృ” అన్నది. మాటకారీ సేలమృ జనాలు

చెప్పింది “ఇంద్రుని చంద్రునూ మించేటి సంద్రులూ మీ తమ్ములూ, వృష్టితనలకుంచ వారికే నివ్యాని లి” మృతి. శాంతిమృ మృష్టి విడిచింది: “అక్క చెల్లెం! మునుముక్తి లిసాంద్రకాలరమ్యమృతముల నలుగురినీ వలించు బాణలకు దృష్టి తనలూ! అని. సీతిలో సామాన్యం! ఆటకట్టేపోతుంది. సీతమృ ఆట కట్టునా? విసంధి వేవల ముట్టికాయ! “మా యన్న బుమ్యశృంగూ వనముగోనుండి బాయకున్నా, యేమి యెగుగు తపసిని ఓ వదిస చేరించి విడచి నావు” అన్నది సీత. నాచు సోమదే హిరణ్యవరకా సుగుల సంభాషణ దీనిలో తులకూననం! యారా? తే వార “మల్లాలపులాల విధిగా శయ్యపై కూర్చుండిరి” ఊర్విశ్చ లక్ష్యములు. “కలకంపమర విచ్చి లక్ష్యములు నేర్చుకో జరిగెను, బొంకుముల్లెలు బాగాలు సేవయిని శృంగారముగ కలెనూ, తాంబూ లులు వేయుడూ వందలు కలసి ముద్దులబాడునూ” ఉన్నప్పుడు సీతమృ చెప్పియున్నది: “ఉన్నది లక్ష్యములు.

సీత ఆగ్నిప్రవేశము, పురుషలమిద శ్రీ హృదయము గ్రహించిన బ్రహ్మోస్తుతము. శ్రీరామ చంద్రుడు రావణుని చం. సీతమృను తేమన్న పున్న ఆమె ఒంటగడ్డన లెక్కలుతో హాని వేస్త్రు ముత్య ఉన్నది. వచ్చి రాముని నాడులులపై వ్రాలి నది. “పాదుమలయమున్న పవిత్ర సభాగిని, లక్ష్యణా వివవయ్య...తన కిచ్చమగుసల్లు లరలి హమ్మమము” అని రాముడు కలరంపును నేర్చి నవ్వేదాడు. “హృద హృకుము రావణ బాప శ్రీ రామ! అనిసంతే చూ రక్షము వాగలేదాయె. “గూచేవు పుత్రకను గ్రామ్యులని నాగనాన అన్నది. ఆగ్నియింది రగము. “చిమ్మ నావెంపునూ అంగు మృచ్చేవనచ్చింది. “గూచే వేకుచు గూ లక్ష్యంబున. కి హృదయమున తన కన్నీరుగావు, సేమేమి ముడిలో హంబు లేను, ద్రోహంబు గడ్డె వచ్చుమెచ్చెదను, ద్రోహంబు లేకున్న ద్రుతి వచ్చెదను! అని శిష్య మునుముగు వచ్చి చూచి, “నాయం నావంబు లేక ముండినా, అగ్ని సుండులూ కలె కోలలు లాగుండు, సంగమంబు వేగ సేయ నామ నివ్వలన్నియు గూచే కుంకుమ లయనా సు అగ్ని” ఉపకింది. అంటే అంబంబు సుగూ, భూదేవి తావచ్చే పుర కమయ్యై లక్ష్యంబు సు విశ్లేషి అన్నాడు. రాముంటాడు: “అటులనకు లక్ష్యణా అనువార

లును, అగ్నిమంత్రంబున నగ్నిబ్రతుట." అగ్ని
దేవుడు పరికి, "కాని మాటలు బల్ల ఘనమ శ్రీరామ,
నీత పరివర శ్రీలక్ష్మి" యన్నాడు. దశరథుడు నీత
చెరనుండుగా నరకమందుంటి, నీత చేకొనుమింక
స్థితియగుము" అన్నాడు. "అరుండు బలిక దా
నశరీరాణి." ఈ కావ్యము చదివితే రాముడిమాద
మనకి కోపమువస్తుంది.

సీతమృదికలు, సీతాదేవి ఆనవాళ్లు మేఘమండే
కాన్ని పాపము చేసే యకావ్యాలు. హనుమం
తుడు నీతికి ఆనవాళ్ళున్న అడిగితే శ్రీరాముడు తన
మధురజీవితములోని మందరఘట్టాలు చెప్తాడు. ఆమె
"తల అంటు ఆడక ఆడినట్లుండు" పచ్చి పసుపలచే
యలదినట్లుండు, తొలకరి మెరుపులచే తా నలుగు
యందు. "తొలిసారి శ్రీ రాఘవులు పారిజాతపాన్నన
పవ్యంించి యుండుగా, "నాజంగి రేకుల కొప్పుబా
గను, నగలి పాపిలచేరు బొట్టు దూబడి, గాజకంక
ణమృలు మెరయ పద్యాయతామృతాల పూతిని వోడి
తెచ్చి, బంగారుతలపులకు తాళములు వేళారు.
ప్రేమి యుంగరముదీసి మందారదేవి పద్యాక్షి తెచ్చుని
పరికినాంటు స్వామి. "కొర్రెగా కట్టి చిత్రకూట
ములో"న్నా నమాడుటకు బోయి, తిరిగివచ్చి, రాముణ్ణి
తీసుకువచ్చి, "ఇది యేమి చంద్రమో యినవంశి
జాదా, మింట చంద్రుడు వచ్చి గగణి నున్నాడు,
తుమ్మెదలాడుచున్నది చూడరమ్మ"న్నదట సీతిమ్మ.
"మింట చంద్రుడుగాడు నభయనీమోము, తుమ్మెద
లచిగావు సుఖయ నీ కురులు" అని పరికినాడట
శ్రీరాముడు. ఆచర్యమింపతుల సంయోగ శృంగారాన్ని
గ్వనిస్తూ "సీతాదేవి ఆనవాళ్ళు" ప్రబంధకవుల పచ్చి
శృంగారాన్ని విడుపుచేస్తుంది.

'సీతమృదికలు' చిత్రమైన యకావ్యము.
అశోకవృక్షపు కొమ్మలలో దాగిన హనుమంతుడు
తనమందు పడచేసిన రామునిద్రుకతో సీతిమ్మ తన
చరిత్ర చెప్పకుంటుంది.

తన పతి, విషయము, నా |
తండ్రి వాక్యములు పూని,
తాపముల మహి, మా |
నండుక, రణ్యనీ, ను
అలసి తిరిగి చా, లా |
ఆడనే, పర్ణశా, లా
ఉచితముగ, కొకటి వే, నీ |
ఉంటిమే, మా రి బా, నీ

వివే పా, నికలాడు, చుంటిమి, ...
పర్ణశాల, వాటిలను, కనక మృగము కను
గొంటిని, ...
నా మనసు, గుర్రెగి, చూచే రా, ముడు
దాని, వెంటను, ...
దానవుడని తెలిసి, దనరు బా, గము సం,
ధిం చెను, ...
నూటిగా, వేనెను || వివే మృదిక నాటి,
వింటిని || ...

మొదటి నాలుగు పంక్తులూ, 'తెకిల' అనే
అరేసి ఆవృతాలని. వివేది నాలుగవృతాలే కాని
ఆవృతానికి పాహిత్యాక్షరాలు 'తెకిలతక'లుగా
పెరిగి పాలని విగిస్తాయి. తరవాతి పాదాలు మళ్ళీ
అరేసి 'తెకిలతక' ఆవృతాలే గాని ఆఖరి ఆవృతా
నికి అక్షరాలు ఉండవు. పాదాలలో యెటకూ
అంత్యప్రాసలూ పడతాయి. అంత్యప్రాసలు పడ
డమువల్ల (అధ్యాత్మిక రామాయణము, భారతరామాయ
ణములాగ) పాట విగురు ఎక్కువైంది. ఈ పాట
మొత్తంలో వైన ఇచ్చినలాంటి మృదికలు నిమిట.
వరస తెలియడము కష్టము గనక కావ్యం ఈ పాట
అచ్చైస్సట్లు కనపడుతుంది. కథా పాటా కూడా చక్కగా
కలిసి నడుస్తాయి పాట వింటూంటే. వివేదినపాట
'సీత మృదికలు'

'రాఘవకల్యాణము' 1910 లో ముగిసిన ఐంకట
రంగనాథరావు గారు అచ్చువేయించారు. ఈయన
నూరుకముల పాటల్ని అచ్చువేయించి ప్రచారము
చేశారు. ఆరోజుల్లో ఈ పాటల్ని అమ్మవారు వీటిని
పాడుకుంటూ తిరిగి అమ్మేవారు. రిచయితలు ఫలానా
అని తెలియకపోడిమనల కాపీగ్రంటుబాగాలేక,
చెన్నపట్నములోని వేలూరి కుప్యనాథముమొదలి,
రాజమహేంద్రవరంలో ముగ్గురు నలుగురు పుస్తక
విక్రేతలు ఈ పాటల్ని వివిధగా అచ్చువేసి ప్రచా
రము చేశారు. వీటినించి అచ్చుతిప్పలు కుప్పలు
కుప్పలుగా ఉన్నాయి. సవరించి అచ్చునయ్య
వలసిన అవసరమెంతోనా ఉంది... రాఘవ కల్యాణము
రామలక్ష్మణులు మిథిల చేరడముతో ప్రారంభము.
శ్రీరామచంద్రుని చెలువమును చెలికతెలు,

మనాధ్యు, నీ కన్న, నూ.., దురియూనా,
హరిహరా, గుల కన్న, నూ, ,
ఆరెమ చంద్రుల కన్న, నూ...
అతీ, యాపమ్మ, గలవార, చే, ,

పుండరీకాక్షుండు పునుహా త్రమడు
రామచంద్రుడు నీరు తగునూ॥

అని చెప్పెను. ఆమాట విని 'ఉచ్చిరిగి మేవలూ
వొచ్చగా నా సీత గవాక్షులే జూచెను.' రాముడు
కనబడలేదు. విని చేయగలదూ? 'శృంగారమాతున్న
విరుల పానుపువిడ పలుకారు పవళించెను(!)' 'పవ
ళించు ఇంతికి పాపములు ఒత్తుతూ వీవన్న లే వినరిగి;
పరిమరాదులు చల్లగా అంతటా భాస్కరుడు తా
క్రంగెనూ; పున్నమ్మ చంద్రుడు పడుకున్న ఇంతికి
పడియించెలై తోచెనూ; 'ఇవరశ్శి కాదు అమ్మా
విను సీత పున్నమ్మ చంద్రుడూ; నిన్నింత వేచెటి
మవ్వగునీబట్టి సంకల్ప వేయలేమా'; ఆసీమత్తిపు
శేరులా అన్నమ్మ పన్నుంతు శేరులాడూ; పానుపూ
విరులన్ని కన్నులే బాలెను కనురెనే నీ చేమామా';
అని శైశ్వాపచారాలు చేశారు. 'నిండు దుక్కల
లారా నిలవర్ణిటి గానాడుగా, మింటనైనా తాను
అంటివుండాలెటి అందునుడే మాతునూ' అనుకుంది
సీత. ఇంక తానేమి చేయగలదూ? 'కలికి చిలుకా
చెన్నవూ రినా కల్యాణిభవనోనూ, పరు విల్లు
నినిచియూ తిన్న పెంద్రాకుమని ఆ రామచంద్రు
లతో; విభాకటి వచ్చింది ముగ్ధ! 'ఈ విల్లు విరవగా
కాని నేనివ్వనని ప్రతిజ్ఞ లేల బలికా' వని విను
క్కుంది. 'కాని వినుక్కుని విని లాభియూ? 'సకల
లోకముల క్షా నీవు కన్తవే గణనాయకా, లెక్క
నని పెంకాయలా నీకిప్పు హరివిల్లు విరివిననా! ఇక
అక్కడ కొలువుకూటములో. ఆ రామలక్ష్మణులుకూ
ఆ జనకు డెదురు నడిచి, శీఘ్రముగ శ్రీపాదపద్మములు
గణగియో సింహాసనా లిచ్చెను. ఇక మామూన్న
లెక్కన రాజు లేమనుకుంటున్నారూ—'మేటిరాజుల
కల్లనూ యెచ్చెల ప్థలమేరుపడ జూపకా, చిరుత
బొల కిట్లు సింహాసనాలియ్య సిరియెంతి చొప్పదినీ.'
రాముడు వచ్చిన పని స్మరించి విల్లు తెప్పించ
మన్నాడు. తెప్పించారు. అప్పుడంటాడు లక్ష్మీ
న్నతో: 'భోజన మొప్పవున్ననూ సౌమిరి దినమెల్ల
వృధా నుమా, ఆరి ఒప్పాకున్న జన్మమెల్ల వృధా
చూసిరా ఓ లక్ష్మణా. నమము సన్నకు, చూడువీ
లయంతి నలుపుగాకుండా చూడరా(!) రాఘవకల్యా
ణమంతా ఇంచెన కావ్యము. వివాహమా, సమాగ
మమూ అన్నీ వర్తించాడంచయిత. సీతాదేవి ఆన
నాల్గిలోని ఒక గాగ్గ రాఘవకల్యాణములో జరిగిన
ఘటనే, రాముడు సీతకు అన్వయంలో ఆమె ప్రతి
బింబము చూపి ఇంకొక శ్రుత్యం అని విమర్శము.

రామాయణగాథలలోనూ, భాగవత గాథల్లోనూ శ్రీల
పాటలు పోషించుకునే వస్త్ర్యకృత్ చాలా ఆశ్చర్య
జనకము. 'సహధితుల అగ్నిప్రవేశము'లోనంటిలా
సాఫీగా నడిచిపోయే కథే వివరమవుతుంది. కాని 'ధిర
తుడు...రాజ్యకామాడైన రాజ్యము లిచ్చి, ఇక్కడ
నుంచాను ఈ మునుగొలచి, మనరాక మనపటి మహా
తృప్తులకై పూస' అని రఘురాముడు హనుమంతుని
పంపునప్పుడు సీరమ్మ సహరాగా సంగతి భావకము
చెయ్యవలెనూ, సహుని అగ్నిప్రవేశే యల్పమును బాల
గజ్జలనెంటి విని 'చనుగుడును బిల్లు పడలికి దిగగా,
అందుకుని కురులు విడిగెర చిక్కుదూలా, కట్టుకున్న
బట్టలు ఘనముగను వెలుగ, నురిగిజ ఘాటలా కొలది
ముత్యంలు, కుదుముల నహమను గరులు కూలాడా,
కాల్పంబల అగ్నికి ఆహుతులౌటకు సహుని రాణులు
బయల్లేరవేమా, తామ అగ్నిలో పడవండా అడ్డి
హనుమంతునితో సహరాగా 'బల' నే కొరగాను
బంగువులకల్లా, శేడలకు ధిరతుండు రాజ్యధిపుండు,
అగ్నిలో ధిరతుండు పడవండా కొమ్మ' అని హెచ్చి
రించెనూ, 'త్రయ్యుగానైనాను రెలచి రావయ్యి,
ముమ్మ చుడవుగాని మాలెను బలచి. రావున్న వగ
చేమ రావయ్యి నేగా' అని అయోధ్య యింతులు
'కుయ్యగా' వనములలో దోహదమొనగా కొయిలు
కూయవేమా, గమనినూ నావుకుంటూపోతే, రామని
రాక ఇందుకంత అలస్యమైపోతే అయోధ్యలో ఎంత
అలజడి పుట్టిందో కళ్ళకి కట్టుకుంది. వస్త్రులు వస్త్రులు
అమ్మరేవలతో నన్నుతో అచ్చయిన సుబలే ప్రతి
చాలున సహా ధింతుల అగ్నిప్రవేశము 'పాండు
ప్రతాంతరికమైన ప్రవనము' అల్లని ముగంపు వి
జయ్యుతోంది. ధిరతుని అగ్నిప్రవేశేయత్తు మంచి
కొసల్ల కడుపు కరిగిపోయింది. 'అర్కకులు కన్నీరు
అరచెలి దుడిచే, అగ్రజుని సాపేమ అగ్ని శోర
కయ్యా, మీ అన్నతో కూడ వివాదిన నేడూ, నా
అన్న సాపేమ మరి యగ్ని హాసకూ, నీ నెట్టిరితిని
తిన్నడిగితి యెనా, కన్నును అవలెను... ద్రవ్యమున
పాలు చేసేమా, నేను నీ కొడుకునా నీన సాకు
వకుమా, తిసి నామ నయనము లిమ్మారవెనూ,
నేగిరపడకు ధిరం...' అనే కెన్నెళ్ళకేములు కపి
బాపదలచి 'అమ్మనీ కింతేలే అంగలొంగనూ' అని
చల్లని నాగ్గ వినిపిస్తాడు ఇంతిమాత్రముతో సాగను
ఆగదు. 'విమరా పాపమ... పెప్పెయిండేవ వింకా,
ఇక్కడక్కడ నవక నెచ్చెల నవక, ఇతిచెటి కప్పు
డవు కార్యమెరుగావు, ధిరతుడు చూడగా బంధించి

నిన్ను, భగవంతుని కేసేను బంటునై నిలువూ! అని పావకునిలో ఉరిగి చెదిర్చిపాతకములను హమయంతుడు! ... (భగవంతుని పాపముల నయన జలములు కైకొత్త నని మేను కలయంగ రక్షింప, భగవంతుని నయన జలములను, కైకొత్త నని కృషిచేయుటయే సల! ఆత్మలను వర్షించు రాముని నాని, రక్షించు తామును సాహంగమురిగి, లిమ లెండి మేమన్నాడు కరుణా కరుణకుడు. వర్షించు బుద్ధులను లెండి అంపనా మొదలై నూంలే పాపములను నయన నయన మే తెచ్చి గాని, విడిచివేటి (కరుణ) మనిని మొదలై మోదా నన్ను! "భగవంతుని నయన కనక ప్రసాదమునా, బంధించియున్న పట్టు నేనాగా. భగవంతుని నయనములను పట్టుకొనివచ్చి, అంప భావముల కడిగి దుర్బలించి, అంపములలోని అంపాని నేను. భగవంతుని నయనములను పట్టుకొనివచ్చి, మూలములను నయనములను గానూ, తెచ్చియు భగవంతుని నయనములను నిలిపివేటి కన్నులు తెచ్చినివేటి నయనము. 'ఎవరుగా వచ్చేటి రెవరులను నయనముల కల ములూ దాగునూ నిలిపించు' కన్నులు. అయినందున రక్షించు చిత్తి అయినందున నయనముల అన్ని ప్రదేశము. 'పరివ్రతములను' రక్షించు నన్ను

చేతాడని చెప్పవలయునట్టి ఎవరో భగవంతుడే ఈ గేయము రచించాడని, 'జాలగట్టి' అన్న కోసము పదాన్ని వాడడాన్ని బట్టి అతిథి గోదావరి గర్భదేశమునానని భావించవలయును.

ఈ పాటల కర్తృత్వమును నిర్ణయించడానికి ఇంతకంటే పెద్ద అధికారము లేదు. ఎవరో ఒక కవి— లింగంపల్లి గోపయ్యకవినివాడు— అని పేరు పేరు పంటాడు చిత్తర, లక్ష్మీనారాయణ 'పాడినవారికి బ్రహ్మలోకము, విష్ణువారికి విష్ణులోకము' మామి న్నాగు. పాటలలో ఎక్కడనా 'కీర్తన ముంలే, — మంగళహారతిని — ఆ కీర్తన చిత్తర రచయిత' అని వ్రాసినవచ్చు. కీర్తనల చిత్తర పేరు నిమిషములను జంగం కళా, పంటాకావ్యాలు, కీర్తనలు, రచించేవారి అలవాటు. దీనినిబట్టి, నంకటానాథుడు నంక 'తేర్చు' పేరు, హరిదాసు తిరుమల్రెమ్మ, రామ కృష్ణుడు గోపానియ్య కథాగీతము, కరణము అది నారాయణదాసు మొదలై రామాయణము, పరి బ్రహ్మము చిత్తరంపల్లి చిత్తర, పరాంకుశేశ్వర దాసు బ్రాహ్మణ్యకవీశ్వరపాట, అగ్రాధి కవి కోపా చార్యులు గోపికా కృష్ణగీతము రచించినట్లు తెలుస్తుంది.

రసము - అనుపపత్తి సప్తకము

శ్రీ పోదుకూచి సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి

రసమును సమ్యక్భావనతోను విసర్జయముగా గాని, అనుమానముగా గాని, లౌకిక ప్రయత్నముగా గాని, ధ్రువజ్ఞానముగా గాని నిర్వచింపరాదని యనుచున్నాడు. ఇట్లు అనిర్వచనీయమైన రసమొకటి గలదా? అను ప్రశ్నను విచారించు సందర్భమున అనుపపత్తి సప్తకమును విమర్శింపవలెను. ఈ విషయమును ప్రవృత్తిచిన అభినవ భారతి ఆర్యామయసిరిలో నుండుటచే విశేష విచారం ఆవసరమగుచున్నది.

“సంభావనా విరహయానా ప్రతిపత్తా వయోగ్యతా” అని మొదటి అనుపపత్తి. రసప్రవీణిగో గల విషయము సుష్టేషించిన దీ యాంశం. రసప్రమేయము అవగతమగుచున్నదా? లేదా? రసప్రవీణి కలిపి తర్వాతనే ఈ ప్రమేయము మనకు ప్రాప్తిగా ఆవగతమగుచున్నది. రసప్రవీణికి ప్రార్థనము ఈ ప్రమేయము తెలియజేకపోయినను, భావంపవజేయినను, ప్రమేయవగతి కలుగ నేరదు. అట్లాతే వస్తువునై యున్నది జరుగదు గదా! కావున రసప్రవీణి సాంధ్యంపజాలదు. ప్రమేయము గుప్తముగా వివరింపకానిచో విశ్రాంతి లక్షణ లక్షితమైన ప్రవీణి యుంపజాలదు. ఉద్దిష్టవిషయము నిజముగా ఉన్నప్పుడే తెలియబడగా సంచారిభావంపవలెనైన స్థాయి భావము సమస్తీపితమై ప్రవృత్తిపరమగును. విషయ మజ్జితమైనచో నది అనుద్దిష్టమగును గనుక మనః ప్రవృత్తికి హేతువుకాదను. కాని రసవర్ణనలో గల ప్రమేయము రసప్రవీణికి హర్ష మవగతమనవది కాదు. అట్టిచో కావ్యామోక్షమను ప్రాశస్త్యమైన తర్కార్థి రసప్రవీణి జయజ్ఞుడగుచున్నదిని నేర్పవలెనా? లేక ప్రమేయజ్ఞానము లేకుండానే రసప్రవీణి కలుగుచున్నదా?

ప్రవృత్తిమొక్క సామాన్య స్వభావమును గనునించితమేని ఈ యనుపపత్తి నిర్ధారము కాగలదు. ఈ విషయమును స్థాయిభావ విచారణావసరమున నా లంకభారతిలోను, భారతివైదికయందును విమర్శించి యున్నాను. ప్రతి ప్రవృత్తియందును ఉద్ది

ష్టావృత్తి సమగ్రముగా తెలియబడి ఉండదు. మన యుక్త శింశు సాన్యము అస్పష్టముగా తెలియబడుటచేతనే తత్వానికి యత్నించు గలుగుచున్నాము. ప్రమేయ జ్ఞానము క్రమక్రమముగా ప్రవృత్తిలో మనకు స్పష్టమగుచున్నది. ప్రభావితమైన ఇతివృత్తి మన కవులు స్వీకరించవలెనని భరతు చెప్పినాడు. అర్థగతి మజ్జితము, అవిశేయమునగు విషయమున కవులు స్పృహించరాదు. కొద్దిగనో, గొప్పగనో అందరకు తెలిసిన విషయమునే గ్రహించి, సమగ్రముగా ఆ విషయము నభివ్యక్తము చేయుట మనోకవులలో గాన నగును. ఇట్టి అభివ్యక్తి ప్రతిప్రవృత్తిలోను గలదు.

రసమనవకు సౌందర్య తత్త్వము లేదను యుక్తో ఈ యనుపపత్తి జయలుచున్నది. ఈ సౌందర్యమున కన్తిత్వము లేనిచో మానవుడు, బాహ్యప్రకృతి, ఈ గెంటికి గల సంబంధము, మానవుని అనుభూతిగా అనునవేయి లేదని చెప్పవలసి వచ్చును. ఇకల ప్రపంచము నాధారముచేసికొని సౌందర్యముంచుచున్నాము. సౌందర్యము జగన్నిష్ఠమై, అంతరింశ్యమిగా ఉండి, విడుదలకాలమున అభివ్యక్తి పగుచున్నది. ఇట్టి సౌందర్యమున కన్తిత్వము నిరాకరించితమేని జగమే లేదని చెప్పవలసివచ్చును. సౌందర్యములేనిచో ఆత్మభివ్యక్తి యుంపదు. ఆత్మభివ్యక్తి లేనిచో అర్థిగాని, ఆర్థ్యతో అనన్యత్వ సంబంధము గల బాహ్యజగత్తుగాని ఉంపజాలవు. ఆత్మవార్తలు లేనపు డనుభూతియే లేదు. కావున సౌందర్యమున కన్తిత్వమును నిరాకరించుట జగదన్తిత్వమునకే భంగ కరమనని “బోసాంకెక్” (Bosanket) నని వాడు. జగన్నిష్ఠముగా సౌందర్యము నెప్పుడును వింపగలవె, అప్పుడే రసప్రవీణి కలవని స్పష్టమగుచున్నది. ఈయనుభూతికి ముందుగాని, ముతగాని రసజ్ఞానము బయలుదేరదు. అమృతాయితీ రసజ్ఞానము క్రమక్రమముగా సమగ్రమగుచున్నది.

“స్వగత పరగర్భ్య నియమేన కళకాల విశేషా వేళః” అని గెంపవ అనుపపత్తి. ప్రతి వ్యక్తియు డఖము ననుభవించవలెనని, డఖమును దగ్గరకు

రాసీయగునడచి యత్నించును. వచ్చిన సుఖమును కాపాడుకొనుటకు ప్రతివ్యక్తియు జాగరూకత వహించును. దుఃఖమును పోగొట్టుకొనుటకు చాల శ్రమను గూడ పడును. ఇట్టిచో నూతనముగ అనుభూతిలో సుఖమున్నచో, లేక దుఃఖమున్నచో తెలియగు గమక నెవరైనా ఈ రసప్రతీతికి సంసిద్ధుడు కాజాలవని భావము.

కాని రసప్రతీతినుండి వెనుకకు మరలుటకు బదులు ప్రతివ్యక్తియు సాందర్యాస్వాదమున కుశ్చుకు దగుమంతులచే రసచర్యణలో దుఃఖము కలదేమో అను ఆశంక ఎవనికిని కలులలేదని స్పష్టము. రస చర్యణయందు కుశ్చుకత సుఖభాషించవలసినగాని, దుఃఖ నివారణేచ్ఛవలసిన గాని కలులలేదని వేరొకచో వివరింపగలము. ఆత్మసాత్వ్యం సంపలనముతో నుత్పన్నమై, ప్రమాత్సంప్రమేయముల కభేదప్రతీతిని జూపుచున్న రసప్రతీతియే సర్వజనాభిలషితి ముందున్నది. సుఖాపగమ భేదత్యయము, తిత్పరిమిష్యగ్రతి, తత్పిప్సా శాక్తితేజ, తిజ్జహాస, తిత్పిచ్ఛిభిశ్చాపయమ గోప సేచ్ఛలు మొదలగు వాటి కిదల అను ప్రవేశము లేక జూపుటచే సంపదనాంధరము కలుజాలవని చెప్పరాదు.

రసప్రతీతిలో ప్రమాత్సంప్రమేయముల కభేదప్రతీతి కలదు. ఒకపమయును సుఖముతోను, వేరొకవేళ విషమయుతోను కప్పక పడుచే రసప్రతీతిలోగల ప్రమేయముని యొందుదును. సుఖదుఃఖావస్థలు ప్రవర్తించబడునపుడు సుఖావస్థతో సామాజికుడు తాదాత్మ్యము నంద ముద్ధరించును, కాని దుఃఖావస్థలో నభేదము నందజాలవని ఈయనపపత్తిలో గల ప్రధానభావము.

లోక సర్వకన్య విలక్షణమైన నాట్యసర్వలోకూపిన నాట్యప్రయోగములో విషభాషాది భక్తియు నటుని స్వరూపము ప్రచ్ఛాదితమగును. ఆ లోక భాషాదిభేదములతో, లానాట్యంగములతో నుత్పన్నమగు నాట్యసర్వీయందు నటునకు దుష్కృతాది వాగ్రితలో నభేద ప్రతీతి కలుగుచున్నది. దుష్కృతాది రూపాంధరము నటునికై ఆరోపితమెట్లు భాసించుటచే స్వరూప నిష్కావము కలుగగా, నటునకు సుఖముగాని, దుఃఖముగాని కలుగుటలేదు. నటునకు దుష్కృతంగులతో కలుగు అభేద ప్రతీతియగు సాధారణీకరణమున సుఖోత్పత్తికరగాని, దుఃఖనివారణేచ్ఛగాని ప్రధానముగా కప్పడుటలేదు. ఈ సాధారణీకరణమున నటునకు దోతకాలోపహిత్యము నశించుటచే, ప్రదర్శించబడు సుఖదుఃఖావస్థలు నటునకు

చెందినవనిగాని, గుష్కృతాది పాత్రలకు చెందినవనిగాని నెవ్వరారు. ఈ సుఖదుఃఖములు వస్తువిషయలగు అవస్థాభేదముచే నానవులచే అనుభూతియగు లగుచున్నవి. వ్యక్తి సమాశ్రియలుగా గాక జీవిత విషయలగా ననుభవించ బడుచున్నవి భావము. ఇట్లు సిద్ధింపజేయు సాధారణీకరణమే రసప్రతీతికి మూలమని తీసికొనిపోవుచున్నది గనుక ఈ యనుపపత్తి చెల్లదు.

“విజయభాషి వివేకిభావము” మూలక అనుపపత్తి. దోతకాలోగ్యుపాధి సహితమున వ్యక్తిత్వమును అనుపపాత్ర చేతనగమనమున తిత్పిప్సాసూతిలో కోగ్యపుటకు సంసిద్ధులగుచున్నాడు. ఈ తిత్పిప్సా స్వసందిత్యగోపమైన నే ఇట్టి యనుభూతి రాగలగు మనవి తత్పత్తిలో బయలుదేరు అందుమున మనకు తిత్పిప్సాత్వము రాగలగు. కాని బాహ్యనిష్ఠమగు వస్త్యంతరిమున ఈ తిత్పిప్సాత్వము సిద్ధింపజాలదు. కావున స్వసందిత్యగోపము గాని కావ్యమును ఆస్వాదించునపుడు తిత్పిప్సాత్వము రాజాలవని ఆశంక.

ఉపహితమున వ్యక్తిత్వమునుండి విముక్తి కలిగిన పత్తి తిత్పిప్సాభవము రాగలగు. చిత్త స్థారమున ప్రమేయముతో అనన్యత్వము కలుగగా ఈ విముక్తి వచ్చును. నిరపేక్షభావన లేనిచో నీ అనన్యత్వము కలుగదు. నిరపేక్షభావనకు సాధారణీకరణ మన సరము. అత్యోద్ధృగాన, విచిత్ర మంశు, విద్య గణికా ద్యుపరంజనముల నాశ్రయించుకొని సాధారణీకరణము సిద్ధించును. అచ్చావియునకు సహితముపుడు హృదయ ప్రమల్లము సంప్రాప్తముకాక కని, నలు, సామాజికుల సహృదయు లగుచున్నాడు. వివం విప్ సహృద గులకు కావ్యానుభవమున తిత్పిప్సాభవము కలుగచే నీ యనుపపత్తి నింధారముల మున్నది.

“ప్రతీత్యుపాయ స్తకల్పము” అనుబోధని నాల్గవ అనుపపత్తి. రసప్రతీతియందు మన మనలకు విందు ప్రమాణమేదీ? ప్రతీత్యుపాయము లేనిచో ప్రతీతి కలుగలేదు. రసప్రతీతి లోకజ్ఞాన విలక్షణమైనచో లోక ప్రమాణభిన్నమైన ప్రమాణమే కావలెను. ఇట్టి ప్రమాణ మేదియు నివల కన్పించవని తాత్పర్యము.

కాని రసప్రతీతిని సాక్షాదనుభూతియని వేరొకచో వివరించితిమి. ప్రమాణములన్నియు ప్రత్యక్ష ప్రమాణము నాశ్రయించుకొని బయలుదేరు నవగుటచేతను, రసప్రతీతి ప్రత్యక్షప్రతీతి యగుట

చేతను, ఈ యనుపపత్తి అతిపేలవ మగుచున్నది. నిర్విశేషప్రతీతికై ప్రత్యక్షప్రమాణమును వదలి ఇతర ప్రమాణములను రసప్రతీతి అపేక్షించదు. రస ప్రతీతి సాక్షాత్కారరూపమే యని విస్మరించ రాదు. ఇచట ప్రత్యక్ష ప్రమాణము భావనా సమున్మితమై ప్రవర్తించుచున్నది. ఇచ్చాజ్ఞానానందము లిచట సమీకృతములై కన్పించుచున్నవి.

“స్ఫుటత్వాభావము” అవలకునది బదవ అనుపపత్తి. రసప్రతీతి అస్ఫుట ప్రతీతియని, ఇట్టి ప్రతీతి యందు విశ్రాంతి కన్పించదని భావము.

కాని వాత్సల్యమును “సాచేయం ప్రమిళి: ప్రత్యక్షిపరా” అని వ్యాయభాష్యమున పలికినాడు. ప్రమాణములన్నియు ప్రత్యక్షప్రమాణమున పర్యవసేమియై అర్థవంతము లగుచున్నవి. ప్రత్యక్షమున పర్యవసేమియైనాని ప్రమాణము ప్రామాణికము కాబోలను. రసప్రతీతియందు ప్రత్యక్షమే ధూరియే కలదు. ఈ ప్రత్యక్ష ప్రతీతి శిల్పాదిసహితమున అభినయాదికముతో సహకృతమైనది. లౌకిక ప్రత్యక్షమున కన్పించు ఇంద్రియార్థ కన్పింపదు మించిన పొగస సామగ్రి యందుకులచేతనే దీనిని ప్రవృత్తిజ్ఞానము కాదని యనరాదు. కేవలింగ వ్యాపారసదృశమున నీ అభినయమున ప్రత్యక్ష వ్యాపారకల్పముని అభినవ గుప్తుకు నిర్వచించినాడు. రసప్రతీతి ప్రత్యక్షమే ధూరియైనను లౌకిక ప్రత్యక్షముకన్న కించి ద్విలక్షణమే యగుచున్నదని భావము. ఈ నైలక్షణ్య స్వరూప మవ్యక్తి విచారింపబడును. ప్రత్యక్ష ప్రతీతి లోనే స్ఫుటత్వము లేదనవ, ఏ ప్రతీతిలోను స్ఫుటత్వము లేదనవలసినచ్చును.

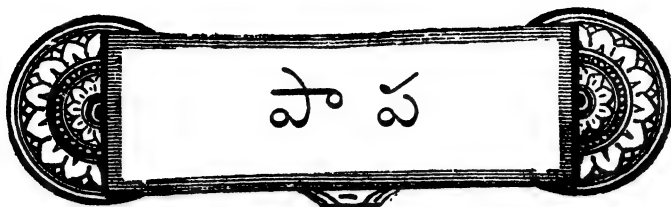
“అప్రధానత్వము” అరవ అనుపపత్తి. అప్రధానమున వస్తుప్రాయం దాత్మవిశ్రాంతి కలగదు. విభావానుభావ వ్యభిచారిభావముల సంయోగవశమున రస నిష్పత్తి కలదని ధృవపరిచినాడు. ఈ విభావాది భావములు అప్రధానములగునెర చిత్రికృతి యగు స్థాయి భావమునకు అంగము లగుచున్నవి గనుక వీటికి అన్యముఖైకతకర్తవ్యము కలదు. కాగా వీటిని అనుసంధింప జేయు స్థాయిభావమే దిర్ఘకాల మోగియును. పురుషార్థములు తెలుపు చిత్రికృత్యలే ప్రధానమైనవి. ఇవి స్థాయిభావములని పిలువబడుచున్నవి. కావున రసప్రతీతిలో విభావానుభావ వ్యభిచారి భావములకు ప్రాధాన్యములేదని, ఇవి రసమును నిష్పన్నము చేయబడెను ఈ యనుపపత్తిలో గల ముఖ్యా శయము.

వెనుక భారతిలో యిదితమైన నా వ్యాస ములో స్థాయి సంచారి భావములను విచారించు సందర్భమున ఈ ఆశంకకు సమాధానము నిచ్చి యున్నాను. ఆత్మాభి వ్యక్తిరూపములగు చిత్త వృత్తులను స్థాయిభావము లనుచున్నాము. స్థాయిభావమున అంతర్నితమగు సంచారిభావము గలదు. విభావములవ్వారా ఉన్మిషితమైన సంచారిభావము అనుభావములవ్వారా బహిర్గతమై స్థాయిని ప్రవృత్తి పరము చేయుచున్నది. విభావానుభావ వ్యభిచారి భావముల సంవలసము స్థాయిభావమువ్వారా జరుగుట చేతను, ఇట్టి స్థాయిభావమే రసముగా పరిణమించుట చేతను ఈ యనుపపత్తిలో సామంజస్యము లేదని నిశ్చితముగచున్నది

“సంశయోగము” అనున దేవ అనుపపత్తి. విభావాది భావముల సంయోగమున రసము నిష్పన్నమగుననిచెప్పి, స్థాయిభావములు రసములుగా చేసి పరిణమించగలవో ధృవము చేప్పినాడు. రసమున స్థాయిభావపరిపాకమునకూడ విభావానుభావ వ్యభిచారిభావముల సంయోగము చేప్పబడినది ఈ సంయోగమును రసనిష్పత్తియందు చెప్పవలెనా? లేక స్థాయిభావ నిర్వచనమున చెప్పవలెనా? లేక ఉభయైతి చెప్పవలెనా? రసనిష్పత్తి మూర్తియు స్థాయిభావము చెప్పబడినచోచుటచేతను, ఈ సంయోగము రసనిష్పత్తి యందే చెప్పబడుటచేతను, స్థాయిభావ విషయమున విభావానుభావ వ్యభిచారిభావముల సంయోగమున ప్రతిపాదించుట సంశయోగమైనదు.

స్థాయిభావవ్యభావములు గమనించిన ఈయనుపపత్తి పేలవమని తేలగలదు. అనందము, ఆత్మి, రోగము మొదలగువానివలన అప్రపాతాదికముకలుగు. వ్యాపూరులవలన క్రోధ, భిక్షాదులు వచ్చుచున్నవి. శ్రేమ, చింతాదిభావములు అత్సారాధియు ద్విగత భావములలో కలసియున్నట్లు కన్పించుచున్నవి. బంధుమిత్రాదులను విభావమువలన పరిచిత్తాప్రపాతాద్యనుభావములు చింతాదైన్యాది సంచారిభావములు కన్పించగా ఈ అవస్థ నవశ్యము శోకముగా పరిగణించుచున్నాము. కాని విభావాదుల సంయోగములేదే శోకమునస్థాయి కలుగ నేరదు. ఈ సంయోగము లేనిచో శోకము పరిభ్రష్టమునకూడ కాబోలను.

ఉదాహరణ, కటాక్ష, స్మృత్యులచే లౌకిక విలక్షణముగా విభావానుభావములు సముదరంజకములై కావ్యసాహిత్యములలో గానించుచున్నవి. ఇట్లు అలౌకికము లగుచున్న విభావములు సంస్కార పూర్వకముగా నానారూపములలో కవి, నట, సామాజికులచే

శ్రీమతి మాలతీ చందూర్

“మధ్యాహ్నం ఆర్యసేజిమంచి వుత్తరం వచ్చింది” అంది ప్రథమ దూరాన వున్న కరటూర్ని చూస్తూ.

“వూ” అన్నాడు ప్రకాశరావు ప్రేమ ముట్టిస్తూ.

“శనివారం మధ్యాహ్నం చూసుకునేందుకు రమ్మన్నాడు” అంది ప్రథమ దూరా, భర్త కళ్ళలోకి గూస్తూ.

“నువ్వు నిదానించి యీ పని చేస్తే మంచిది. ఆపైన అనవసరంగా బాధ పడవు” అన్నాడు భర్త.

“ఆరువారాలు వుంచుకుని — అలవాటు కాక పోతే పంపియ్యవచ్చుట. చూపు అన్నీ చదివాను.”

“అమాతే నేను అంటుంటు. ఆ తెచ్చుకున్న పిల్లకి మన ఇల్లా, మనం — పేటికి అలవాటు పడదే అనుకో — ఆపైన అది నీలోపందల్ల అని బాధపడతావు... అందుకో రిటపటాయిస్తున్నాను.”

“ఈసారి యేంబాధ పడదు. మీరు చూపండి. అంటే ముట్టిపట్టగావుంటే, యీలోపల అపిల్లకి చూపిం అయితే మంచిది. లేకపోతే తిరిగి పంపేద్దాం

“అని ఫోన్ గా మాట్లాడో అంటావేగాని — నువ్వు పంపలేవు ప్రథా — అది నీలోపందల్ల నేమో అని మనసులో వూరికి గాన పడతావు. వాయిదయేమని విల్లిపిల్లను చూసే; వర్తూ అంటుంటే, పాలుపోని చూచిపోతావు. ఆపైన మనం వూరికడై, అది తెలిసి పెట్టుకు చచ్చిపోయిందని విని, దానిలోపం విడేట్టి, నువ్వు వారంరోజులు పనికొచ్చావు. అంచేత — యీపిల్ల

రావం పోవం, పేటికల్ల ముప్పీ నీ ఆరోగ్యం పాపవటం, మనసులో కలవరం, యివన్నీ వస్తూ యోమోనిని భయం” అన్నాడు ప్రకాశరావు, ప్రేమలోని యూద మలుపుకూ.

ప్రథమ యింకలో — చూపుకు నేర్ — పచ్చి గీతలు గీస్తోంది. భర్తకి రెవడైన వుండే ప్రేమాభిమానాలకి ప్రథమ కళ్ళు చెమర్చాయి. అది భర్త కనిపెట్టాడేమోనని అలాగే తలవంతుకొని గీతలు గీస్తోంది యింకలో. రెవడే ఏదీ రెక్కల చెయ్యని యీ భర్తకి — కనీసం స్త్రీ యివ్వగలిగిన సంతానాన్ని రమ యివ్వ లేకపోయింది. తనకి అన్నీ వున్నాయి; కాని ఒక్కొక్కతరులో ఏదీ లేవు అని శూన్యం ఎందుకో వాహూతూ వుంటుంది. తనది — అని లాటించి ప్రేమించే ఒక్కరిద్దరికే వుంటే, రెవడీ నువ్వీకే వ్యతిరేకం వుండేదిగాదు. భర్తకి రెవడనుకుంటే యింత బాధ వుండేది కాదు. కాని వింతాధం — రెవడీకే పిల్లలు కలగరు. అది గాడ్ గురచెప్పాడు. రెవడెక్కోపించి — పెద్దను చేసి వ్యక్తిత్వం వచ్చేటట్లు చెయ్యడానికి ఒక ప్రాణి కావాలి. ఈ కుంభంలో రెవడెక్కోపించి వూరుకుంటే — భర్త పిల్లని పెంచుకోవచ్చు. ప్రేమగా కనకొక్క ప్రేమ చెప్పి చూడాలి.

“ఈసారి మీరు విమా కిష్టం కలగకుండా ప్రవర్తిస్తాను. యిందు లోపి మనకి యిష్టమయిన పిల్లని ఏదీ తెచ్చుకోవచ్చుట. “క్షేమ” అనుకుంటు చూసి, అంతర్వారి పిల్లలను వేస్తూ, మనం పెంచుకోవచ్చుట. మన పాప గతం వుంటే వుంటే యీమాటికి పడగిల్లి ...” అంటూ ఆగిపోయింది ప్రథమ. కన్నీరు టపటపా రాలింది.

“అదుగో—నీమనసు అంత బొందగలో బాధ పడుంది. నాటమాటకే ఏదో జ్ఞాపకానికి తెచ్చుకు బాధపడ్డావు. ఆపిల్ల వచ్చేక యిక పంప ప్రాణాలూ ఆపిల్లమీదే పెట్టుకు అగ్గరికండా వుంటానని మాట యిస్తే వెళ్ళింది. ఆగువాగాలో మచ్చిక కాకపోతే— ముమూసగా పంపేటంత మనోవిబ్బరం నీకు కానాలి. ఆ మనోవిబ్బరం తెచ్చుకుంటే నాకేం అధ్యంతరం లేదు.”

(ప్రథ కృతజ్ఞతతో భర్తవంక గూనింది. అతను చిరునవ్వుతో, ఆమెజడ చిగుళ్ళని తనవేళ్ళకు తిప్ప గున్నాడు.

* * *
శనివారం పొద్దుటమంచి యిద్దరి హృదయాలూ ఆలోచనలతో, భయాలతో పూగిసూసుకుతున్నాయి. ప్రభుకి ఏదో తెలియని ఆదుర్దా. కణతలు కొటుకుంటున్నాయి. కాస్త తలవెప్పిగా వుంది. భర్తకి తెలిస్తే ప్రయాణం ఆపేస్తాడేమోనని అతివుత్సహంగా, యింట్లో యీగడిలలోంచి అగడిలోకి, అగడిలోంచి యీగడిలోకి పనిలేకుండా తిరుగుతోంది. మనసు లోని భయాన్ని— భర్త కనిపెట్టకుండా, అర్థం లేని కూసిరాగాల్తో, అవసరంగా పైరాగా పడు తోంది.

(ప్రకాశరావు ఎరగనట్లు పూరుకున్నా, ప్రభు మనస్థితి గ్రహించుకోనంత అమాయకుడుకాదు. ఆమె లోపలవున్న భయాన్ని— పైకి అతిఉత్సాహంగా మార్చి ప్రకటిస్తోందని గ్రహించుకు, భార్యని చూసి బారీపడ్డాడు.

హాపం! ఎచ్చిప్రభు. తమకి సంతానం లేకపోయి నందువల్ల— ఏమీ లోటు లేదని ఎన్నిసార్లు నచ్చి కెప్పినాగూడా, ఏదో తను తప్పజేసినట్లు బాధ పడు తోంది. నిజానికి తనకి కావలసింది ప్రభు గంతోడం, ప్రభు ఆరోగ్యం. రెండింటి ప్రభు వుంటే చాలు.

పిల్లలు లేరని చింతలేకు. నిజంగా ఆనాడు— డాక్టరు పిల్లకావాలా రెల్లీకావా? అని ప్రశ్నిస్తే తన హృదయం ప్రభు—ప్రభు అని విడిచింది. కాని... ఆపిల్ల బలికుంటే బాగానేవుండేది—కాని ఆ బలికని టిప్టోనం ప్రభు బాధపడితే తన ఏదో లోపం చెసి వట్లు పూసించుకుని కుమిలిపోవడం ఏమీబాగాలేదు. తనకి ముఖ్యం ప్రభు. రివ్యూ మరొకటి.

ఆరాబోయేపిల్లతో తమ ఇల్లు కళ్ళకల్పానుకుండుని ఏవో ఆశలతో ఆనందం పొందుతోంది ప్రభు. ఆమె ఆశలు తను నిరాశ చెయ్యగూడదు. మూడుగంటలకి

ప్రకాశరావు తనకొడుగరాజులోంచి తీశాడు. కారు పార్కింగ్ లో నిలిపి హాండ్ కోట్లాడు. ఒక బుట్టనిండా పట్టు, ఒక బుట్టనిండా మితాయి, బిస్కట్లపాకెట్టు, పనివాడు వెనకపట్టా పెట్టాడు. వంటమనిషితో— తాను వచ్చే వేళకి వేడినీళ్ళు, భోజనం సిద్ధంగావుంచ మని పురమాయించి ప్రభు కారులో ఎక్కి, భర్త పక్కన కూచుంది. ఆమె నుదుటిపైద నేర్వదలిండు వుల్పు— వణికే కంఠవరార్చి చూసి— భర్త చిరు నవ్వుతో “కాస్త నీమితవడు” అన్నాడు.

(ప్రభు కొర్రపెట్టికూతురుగా సిగ్గుపడింది.

అర్బు వేటి పట్టణానికి కారువెళ్ళి, బిలింగుముందు ఆగింది. ప్రభు, ఆమెభర్త, కారుడి హాగాకి అనుకు పెట్టారు. ప్రభు గుండెలు ఆమెవేగంగా కొట్టు కుంటున్నాయి. మేట్రన్ చిరునవ్వుతో యిద్దరినీ అహ్వానించి, కూర్చోబెట్టింది.

“ఈ హామెమంచి పంపిన పిల్లలు ఆనందంగా వుండటంగాని, భాగ్యవంతులవడం కాదు— మాకు కావలసింది. అది మీరు మనసులో వుంచుకోవల్సింది ముఖ్యమయ్య” అంది సరాసరి వ్యవహారంలోకి దిగుతూ ఆమెట్రన్.

(ప్రకాశరావు మాట్లాడలేదు. ప్రభు కిటికీ లోంచి, మారాన దాదా పిట్టగిరిమీద వాలినకాకిని చూస్తోంది.

“అదూ పడేళ్ళమగ్గన వున్న పదిమంది పిల్లల్ని యక్కడికి పంపమని చెప్పాను. అందులో యిద్దరికీ తెలుసు కూడా వచ్చు. వారి తాలూకు పేపర్లు చూస్తారా?” అంది ప్రకాశరావు నీవు తిరిగి మేట్రన్.

“అమ్మో, నుండు పిల్లల్ని చూసి, ఆ రివ్యూరి పచ్చినపిల్ల తాలూకు కాయతాలు చూడొచ్చు”

“చాలామంది పిల్లల్ని తీసుకెళ్ళినమర్నాడే— రెండు కూతురిలా ప్రేమింపలేదని—అమ్మో నాన్నా అని పిలవలేదని కంప్లెయిన్ చేస్తూంటారు. అని వొక్క రోజులో రావు. యక్కడికొచ్చిన పిల్లలంతా—తిల్లి తిండ్లులేనివారు. అన్నా బాలబాలికలు. వాళ్ళమీద ఒక్కసారి ప్రేమ కురిపించి—వుక్కిరి బిక్కిరిచేసి, హాడలుగొడ్డాలు చాలామంది. యీ వాతావరణం మారి—ఆ వాతావరణంలోకి యిసుకుకు పోయేందుకు కాస్త వ్యవస్థకావాలి. నిదానిస్తే—పసిపిల్లలు మిలో కలిసిపోతారు” అంది మేట్రన్.

భార్య భర్తలు తలపూపారు.

తెల్లగా
ఉరుకుబడినవి

ప్రకాశవంతముగా
ఉరుకుబడినవి

ఇందుకు
సన్ లైట్
సబ్బు కారణము

బాదకుండగనే బట్టలను
తెల్లగాను, ప్రకాశవంత
ముగాను ఉరుకును !

SUNLIGHT
SOAP

వేటూరి—

సుందరశాస్త్రిగారి

సుందర రసము

సర్వసవామేహములకుసంజీవి.

గుణము ప్రత్యేకము

అనుభవసిద్ధము. ఇంతైష్వర్యము అవసరం

లేదు. ఎటువంటి సవామేహాలనైనా

కుదుర్చును.

50 మాత్రలు రు. 5.

ఆర్ధరసాయనశాల, ముక్త్యాల.

కుష్టు ★ బొల్లి

వగైరా మేహమచ్చలు, సెగ,
సవాయి వ్యాధులకు గ్యారంటీ చికిత్స.
క్యాటలాగు ఉచితము.

జి. వి. రెడ్డి అండ్ కో

(రెజిస్టర్డ్)

“భాగ్యరాశ్రమము”

గోపాలపురం, తూ. గో. జిల్లా

పాలసుగంధివేష్యం

ఇది రక్తకృద్ధినిచేయు విలక గల కడుపులచే
తయారు చేయబడినది. కేహములు, నిక్కాక
నిష్పక్తన, శుక్లనష్పము, అతిమాత్రము మొదలగు
వాటిని ఖాదించి, మంచిబలమును వీర్యవటుత్వ
మును కలిగించుటగా అద్భుతమయినది. అశ్వ
సర్పిశీకాటు గలవు. 2 డబ్బీలు చాలును.

20 తులముల డబ్బీ రు. 2/-

పోస్టేజి ప్రత్యేకము.

వి. సి. వి. అండ్ కంపెని

ఆయుర్వేదసమాజం.

పెరినాడి, (నెల్లూరు జిల్లా)

లోకప్రసిద్ధిపొందిన

పి. వి. రాజన్
అండ్ కంపెనివారి

శ్రేష్ఠమైన మదరాసు నశ్యం
R. S. సుగంధ ముక్కుపొడి
అన్నిటిలో సాటిలేనిది.

ధర వివరములకు వ్రాయుడు.

తయారుచేయువారు:—

పి. వి. రాజన్ & కంపెని,
అర్కణం, Arkonam, N. A. Dt.

“చూడండి — శేషటినుంచే అమ్మా నాన్నా అని నిలవమని వచ్చిడి చెయ్యకండి. పిల్లకి పిలవాలని అనిపించితే మీరు చెప్పకుండానే పిలుస్తుంది. అరు వారాల క్రిమలో చాలా కలిసిపోతే సరి. లేకపోతే యిక్కడికి తిరిగి తీసుకువచ్చేస్తాం. ఈలోపల మీకూ పిల్లకిమధ్య ప్రేమ ఏర్పడితే, చేరేము లేదు. కాని యామధ్యలో పిల్లకి ఏమాత్రం కష్టం గలిగి, యిక్కడికి వస్తానని అన్నా అర్థమవుతుంది. ప్రతి శని వారం మధ్యాహ్నం యిక్కడినుంచి, మా ఆయా ఇక్కడికి వచ్చి సాయంత్రండాకా గడుపుతుంది. పిల్లకి చెప్పవలసిన ఏదన్నా వుంటే, అది ఆనాలో నిర్భయంగా చెప్పవలసే అవకాశం మీరు కల్పించాలి. పిల్లకి — మీకూ మధ్య ప్రేమ గలగటానికే ఆయా మీకుగూడా తినునంత సాయం చేస్తుంది. పిల్లకి ఏనాడు యిష్టంలేకపోతే, అనాడు ఆయాతో తిరిగి వచ్చేందుకు ఏమీ అవ్వంతరం పెట్టగూడదు. ఆగు వారాలడాకా—పిల్లమీద చూడకుండా, వుండటంమీద మీ ఇంట్లో” అని మేట్రన్ కుర్చీలోంచి లేచింది.

ప్రథ, ప్రకాశరావు గూడా లేచి నుల్లు న్నారు.

వసారాలోకి మేట్రన్ కనిక యిద్దరూ వెళ్ళారు. వసారాలో పదిమంది పిల్లలు — బొమ్మలు, రాబ్బు, పుపులూ పెట్టి ఆడుకుంటున్నారు.

మేట్రన్ ఒక్కొక్కపిల్ల నేపల్చి—ఏమి చేసుకు తిన్నావు, ఏమి చేసుకుంటున్నావు. మొదలయిన ప్రశ్నలన్నీ చేసింది.

పదిమందిపిల్లలోనూ, సన్న గా—ఎర్ర గానన్న పిల్ల ప్రభావతికంటే కత్తేసింది. గెంతు కెవల, వాటికి చెగోపక్కనా రిబ్బను, పెద్దకట్టు. అంలు ముఖం అంతా కత్తేనా అనిపిస్తుంది. పల్లవి ముఖం మోకాళ్ళు దిగిని నీలపుగొను. ఆ పిల్లవంక తడేకంగా చూస్తోంది ప్రథ. ఏదో జ్ఞప్తికి వచ్చినట్లు స్వీర్తకం తిరిగింది. ఆమెనా — ఆ పిల్లవంక సరికిగా చూస్తున్నాడు. ప్రభావతివృద్ధయం ఒక్కసారి ప్రేమతో పొంగింది. ఆ పల్లవి చెక్కిల్చును ప్రేమతో నిమిరే, ఆ పెద్దకట్టి కాటుక పెట్టి అందం తీస్తే — ఆ నీలపు గొనుకి బదులు పట్టుపరికిణా బాకట్టు కుట్టిస్తే — పిల్ల వంటి రంగుకి—బంగారు నైపు సరిపోతుంది. ఏవేనో అలాగే చదులు బుర్రలో తిరిగాయి.

ఆ పిల్లని నేలతో మాపించింది—మేట్రన్ కి.

“పాపా—రా—” అంది మేట్రన్.

పాప వచ్చి తలవంచుకు నుల్లుంది. బొటని వేలుతో భూమిమీద రాస్తోంది. రెండు చేతులూ వెనక్కి కట్టుకుంది.

“ఏం చేసుకు తిన్నావ్” అని ప్రశ్నించింది మేట్రన్.

“పప్పు—అన్నం” అంది పాప.

ముగ్గురూ హాలోకివచ్చి కూచున్నారు. మేట్రన్ పక్కనీరువాలోంచి రిబ్బన్ స్తీ మాపింది.

“పాప. ఆయనోపిల యిక్కడి కొచ్చింది. తిల్లితండ్రిలనరించి అడిగితే చెప్పలేక పోయింది. అంలు వాతెవరో అప్పికె తెలియదు. ఒక ముగలమట్టు మాంసం నెల్లెళ్ళు పాపని పెంచి మోమో అప్ప గించింది. ఆ ముగలమట్టుగూడా చచ్చిపోయింది. పాప వయస్సు ఏడేళ్ళు. అంత అజోగ్యమైనపిల్ల కాదు. బల హీనమైన శరీరం—” అంటూ పాపనిగరించి చెప్పి పుస్తకం మూసిపింది.

కారులోని పట్నా, పిల్లలూ, మేట్రన్ కి అప్పచెప్పి, పిల్లలోకి నేనెందుకు మిలాయి చెట్టారు. పాప. ఒక చిన్న సంచీతో, మట్టపగ్గర వచ్చి, నిల్చుంది. ఆయా చెయ్యి పట్టుకుని, పాపని కారు దగ్గరకు తీసుకువచ్చింది. నవకన్నా ప్రభా, పాపా ఎక్కింది.

కారు వసారా బజారుకు తీసుకెళ్ళమంది ప్రథ. బహుశా పాపకు అరవేలను గానలు లామ్యలూ పిల్లలూ కొన్నాడు. పాపలోకన్నాక, ప్రథ పాపతో కావలసిన లామ్యలూ—గానలూ ఏరుకోరుంది. పాప నుల్లున్నచోటునుంచి, అంటే ప్రథ పక్కనించి కదలకుండా, నేతులు వచ్చి కట్టుకుని, అలా గొనులవంక, బొమ్మలవంక చూస్తూనల్లుంది. ఒకతొడం పాప సమధావానికై చూసి, ఏమీ సమాధానం రాక, ప్రథ తనకే నిచ్చిన గొనులూ లామ్యలూ కొంది.

* * *

ముగ్గురూ యింటికి బయలుదేరారు. కారులో పాప ఒకమూలగా కూచుని కిటికీలోంచి బయటికి చూస్తోంది. ప్రకాశరావు కారు డ్రైవ్ చేస్తున్నాడు. ప్రథ పాపని దగ్గరకు తీసుకుంచాడును కుంది కాని డ్రైర్లం చాలలేదు. కారు నుమ్మంముందు ఆగింది.

కంట మనిషి. — పనివాడు — అత్రతగా మాన్సు
న్నాడు గుమ్మంగో నుల్లది. ప్రభా, పాపా కారు
డిగారు. ప్రకాశరావు కాదు గరాజులో పుట్టేందుకు
నెక్కాకు. ప్రభ చిగునవ్వుతో పాపని పెంట పెట్టుకు
మేప మెట్లెక్కింది.

పాప ముందం, ప్రభమంచానికి ఆనించి వేసింది.
పాపకి ఆరాత్రి తల ప్లావంచేయించి, నాయంత్రం
కొన్న కొత్తగొను తొడిగింది. అన్నం పెట్టి నిద్ర
బాగొట్టడానికి గదిలోకి తీసుకొచ్చింది ప్రభ. ఆపేళకి
ప్రకాశరావు కేవల మాన్సున్నాడు. పాపని మందం
మీద పడుకోవెట్టి, దుప్పటి వంటినిండా కప్పటూ,
ఏవో ఆతిగలితప్పుగా అనుకుంటోంది పాపని. పాపం
సమాధానం చెప్పకుండా మునుగు రెలనిండా కప్పకు
పగకుంది. ప్రకాశరావు మనసు చివుక్కుమంది.
ప్రభ గమనించనూ — పాపబలు, చిన్న బీడువాణ్ణికి
కన్నులొంది.

ఆ మర్నా సంతా ప్రకాశరావుకి కలవ. అతనికి
చాలాచాలా కొత్తగా వుంది. పాప యింట్లో తిరిగి,
నవ్వి, అల్లిచేస్తోందనుకున్న అతని వ్రాహయ అబద్ధం
అయ్యాయి.

పాప అసలు యింట్లో వున్నట్టు అరికిజే అవ
శేను. అతను కేవలమోసం వాయింగ్ రూపులోకి
వచ్చేవేళకి కిటికీలో కూచుని వాళ్ళికి చూస్తోంది
పాప. అంత పెద్దగదిలో — ఆ పోషాలయస్థి, పాప,
చిన్నపాప, అలా వంటిగా కూచోడం చూసి, అతని
హృదయం బానితో నింకిపోయింది.

“పాపా!” అన్నాకు మృగువుగా.

పాప ముక్కున కిటికీలోంచి దిగింది. వులిక్కి
పడ్డది — అతనివంక క్షయంగా చూసింది.

“అలా వంటిగా కూచున్నావే?” అన్నాడు
ప్రకాశరావు దగ్గరకు వచ్చి,

పాప దూండా జరిగి “వ్రానికేనే” అంది.

“అక్కో — బొమ్మలున్నాయిగా” అన్నాడు
మనిషి ఆగిపోయి.

“అక్కో నండి” అంది పాప భయంగా.

పాప “అందీ” అంటుంది విని, అతనికి కష్టం
పెంది. తనెంతో ప్రేమగా దగ్గరకు రావోకే, పాప
దూరానికి వచ్చింది. అయినా కొత్తగా అని సరి
పెట్టుకు పేరు బుచ్చుకు వచ్చిపోయాడు.

* * *

మర్నాడు సాయంత్రం ప్రకాశరావు అశీను
నుంచి యింటికి వచ్చేవేళకి, యింట్లోంచి నవ్వులా
పడుకుంటూ వినిపించలేదు. ఇల్లు నిశ్శబ్దంగా వుంది.
అతని హృదయం నిరాశతో మూర్చింది. పాప మేప
మీద గదిలో కుట్టిలో వొదిగిపోయి బొమ్మలు
చూసుకుంటోంది. ప్రభ పాపకోసం పెట్టటం అల్లు
తోంది.

ఆ రాత్రి పాప నిద్రపోయాక ప్రకాశరావు
ప్రభా పాపనిగురించి చాలాపేళ్ళ మాట్లాడుకున్నాడు.
పాపం నవ్వుపెం లేదనీ గంతపెం లేదనీ యిద్దరికీ నలి
తిగావున్నా, కొత్తగా అని సరి పెట్టుకున్నాడు.
వచ్చే శనివారం ఆయా వచ్చేవేళకన్నా పాప తినులో
కలిసిపోతే చాలనుకున్నాడు. ఇద్దరినీ — “అందీ” అని
సంభోధిస్తన్నది మనసుగావున్నా — పైకి యిద్దరూ
ఎరగనట్లు వ్రాసుకున్నాడు.

ఆ తర్వాత గెంతుకోజులు సాయంత్రం అశీను
నుంచి రాగానే ప్రకాశరావు పాపని వ్రాసాకంగా
పల్లెరించాలని చూశాడు. కానీ లాభం లేకపోయింది.
ఆ మర్నాడు సాయంత్రం “ఖబుర్లమిటి?” అని
ప్రభావతిని అడిగాడు.

ప్రభావతి నిరాశతో నవ్వి తలకిప్పింది. ఇంక
మళ్ళీ ఆ ప్రశ్న అడిగే ధైర్యంలేక నిశ్శబ్దంగా వ్రాసు
కున్నాడు.

శనివారం వచ్చింది. ఆ మధ్యాహ్నం నుంచి పాప
నీధి గుమ్మందగ్గరే ఉచ్చాకుతోంది. ప్రభావతి
హృదయం కలుక్కుమంది. ఆయామీద చూపిన అభి
మానంలో తనవూడ పాప, ఏవోవంతన్నా చూపిస్తే —
అనుకుంది మనసులో. కానీ ఆయా పాపకి గండేశ్వ
నుంచి తెలుసు, తనని వారంకోజుల నుంచేగా — అని
సరి పెట్టుకుంది. పాప మాట్లాడబోయినా, కనీసం
నవ్విలేనన్నా చూడాలని ప్రభావతి మనసులో అను
కుంది.

మధ్యాహ్నం వొంటిగంటకి ప్రకాశరావు కాదు
లోంచి దిగిని ఆయాని చూడగానే, పాప పడుకొత్తి
కెళ్ళి కాపులించుకుంది. భార్యాభర్త తిద్దూ తిప్పు
తేసినట్లు మరోసారి చూశాడు. సాయంత్రం అరింటి
దాకా ఆయా వుంది. యిలాపల పాప నవ్వింది.
అక్కడి పిల్లలగురించి తెలుసుకుంది. ఆయావళ్ళో
కూచుని, పన్నెండు రాజులకళ్ళ అడిగింది.

ఎరగనట్లు యీ గదిలోంచి ఆ గదిలోకి తిరుగు
తున్న ప్రభ ఇవన్నీ గ్రహించింది. పాప తనతో

చనువుగా వుండటంలేదు. తనని ప్రేమించలేక పోతోంది. తను ఏమిచ్చి పాపని తన దానిగా చేసుకో కలుగుతుంది?—యిదే ఆమె బాధ.

ఆయా వర్గా—ప్రభతో పదిమనుషాలు మాట్లాడింది. “మీరు ఏమీ బాధపడకండి. మరోవారంలా చూరిమి అవుతుంది” అంది నోదారుస్తూ.

“ఏమన్నా కావాలని అడిగిందా?”

“ఎక్కే ఏమీ అక్కలేకుట. మీ మీద ఏమీ చేరాలు చేప్పలేకు. అది మొదటి కుగుణం. ఎటావ్వి, మీ రంజే పాపకి నమ్మకం ప్రేమ కుదరపంలేదు” అంది ఆయా ఆలోచనగా.

“ఏం చేస్తే కుదురుతుంది?” అంది ప్రభ ప్రార్థిస్తున్నట్టు.

“క్రమేపీ మీకే తెలుస్తుంది”—అని ఆయా వెళ్ళిపోయింది.

ఆ రాత్రి భార్య భర్త లిద్దరూ మళ్ళీ మాటల్లోకి దిగారు.

“బాబుకు తీసుకెళ్ళనా—బొమ్మలూ అని చూసి కావాలంటుండేమా”—అంది ప్రభ భర్తతో.

“ఆనాడు అడిగిందా? ఏ చిన్నపిల్ల అయినా అయితే కొత్త పాతా తేమండా యిది కావాలి అని కావాలి—అని అడుగుతారు. పాప స్వభావం అలాంటిది కాదు. అయినా నీ కృప్తికోసం చేసిచూడు. కాని ఆచైన బాధపడకు” అన్నాడు భర్త.

మొర్రాడు పాపని బరుబారుకు తీసుకెళ్ళింది ప్రభ. అక్కడినంచి నీచికి తీసుకెళ్ళింది. పాప ఏదీ కావాలని అడగలేదు. నీచిలో మాట్లాడలేదు. ఏచ్చిక గూళ్ళు కట్టలేదు. కాని కట్టే పిల్లలవంక తడకంగా చూస్తూ నులుపుంది.

“నల్లి వాళ్ళతో ఆడుకుంటావా?” అని ప్రభ పాపని అడిగింది.

పాప—నల్లనని—తల వ్రాపింది.

కాసేపు కూచున్నాక యింటి కొచ్చేకారు. ఆ రాత్రి ప్రభకి నిజంగానే భయంపేసింది. ఈసారి గూడా తమ పోడిపోతున్నానా—అని ఆలోచించింది.

మర్రాడు సాయంత్రం ప్రభ మామూలుగా మాట్లాడుకున్నట్టు ముఖంపెట్టు—“పోనీ—మీరు

పాపని ఎక్కడికన్నా తీసుకెళ్ళండి—అలవాటు అవుతుందేమా.....” అంది భర్తతో.

ప్రకాశరావు అల్లాగే అని తల వ్రాపాడు. ప్రభ ఎంత ఆలోచించి, బాధపడి, యామాట అందో ఆరనికీ తెలుసు.

ఆ వారంలా ప్రకాశరావు పాపని జాకి తీసుకెళ్ళాడు. సర్క్లన్కి తీసుకెళ్ళాడు. పార్కుకి, నీచికి—యీలా తిప్పాడు. పాప జూలాని కొనుక్కొని, సర్క్లన్లోని బళ్ళానుని చూసి నవ్వింది. అంతే, ప్రకాశరావుకి దగ్గరగా మటుకు రాలేదు.

* * *

నాలుగు వారాలు గడిచినాయి. యీలోపల గంతు మూడుపార్లు పాపని స్నేహితు లిళ్ళకు తీసుకెళ్ళామని అనుకున్నారు. కాని పాప తమని ప్రేమించకపోతే—మేట్రన నమ్మి తీసుకెళ్ళిపోతే, అప్పుడు నవ్వుతో? అందుకని స్నేహితు లిళ్ళకి తిప్పలేదు. బుగతా వూరంతా తిప్పారు. పాప యింట్లో వున్నట్టు ఎవరికీ అనిపించేనే కాదు.

ప్రభ ముఖంలో బాధ, కళ్ళలోని ఆందోళన ప్రకాశరావుని కలత పరుస్తూండేవి. కాని అరినికి పాపమీద మమకారం ఎక్కువవుతోంది. ఇంకో వారం యిలా వుంటే ఆయా పాపని తీసుకెళ్ళాననయ్యి—పాప వెళ్ళిపోతే? అతనికి గూడా ఏదో పల్లిగా లోచింది. పాపని తమదిగా చేసుకోవడం ఎల్లా?

ఆయిదో శనివారంగూడా గడిచింది. ఆయా వచ్చింది, వెళ్ళింది. ఆ శనివారం ఆయాగూడా పాప సంగతి బోధపడటం లేదని, ఆరువారం గూడా చనువు కాకపోతే మేట్రన తీసుకెళ్ళే నలంబు ఖాయం.

“మీ లోపం ఏమిలేదు—చూస్తున్నామిగా! యీ యింట్లో పడితే పాప ముఖపడుతుంది—కాని ఏంచేద్దాం? మీరు చెరినయినంతా చేస్తున్నారు. పానీ మమ్మల్ని ఏమని పిలుస్తుంది?” అంది ఆయా.

“అడలు ఏమనీ పిలవదు. ఇదే పదిపార్లు చుట్టూ తిరుగుతా?” అంది ప్రభ, పిల్లగా నవ్వి.

“ఇంకో వారం ముందిగా—యీ లోపల మార్పు రావచ్చు” అంది ఆయా పోదారుస్తూ.

“అంత అద్భుతమా?” అంది ప్రభ ఆయాని నిధిదాకా పంపుతూ.

ఆ రోజు బుధవారం. వంటమనిషి క్రితం రోజున గూడా రాలేదు. ఆవాడు పొద్దుట ప్రధ వంటజేసింది. ఆ సాయంత్రం వంటవద్దనీ, హోటల్ లో ఫోం చేద్దామనీ చెప్పి ప్రకాశరావు ఆఫీసుకి వెళ్ళి పోయాడు.

సాయంత్రం నాలుగున్నరకి ఆతిమ కారు పార్కింగ్ లో ఆపి, హాగ్లీకి వస్తూ—“ప్రభా” అని పిలుస్తున్నాడు.

మెట్లమించి—“శ్రీ, అందులో నీ పాయింట్లు మని—పాప నెమ్మదిగా దిగుతోంది. ఆతిని కేక విని.

“ఇస్, కేక లేయ్యకు—ఆమ్మ బబ్బుంది” అంది ఆతిని కేక లేస్తున్నట్టు.

ప్రకాశరావు తన చెవుల్ని నమ్మకేకపాటు న్నాడు. మెట్లమిగిరికు పరుగునవచ్చి,

“ఏమిటి పాపా, అంటున్నావు?” అన్నాడు నవ్వుతూ.

“ఆమ్మకు జ్వరంగా వుంది. అల్లె చెయ్యి గూసిదు” అంటూ త్రేని పక్కనున్న కేబుల్ మిషిన్ పెట్టింది పాప.

ప్రకాశరావు మెట్లు ఎక్కిబోతుంటే, ఆపి, “నాన్నా నే—లేవొచ్చాను. నిద్రిరపోతాను” అంది—ఆమ్మ, నైశ్చల్యం—” అంది పాప

ప్రకాశరావు ఆమితోత్సాహం కలిగింది.

“అయితే ఏం చెయ్యమి?” అన్నాడు పాప వంక చాలా అలెనువతో చూస్తూ.

“ఆమ్మకి జ్వరంగా వుంది ఆయాకి ఫోన్ చేరాను. “నేను రాను—నువ్వు పెద్దదానవయ్యావు—నువ్వు చూసుకో అని అంది—ఆయా?” కన్ను తిప్పుతూ చెప్పింది పాప.

ప్రకాశరావు—నోరు తెరుచుకు—వింటున్నాడు.

“ఆమ్మకి గూస్పోయిచ్చి, కాఫీ కాచి చ్చాను. నాకు కాఫీ పెట్టడం వచ్చు. ఆమ్మ బాగా వుంచని తోగింది. అంది పాప త్రే తీసుకుని.

“మరి నాకో?” అన్నాడు ప్రకాశరావు.

“వంటింట్లో—చిక్కెట్లు కాఫీ— మనిద్దరం తాగువాం,” అంది పాప.

ప్రకాశరావు మొగుం కడుక్తోచ్చి—వంటింట్లో వచ్చే వోకి—పాప సంచీలోంచి ఏమి— తీస్తోంది.

“అడేమిటి సాపా?” అన్నాడు ఆప్పర్యంగా.

“ఏన్నీ”

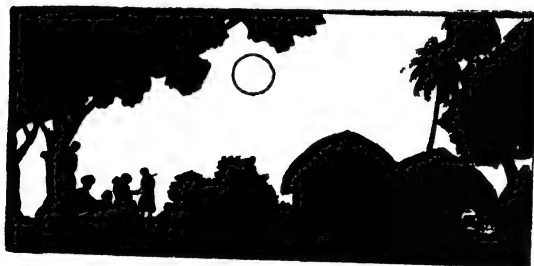
“అంటే”

“ఎవరింట్లో నాన్న పనిచేసుకు నే బప్పుడు గొను మానిపోకుండా కట్టుకుంటారు.”

“ఎవరిచ్చారు?”

“నేను స్కూల్లోవుండగా కుట్టుకున్నా” అంది పాప నవ్వుతూ ఆతినివంక చూస్తూ.

ప్రకాశరావు పాపని ఎగిరేసి—హృదయానికి గట్టిగా అదుముకున్నాడు.

క్షేత్రయ్య పదకవిత

శ్రీ పి. గణపతిశాస్త్రి

ఇట్టివల క్షేత్రయ్య, సారంగపాణి మొదలయిన పదక కర్తలను గురించి, వారి పదరచనా పద్ధతిని గురించి పత్రికల్లో చాలా వాదోపవాదాలు వెల రేగాయి. కొందరు విమర్శకు లీ జాతి రచయిల లందరినీ కలియగట్టి పేరందరు కేవలం అసభ్యపద రచ నలు చేశారని అనేకవిధాల దోషాగోపణలు చేశారు. మరొకొందరు పేరందించి ఉత్తమ రచయితలు లేరని పేరిని ఆకాశానికి ఎత్తేశారు.

ఈ దోషాగోపణల ధాన్య క్షేత్రయ్యవీర అతిని పదిరచనమిది మరింత ప్రశంసగా నాగింది. ఈ విష యాలకు సంబంధించిన వాదోపవాదాలు తీవ్రమైన అభినివేశానంకారాలతో సాగిఉండుంవల్లను, కొంత మంది ప్రస్థులలోనే ఈ విషయంలో కీర్తనయిన శివాభిప్రాయా లేర్పడి ఉండుంవల్లను, ముఖ్యంగా ఈ వ్యాసంలో క్షేత్రయ్యని పదిరచనలను గురించిన దోషాగోపణల దౌచిత్యం నాచిత్యాలకు గురించి కొంచెం వివరించి ప్రస్తావన.

దోషాగోపణలు

ప్రతి విమర్శకులు క్షేత్రయ్యపదాలు చాలా అస భ్యంగా ఉన్నాయనీ, పదాల చివర కేవలం 'మవ్య గోపాల' అనే మకుటం మాత్రం చేర్చి, ఇతడు మొవ్య గ్రామానికి సమీపంలో ఉన్న సామంపాడు వీధిలోపై తనలో ఉంచిన లంపటత్వం మాత్రమే వ్యక్తకరించా వనీ, మరి మధురధర్మ అనేది ఇతని పదకవితలో ఏకా తాన్నా కనబడెనంటేదనీ, తన సుగంధ కాల్పనలయిన గజాల లాలసా సంకల్పప్రకాశమే ఇం దీ పదిరచన కుపక్రమించాననీ, కనక ఇలిని పదాలన్నీ కేవలం 'వైత్రీ' కింది జనుకట్టి ఎగువననీ, పేటికి సాహితీ గీరకమే లేదనీ—ఇలాగ అనేకవిధాల దోషాగోప ణలు చేశారు.

ఈ విషయాలమీద ఇంతగా వాద ప్రతివాద ఘోరి రేగితరవాత మన భాషలో బయలుదేరిన

పదాల రచనా సంప్రదాయము, మధురధర్మ కంప్ర దాయము, తత్త్వసూచము, ఈ వాగ్ధంబో ప్రత్యయ అవలంబించిన రచనాపద్ధతి మొదలైన విషయాలన్నీ సాంప్రదాయక వ్యుత్పత్తులు, అగ్రసాలన వ్యుత్పత్తులు పరిగీలించిన తరువాతనే క్షేత్రయ్య పదకవిత అంబ గుప్తు, సుబోధాను మొదలైన విషయాలకు గురించి చెప్పించి ఒక నిర్ణయానికొ రావలసి వ్యాఖ్యయ్యి.

ఇంతవల విమర్శకులు పదకర్త లందరినీ ఒక వర్గంకింద ఒకవర్గంకి చాలా తీవ్రమయిన దోషాగోప ణలు చేశారు. కాని ఈ సంపర్కంలో ఒక నిజాయం ముఖ్యంగా జ్ఞాపకం ఉంచుకోవాలి.

నివాసి అన్నమయ్య, క్షేత్రయ్య, సారంగ పాణి, సహసతయ్య మొదలయిన పదకర్తలందరి ఒక తొలినీకెగాని, తరచుగాని చెప్పవలసినా కాదు.

పేరిలో ప్రతి రచయింకు ప్రత్యేకవ్యక్తిత్వము, రచనాపద్ధతి, విశేషమైన అంతర్భుత శక్తియూ, ఆయా రచయిలల రచనా ప్రవృత్తిబట్టి, వీరిలో కొందరు ఉత్తములనీ, మరొకొందరు కొంచెం లెమ్మక అంత గుప్తుకు చెందినవారనీ ఇలాగ ఆయా రచయితల తొర తమ్యభివాల వ్యాప్తిలోనాలి.

పదకవిత

మన భాషలో పదకవిత ప్రత్యేక కాలగా వ్యక్తమైనదిగా గణ్య వాద్యయంగా ప్రస్థితమైంది. దీనిలో సంగీత సాహిత్యాల రెండునామా భాగాలు వడుముంటాయి. అంతేకాదు. ఈ జాతి రచనలలో సంగీత సాహిత్యాల రెండు పరస్పరాచ్ఛాదన సంభ వించుకుంటున్నట్లు క్రమంగా సర్వసార్వభౌమ మూర్తిగా ప్రత్యేక వ్యక్తిత్వంతోను, సాంపర్థ్యం తోను భాసిల్లాయి. పదిరచన విషయం ప్రత్యేక లక్షణాలతో భిది చాలా విభిన్నమైనది.

త్యాగరాజులు రచించిన కృతులలో చాలా వాటిలో సంగీతాని కున్నంత ప్రాముఖ్యం సాహ

త్యానికి కనబడుదు. ఈ బాతి కృతులలో సంగీత భావమే సాహిత్యంగా పదాలకు జీవంపాసి ప్రాణ ప్రతిష్ఠ చేస్తుంది. ఉదాహరణకు త్యాగరాజు దేవమనో హరి రాగంలో రచించిన

‘రానూ! ఇక నన్ను ప్రోవ గాదా! దయ లేదా?’

అనే కృతి తీసుకుందాము. కేవలం సాహిత్య దృష్టితో పరిశీలించినపుడు ఈ కృతి పల్లవిపదాలలో రసస్ఫూర్తకమైన శైలివిధాన కనబడుతుంది. దేవమనో హరి రాగంలో పీటని రంగరించినపు డీ పల్లవిపదాలు జీవశైల్యంతో సృజ్యంతో ప్రాణిలవ్వనిదయ్యా లుర్రారెలగాస్తాయి. ఇక్కడ సంగీతానికి వచ్చినంత ప్రాధాన్యం సాహిత్యానికి రాలేదు. ఇలాంటివోట్ల సంగీతమే సాహిత్యాని కుద్రవక మాతుంది.

రామదాసు మొదలయిన వారు రచించిన కీర్తనలలో చాలా వాటిలో సంగీతానికి సాహిత్యాని కన్నంత ప్రాధాన్యం కనబడుతుంది. ఉదాహరణకు ఈ క్రింది కీర్తన భాగం తీసుకుందాము.

“ఏతీరు గనమ దయనాచెదనో

ఇనవంశీయై రానా!

నాతరమా భవ సాగర మీదను

నశివనశేను. రానా!

కారుణ్యాలయ భక్తవరద! నమ

కన్నది కానుపు రానా!”

సంగీతం సాహిత్యమాత్రంగానే ఉండి పోయి సాహిత్యానికి చెదోడు నానాడుగా నిలబడు తుంది. ప్రశ్నకంగా ప్రయత్నించి ఈ కీర్తన పదాలన్నీ చదిగిస్తే, ఆర్థభావానుభవ అలక్ష్యం చేస్తే తప్పు—రాగలాపన కిక్కిరి అవకాశమే లేదు.

ఇక ఉత్తమమైన పవరచనలో సంగీత సాహిత్యాలు రెండూ సమాన స్థాయిలో సమస్తా పరస్పరో జ్ఞేయమైన మేళవించి ఒక విమలమైన ప్రత్యేక స్వరూపంలో భాసిస్తాయి. ఈ క్రింది ఓట్రయ్య పదం దీనికి ఉదాహరణగా స్వీకరింప వచ్చును.

నూపేరి - ఆది

(స్వయం—పభి శిరః)

పల్లవి:

తాడ మొక్కరికైన వద్దా! ఓ చెలియో

అనుపల్లవి:

నోపాక్షి! మున్నగోపాలని

నీకు నాట్రలే!

||తా||

౧ వాదలగ నీవలగ వశమే! మోక్ష తిరుగు

లాడి చాలు నన్నట్లున్నది; యెవడు మెత్తుర!

కూడక మోక్షింపట్లున్నది—నే జెల్లమిదా—

కోపము ముక్కునున్నది చెలియో! ||తా||

౨ చలమున వాడొకపింపే నెగగా మారకుండుక

చెలియో! యిడటి కోపము! చెల్లనె మోక్షోడ

చెలిమి చేసినపాపము! ఎంగుక మోక్ష

వలవని మునస్తాపము! చెలియో! ||తా||

౩ ఎలమి పాలనీరువలె కలిసియుండు

మున్నగోపాలనితో—

చెలియో! ఈ చలమేటికి? ఇటువంటి గుణము

చెల్లనే నీ వంటి మేటికి? విచేకమింత

వలవదా? రెన్నోయెను నేటికి ఓ చెలియో!

||తా||

మన పదరచనా సంప్రదాయము.

ఆంధ్రభాషలో పదరచన అన్నమాచార్యుని తోను, తిప్పయ్యయైన తాళ్ళపాక కవులతోను, రాగా విస్తృతిమై ఒక స్వరంబ్ర శయ భాషగా స్థిర పడిపోయింది. త్రిత్రైని కాలానికి ‘పద’ మనే మాట మధుర భక్తి, శృంగారము కలిపిన ఒక బాణి శయ రచనగా ప్రసిద్ధి కెక్కినట్లు కనబడుతుంది. అన్నమాచార్యుని పదాలు, తిదితర తాళ్ళపాక కవుల పదాలు పరిశీలిస్తే ఆ కాలంలో పదాలు కేవలం శృంగారపరంగానే గాక ఆధ్యాత్మికంగా రచించ సంప్రదాయం కూడా ఉన్నట్లు కనిపిస్తున్నది.

అన్నమాచార్యుడు తాళ్ళపాక కవులలోనే కాక, ఇంతవరకు మనకు పదిక ర్లుగా ప్రసిద్ధులయిన వారందరిలోను ప్రథముడు. ఇతడు క్రీస్తు శకం 1408 లో జన్మించి 1508 లో పరమపదించాడు. అంటే ఇంచుమించుగా 15 వ శతాబ్ది ప్రథమార్ధం నాటికే మన పదరచన స్థిరంగా నెలకొన్నదని నిశ్చయించవచ్చును. అన్నమాచార్యుని కాలానికి పదరచన స్థిరపడినదంటే—అంతకు చాలాకాలానికి పూర్వమే పదరచన, తత్సంప్రదాయము మన భాషలో ప్రారంభమై ఉండాలి.

త్రిత్రైని 17 వ శతాబ్ది ప్రథమభాగంలోని నాడు. ఇందుకే ఇతని పదరచన ఆ సమాపం

లోనే ప్రారంభమై ఉండాలి. నీనివిట్టి తేత్రయ్యకు సుమారు రెండు శతాబ్దాల పూర్వంనాగి మన జేశంలో పదవరచన ప్రారంభించి ఉండినప్పునని నిశ్చయించవచ్చును. ఏతావత—తేత్రయ్యకు సుమారు రెండు శతాబ్దాలనాగి జేశంలో పదవరచన సంప్రదాయం నెలకొన్నదనీ, అది అన్నమాచార్యునితో స్థిరస్వరూపం ధరించినదనీ ప్రస్తుతం మనకు లభిస్తున్న ప్రతుకాలమబట్టి నిర్ధారణ చెయ్యవచ్చును.

అన్నమాచార్యునితోను, త ద్వంశీయులతోను ప్రారంభించిన పదరచన తేత్రయ్య కాలం వాటికి బాగా పరిణతిమై పరిపూర్ణస్థితికి వచ్చింది. ఈ పరిణతి పరిశీలనకు పూర్వం అన్నమాచార్యుల కాలం వాటి వైదికవిరాస్వరూప స్వభావాలెలాగఉన్నాయో పరిశీలిద్దాము.

తాళ్లపాక శవుల శృంగార కీర్తనలు

తాళ్లపాక అన్నమాచార్యుడు, త ద్వంశీయులైన పేద తిరుమంగచార్యుడు, తిరుమలచార్యుడు తాము వ్రాసిన మగురు భక్తి స్ఫోరకములైన రచనలకు శృంగార కీర్తనలని పేరు పెట్టారు. ఇవన్నీ వేంకటేశ్వర నామాంకితంగానే రచించారు. తాళ్లపాక కవులు తమ శృంగార కీర్తనలలో స్వాధీన పతిక, వాడక భక్తిక, విరహోత్పలసిత, భుంజిత మొదలైన నాయక మనోభావాలన్నీ ముఖ్యములైన భంగిమలతోను, ప్రవిన్యాలతోను, అనేక విధాలుగా వర్ణించారు. ఇంకా కొన్ని కొన్ని చోట్ల వేంకటేశ్వరునికీ, శ్రీ కృష్ణునికీ అర్థవాక్యవసాయంచేసి శ్రీకృష్ణుని బాల్యచోదలు, శృంగార చోదలు మొదలైనవన్నీ వేంకటేశ్వర నామాంకితంగానే రచించారు. ఇవిగాక వేంకటేశ్వరుని పేరుకొలుపులు, పవనింపు పేసలు, ఇంకా వివిధములైన భోగాలు, వాటి వర్ణనలు ఈ కీర్తనలలో ఎక్కువగా కనిపిస్తాయి.

వీరి పదాలలో సాంప్రదాయకంగా వచ్చే అష్టవిధనాయకలే గాక, భోగకాంఠలు, పరకీయాలు, చెంచెతిలు, భోయస్త్రీలు, మొదలైన వారు కూడా వేంకటేశ్వరుని నాయకలౌతారు. అయితే తాళ్లపాక కవుల కీర్తనలలో ఇలాంటి అసాంప్రదాయకాలైన నాయకా మనోభావ వర్ణనలు స్వల్పంగానే కనిపిస్తున్నాయి.

సాంప్రదాయకంగా వచ్చే స్వాధీనపతికాది నాయకలు, వారి మనోభావవర్ణనలు, తాళ్లపాక కవుల కీర్తనలలో ప్రధానంగా ఉన్నాయని అను

కున్నాము. ఈ విషయంలో ఈ కవులలో కనిపించే విస్తృతి, వైవిధ్యము తేత్రయ్యలో ఇంకా ఒక అంతకుపుడాకా పైకి వెళ్ళిపోయాయి. తేత్రయ్య అంతటితో సుదూరక నాయకా మనోభావ వైవిధ్య ప్రదర్శనలలో అవసరమవు కల్గిపోయాయి.

ఈ క్రింది ఉదాహరణలమబట్టి అన్నమాచార్యుని పదరచనా రీతి గ్రహించవచ్చును.

సామల రంగము.

ఎంతమేలు చేసినదో విమలమృచి త్రమంతయు నీకెచ్చిన మెలుగుల్ని యెవ్వతెరా!

దాడింబ పువ్వులవన్నె తమకు బహ్యైవ కొంఠ వేరుకతో వర్ణవాణు వేసి

గోన నెక్కిచూచి తన కొప్పువెంగలువ బంతి యొడక వేసినట్టి నెలరప గవ్వతెరా!

కంకణాల మెరుగుల కరమగులయ్యున యిరువంకల చెయల విూదచి

కొంక తమలపాకు కొనవంక గరచి నీ వంకచూచి సన్న పేనె వనిత యెవ్వతెరా!

పిక్కటిల్లినట్టి తన విరువులన్నుల కాంతి నెక్కినను యిరువంక నెలల యెక్కువతో దిరువంక పేసెనె నిన్ను గూడి

యెక్కునొక్కె కాగలించె చిత్రిణి యెవ్వతెరా!

వరాచితాంగుల రచించిన ఈ క్రింది గీతంలోని విరహోత్పలసితాభి వర్ణనం అన్నమయ్య రచనలోని ఉదాత్తికీకీతి ఉదాహరణగా ఇవ్వవచ్చును.

నీకు వలచినసతికి నెరుగుగలదా విూవ నీ కరుణ మరవ కింతియ చాలును!

నీవంటి నెరుగునకు నిక్రంబు గావలని భవంబు విడిచినా నెగ గలదా?

భావముల నినుదలచి పవిత్ర యిహయెనని ఆవేళ ననుదలమ మంతెచాలు!

తగిలి నినుదాసి సంతాప దావాగ్ని నిలు నొగిలివా నాకెందు నొప్పెగలదా?

వగవిూర మరుని వ్రాబాణులు జెగ—పాండుగ వప్పుడైన వగతువుగా! నీవు!

బూరుముల నిటు నిన్ను గూడిన లతాంగి కై వేతె ఇక మరుచేరి వంపుగలదా?

సారమతి వేంకటేశ్వర నన్ను నలయించి యారీతి నైన జనవిత్తుగానీవు!

తే.త్రేణ్ణనిశి నెండు శతాబ్దాల పూర్వం బయలు
దేరిన అన్నమయ్య రచనలలో తే.త్రేణ్ణని రచనా
ఫణికిపునాకులు పడితావాయి.

ఇక తే.త్రేణ్ణని పదలలోను, అన్నమయ్య
రచనలలోను గల ప్రత్యేక నటానుకూల పరిచించే
అంశ ఈ పద్యములలో లభించించిన ముగురభక్తి
శిల్పవాద్యము నుండి, ఈ శిల్పములలో
నీ రచనలలోనివి నాగ్న సమయం కోరికల
అవసరం.

భక్తినిర్వహణ

మనదేశంలో నిరంతరం అనిపించే భక్తిమాత్రం
ఈశ్వరభాగ్యవా సామర్థ్యాలను సాగించగలగన్న
విషయం సామర్థ్యంగా అంపరిశీలించిన. అయితే
ఈ భక్తినిర్వహణలో అనేక గుర్తులున్నాయి. ఆయా
సామర్థ్యాల వ్యవహారములలో ఆయా గుర్తులు లేరును
మోంటాయి. ఈశ్వరుని జగదాధిపతిగానూ, జగ
స్థితిగానూ, మిత్రాధిపతిగానూ—ఇంకా
పురాణ ప్రసిద్ధిలయిన అమృతాన్ని సృష్టించి
దానంలోనూ, ఆశ్రితించే శిష్యులైనా, సాక్షులు
యనన సర్వభాగ్యం చేసిన. ఇంకా పరమేశ్వరుని
ప్రేమచూ భావనలోనూ, శ్రేయస్థావరతలోనూ,
ప్రేమించే శిష్యులయినా మునుకే మునుకుగా
వచ్చిస్తూ, పోరాటాలు, చింతలనూ, కన్నుల నీరు
యనన శిష్యుల చింతలనూ శక్తి విద్యాలకు
సర్వభాగ్యం చేస్తాయి.

ముగురభక్తి

ఈశ్వరుని శ్రేయస్థావరతలోనూ, ప్రయత్న
యంత్రంలోనూ ఆశ్రితించే ముగురభక్తి గానూ
మని ప్రసిద్ధిపొందెను.

భావం ప్రసిద్ధమైన గోపికల భక్తిమాత్రం
మి ముగురభక్తి ముగిసిన. అయితేపున గీత గోవింద
కావ్యంకూడా ఇంటి ముగురభక్తి గానూ, నిశి సందం
ఫించిన. అయితేపు డీ కావ్యంలో గానాకృష్ణుని
ప్రభుత్వం ముగురభక్తి లక్ష్యంగా ప్రదర్శించాడు.
ఇంకా గానాకృష్ణునియన సాగానూ, చింతలనూ
మొదలయిన శిష్యుల చింతలలోనూ, వారు రచించిన
సామర్థ్యం, ఈ ముగురభక్తి ప్రస్తుతంగా పరిచిరి
సంది.

వారధభక్తి నూతనంలో యాభావం గోపికా
నాం అనే నూత్రంలో గోపికాభక్తి ఈ విధమైన

భక్తికి తార్కాణంగా ఉదాహరించబడింది. ఈ
విధంగా ముగురభక్తి తాత్ప్రసవమై మన ప్రాచీన
భక్తినిర్వహణలో సుస్థితిగా సెలవొన్నది.

ఈ సంప్రదాయమే ఆయా కవుల కావ్యాల
లోనూ, గేయాది రచనలలోనూ అనేకవిధాలుగా అభి
వ్యక్తిపొందింది.

ముగురభక్తి వర్ణన

భక్తిమాత్రం మనదేశంలో అది సంప్రదాయమైన సుతా
గానగా మారిపోయింది. జ్ఞానమాత్రంలో పదలయి
అనిగృహించినా, అనావాద్యం గోపికల, అయిన
శ్రేయస్థావరత మే భక్తిమాత్రంలో మానవత్వం గానీ అతి
సన్నిహితమై సర్వభాగ్యం నాదోకగా నిలిచి సెలవొంది,
ఇంకా, సుదలయిన సన్నిహితత్వం బంధం
గృహపం గానీవచ్చింది. ఇక శ్రేయస్థావరత గానీ,
ప్రయత్నం భావనలోనూ, రాధికాగోపికా భావ
నలోనూ, ఈశ్వరభాగ్యం జరిగినపుడు భక్తిమిశ్రి
తంగా భావాలకు అనుకూలమైన మానసిక పరిస్థితి
నిర్మించిన సమాజం. కావ్యాలలోనూ, పదాలలో
గానీ ఈ పరిస్థితి అభివ్యక్తిపైవవుతున్న, భక్తిమిశ్రిత
సమాజమైన భావావేశం అభివ్యక్తిపైవచ్చింది.

అయా కావ్యంకూడా భక్తిమిశ్రితమైన మానవ
సమాజమిశ్రితమైనది. ఇంకా అభివ్యక్తిపైవచ్చిన
కవితల నీరు ప్రేమభక్తి పట్లనే గానూ గానాగో
చిన తిత్వాలు భక్తిపట్లం, ఇంకా సామర్థ్యం.

అయితే ఇక భక్తికి శిష్యుల కవితలకు, ముగుర
భక్తి కవితలకు, ఇంకా సామర్థ్యం గామంగమానం.
ఉదాహరణకు అభివ్యక్తిపై సన్నిహితమైన
మానవత్వం భక్తిపై సన్నిహితమైన సన్నిహితమైన
ముగురభక్తి కవితలనీ, సన్నిహితమైన కేవల శిష్యుల
కవితలనీ, ప్రత్యేకంగా నిశ్చయించవచ్చును. ఆయా
సన్నిహితమైన సన్నిహితమైన, విభావాను భావాదిభేదాలనుబట్టి
కూడా ఇది ముగురభక్తి అనీ, ఇది భక్తికి శిష్యుల
మన వేరువేరుగా నిర్ధారణ చేయవచ్చును.

అన్నమయ్య—తే.త్రేణ్ణని

తే.త్రేణ్ణని పదవనన ముగ్ధమైనచేసి అంతకు
పూర్వంసంపాదించిన అన్నమయ్య కవులకు
భక్తి నిర్వహణలో, అంభావంలో అంతకు
పూర్వం రెండు శతాబ్దాలసంపాదించిన అన్న
అన్నమయ్యార్థం తాత్ప్రసవ కవుల ముగురభక్తి

మయునులైన శృంగార కీర్తనలు, వాటి రచనాసంప్రదాయాలు తుణ్ణంగా అవగాహన చేసుకొని ఉండవచ్చును.

తేత్రయ్యను అన్నమయ్యతో సరిపోల్చి చూచినపుడు పరస్పరము వీరికి పోలికలేగాక, కొన్ని ప్రశ్నోక్త గుణాలుకూడా విస్తృతంగా కనిపిస్తాయి. అన్నమయ్యకూడా తేత్రయ్య మాదిరిగానే అసంఖ్యాకంగా పదాలు రచించినవాడే గాని ఇతని పదాలలో సంగీత ప్రస్తారానికి అంత ఎక్కువ అవకాశం కనిపించదు. ఈయన పదాలన్నీ చాలావరకు పరిమిత మాత్రాబద్ధములైన పదచ్ఛందస్సులూగా భాసిస్తాయి.

తేత్రయ్య పదాలలో సంగీతం సాహిత్యాన్ని గాని, సాహిత్యం సంగీతాన్ని గాని ఆచ్ఛాదించుకుండా రెండు రెండు గక్కల్లాగ విడిచి వ్రాసే ప్రోత్సలను అనందాకాశం అవధులలోకి ఆకర్షించుకు పోతాయి. నిజానికి సంగీత సాహిత్యాల కలయిక తేత్రయ్యలో అమరినంత మనోహరంగా మరి రెవరికీ ఉండదు. దెవరిలోనూ జరగలేదు ఈ విప్లవేన పదిరినవా పటిమవల్లనే నేటికీ ఇతిదొక సుప్రసిద్ధ వాషీజాత్య సంగీత నాగ్నయ కారకుడుగా ప్రశంసించబడుతున్నాడు. గానాభినయము రూపమైన పవనదనా శిల్పం ఇతినిలో సంభ్రాంత పరిణతి చెందిన దని ప్రఖ్యాతి సంగీతవేత్త లందరూ ఏకగ్రీవంగా అంగీకరిస్తున్నారు. నిజానికి అన్నమాచార్యునితో సవలేత్తిన పవరచన తేత్రయ్యలో సంభ్రాంతంగా పరిణతిమై భాసించింది.

తేత్రయ్యలో వచ్చినంత పరిణతిగాని పరిభ్రాంతిగాని, అతగవాతి పవరచయితలలో కనిపించడంలేదు. మొత్తంమీద తేత్రయ్య తిరనాత బయలుదేరిన పవరచయితలలో ఉదాత్తరి, పరిణతి, క్రమక్రమంగా ఊణించిపోయాయని చెప్పవచ్చును.

ఇక వస్తుస్వీకరణ ప్రవిధ్య దృష్ట్యా చూసినా అన్నమాచార్యుని కంటే తేత్రయ్యలోనే ఎక్కువ ప్రవిధ్యం కనిపిస్తున్నది.

అన్నమాచార్యునిలోనే అక్కడక్కడ పరకీయలు, భోగకాంతలు, శృంగారకీయలు, బోయస్త్రీలు మొదలయిన నాయికలు ప్రవేశిస్తున్నారు. అన్నమాచార్యుని విప్లవేనవారిని వంకటేశ్వరుని నాయికలుగా వర్ణించడం కేవలం అసభ్య భోరణిఅని స్థూల దృష్ట్యా పరికిలించిన విమర్శకుల కెవరికైనా పోవవచ్చును. కాని అది సరిఅయిన విమర్శక దృష్టి

కాదు. నాయికాస్వభావం ఎటువంటి దైవా—అమె పరమేశ్వరారాధనకు — అత్యర్థులకు అగ్రురాలనే దృష్టితోనే అన్నమాచార్యుని దీ విప్లవయిన మార్గం అవలంబించి, మాత్మ్యమయిన వాస్తవిక (Objective) దృష్టితో ఆయా నాయికా చిత్రణకు ప్రకటించాడు.

తేత్రయ్య దగ్గరకు వచ్చేసరికి ఈ పద్ధతి ఇంకా కొంచెం విశ్లేషణలంగా సాగింది. ఇతడు సాంప్రదాయకంగా వచ్చే అష్టవిధ శృంగారనాయికల వివిధ మనోభావాలే గాక భోగకాంతలు, పరకీయల మొదలైన నాయికల మనోభావాభి వ్యవసలలో ఆవధులకు వెళ్ళిపోయాడు. ఇంకా అక్కడక్కడ అంతగా ఉత్తమ ప్రకృతులుగాని నాయికల స్వభావాభి వ్యవసలుకూడా చేర్చాడు. ఇంకగా సాగిన ఇతని నాయికా ప్రవిధ్య వర్ణనం పరికిలించిన తిరనాత మరి ఈ విషయంలో ఇత డిభివర్ణించని నాయికాభావం ఏదైనా ఉన్నదా? అని అశ్చర్యం కలుగుతుంది.

ఇంకా ఆయా పదాలలో ఆయా నాయికల స్వభావాల నమూనీ—చక్కయ్యగా నేటి అభిరుచికి కొంచెం మోటుగా కనిపించేభోరిణిలో పవరచన సాగించాడు. అయినే ఇలాంటి వర్ణనలన్నీ వాస్తవిక (Objective) దృష్టితోను, నాయికా ప్రవిధ్య ప్రవర్తన దృష్టితోను, చేసినవన్నీ విషయం చాలా జగ్రత్తగా సుస్థుంచుకోవాలి. ఆయా నాయికల స్వభావాభి వ్యవసలలోను, మాత్మ్యమయిన ప్రవిధ్య ప్రదర్శనంలోను, సంగీతసాహిత్య సమశ్లేషంలోను, పవరచనా శిల్పంలోను ఇతడు ప్రదర్శించిన నిర్దుగమాన శక్తికి క్రింది పదాల ఉదాహరణలు చాలానమకుంటాను.

యదుకుల కాంధోజి - ఆది.

[స్వీయ, మధ్య, ప్రేమగర్విత]

పల్లవి :

ఎంత చక్కనివాడే! నానామి నీ
డెంత చక్కనివాడే!

అనుపల్లవి:

ఇంతి మువ్వగోపాలుకు - సంతతము -
నామదికి - సంతోషము చేసు నే!

౧. మొలక నవ్వులవాడె - ముద్దుమాటలవాడె
తళుకాదు చెక్కుబద్ధములవాడే
తలిరాకు జగి దెగడదన మోవిగలవాడె
తెలిదమ్మలకు కన్నుల నమరువాడే

౧. చిరుతప్రాణమువాడె -
చెలవొందు విడియ చం
చురుగరు నొసలిచే మెరయువాడె
చెరుకు విడుచిగన్న కొవలెనున్నాడె
చెరుగు చొమనగాయమే నమరువాడె
౨. పొడలులెందా మరల
శింసాదపు పడుములవాడె
కొడుమనింగవునమెను కొమరమగునాడె
మడికరికరముల ముగవు చెరులవాడె
సమితి! మువ్వగోపాలు
దేంల సొగులు గలవాడె!

ముఖ్యం - ఆది.

[స్వీయ - ముగ - కలహంతరిత]

పల్లవి:

నాగ మంచిది కానిమనవే ఓయియ్య!

అనుపల్లవి:

జాల! మువ్వగోపాలుకు
పండు సాధించెదయ్య!

౧. విడిచే నానిక నాచెలి విడమైనగాదాదు!
తనయెగురుకట్ల నిలిచికాదు!
నలుజూచిన నాపము!
నానాటంబు పైచెలు!
తనకుగాని యామేను చాచి
యోవకయ్యానయ్య!

౨. విభోజి నేనున్న యింట పొరుగిలైన జేరవల!

ఆరలి నేవచ్చిన దోవనైన గాదు!
మరి నావలెనున్న ప్రతిమలైన గమనవల!
నానాటి యాహుపపుజున
యోవకయ్యానయ్య!

౩. మరల మువ్వగోపాలుకు -
తనదా నొమ్మగొన్నాడె!
తనతో నేమిపరుమునది పొమ్మనినాడె!
యోవనది కల్లబ! ఇచ్చినరాస లేదు!
మనల చేపవారితో నేనున్న
యోవకయ్యానయ్య!

కాంభోజి గాము - త్రిత్రతిపుట.

పల్లవి:

మోసమామోసే - నామిదికి మోసమామోసే

అనుపల్లవి:

మోసమామోసే మిసేతు
మువ్వగోపాలుకు నేకు
మొక్కినరాడె! ఓ చెలియో!

౧. అందరికి చల్లనైన ఆ చందమామ
నాపాలిటి కనలమామోసయ్య! చెలియ!
ముందు నే నెవ్వరిపాం దివబాసితిన్!
అందుకు నే నీలాగైతిని ఓ చెలియో!

౨. వలవల నాకన్నీరు వెలువారె నేటి కే
వలదిమోము జూచితిన్ చెలియ!
చిలుకపగ సాధించెనే కనిపించిన నా
చేతు లెటువంటిన్ ఓ చెలియో!

౩. ఏప్రాగు ప్రాణవిభుని ఎంబాయని యింతులు
ఎన్నినోములు నోచిలో చెలియ!
దాపునగూడున్న విభుని దవులచెట్టే
చెలులు నాపాలగలిగో! చెలియో!

మధురభక్తి - అన్నమాచార్యశ్రీ శబ్దము

అన్నమాచార్యశ్రీ శ్రీరాధావిద్వజ్జనమధురభక్తి సంప్రదాయంలోనే పవరచనచేసినా ఇద్దరిలోను, తార తివ్యా లెంచవలసినవ్యక్తులు - శ్రీత్రియ్యకంబే. అన్న మయ్యలోనే మధురభక్తి భావం ఒక చూపునాని ఎక్కువగా ఉన్నట్లు కనబడుతుంది. నీవిట్లు అన్న మయ్యలో శ్రీత్రియ్యకంబే ఒక చూపునాని ఉదాత్తత కనబడుతున్నది. శ్రీత్రియ్య స్వీకరించిన ప్రవిర్ణయం వల్ల ఇద్దరిలో అది అక్కడక్కడ చక్కతగా ఒక చూపునాని తిగిలటు కనబడుతున్నది. చాడవం గా ఇద్దరిలోను కనిపించే విభేదం ఇంతే!

స్థూల విమర్శకులు

ఇవే వల స్థూలవిమర్శకులు కొందరు ఆంధ్రదేశీయ మైన పదరచనాసంప్రదాయము, మధురభక్తి, ఆధర్మిక వ్యక్తిత్వము వల్ల ప్రత్యేకత మొదలైన విషయము సో, తిన్నగా అవగాహన చేసకొంటుండా కొంత స్థూల దృష్టితో శ్రీత్రియ్యక మొదలైన వారిపదాలు వివరించి, శ్రీత్రియ్య పదరచనవిధ భాగ్యతావిరహితమైన విమర్శలు చేశారు. అంతటితో ఉద్దేశాత్మక ఇంటిటి ఉత్తిమపదక ర్తవిధ అసభ్యత్వాన్ని నిందాకోపదలు కూడా చేశారు. ఈ విమర్శకులు శ్రీత్రియ్య పదరచనా కాలము, ఆనాటి పదరచనా సంప్రదాయాలు, వీటి విషయంలో అవలంబించవలసిన చారిత్రక దృక్పథము మొదలైనవిషయాలన్నీ పూర్తిగా విస్మరించినట్లు కనబడుతున్నది.

అసభ్యత్వాకోపద

ఈకోపదలో మనం పెద్దపంటి ప్రబంధకాలపు కవిని పరిశీలించవలసినప్పుడాకాలపు కవిత్వాసంప్ర

దాయాలు, వారితోకపరిస్థితులు, ఆయాకవుల ప్రత్యేక స్వభావాలు, వారివారి తరతమభావాలు, మొదలైన విషయాలన్నీ జాగ్రత్తగా అవగాహన చేసుకోవాలని ప్రయత్నిస్తున్నాము. అంతేగాని కేవలం స్థూలదృష్టి అవలంబించి ఆమామూలీగా ఆకాలపు రచనలన్నీ వట్టి అసభ్యరచనలనిగాని పనికిమాలిన చెత్త రచనలనిగాని కొట్టి పారవయ్యడంలేదు! ఉదాహరణకు పెద్దన మను చరిత్రే తీసుకుందాము. ఆకాలపు కవితాసంప్రదాయాలనుబట్టి పెద్దన తన మనుచరిత్రలో పురవర్ణన, గజాశ్యాది వర్ణనలు, విరహవర్ణన, సంఘోగవర్ణన, అవయవవర్ణనలు మొదలైనవన్నీ ప్రవేశపెట్టాడు. ఈనాటి కవులుగాని విమర్శకులుగాని ఇలాంటి విషయాలాధునిక కావ్యాలలో అవశ్యకాలని అనుకోరు. మరవృష్టి కానాటి విరహోదవర్ణనలు కొన్ని మోటుగా కూడా కనిపించవచ్చును. అంతమాత్రం చేరి పెద్దన అసభ్యవర్ణనలు చేశాడని మన మతన్ని దుయ్యబట్టడంలేదు.

నిజానికి పెద్దన్న చేసిన సంఘోగాది వర్ణనలు మంత్రమే ఉదాహరించి వట్టి స్థూలదృష్టితో ఇట్లెవ్వరితోనోనోనో దిగిపోయాడని కూడా తేలికే. పూలంగామాస్తే ఈనాటిం చాలా ముద్రనలే అని అంతగా భోతులు తెలియని వాళ్ళకు లెవైనా అంగీకరిస్తారు. తేత్రయ్యను విమర్శించిన స్థూల విమర్శకులు కూడా సరిగా ఈపద్ధతే అవలంబించారు. ఈనాడు పెద్దన్న ఉత్తమ కవి అని సమర్థించడం హాస్యాస్పదమైనట్లుగానే తేత్రయ్య ఉత్తమ పదవచయిత అనీ ఇతనిలో అసభ్యతలేదనీ సమర్థించడంకూడా అలాగ చర్చించదగ్యమైన హాస్యాస్పద విషయమే!

ప్రబంధ కవులలో ఉత్తములలోనే తారతమ్యం లున్నాయి. ఎంత నిశిత పరిశీలనచేసినా ఈనాడు పెద్దనను మనమొక అత్యుత్తమ ప్రబంధకవిగా గౌరవిస్తున్నాము. పెద్దనాది కవులలో ఉన్నట్లుగానే అన్నమాచార్యుడి పని రచయితలలో తారతమ్యం లున్నాయి. అన్నమాచార్యు లిందుమించుగా ఈ ప్రబంధయూగానికి చెందినవాడే. ఆకాలపు అభిరుచిబట్టిగాని నిశితమైన ఈకాలపు అభిరుచిబట్టిగానిమాస్తే ఇతనిలో అసభ్యత ఎక్కడా గోచరించదు.

ఈ వ్యాసంలో ఉదాహరించిన తేత్రయ్య పదాలనుబట్టి అన్నమాచార్యుని రచనలలోను తేత్రయ్య రచనలలోను గల సంప్రదాయసామ్యాలు,

పదరచనాశీతులు, తారతమ్యాలు పాఠకులకు సులభంగానే స్ఫురిస్తాయి.

తేత్రయ్య అన్నమాచార్యునికి రెండుకౌశాల అనంతరం ఉద్భవించినవాడు. ఇతనిలో రెండు శతాబ్దాల పదరచనా పరిణతివల్ల వచ్చిన చూపునాని శృంగారవర్ణనాధికంమాత్రం కనిపిస్తుంది. అంతేగాని ఇటీవలి విమర్శకులు స్థూలదృష్టితో ప్రవర్తించినంత అసభ్యత ఎక్కడా ఇతని రచనలలో కనబడదు.

అయితే ఈ విమర్శకులు తేత్రయ్య నాయుకా ప్రవిగ్ధ ప్రదర్శనలకోసం సక్రమంగా అక్కడక్కడ రచించినవి అనుచూచి నాయకాపరమైన పదాలు కొన్ని చదివి, తిరిమైన వాటినికే వ్యక్త్యంతో అవి అవగాహన చేసుకోలేక ఇటువంటి విమర్శనకు ఉపక్రమించారని తోస్తుంది.

అంగ ప్రత్యంగవర్ణనలు చేసినంతమాత్రాన రచయితనిగా అసభ్యతాకోపపాదెయ్యడానికి కలుతేదు. ఆ రచయిత ఆ విషయంలో అవలంబించిన ఉదాత్త నుదాత్త వ్యక్త్యులనుబట్టిమాత్రమే సత్యతా సత్యంలు నిర్ణయించాలి. తేత్రయ్య రచనలు సామ్రాజిక వ్యక్త్యంతో సరిపించినవాడే తేత్రయ్య నాయుకా స్వభావవర్ణనలలో ఎక్కడా అసభ్యత స్ఫురించదు. దైగా ముక్తమైన ఈతని స్వభావ పరిశీలనలు పాఠకులలో ఆశ్చర్య గౌరవా లినుమడంనే తీస్తాయి.

ఆధునిక దృష్టి

తేత్రయ్యపదా శీకాలంలో కుసీన బాలికల గానాభిషయాల కనర్పమైన వని ఇంకొక విమర్శ వచ్చింది. నిజానికి తేత్రయ్యలో ఇలాంటి పదాల సంఖ్య చాలా స్వల్పం. అదిన్నీగాక ఇది సాహిత్య విమర్శనకు సంబంధించిన సమస్య కాకేకదు. సుప్రసిద్ధులయిన పెద్దనాదుల కావ్యాలు సాగలన్నీ బాలబాలికల పదన పాగాలకు తగినవి కావు. మనం ఆ కావ్యాలలో సులలితులైన సాగాలే నేడూ పాఠ్యభాగాలుగా నిర్ణయిస్తున్నాము. ఇది కేవలం బాల బాలికల విద్యావిగానానికి సంబంధించిన సమస్య.

తేత్రయ్యరచనలలో సక్రమంగా అక్కడక్కడ కనిపించే కొన్ని పదాలు పరిశోధిస్తే అవి నేటి వారి

కల గానాభివ్యుత్పాదా సముచితమైనవే. సకృత్తుగా కనిపించే కొన్ని పదాలుమాత్రం ఉదాహరించి శ్రేష్ఠజ్ఞుని పద రచన అంతా శ్రేష్ఠకేంద్ర జనులట్లను సమ్యగ్భ్రష్ట లేని విమర్శకులు చేసేపనికేంద్ర జనుకట్టారి.

సుప్రసిద్ధులయిన తమిళ విమర్శకులు శేటివరకు శ్రేష్ఠజ్ఞుని ఒక ఉత్తమ వాగ్గేయకౌరవకుగా గౌరవించి ఇతనిపదాలు విరివిగా బాలికల నృత్యగానాలకుపయోగిస్తున్నారు.

మరి అదేమి దురదృష్టవశాగాని ఆంధ్రదేశంలో కొందరు విమర్శకు లిటివల ఇతనిమీద ఇతని పద రచనమీద లేనిపోని దోషాల్ పడల కుపక్రమించారు.

ఇతని కేర్పడిన శ్రేష్ఠజ్ఞ నామధేయాన్నిబట్టి చూస్తే ఇతడు తీర్థయాత్రాపరుడైన ఒక భక్తుడై ఉండినట్లునని చెప్పవచ్చు. ఇతడునేక శ్రేణులు దర్శించి ఆయా దేవతలమీద పదరచన చేశాడనీ, కనక శే ఇతనికి శ్రేష్ఠజ్ఞ నామధేయం ఏర్పడినదనీ చెబుతున్నారు. ఆయా దేవతలమీద ఇతడు రచించిన పదాలనుబట్టి ఈ ఊహ సమంజసమైనది కావచ్చును.

అయితే శ్రేష్ఠియ్య పదాలు ప్రకటించిన శ్రీ విన్నా అప్పారావుగారు తమ గ్రంథ పీఠికలో శ్రేష్ఠియ్య నిజ నామధేయం మువ్వ వరదయ్య అనీ, మువ్వ గ్రామానికి సమీపంగా సామెంపాడు వేళ్ళల సానాచర్యం కొంత ఇతని పదరచనకు ప్రోద్బలం కలిగించి ఉండినట్లుననీ వ్రాశారు. పేరునుబట్టి చూస్తే ఇతడు తీర్థయాత్రాపరుడైన భక్తుడని అంతే అనవచ్చునుగాని, ఈ వేళ్ళా సానాచర్యానికిమాత్రం ఇతని రచనలో ఎక్కువ తార్కాణం కనబడదు. ఇది కేవలం మువ్వ గ్రామ పరిసరాలనుబట్టి వారు చేసిన ఊహగానం మాత్రమే. మధురధర్మ క్షిప్ర రచనలో పద రచన చేసినంతమాత్రాన ఈవిధమైన వేళ్ళా సానాచర్యం కల్పించడం సముచితం కాదు. కేవలం రచనలనుబట్టి ఇలాంటి ఊహానాలు ప్రారంభిస్తే అన్న

మాచార్యాది తాళ్ళపాక కవులకు గూడా ఇలాంటి తతంగాలు కల్పించవలసి వస్తుంది. అన్న మాచార్యాది తాళ్ళపాక కవులందరు ఉత్తమభక్తులుగా శేటికి గౌరవింపబడుతున్నారు. అందుచేత అనుకూలంగాగాని వ్యతిరేకంగాగాని తగినన్ని సాక్ష్యాలు దొరికినదాకా ఇలాంటి విషయాలలో కేవలం తటస్థభావం అవలంబించడమే న్యాయ్యము.

శ్రీ అప్పారావుగారు శ్రేష్ఠియ్యయొడల భక్తి గౌరవాలతోనే ఇలాంటి ఊహానాలు చేశాడుగాని ఇట్టివరి విమర్శకు లీ ఊహాగానాలు పట్టుకుని శ్రేష్ఠియ్యమీద ఆతని పదరచనమీద అన్యాయమైన విమర్శలోకి దిగి ఉండినట్లు ఈవిషయంలో ఇంకాగా వ్రాయవలసిన అవసరం కలిగింది.

శ్రేష్ఠియ్యచరిత్రనుగూర్చి అతనిపదాలనుగూర్చి ఇంకా నిశితమైన పరిశోధన జరగవలసిన అవసరం ఎంతోగా ఉన్నది. శ్రేష్ఠియ్య రచించిన పదాలన్నీ లభించినట్లుకనబడును. అతడు కొన్ని వేలవరకు పదాలు రచించి ఉండినట్లు నని విశ్వాలు అభిప్రాయ పడుతున్నారుగాని మన కింతవరకు లభించిన పదాలు కొన్ని వందలమాత్రమే.

కొంత నిశిత పరిశోధన జరిగినమీద శ్రేష్ఠియ్య చరిత్రనుగురించి పదాలనుగురించి కొన్ని కొత్త విషయాలు బయటపడవచ్చును. ప్రస్తుతం శ్రేష్ఠియ్య పేరుతో ప్రకటించబడిన పదాలలో కొన్ని కొన్ని ప్రక్షిప్తాలండినా ఉండినట్లును.

సంగీత సాహిత్యాల్లోనీ లీ విషయంలో ఇంకా నిశితపరిశోధనలుజరిపి విస్తృతప్రాయమైన శ్రేష్ఠియ్య పదాలు పునరుద్ధరించగలరనీ, ఆంధ్రదేశంలోగూడా శ్రేష్ఠియ్య పద కవితపై సముచితమైన దృక్పథం ఏర్పడిగలదనీ, తద్వారా మనదేశంలో శ్రేష్ఠియ్య పదాలకు సముచితమైన గౌరవాదరాలు లభించగలవనీ, శ్రేష్ఠజ్ఞుని పదకవిత నృత్యగానాలతో విలసిల్లగలదనీ ఆశిస్తున్నాను.

ది వ్యభావనము

శ్రీ ఆయాచితుల హనుమచ్ఛాస్త్రి

సాయంవేళ, గజర్తి నృత్యరచనాసంజాత శోభాసరి
జ్యోయ స్నాత భవత్పదద్వితయ మాధు స్నిగ్ధచంచచ్చ వి
స్వాయత్తమ్ముగ, చిత్రభంభరము చేయన్ ప్రేషసాదింపవే
సాయంకాల నటనస్థహ ప్రభుప్రియా! సర్వేశ్వరీ! శాంకరీ!

నటనాచాతురి నేర్చునీ మగని విన్నాణంపు జేష్టాళి, దు
ర్బటమై పొల్చెడు నీవులేనిది, యసంఖ్యాకమ్ముగా నృప్తి, సా
గుటయెల్ల, మఱి త్వద్విలాసభ్రుకుటీ, కోటిర సంస్పందన
చ్చటలన్ సంభవమై విరాజితెడులే సర్వేశ్వరీ! శాంకరీ!

లతడున్ జేతనతావిభూతియగుచున్ హర్షాండ జిచ్చక్తివై
తత బ్రహ్మాండములెల్ల దావక కృపాతారశ్య సంభూతి సు
స్థితి జెందన్ గరుజింతు వంతటను గించి త్కుంచితాపాంగవి
తుత దత్సంహృతి సల్ప జాలెదవటే సర్వేశ్వరీ! శాంకరీ!

అతహా నిష్కలమూర్తి! నీవొమఱి తద్వ్యాఖ్యాతృరూపస్థితి
దత శాంతావృత నిస్తరంగతకు వాత క్షుబ్ధ పాథోధి రూ
పత, గల్పించెడు శక్తి వై మెలగుదంబ! యంతె కానీ విభి
న్నత మీ యిర్వరియందు మృగ్యమయెడున్ సర్వేశ్వరీ! శాంకరీ!

ఉడయాదిత్యనవారుణమృతులు ప్రద్యోతింప నుత్సాహ స
మ్మద సంరంభనిదానమై పొలిచెడున్, మధ్యాహ్న రోచిః ప్రభా
భ్యుదితంబై కనవచ్చు తావకలనన్మూర్తి స్ఫురదీప్తు ల
చ్చదయా శాంతములొల్కు సంజలనహా! సర్వేశ్వరీ! శాంకరీ!

అంబ! వాల్చితి శీర్షమున్ నతుడనై, యశ్రుప్రవాహాంబు సీ
క్తంబుల్ యుష్మదుదారపాదములు, స్నిగ్ధంబుల్, ప్రపూతమ్ముల
లంబంబుల్ మఱి మాదృశార్థులకును, రాజర్కరంబెత్తి వే
సంబాళింపుము యుష్మదాశీషములన్ సర్వేశ్వరీ! శాంకరీ!

భావింతు, మది దావకీన కరుణా భాగీరథీ వీచికా
సేవా భాగ్యము నంది, నందనవనీ సేమంతికా సారభ
(శ్రీ)వాల్మీభ్యము నంది, మానసము, దృఢేఖాంతమై పొంగి న
మై వర్షించుట బాష్పముల్ కనుగొనల్ నర్హేశ్వరీ! శాంకరీ!

భాసింతు భవదీయమూర్తి రుచిరంబై, దివ్య గంగాంబుజ
శ్రీసాహస్రకమై, సుధాకర కళారేఖాఙ్గరిస్తాతమై
ద్యోస్తోత్రంబు పవిత్రమై, మధురమై యోగీశ పృథ్వివనా
శ్వాసింబై, శ్రుతిగేయమై, బ్రహ్మమై నర్హేశ్వరీ! శాంకరీ!

**దినదినమునకు
ఇంక మృదువైనటువంటియు,
ఇంక మనోహరమైనటువంటియునైన చర్మము**

రెక్సోనాలోని **కేడిల్** ఈ అద్భుతమైన మార్పును మీకు తెచ్చుకొంటాడు
రెక్సోనాయొక్క కేడిల్తోగూడుకొన్న మరుగున మీ చర్మముమీద బాగా
దుద్ది తయారై కడిగివేయండి. మీ చర్మము దినదినమునకు ఇంక
మృదువుగాను, ఇంక పువ్వులుగాను అగుటను చూస్తారు.

రెక్సోనా
ఇది ఒక్కటే కేడిల్తో గూడిన సబ్బు

• చర్మమును పోషించేవిటవంటియు, చర్మమును
మెత్తగావేయుటవంటియునైన మౌనం ఒక
ప్రత్యేక మిశ్రమమునకు రితినైవే ఉన్నది.

సౌందర్యమునకు ఆధారము మీ చర్మము

మీ ముఖ సౌందర్యమును కాపాడుకొనండి

ఎందఱుమీరు దుమ్ము, నేడిమి మరియు చల్లదనము, తేమ మరియు వాన . . . ఇండియాలో వీటినుండి మీ చర్మమును మీరు కాపాడుకొనవలయును. హిమాలయా బుకే స్నో విసరీక కేటోష్టపితుల నెదుర్కొనుటకై ప్రత్యేకముగా తయారు చేయబడినది. మీ చర్మమును మృగదవలె మెత్తగాను, మృదువుగాను, వ్యభుముగాను నుంచేటందుకు ప్రతిదినము దానిని వాడండి. పొడకు రానుకొనుటకు ముందు దీనిని వాడుటకు మీరు మిక్కిలి ఇష్టపడుతారు. దాని వివాసనను మీరు మెచ్చుకొంటారు.

హిమాలయాబుకే స్నో

మరియుక దివ్యమైన **ఇరానమిక్** పరకు

దాక్షిణాత్యాంధ్ర సాహిత్యము

శ్రీ నేలటూరి వేంకటరమణయ్య

(గతసంచిక తరువాయి)

3

నాయక యుగాంధ్ర సాహిత్యమును గురించి పెక్కు దురభిప్రాయములు ప్రబలియున్నవి. భాష పరిపక్వమైనది కాదు, రిత్యర్థమున నది యుత్తరాంధ్ర కవిత్వముతో సరితూగజాలదు; కావున నది గంభీర రకమని చెప్పవలసి యున్నది, అని కొందఱభిప్రాయ పడుచున్నారు. వీరియంగు ప్రముఖులు జయంతి రామయ్యపంతులుగారు. దాక్షిణాత్య కవులు చాళుర్య ప్రవర్ధనమే కవిత్వమునకు పరమావధియని యించి రెన్నిదిక్షోజుల సాంప్రదాయమును వీటిఁబుచ్చి భాషా సాంకర్యమున కొఱియపడిరి; వారి రచనలలో బొడకట్టు న్యాయకర్మ విరుద్ధ ప్రయోగముల కనేకముల కిదియే కారణమని పంతులుగారు నెలవిచ్చిరి. భాషా విషయములంగు పంతులు వారు పరమ జ్ఞేయులు. కవిప్రియులు వారి రాములు వీటి కొలతబట్టి, తిరునామము రచింపబారి కవులను సేగు మెచ్చరు. తెనుగు లోక వ్యవహారము సంబంధము ప్రవర్తించుచుండ జీవభాష యను సంకలిపి వీరు విశ్వ రించిపట్టునది. జీవభాషలకు నిత్య పారిసృష్టము చేకూరును. నానాటికి కవి యభివృద్ధి నందుచుండును. ఈ యభివృద్ధి ననుసరించి భాషా పరిపక్వత మొలుపు లేక యాభివృద్ధి నొక్కరిగన నుండును. దాని సృష్టావధు నూతన పరిణామములనందు నుగ్రముగముగము నకును భిన్నమగుచుండును. మఱియు గవిత్వ సుజాత నుజులను నిర్ణయించు నపుడు వ్యాకరణ సుక్కుదానినై యుండుగల ప్రామాణ్యము కలుగును గాదు. “శబ్దాంతా సహితా కావ్యమ్” అని పెద్దలు చెప్పదురు. కావున కావ్యరచనయందు కల్పార్యములు గంటికిని పదమున గౌరవము గలదు. వ్యాకరణ విరుద్ధ ప్రయోగ

ములు కాదా చిత్తముగ గానవచ్చినంతటనే కావ్య ములను గ్రించుపజుదుట సమంజసము గాదు.

ఈ సందర్భమున పీఠేలింగము పంతులు వారి వాక్యములు స్మరింపదగినవి. “ఇప్పటి వారు కవిత్వ వ్యవహారమును విచారించక గ్రంథములందు రేఫవ్యయ ప్రాస విశ్రమ మెత్తియు, యేదో న్యాయకర్మబోధము గుప్పించుచు పోతువుచేర రసవంతములైన గురుత్వ గ్రంథములను సహిత మగ్రాహ్యముని నిరాకరించుచున్నందున, అట్లు చెనుట యుక్తము కాదు. ఇంకా న్యాయకర్మ బోధములు లేని రసమీసములను గ్రంథములకుఁ గై ఇంకా వ్యాకరణ బోధములను గల వయినను వ్యవహారములయన గ్రంథములే యధికావధర నీయవలెను.”

నాయకముగము వీణముగమునియు, నీ కాలములో తెలుగు కవిత్వము క్రొత్తదాక్షిణ్య లేక ననుకటి రీతులలోనే విస్తారము వివరించినయు, నూతన ప్రతిభాక్షీణింపెంచెను. ఇట్లు నూతనదాక్షిణ్య కవిత్వము తివ్యకళ యని విశ్వసించిన వారుగారి ప్రవాసనివర్త రసాభివృద్ధి గ్రాహ్యగలవారు గాని, పంకలి సారవత్ నూత్ని కల్పరలు జేయగలవారు గాని ఈ కాలములో లేరనియు, నాంధ్రము సోదాశలో నుండుటకు గారణము సంఘ జీవించుట. క్షీణ స్థితిలో నుండుటయే యనియు ఖండితల్లి లక్ష్మీరంజనముగారు రచించున్నారు.

వీణాంధ్రము భట్టాచార్యులవారు వచించినట్లు, “దక్షిణాంధ్ర వాఙ్మయ మింతయని యప్పటికిని చెప్పవలసవచ్చును. రఘునాథ గామాదులు రచించిన పల్లు చెప్ప గ్రంథము లిప్పటికిని బయట పడలేదు. అంధ్ర సాహిత్య పరిచయవారు తద్వాఙ్మయమును

ప్రపంచమున కెఱుక చేయుటలో ప్రథమమైనను, దాని నెఱుగి యెట్టిదో సంపూర్ణముగ చెబియగలెను." పరిష్కర్త వా లొక్కరే కాదు, — చెప్పిన గట్టువుగ నుండును — గాని, వాస్తవముగ దాక్షిణాత్యంధ్ర వాఙ్మయ విమర్శకుల కనేకుల కావాఙ్మయముతో బరిచయము లేకున్నవ. "ఈ కాలములో కవిత్వము క్రొత్తభావములు లేక చెఱుకటి రీతులలోనే విస్తారము నవతాపని చెప్పిన లక్ష్య రంజనముగారే " ఇది ఊహయుగమైనను ఈ కాలములో చెక్కు సాహిత్య ప్రక్రియలు ఆంధ్ర భాషలో నెలసినవి. మొట్టమొదటిసారి వచనరచనము విస్తారముగా ఈ కాలముననే జరిగినది. యక్షగానము లను నెఱువలకు నాటకము నీనాడే వ్యాప్తిలోనికి వచ్చినవి" అని వాడుచున్నారు. వచనరచనయు యక్షగాన ప్రాచుర్యమును క్రొత్తభావము గావా? కావ్యరచనయు వాటితో మాత్రమున సాగలేదు. ఉత్తరాంధ్ర ప్రభువులు వర్ణనా ప్రధానములు, అందు కథాంశములును. సౌందర్యమును బరిపాటింపక ప్రబంధ కవులు ముగ్ధ గ్రంథములలో నిచ్చుచున్నవలసినవి. అంచిత కృష్ణగాయ విరచితానుక్రమాలయ, భజన మోక్షకృతి వగైరెన్నియును ప్రబంధ కంఠమున దాగియున్నవి. వాఱకు యుగకావ్యము లిట్టివి కావు. అందు కథాంశంబు ముఖ్యము. వర్ణనకావ్యము కథ వలె చొదలగును నిలిచిపోదు. వర్ణనలు లేక పోలేదు. కాని యది కథ కనుగొనముగ వచ్చును, విషయ విశద మవలగునాచరిత్రములను నునువకు చరిత్రలతో నొత్తిచూపిన నుత్తరాంధ్ర ప్రభువుల లక్షన నాయక యుగకావ్యములకు గలభేదము తెల్లము గాగును. తిక్కన పోనవాడుల వంటి మహాకవులు ప్రతీతితానములు నాటదాపకు. అట్లే వారు లేక పోయినందున వాఱకున వాఙ్మయము ఊహనకు వచ్చె నని చెందవలసివచ్చును. నూతన ప్రతీతి ఊహించిన వు యవాగ్ధకవాలి కర్తవ్యంబుగాను. వారి యభిప్రాయమును చక్కగా తెలియగలమునది. ప్రతీతి యవగా నప్పయినగా నప్పయప్పటికి వికసించెను బుద్ధయని యున్నా చెప్పినాగు కర్తవ్యము కర కాగులు. మేధావీ యొక గురు కవలెవ్వరు నీ యుగమున బుద్ధులైన గావోలు లేరే కావచ్చును. అరసేని నుట్టి తలంపు ప్రధాన జరితముని చెప్పవలయును. కథా సంవిధాన మునగాని, కల్పనా చాతుర్యమునగాని, చతుర్మూల వర్ణనాధర్మమునగాని, వర్ణనా గాఢమునగాని నాయక యుగాంధ్ర కవులెవ్వరికిని దీసిపోదు. యెమకూర, గవరకు, శేషము, కంకింటి, బ్రహ్మగిరి, ధరణి

దేవుల కవులు విద్వద్విద కాలమును ఊహ యుగమునకు పాపాసము గదా?

దాక్షిణాత్యంధ్ర వాఙ్మయము నీతి బాహ్య మని చెందయ్యి భుజంగరావు గారలు ఖండించిరి. దాక్షిణాత్య కవులు పాఠితత్వము కంటె వ్యభిచార మును అతిశయముగ వర్ణించుననియు దుష్టితి నుపదేశించు రనియు దత్తారణమున నది యవధాకరమనియు జెప్పిరి. సీతారామా భట్టాచార్యుల వారు వారి విమర్శ నొప్పకొనక యది వారి క్రొత్తక నుభూతనము చెంపున తీసిన దుర్విమర్శయని నిరసించిరి. కాని ఇట్టి విమర్శ కంఠరావ్యము తీసిన నాగులు చెందయ్యి, భుజంగరావు గారలు గారు. వీరికి దారిచూపినవాడు పీఠలింగము పంతులు. పంతులుగారు తమ యాంధ్ర కవుల చరిత్రయంబు చదివినచట కొందఱు కవులను గూర్చి చెప్పిన అభిప్రాయములను పీఠలింగమునకు చెచ్చి దాక్షిణాత్య వాఙ్మయ ముంబటిమీఁదను సాక్షి జెట్టిరి. ఎది పీఠలింగున పారపోయి, కాని వాస్తవముపై దృష్టియుంచి చూచితీ మేని యాట్టి విమర్శకు గొంత చెప్పెను గలదిని తోచెనకపోదు.

నాయక యుగము శృంగార యుగము. భోగ ముప్పటి శృంగారము జీవన పరమావధియైంది. స్త్రీలెల్లము సామాన్యము; బహుకర్తృ గ్రహణము, వేశ్యాంగనా గమనమును నీతి గలవాఁకి లక్షణములు. కేవలభోగ భోగములతో దృష్టినందియందుంపక భవ వంతులకు చనికవలయులు స్త్రీల సర్వాంగములనే కాక స్త్రీ పురుషుల సరస్వరి సంబంధ వస్త్రసలకు నొందిన బయలుపెట్టరాని చుర్రువిషయములను గూడ నాయక నాయకా వ్యాజమున పలువిధముల వర్ణించించి యూహించెడివారు. ఈకాలమునపు నాయక యుగాంధ్ర వాఙ్మయమునకు గళంకు చెచ్చెనే నీతి బాహ్యకావ్యములు చెక్కు జరుగలేనవలసింది. కాని దాక్షిణాత్య వాఙ్మయము చర్యమును నీతిబాహ్య శృంగార వర్ణనాత్మకము గాదు. కొందఱు దాక్షిణాత్య కవులు హస్తమీఁద శృంగారమును వచ్చిగ వర్ణించినది వాస్తవమే. కాని వారి లివ్వకై దాక్షిణాత్య వాఙ్మయము నంతటిని దూషించి ఖండించుట చదివెమర్శకుల పద్ధతి కాదు.

ఈ సంవత్సరమున దృష్టియందుంచు కొనవలసిన యంతముకంటె కలుదు. కావ్యనిర్మాణము యొక్క ముఖ్యప్రయోజనము భిన్నపదేశముగాదు. ప్రపంచము

భవమువలన గలిగిన భావోద్వేగము శబ్దరూపమున బహిర్గతమై కవిత్వయన బరగుచున్నది. రసాలంకార ఘాషితమైన కవిత్వ కావ్య మనబడును. కావున కావ్యోత్పత్తికి బ్రధాన కారణము ప్రపంచానుభవము వలన నలుగు భావోద్వేగమే. ప్రపంచానుభవము బహు విధములైనది. దానినిబట్టి భావము లనేక రూపములు బ్రభవించుచుండును; వాని ననుసరించి కవితా వస్తు వయును మాటుచుండును. ఏతత్కారణమున కవి త్వము నిర్దిష్టమై యుండువలయుననియు, నీతి నిబంధనలను కవులు సరకు పేయవలసినది లేదనియు వాదించి వాఙ్మయ విమర్శకులను గలరు. కావున శృంగారశృంగారమైనది దాక్షిణాత్య వాఙ్మయమును వెలివేయ బూనుట భాష కవకారము క్షేమ బూనుటయే కాని యన్యము కాదు.

4

నాయక యుగమునం వాంధ్ర సాహిత్య వాహిని బహు యుగముల బ్రవహించినది. ఇందు యుగ్యమైనవి మూడు. కావ్యము, నాటకము, గీతము.

౧. కావ్యము:—ఇది త్రివిధములైనది, పద్య కావ్యము, ద్విపదకావ్యము, వచనకావ్యము.

పద్య కావ్యములు:—దాక్షిణాత్యంధ్ర పద్య కావ్య రచయితలలో ప్రథమునన శేక్ష్మన దగిన నాడు రంజాపురు రఘునాథ నాయకుడు. ఇతడు బహు గ్రంథకర్త. నూలు గ్రంథములను రచించెనట! విజయరాఘవ నాయకుడు తన తిండి రచించిన గ్రంథములను గొన్నింటిని శేక్ష్మనయినాడు.

భవమెచ్చి నయ్యతాభ్యుదయ కావ్యంబు

నవరస చిత్రంబు నలచిత్రంబు

హరులైన పారిజాతాహరణంబు

మెఱవడి జూపు వాల్మీకి చరిత్ర

జానకి కల్యాణ చాటు కావ్యంబు

తా నిర్వహించిన తిక్కన కృతులు.

ఇవి యన్నియు నాంధ్రకృతులని తోచెడివి. ఇందు పారిజాతా హరణ కావ్యరచనను గూర్చి యజ్ఞ నారాయణ డిక్షితులు దిన సంగీత రత్నాకరమునం డిట్లు చెప్పియున్నాడు.

యా మధ్యయేన యదు శేతరి పారిజాతి

నాజీహరిల్పిరస మయ్యత భూప నూను

కావ్యం తదత్ర విబుధైషు కథం కథంచ

దాశిచిత్ర మవధాయ ఫణింబ్ర కలైః॥

ఏవం వనధనయ మేగ కృపారసాఘైః

జాతాభిషేక మపి తం జగతీవిహ జాః

తత్రాభ్యుపి ష్ఠురి మణీభి రసౌ సభాయా

మాసేష్య ఏవ వసుధేశి పటాభి షేకః॥

ఇందువలన రఘునాథ నాయకుడు పారిజాతా హరణమును ఆశువుగా వ్రేప్పెనని తెలియుచున్నది. ఇవిగాక రామాయణమును రఘునాథుడు వాంధ్ర కావ్యముగా రచించి దానిని మధురవాణిచే సంస్కృతీకరణము గావించెను. ఈ యంశమును రఘునాథుని వాక్యములుగ మధురవాణి ఇట్లు తెల్పుచున్నది.

“రసోత్తరం రామ కథాఽను బంధ కావ్యం

మయా కల్పితమాంధ్ర వాణ్యా

కార్యంకయా సంస్కృతై నాగ్నివైరత్

ఇశ్యేవచిత్రే గణయన్మ వాల్మీకి.

ఆభవాదలంకృతిక్రమునైక రసోల్లసిలం

సరగ పదార్థ సంగతి సమగ్ర నుజానుగణం

రఘు రమణ ప్రబంధ తిలకం రసికాభివతం

సుదతి విప్రయతా మతి సుగ్ర రుద్ర స్మృతపతిః ?

రఘునాథ కృతములని వ్రే వేర్కొన్న ఆంధ్ర గ్రంథములలో రెండు మాత్ర ములందు మైనవి. అందు రామాయణ మొకటి, కాని ఇది మధురవాణి సంస్కృతిములోనికి చెల్లుమా కేసిన రామాయణమని తోచెదు. విలసంగా, మధురవాణి రామాయణము చిన్న కావ్యము. ఇందు పదునాలుగు సర్గలను ముల్లయి మించి ౧౫౦౦ శ్లోకములు గలవు. కాని మనకు లభ్యమై రఘునాథ రామాయణ మున్నగ్రము; ఇందు బాలకాండమునందు మాండవ్యాదులును నాలవ యావ్యాసారంభము సందిగువకియూర పద్యములు మాత్రము కలవు. ప్రథమావ్యాసంబయ్య నీతి కథను బాలరామాయణమునకును సరిపొయినది. ద్వితీయావ్యాసము కోసలదేశి వర్ణనతో బ్రారంభమై ఋశ్యశృంగి చరిత్రతో చును ముగియెడిది. రృతీయావ్యాసము ఋశ్యశృంగుని మాయాధ్యాగమనముతో నారంభము పుత్రకామేష్ఠితో ముగిసినది. నాలవ యావ్యాసము శ్వేతీర్ధ్వవ వర్ణనతో నారంభమైనది. మొత్తముమీద నందు పద్యములుగాని వచనములుగాని కలర కలవు. దీనినిబట్టి చూడగా రఘునాథుడు వ్రాయ ఎలపెడిన ఈ రామాయణము

బృహద్రంగముని తోచుచున్నది. ఇది మధుర వాణి ౧౫౦౦ శ్లోకములతో సంస్కృతీకరించిన యాంధ్ర రామాయణమై యుండును. కితారామ భగవాన్యల వారును నిట్టి యభిప్రాయమున నలిచుచున్నారని. కాని వారి యభిప్రాయమునకు గారణము వేరని:— “మధురవాణి కావ్యముతో దీనిని పోల్చిన యెడల నిదియు భాషాంతరీకరింపబడినట్లు తెలలముటకు వీలు లేదు. నిలవ తెలుగు గ్రంథముకంటె సంస్కృతరీ కావ్యము ప్రాథమికముగ నున్నది.” మధురవాణి భాషాంతరీకరించిన యాంధ్రరామాయణము ప్రస్తావనమునకుండు గామాయణము కంటె భిన్నమైనదే యనను రిది ప్రాథమికముందు మధురవాణి సంస్కృతీకరణమునకు పరికారముట న్యాయముగాను. ఏ కావ్య మందుగాని రచనా గోఢము ముడిమిడితే భవ్యము నుండి చిట్టిపర గవ్యమువలకు నొక్కతీరుగ నుండును. అందుగ నువలదే మారుచుండును. విరాట్లో భవ్యములందును, మధ్యపదంబుమగును గానవచ్చు తిక్కనగారి కవితా ప్రాధమికాంతి పక్షముగ గాని రాకు. మహాచరిత్ర మొదట మాతాభ్యాసములతోని మహా తెరువాటి గ్రంథమునందు లేదు. రఘునాథ రామాయణ రామాయణము సంపదముల నొక శేషము. కథానాయకము రాముని జన్మమునకు ముందే కానిబోయినది. ఆతరువాత సంభ్రాంతముగ విరచితమైన మధురవాణి గ్రంథముతో బోల్చి యందు ప్రాధమిక చాలదును. ప్రవాచిని పరిక్షించి పై కట్టలను ఒక్కనిది కాదని యున్నట్లున్నది. రఘునాథ రామాయణ కవిత్యము వివరించునది. నిరర్గ మైన భార, సరసమైన శైలి, మధురమైన వాగ్మయము, స్వభావ నిష్ఠమైన వర్ణనలు ఇవి యెవరి చెప్పినామింకను. ఋష్యశృంగునో గ్రంథ చొక్కమై యింతవలయుచు పునాథు: కవిత ప్రధమము ప్రకటించుచున్నది. గ్రంథము చిక్కిన భాగము సప్తమైహానానని నాగారాధ చరిత్రమునను విరుద్ధములను వాపోవు మున్నగు. కాని రఘునాథ రామాయణమునందు సంతోషము, అపరాధముకల యందు సంతోషము లెంతవలెనో నేమి.

అంతటి భాగ్య చరిత్ర. ఇది మాతాభ్యాసముల నున్న చరిత్ర. కావ్యము అర్చ్య చరిత్ర వర్ణనలనున్నది. ప్రవీణులందరి భవ్యత్వమునను, యువకుల భవ్యమునను, అర్చ్య చరిత్రమునను, సతని భాగ్యచరిత్రము, భోయవచనము, అర్చ్యవచనము పరభవమును ముగించుచు వర్ణించినారు. రఘు

నాథ భూపాలుడు సాందర్య విపాకరుడు, రసజ్ఞుడు, కవిత్య స్వరూపమెట్టిదో నిర్దేశించినాడు.

పలుకఁగ వలె నవరసములు

గులకం బద్యములు చెపులకున హృద్యముగా

నకుకె యటుగాకున్నం

బలుకఁ గుండుటయు మేలు బహుమానముగన్

చెప్ప వలె కన్పరంబులు

కుచ్చులుగా బోసివట్లు గుంకుమచెప్పె

గుప్పన క్రియ విరిపట్టులు

విప్పన గతి ఘుమ్మనన్ గవిత్యము సభలన్

చెపులకుఁ బెల్లై చెల్లఁగ

గవులకుఁ పల్లై సమస్త కావ్య కళాబు

గుచ్చై రససింహపుడై

చువురా! యన గవిలకు నలరఁగ వలదా.

దీని కనుగుణముగనే చెప్పినారు కవిత్యమును అచ్చారావుగారు చెప్పినట్లు “తీరిన కవిత్యముల లి తార్థ బహుత్వం పది భూయిష్టమై స్వభావోద్ధి యమై పండిత పామరకర్త రసాయనంబై మృగుమధుర ప్రతితో నెలయు సమయాచిరి వృన్దలతో నొప్పారు మన్న యిది. వ్యవస్థపంబులు గానరావు.”

రామాయణ వాక్యీ చరిత్రలు గాక సావిత్రి చరిత్రను వర్ణించు రంధాభ్యాసముల పద్యకావ్య మొకటి కలదు. గంధ్ర పీఠిక గాని యాత్మసాంతములు గాని లేవు. యల్పవైతమే తెలియదు. కాని గంటి మార్గినారాయణ రాష్ట్రలవారు దీనికి శృంగార సావిత్రి యని నామకరణము చేసి రఘునాథ నాయకుని కంటకటినారు. దీనికి వారు చూసిన కారణ మొక్కటయే. “శ్రీ రఘునాథ రాయ మహాకవి రచించిన గామాయణమందలి పద్యములు — ఋష్యశృంగ తపాభింగము పట్టిన నున్నవి—ఈ గ్రంథము నందుండుటచే తిర్క్కిరయే యెతిర్క్కిరయని మే మాహించినాము.” అని చెప్పినారు. ఆ గెండు గ్రంథములకును ఉమ్మడిదైన పద్యము “లెవ్వయోంబు లెలుపలేదు. ముద్రిత రఘునాథ రామాయణములోని పద్యము లెవ్వయో శృంగార సావిత్రియందు గవ్వట్లు. ఈ విషయము నింకను బరిశోధింపవలసి యున్నది. ఇది యోగ్యమైన కవిత్యమునుబట్టి మామగ శృంగారసావిత్రి రఘునాథుని రచన కాదని తోచుచున్నది. శృంగార సావిత్రిని రఘు

నాథుఁ గ్రంథములతో బోల్చి చూచిన నీ విషయము నెల్లము కాగలదు.

చేమకూర వెంకట కవి

ఇతఁడు రఘునాథుని యాస్థానాంధ్రకవి బృందమునకు శిరోబాణిక్యము. దాక్షిణాత్యాంధ్ర కవులలో నింతకు మించిన కవిలేదు. ఇతఁడు సారంగధర చరిత్ర, విజయ విభూషణులను రెండు గొప్ప కావ్యములను రచించి రఘునాథుని కంకిత మిచ్చెను. సారంగధర చరిత్ర వేంకట కవి యొక్క ప్రథమ రచన. కవిత్యము రసవంతుమైనదే. కాని విజయ విభూషణులని పరిపక్వత రచనగా నున్నది. చేమకూర వారి కవిత సాంధ్రలోకము చిర కాలము క్రిందినే చవిచూచినది. ఇంటి పేరు ను యైనను, కవిత్యము పథగా నున్నవని యొక ప్రాచీన వాక్యము విమర్శకుఁడు వక్కాణించెను. “ఈ చేమకూర చక్రవర్తిమండలిలో నమృతము పొరించి పెంచినది కాని మట్టిలో నీరు పొరించి పెంచినది కాదు.” అని యానందపరమహంస యభిప్రాయించినాడు పూజ్య పాదులు కో ప్రబంధ వేదము వేంకటరాయ శాస్త్రి గారు. నెహ్రుని గూఁపాదించినది ఆంధ్ర విద్య ల్పింపఁబడినది. “పంగళి నూర్చును ప్రభావతీ ప్రసన్న మ్మృగమున తరువారి విజయవిభూషణుల సర్వముల చేతను తెలుఁగులో గ్రాభ్య కావ్యముగ నున్నది.” “సామెతలతోను, శబ్దాలంకారములతోను నుండి యుండి యర్థగోరవము కలదయి రసవంతముయి యున్నందున చేమకూర వేంకటకవి కవిత్యము సర్వ జనాదీరణీయమున దని తలచుచున్నాను,” అని నెలవిచ్చినా రాంధ్ర కవి చరిత్రకారులు

వాస్తవముగా చేమకూర వారి కవిత్యము నెంత పొగడినను దెలిసి తీరదు. వేంకటకవి భాషింప చేర్చిన యమృత భారాధరము. అతనిది సాధారణ కవిత్యము గాదు. ఆ మనియందు చింతానుజ్ఞానములతో దాగి కర్మరసాయనముగ బాహుళ్యముల గానము. ఇందు సుధారసమును మరపించు మృగ మధురభారయు, శిశిషుకును పేళమయోక్తులును, ఆనందాద్ధి నోల లాడించును. ఒక వింతి. కవిత్యముల రసమునీ ప్రవాహమువలెను చుచుతాగ్ధర పయోభూతమువలెను గన నము చేప్పయున్నాడు. ఈ రెంటిని సమ్మేళనము గావించి యత్యంతరమణీయముగను పూర్వయంగముగా ను కావ్యకల్పన తేజినపాదుకొండకర్త. ఇందు యహాకవి రామరాజభూషణుఁడు ప్రముఖుఁడు. మన చేమకూర కవియన్ననో రామరాజ భూషణుని యధఃకరించి

నాడు, ఆగ్రస్థానము నాక్రమించినాడు. ఈ విషయమునందలితడు రామరాజ భూషణునికంటెను, వేయేల ఆంధ్రకవులైనా కంటెను మిన్నయై వన్నె కెక్కెను. రచనంభేదముగాని పదమునుగాని పద్యమునుగాని యాతని గంటలు వ్రాచు నెఱుంగదు. అద్భుతవర్ణనలు శబ్దారాలంకారములు, చుచుతాగ్ధరోక్తులు నెల్లికొల్లలై యుల్లమును రంజింపఁ జేయును. స్వారస్యపు గల్పవృక్షముపై నల్లిబిగి నల్లకొన్న యమృతవర్షివంటి దిలిన చుచుతాగ్ధరము. బుద్ధి శుభముగ గోచరముగానివిధమున భావశబ్దారములతో లంక దిగిలియున్నది. ఇట్టి యసామాన్య కవితా ప్రభావము గల్గినవాడగుటచేతనే,

“తారసత్వమైఁ బరిపదంబున
బాలియు వార్తియుఁ జను
తాగ్ధరము పద్మగౌరవముగ గల్గె
ననేక కృతుల్ ప్రసన్ను గం
భీరగతిం రచించి మునిమించిన”

యార్యునాథ భూపరమహంస వేంకట కవి కావ్య కన్యలను వలచి వరించెను.

కృష్ణాద్వైతః- కృష్ణాద్వైత రఘునాథ భూపాలుని యాస్థానము నలంకరించిన విద్యుత్కల్పవృక్షంబులలో మతయొక్కఁడు. ఈయన బహు గ్రంథకర్త. తాను వ్రాసిన గ్రంథములనన్నిటిని రఘునాథునికే యంకిత మొసఁగెనట. వినుఁడు :

నవరఁ ద్రై ల్గునాథ భూపాలీయ
నామ భూమాభిషేచ దాయకుండు
నైషధ పారి బాతావతారిక కావ్యమర్వా
స్వయంవర వల్లభుండు
కల్యాణి కొముడి కందర్ప నాటక
కన్యోద్ధవాన బద్ధ కంకణుండు
ఆమరుకాహంకార హరి ధంకిక
శృంగార సంజీవనీ కామకుండు
తాళ చింతామణి విహారలెప్పురుండు
మంచిబామాంధ్ర రఘునాథమునకు నేను
తెలియ నైషధ నారిజాతీయ కృతిగూ
నేడవకల్పంబు నైషధై కావ్యమనును.

ఇందవలన కృష్ణాద్వైత రఘునాథ భూపాలీ యీయ, నైషధ పారిబాతావతారిక, కల్యాణి కొముడి కందర్ప నాటకము, శృంగార సంజీవనీ,

తాళ చింతమనీ, వైద్య పారిశ్రామికమున నాటు గ్రంథములను రచించె నని తెలియుచున్నది. వీనిలో రఘునాథ భూపాలియును విద్యానాథ మహాకవి విరచిత ప్రతాపరత్నమునకుఁ బ్రయోగమునకుఁ జేయఁగలఁగల మనినను సంపదలే యందును బ్రతిభక్తమునను గృహిపతి నాన్నా రెగిరియున్నదియు శ్రీచక్రా సత్య నారాయణులు చెప్పవచ్చును. ఈ రఘునాథభూపాలియును వైద్య పారిశ్రామికమున దప్ప తక్కిన గ్రంథములు గానియుచుట లేదు. ఇవి సంస్కృత గ్రంథములని కొంత ఊహించుచున్నాము. శృంగార సంకేత సంస్కృతమున రచియింపఁబడి యున్నదియు, సక్రిష్టనవానిమూల యిదియునుటకు వీలు లేదు, అది తెలుగు గ్రంథములైనను కావచ్చును. అనునది కల్యాణ కావ్య కందర్ప నాటకము యగు గాన కావచ్చును.

వైద్య పారిశ్రామికమున ద్వైతకావ్యమున దాని శేకలేయున్నది. ద్వైతకావ్యకర్తలలో నిందిస్తామని నన్ను ప్రేమనదిని విమర్శకుల యభిప్రాయము. అంగమునకు "రాఘవ పాండిత్యమును రంజకముగాను ప్రాప్తులుగాను రచియించెను. రెనవార భట్టుయూర్తలని హుత్తెండ్రి వాగ్భాష్యమును రచించి యాత్రోవను కర్తావసమ. కాని సమగ్ర పాండిత్యము పై గంటవలెకాక దక్కిని శైలిలో వ్రాయఁబడినది. రెండు ప్రబంధములవలె నెఱుఁచుచున్నది." అని పితారామ భట్టాచార్యులవారు వక్కాణించియున్నారు. "అంతవ తొల్లికి రచన యగుటచేత గావలయుఁ ప్రబంధమునందువలె వర్ణనలపై దృష్టి నిలువక కథా కవ్యగ్రుచ్చై రాఘవ పాండిత్యమును రచించెను. ... గామరాజు భూపాలియు హుత్తెండ్రి వాగ్భాష్యముల కథను గ్రక్కొనుటయే కాక ప్రబంధోచిత వర్ణనలన్నిటికీర్తిమూరము కన్న ద్వైతకావ్యరచనలో సభికుఁడననిపించుకొనుటకు ప్రయత్నించుచున్నాను. కృష్ణస్వామిగారు వారిని విూఱువలయు వర్ణనలను కల్పయ్యుకొక కథాకల్పయందును మృగు పదార్థ రచనయందును దృష్టిరేగిరిని ద్వైతకావ్యమున దక్కిని ప్రబంధద్వయముగా

సంతరించెను! అని చక్రా సత్యనారాయణగారు వచించి యున్నారు. ఇదియంతయు వాస్తవమే కావచ్చును. శ్లేషకావ్యకర్తలలో గృష్ణా స్వరీ కథు దొడ్డవాడే కావచ్చును. కాని శ్లేష కవిత కాలకి పరి త్రిప్త సంకల; భావప్రకటనను విర్దిగోధముగ సాగ నీయదు. ఎటు నిజాకృత్య క్రిమిలర సర్వపదార్థములను భూమి తనస్త్రపున కాకర్ణించుచున్నదొ యట్లే శ్లేష కవి దృష్టిసంతరించి బహుశార్థ పరిసంఘాగమునకుఁ జే లానుచుండును. కావున కృష్ణస్వామియు నన్య శ్లేష కావ్యకర్తలవలె దిండు యావచ్చిని వలసిన యగ్రములు గలపదములకును సంగతి వినియోగింపవలసి వచ్చెను. వీరేశలింగముపంతులుగారున్నట్లు, "ఇట్టి గ్రంథముల యందు నిఘంటువులు నడికి పదములనేర్చి కూర్చిన యిప్రాధమియేకాని యర్థవచనత్వార్థముగాని భావ గాఢముకాని రసప్రుతిగాని పుట్టును." కృష్ణస్వామి సేస్తును పాండిత్యమును నెంత ప్రతిపాపాత్రియాలైనను, యమరీదిగులన ర్ముఖము నెంకట కవుల కవిత్వమువలె నుత్తమమైనది కాదు.

కాళియ్య:—రఘునాథ నాయకుని కాలము నుండియు తింజాపూ రాష్ట్రమును నాగియిందుకొని యున్నను, కాళియ్య మంతున్నెనని విజయరాఘవుని కాలమునం.

అయ్య దివలు రామ భద్రమ్మ నాగు నేకు కృష్ణాజి కవితల నేర్చు మెజి వినికి నేయుటయెల్ల మీ ఘనవిగాద'

యను విజయరాఘవునివాక్యమువలన కాళి కవి కంజాపూర్ణాస్థానమునెరి భోగకాలముల విద్య గల డేశవాసి తెల్లమునమున్నది. ఇట్లగు రచించితి దింజాపూర్ణా విలాసమును గ్రంథ మొక్కటియే. ఇట్టివల నిది తింజాపూర్ణ సరస్వతి మహాల పుస్తక భాండాగార నికాయలనే ప్రకటింపఁబడినది. ఇది గ్రామార్థముల గ్రంథము. మన్నారగునీ పురాణము. మొదటి యాశ్వాసమున బాల భాగము వీరికకు సరిపాఠమునది, తక్కిన భాగమున దుక్కిలే కృష్ణుల సంయోగము వర్ణింపబడినది. దుక్కిలేస్వయ యని శీర్షికనుబడినది. ఇట్లే యత్యుత్తాసము ముదవలకు, కలహంబరతి భద్ర, జారిణి లక్షణ, విప్రలబ్ధ బంబ వతి, ఖంగిరి మిల్రమిద, విరహాత్మకండితి నుదింత, ప్రామతి భద్రక కాళింది, నాస్తిక పతిక సత్య భామ వీరితో గోపాలకృష్ణుని కూటము వర్ణింపబడినది.1 కృష్ణుని యష్టభార్యలను అష్టవిధనాయకులుగ జీలిం

1. జారిణి భద్ర, పుట కర, జారిణి లక్షణమున పుట కర, నెండువర్ణాయములు జారిణిలగు వర్ణించినట్లు ముద్రిత ప్రతియందు గలదు. ఇది పూర్ణ పాఠము. సంపాదకులు దీనిని కవించియుండిన బాగుగ నుండియుండును.

చుట కాశ్యపు ప్రధానోద్దేశము తెలియచున్నది. పంచమ్యావసరము మన్నారమున కిష్టముచేత కథ నము గలదు. కవిత్రయము పరస్పరమేదే. ఇతని సమాచరణ శ్రీనాథుని రచనల చలపించుననియు, సన్నయవలె ముక్తేభివృత్తిను నజపించుటయందు గట్టివాడనియు, శృంగార రసమును అంధకావ్యములందు వలెగాక అనుభవ కావ్యమునందువలె భావ ప్రధానముగనే యావిష్కర్తము గావించినాడనియు శ్రీనివాస పోలు వేంకటాచార్యులు రచించుచున్నారు. త్రతానామత్రయములైన మనుష్యాదులు బడినెప్పిన మాటలని తోచుచున్నవి. ఇంకొకటి, “ఈమన కవిత్రయ రచనలెన్నెనదికాని విష్ణురూపు గలది కాదు.” అను సీతారామ భట్టాచార్యులది యభిప్రాయమే. ఇత్యునునకు దావుల నున్నది.

ఒక పృష్ఠిని జూచిన దాక్షిణ్య రచనాతిమగురావులొంగ్ర కవులకు ముగ్ధులగుటయైనట్లు తోచుచున్నది. ఇతని శృంగార వర్ణనలు నాయకాచారకులొండొగుల మాటలందొకటి పడు నావసరమగుట నుద్దేశించుచున్నవి. మగురావుల కావ్యములం పీఠికాను బడలుగ గావడమయ్యును. మగుర నారికి దంబాపురకపు లాచర్యప్రాములగుటవలన నొక వేరవారి తలపుటంబగుదును దాక్షిణ్యుని వర్ణనించి గుంపిన సుందరమైనది.

రంగాజును:—ఈమె చివరవరకు సన్నిహితమైనది. “విచిత్రలెలప్రతికా శిలెలిలి వాచికారామగారొంగ్ర కవి, రెప్పలెలప్రతికా శిలెలిలి వాచికారామగారొంగ్ర కవి, శృంగార రస రంగిరి పద కవిత్రయమునామెనునొకటి. అరులెలప్రతికా భావ కవితావర్ణనకుమెనునొకటి కావదు. నానీతి విద్యానిధాని, విజయరావుల మహిమల రచిం కనకాభిషేక.” పోలును పదములుగాక రంగాజును యాను గ్రంథముల రచించెను. ౧౦౧౫ న నాయక భారత భాగవతము మూడు; మన్నార దాస పోలసా పరిమళ ప్రబంధముల రెండు; మన్నారి దాస విలాస యోగము మొకటి. ఇందు మొదటి మూడును నాయనాత్రావర్ణనలుగలవని, రెక్కైన మూడును రంగాచార్యులవర్ణనలుగలవు ప్రకృతాంధాగారమునందున్నవి. మన్నార దాస విలాస యోగము మాంధ్ర సాహిత్యపరిషత్తువారిచే ముద్రించబడినది. రెక్కైనవి రెండును అముద్రితములు. ఎవ్వనో యువరిప్పటి గ్రంథములను జదివెరి. దూరమున గ్రామిణీదేవీమని నిశ్చితమై

యందుకుటచే నివి యాంధ్రుల కంబుబాటున లేవు. కావున వారి యభిప్రాయములను అంగీకరించి తృప్తి పడవలసి యున్నది. వీరిలో గవ్యులు కుదుంటి సీతారామ భట్టాచార్యులవారు. వీరు తంజావూరు పుస్తకభాండాగారాధికారులై యున్నపుడు భాండాగారములోని యన్నాంధ్ర గ్రంథములవలె రంగాజున కృతులను జక్కందీ పరిశోధించి వానికి గాకీతపు బ్రతులను వ్రాయించిరి. ఈమె గ్రంథములను వీరిని ప్రశంసించి యున్నాడు.

“ఉన్నవానిలో మొదటిది మన్నారదాస విలాసము. ఈ గ్రంథము పందలి నాయకులైన మన్నారదాసుండు విజయరావున నాయకుడే. ఈ గ్రంథము రెయ్యేకదిన విజయరావున నాయకునిపై వ్రాయబడినది. రెండవది హరిహరాంబరేమెన యుమపరిణయగాథ. ఈ రెండు ప్రబంధములను జదివిన వారికి మొదటిదానికంటె రెండవది మిన్న యని కన్నట్లక మానదు. కథాసంవిధానమందును, కవితా పటిమయందును, శైలిరీతియందును నీ రెండవది తెలుసునగుట గొప్ప ప్రబంధములలో గరియని చెప్పవలసివచ్చును. “ఈ గ్రంథము కనుపరి యబ్బునామాత్యుని పూర్వము వ్రాయబడినదానై, యబ్బునామాత్యుని యనిగిచ్చి చరిత్రకాంబరేమెన విషయ మేలనిచెప్పవలయుట తెలివైనదగుచున్నది.”

మన్నార దాస విలాసనాటక మచ్చిత యక్షగాన రచనలలో బ్రసిద్ధికెక్కినది. యక్షగాన ప్రకరణమున నీనాటక విషయము విచారించు.

తంజావూరు సంస్థానాధికారుల గాకపోయినను విజయరావులవలన సమకాలికులగుటచేరే కవరులైన నారాయణరాజును ఇతని బ్రహ్మమేమట యుచిలెను. ఇతడు చెంది రాజు కుటుంబమునకు నుండినవాడు గావచ్చునని ఇంకపూర్వము మాసిం చితిని. చిన నారాయణ కవి కుమారాగమశ్రీ చరిత్ర మను రచనలను కావ్యముగా రచించితిరి పేంపున రిండియైన నారాయణరాజులను కంకితమిచ్చెను. ఇతడు మరకవి. నాయక యంగింపు వెంగళి మార్పి యని చెప్పవచ్చును. కొన్ని విషయముల దిరిగి మారనను మించిన దుగవచ్చును. ప్రతిభాశీలమునను గల్గినా సామర్థ్యమునను వీరినిపురుగు సమానలే యెందు చిననారాయణరాజు కవిత్రయమందలి శిల్ప పరి పక్వమును ప్రసన్నత్వమును, నిస్సన మారాధ్యులను గావరావు. సంస్కృతి పండిత్యముగలవాడైనను, సంస్కృతి పదులును సమానులను నున్న

పక దాక్షిణ్యార్థకవులకు సామాన్యమైన తియ్యని తేలు తెనుగుపూలను గూర్చి వృద్ధిమైన పద్యములతో నెల్లవారికి కులధరావ్యాసుగ గ్రంథమును రచించినాడు. చేమకూర వారి భావగాంభీర్యమును చమత్కార శైలినియు నిరనికటితములే, కాని పని గుంపయందును వర్ణనాకాశల్యమునును సరినికే సమానులైన శివులవృత్తును. ఇరిని కవిత్వ విశేషమునుగూర్చి ప్రాయశఃపనిన గొంట్లయొ కలకు, కాని సమయము చాలకు.

విజయరాఘవునితోఁ పంజావుగా నాయక రాజ్యము సమసిబోయినది. చెంచుల వది ముగ్గుర నాయకులకు కైవఁపాడెను, కాని యట్లున్నటు స్యల్పకాలమున నెఱవోజేపునకును ఏకోజేవారిని జయించి మహారాష్ట్ర (పద్మధర్మము నెలకొల్పిన అంతట) అంగుల యధికారి మచట పునిబోయినది, కాని గూంగుగారికి మనుపటికంటె పెద్దకలరముగ బ్రవర్తించెను. ఇందుకు గారఁపమున మహారాష్ట్ర లింగులను జయించి రెండు ప్రభుత్వమును స్థాపించినను, అంగులచే వాగును బరాధుడైరి. మహారాష్ట్ర లి విజయ రాజ్యము, అంగులవిజయ సాంస్కృతికము. తింజావు గాంగుల నాయక ప్రభుత్వము పుల రపాతమై పోయెను. వారి వాక్రయముకొని గుంపపని తెనుగుప్రజయంద ధీరముగ నిలచిబోయినది. వారి

2. తర్జునా ఆయ్యగారు ఆంగ్ల చొక్కానాగని పాఠాన్ని తెంచిన దాని కొకకవి ప్రాసెరి. (History of the Nayaks of Madura, p. 165) ఆతఁడు చొక్కానాగుని "నాగు భాయి" అని పంజావురి గూంగులవారి పరిశ్రమయగు కలకు. కాని సమకాలిక రచన యగు పర్వభాగము నాంధ్రమును, "మెదినకగుడ్రుగిముల" కిది పంజావునాగును పినానాగముల యందు చొక్కానాగవీరవారిని గాంధికయందు ముద్దాగురిండ్ల, "గాంధిక పని యున్నది పుట. 11. 12 జేబుగారు ప్రభుత్వకాగ్రుల నాతలతో ముద్దాగిపై కనుకట్టజేసినారు. "ఇతఁడు రెంకాల పంజావుని సంగిని పోయెను. పంజావురి కోట నాలుగు రెక్కలగా యేకోజేసిన నాలుగు కోటలలో తాను పోయినాడు" ముద్దాగి విజయము" అని గ్రంథం చెప్పియున్నాడు. ఉక్కిల్ గొల్ల చాటించుకొన్నాడు. నాలుగు దిక్కులకూ నాలుగు ఉల్లలమాలలు పెట్టి, మొట్టొం దిదికాల ౫౭౦ ఉంబని. గ్రంథం పేరిగిపోతుంది. కొంచెంకూడా ఉపసూనించెను." అని పక్కాణించినారు...పుట

ముద్ర లేక నాగరకతకు జెలుమణి లేకపోయినది, వారి జీవితప్రకార మందజుల మేలుబంతి ధైర్యది. విజ్ఞాన మనకు వారు పెట్టినదే భిక్ష, కదా కాశలమున వారిదే విడిచివేయి. అంగభావాపరివయము రసికతకు ముఖ్య చిహ్నము, అంగ కవిత సోపణి మాణిక్యము. కావున మహారాష్ట్ర రాజులందఱు తెనుగు నధ్యసించిరి, సభ యందు దేవును మాటాడిరి, దేవుని విద్యాంశులను గవులను గాంగర్య విద్యా వికారములను గాయన గాయనీ జనులను జేరదీసి నాయక రాజులవలె నాశ్రయ మొనగిరి. మహారాష్ట్ర రాజు లాంగ్రమున గవన ములుటకు నేర్చి కావ్యములను నాటకములను రచించిరి. కాని పద్యప్రబంధ రచన సన్నగిలెను, ద్విపద కావ్యములను, యక్ష గానములను దామర తింపరగ నభివృద్ధి పంపెను. పినిగూర్చి ప్రకరణాంతరమున విచారించెము.

విజయరాఘవుని యంతరము, ముగ్గుర పునుకోట సంస్థానములు ప్రబంధరచన కిరవుగా యెను. ముగ్గుర సంస్థానమును దాంగ్ర సారవ్యత్వమును నెలకొల్పిన వాడు ముద్దాగిరి. ఇతఁడు తిరుమల నాయకుని మనుమడు, క్రీ. శ. ౧౬౫౯ మొదలు ౧౬౮౨ వఱకు ముగ్గురరాజ్యమును పాలించిన చొక్కానాగ నాయకుని కవతి తమ్ముడు. క్రీ. శ. ౧౬౭౩ వ సంవత్సరమున

కడ. ఆ. ౧౬౭౩ కొంచెము గాంధికముగలై విచారించి యుంపెన గాఢులవారిలి తీవ్రముగ సభగిరి నిరసించియుంపెను. ముద్దాగి ప్రకాశము ప్రాయించి రవ్వకు? అనునది ప్రభువు పని విరిగింపఁ దగిన విషయము. ఏకోజే పంజావురికోటను స్వాధీన పఱచుకొనిన ముల్లపై యుంపెనుగానా. రెవ్వార్యమై యుండవలయును, అగునేని యేకోజితో గుఱము పొందగకముండే అరని నాలుగు దినములలో నోడించి నాడవని కల్పనా కథను గట్టిరానమును నీయట్టి విజయమును ప్రకటించుకొనినైన నుండవలయును; లేదని, పంజావురిని యేకోజే పొందవలకు పూర్వ మెకసారి యెత్తివచ్చి యధగించె బరాజియై మరలి పోయి యుండవలయును. గొండపకూమే సభ్యుని నావిశ్యాడము. ఇది యోగించినను సప్రసిద్ధ నాన్యము విమర్శకులని జేరదిన కాస్త్రవిపాకాని యుత్పలాలలను ప్రాసి ప్రకటించకపోవుట యర్థవంతము కోని నీయము. ఉత్పలాలలను రచించినవాడెవ్వరికి రచనా కాల మెవ్వడు? అందరి వృత్తాంతమెట్టిది? కవిత్వమేపాటిది? అను ప్రశ్నలు భావాభిమానుల

జొక్కనాథ నాయకుడు విజయరాఘవుని వధించి తంజావూరి రాజ్యమును స్వాధీనపఱచుకొనిన పిమ్మట ముద్దిళ్ళగరిని దానికి పాలకునిగ నియమించెను. అచట నల్లగరి కొంతకాలము నివసించి యా రాజ్యముపై నెత్తివచ్చిన మహారాష్ట్రులతో నొకటి రెండు పరాయములు పోరవలసి వచ్చెను. తంజావూరును మన్ను స్వదై యతని క్రొవ్వభారతి ప్రసన్నయాయెను. ఇతని పేర మూడు కృతులు వలయుచున్నవి. "పెద్దిళ్ళి విజయము" ఇది మహారాష్ట్ర యొక్క పై నీతడు వసిన విజయమును వర్ణించు ౫౦౦ చరణములు గల యుక్తల సాలిక. తంజావూరితోట నాలుగు దిక్కుల యందును కైక్కిరియింపుచున్నది. అప్రకటితము. ఇంత కంటే దీనినిగూర్చి చెప్పబడు వలనుపడు. నెండువది లింగనమని కామేశ్వర కవికృత సత్యభామా సాంత్వనము. ఇతనికి తిరుకామ కవి యని నామాంతరము గలదు.

"అనువుగ రుక్మిణీ పరిణయంబును
మన హవణించి యాదుర్తిలో
నవఁ దనియించినావు మమ
నప్రతిమంబుగ సవ్యకావ్యమం
పున రచియింపు మీ సొగసు
పోడిమి మిఱుగ సత్యభామ సాం
త్వనమున గవ్వరంపు పొంపన్
గలువన్ దిరు కామరత్నంకె."

యని కృతిపతి లెన్ను సంబంధించినట్లు చెప్పకొన్నాడు. ఈ యంశమే యారెనివచన భేష మహా

హృదయముల మొలకలెల్లను. పెద్దిళ్ళగో విజయము చారిత్రికముగను నానందమృష్టియందును ముగ్ధుడై నది. భాషాభిమానులెవ్వరైనను దీని ప్రతిని వ్రాయించి ప్రచురింతురగాక !

తృత్యములోని కవపటి పద్యమువలన వివిధ మగు చున్నది.

"వివిధ కలాకలాపభిని కంగన
లింగమథేంద్రునాగన
త్రివి తిరుకామ కోవిద
"భామణి ధీరులు పాకజైలిలో
కని కద కల్పక ద్రువక గంగ
గురంగంబు యై యుక్తి నా
సపున మెచ్చనాపుల

మహార్యుగి మొదలగునీ కేటనూటలన్."

ఇది నొక్కనాథ నాయకున కంకిత మియ్యబడెను. తిరుకామ కవి మానూతిరముల ముగరవాడక రాజుల యాస్థానమందున్నను, నొక్కనాథ నాయకుని రాజ్యకాలముననై, గంభీరచిహ్నము గలిగియున్నది. ఇతఁడు నావణించిన దక్కిణీపరిణయ కావ్యముపై వలతు లధ్యయన గాల్గెను. సత్యభామా సాంత్వనము పండివారి శృంగార గ్రంథములయందు ముద్రితమై ప్రకటింపబడినది. ఇందలి కథ నరకాసురవధ. నాలు గాత్యాయల గ్రంథము. మొదటి యాత్యాయము మధురా పురవర్ణన కృష్ణవ్యవస్థతో సమాప్తమగుచున్నది. ఇంద్రాగమమున నరకాసుర ముప్పువస్తన, నరకాసురవధోన్మోహము, వనంబోల్పములు, సత్యా కృష్ణుల విభేదము, యుద్ధప్రయోగము, సత్యభామా యుద్ధప్రేక్షణాపేక్ష, రెన్నిసారలము, మొదలగు సంభవావస్థతో సంపద గాత్యాయము ముగియుచున్నది. ద్వితీయావస్థయన కృష్ణుల విరహాపేషన, న్యాయకయందు సత్కృతాపము, ప్రస్తుతముని న్యాయకా ప్రయోగము, సత్య రాక కేసితో మూడవ గాత్యాయము ముగియుచున్నది. యుగవర్ణన, నరకాసురవధ, భాద్రపద పూర్ణిమకము, సోని సహస్ర శ్రీ వివాహము, సత్యభామకోపము, కృష్ణుల దామెకుగనోపకమును కేయుటతో బ్రబంధము సువచనమగుచున్నది.

(కేదం)

తొలకరి చినుకులు

శ్రీ మొక్కపాటి కృష్ణమూర్తి

అలరినవేడ్క నిండు మన మాదట రాగ సమంచితమ్ముగా
తలిరు పదమ్ములుంచి జలదాళి పసిండి హూయల్ పయంటగా
దిలి తొగరుం జగురైదవి తిన్నన నొత్తి యొకింత దాచి, వే
నలి గదలన్ విలోలనయనమ్ముల విభ్రమ క్రమరేఖయై!

తొలకరి కార్మ్యిల్ కొనల దూసిన నూత్న తమాల శాఖ రా
గలలితమూర్తియై, చనవుగా చిటుగుమ్ముము వంగి చూచె శ్రీ
తల మృదు వాత పూర్వక సుధామధు ధారలు జాలువాటి, బీ
టలు వడి మండిపోయిన యెడంద నవామృత నేచకమ్ముగా!

ఉన్నత పర్వతాగ్రముల, నుజ్వలరమ్య హిరణ్య కందరా
నన్న పభావు దేలిన నిజాశయ భవ్యకళా విలాసముల్
క్రొన్నరువుల్ ఘటించి, తళుకుల్, మెలపుల్, వలపుల్, కలల్ ధుసి
సన్నత వైఖరుల్ దొలయ సాగినపీ తొలుకారు ప్రాద్దులన్!

ఈ సుమకోమలాంగి విరియించిన కేశవిసీలపాశమే
యానలొ సుల్లు వెట్టు! సునిహాయన సాధతలాగ తత్పద
న్యాస విలాస మాధురు లనన్యముగా మధు రోహలేచు; కా
సీ సుకుమార మీయెడద నేదొ విషాదనదమ్మె మ్రోసెడిన్!

చింపిరి జత్తువై చినుకు చిందులు ద్రోక్కగ వాత గట్టి మే
కంపిల వానలోనిలిచి, కానికివైయిటు యాచ్ఛ వెట్టు నీ
పాంపాక యింత లేని పసిబోటియు, ప్రక్కన చిన్నితమ్ముడున్
సొంపులు వోపు నాకవిత సోయగమున్ హసించినట్లవున్!

పడ పడ యెండల వంగురి,
వడ వడ వడగాలి తెరల వడియనసుపులే!

తొలకరి చినుకుల టపటప

గిలకొట్టె నెడంద బ్రతుకు క్రిందుల్ మీదుల్!!

అంధవరం తామ్రశాసనము

శ్రీ యన్. రమేశన్

అశోకుని యస్సంగ పరిత్యాగానికి ఆస్పదమైన కళింగదేశం (క్రీ. శి. 15 వ శతాబ్దం మొదలు, 15 వ శతాబ్దం వరకు, అవిచ్ఛిన్నంగా రాజవంశీయుల పరిపాలన జరిగింది. ఈ కళింగదేశం, ఉత్తర భారత రాష్ట్రంగా వున్న ప్రతిభాదీని మొదలు, విభాజింగాలో గల వరహందినదనరకు వ్యాపించింది. అంటే, మద్రాసురాష్ట్రంలో గల విభాజిపట్టణం, శ్రీభామిని జిల్లాలు, సిరియ్యాలో గల, గంజాంజిల్లా, పూర్వం కళింగదేశంగా పరిగణింపబడింది. హామిపులలో కాలింగులు యుద్ధం చేసినట్లు, భారతంలో కొన్ని ఘట్టాలపై తెలుసుకోవచ్చును. రామాయణం అయోధ్యాకాండలో కూడా కాలింగుల ప్రస్తావన వుంది. “ప్రీతి” “అంబు” అనే ప్రాచీన యవనయాత్రికులు కూడా వారి రచనలలో కళింగదేశాన్ని గురించి ప్రస్తావించారు. రఘువంశంలో కాళిదాసు కళింగ రాజుల రాజధానీనగరం సముద్రపుత్రాక్షునవున్నట్లు చెప్పేడు. సముద్రగుప్తుని దిగ్విజయాలను మనసులో పెట్టుకుని, రఘువంశీయుల విజయపరంపరలను వైభవోపేతంగా కవితాభావనలో రఘువంశీకావ్యం గుండా, కాళిదాసు విశేషకరించేడు గనుక, అతను చెప్పిన యావిదు యానికి, చారిత్రకమైన ప్రాధాన్యం వుంది. దండి “వశిష్టమార” చరిత్రలో, వసంతోత్సవ సమయంలో, కళింగరాజు, శేపు పట్టణానమీపంలో పట్టుబట్టే ఉదంతాన్ని, ముచ్చటించేడు. పై నివర్తనాలవల్ల, కళింగదేశంయొక్క చరిత్ర ఆత్మప్రాచీనమైన దని స్పష్టమవుతుంది. మార్పు గంగరాజులు 5 వ శతాబ్దం మొదలు క్రీ. శి. 1484 వ సంవత్సరంవరకు, అనగా నాలుగవ భానుదేవునికాలంవరకు, అవిచ్ఛిన్నంగా కళింగదేశాన్ని పరిపాలించారు. భానుదేవుని అనంతరం యీ రాజ్యం మంగ్రల హస్తగతం అయింది. అటు తరువాతి, కళింగరాజ్య రమ, కురుష్కులకు తల ఒగ్గవలసి వచ్చింది.

ప్రాచీన హిందూదేశ చరిత్రలో యిం

యొక్కవకాలం, ఎవలెగకుండా పరిపాలనచేసిన రాజవంశం మరొకటి లేదు. తిగునాతి వచ్చిన గంగరాజులలో, కొంతమంది “మహారాజాధిరాజు” “పరమభూతక” మొదలైన బిరుదులతో వ్యవహరించేరు. వీరు సామాన్యరాజులకాక, సమ్రాట్లుని చెప్పడానికి కూడా అవకాశం వుంది. ముఖ్యంగా క్రీ. శి. 1077 నంచి యాగ్రప్రాంతానికి అధిపతిఅయిన అంబు గంగవోళుడు 70 సంవత్సరాలపాటు, ఏకచ్ఛత్రాధిపత్యం కాను, ప్రభవోపేతంగాను, రాజ్యం చేసేడు. ఇతివృత్తాలలో కళింగ సామ్రాజ్యం బంగారాదేశం నుండి గోదావరివరకు వ్యాపించింది. ఈ చక్రవర్తి ఉత్తరభాగాన్ని జయించి, కటకాన్ని తన రాజధానీనగరంగా చేసుకున్నాడు. ఇదవరకెన్నడు ఎరుగునంతటి ఎక్కువగా కళింగదేశంలోని సంస్కృతలను ఏకీకృతం చేసేడు. ఈ చక్రవర్తి జగన్నాథ తేత్రమందున్న శ్రీ జగన్నాథ స్వామివారి ఆలయాన్ని నిర్మించేడు. ఇతను తిమిళ చక్రవర్తిఅయిన కుళోత్తుంగవోళుని మనుమడు. ఈ తాతా మనుమలయ్యి పెనుప్రభయమైన సంఘర్షణ చెలరేగింది. తాతగారిని కుళోత్తుంగవోళుడు, అనంతవర్య గంగవోళునిపైకి పంపి తిమిళ వచ్చేడు. ఈ సంగతి “కళింగ తుప్పరిణి” అనే గ్రంథంలో “జయగోందర” అనే తిమిళ కవి చక్కగా వెలవరించేడు. ఈ గ్రంథం చరిత్రకు ఆధారంగా ఉపయోగపడింది. ఈ గంగవోళుని తిండిపేరు రాజరాజు. ఈయన తిమిళరాజైన రాజేంద్రవోళుని కుమార్తె “రాజసుందరి” అనే ఆమెను వివాహం చేసుకున్నాడు. క్రీ. శి. 10, 11 శతాబ్దాలలో కాళింగులకు తిమిళులకు పరస్పర ప్రభావం, ప్రవాహిక సంబంధాలు ఉండేవి. ఈ విషయాన్ని సరిగా అర్థం చేసుకోలేని దాక్కులు మజాందారు వంటివారు, తరువాతి వచ్చిన గంగరాజులు తిమిళులని ధ్రువపడ్డారు. కాని నేడు యీ ధ్రువ తొలగి పోయింది. ఏది యేలా గున్నప్పటికీ, గంగరాజులపైని చోళుల ప్రభావం

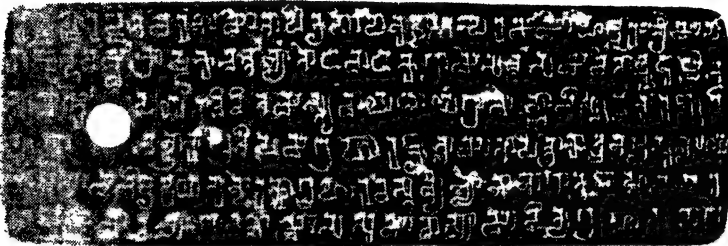
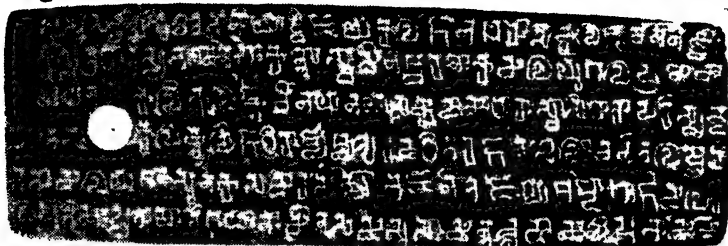
క్రమంగా పుండేదనిమాత్రం చెప్పక తప్పదు. కళింగ చక్రవర్తుల హోళుల బిరుదాన్ని అనుకరించే వారు. హోళులపక్షిలో ఏరు దేవాలయాలనుకూడా నిర్మించుకున్నారు. కళింగదేశంలో వున్న దేవాలయాలనుకూడా ప్రాచీనతమమైనది శ్రీభామేశ్వర తాలూకా శ్రీ కూర్మమంచున్న, “శ్రీ కూర్మనాథస్వామి”వారి ఆలయం. హిందూదేశంలోకి కూర్మనాథతారాన్ని ఆరాధించడానికి ప్రతిష్ఠించబడిన దేవాలయం యిది ఒక్కటేనని చెప్పాలి. ముఖలింగంలో వున్న సోమేశ్వర, మధుఃశ్వర, అనియంక ధీమేశ్వరాల గూలు కూడా చాలా ప్రాచీనమైనవి. ఒకానొకప్పుడు యీ ముఖలింగమాత్రం కళింగరాజులకు రాజధాని నగరమై పుండేదిని విద్వాంసులైన ఆభిప్రాయం. ఈ ముఖలింగ ప్రాంతం కొన్నిటని తిమిళ రాజులు యీ ప్రాంతానికి వచ్చినప్పుడు చెక్కించిన పుండవచ్చును.

మొదట పరిచయించిన 10వంక రాజులు, వారి రాజ్యకాలపరిమితిని పొందించే పుస్తకానికి ఒక బుద్ధుని పుంజు. ఆపట్టికి ఆములలో వున్న శిలానిట్టి బట్టికొక. తూర్పు గంగరాజుల విలువకి కాలంనుంచి నాటు తాలాన్ని పరిగణించడం ప్రారంభించేవారు. “ప్రవృత్త మాన విజయ రాజ్య సంవత్సర”, “గాంధీయ వంశ సంవత్సర” మొదలైన వివరాలు ప్రాచీన చరిత్రలో కనబడుతున్నాయి. అవి ప్రాచీనమైన స్థవస్తునాయి. 10వంకయుల కాలంనాటి తామ్రశాసనాలు, శిలా శాసనాలు. ఒకానొకగా లభ్యమైనప్పటికినీ, యీ గాంధీయశకం ఎప్పుడునుంచి ప్రారంభమైనది అన్న విషయం 10వంకానాడుగానే పుంజిపోయింది. పలువురు పండితులు, పండితులు ఈ తాలూకాలోని నిర్మలంబునారు. చాక్లర్ సీమెట్, చాక్లర్ బర్నెట్, గంగవంశీయులు 9వ శతాబ్దంనుంచీ పరిపాలన ప్రారంభించిన పుంజురని స్థవస్తుచెరు. చాక్లర్ స్టీవ్, వీరు 1911-1914 సంవత్సరాలమధ్య పొందిన పుంజురని పొందారు. శ్రీ 4. రామదాసు గంగ రాజులకాలాన్ని 4వ శతాబ్దంమధ్య సులక్ష్మ నెట్టరు. ఆర్. కె. థెవెస్ యీ గాంధీయశకం 8వ శతాబ్దం నుంచీ పరిపాలన ప్రారంభించిన పుంజురని పేర్కొన్నాడు. కానీ ప్రాచీన గ్రంథంకి సత్యం అవుతుంది. యీ విషయాన్ని సమగ్రంగా పరిశీలించి, 10వంకయుల పరిపాలన 1911-1914 నుంచి ప్రారంభమైనది నిర్ధారణ చేసేడు. ఈ నిర్ధారణ చేసే సర్వజనామోదాన్ని పొందుతున్నది. చాక్లర్

సుజనదారుకూడా అతనితాలూకు “ప్రాచీన హిందూ దేశ చరిత్ర” అనే సరిహద్దు ప్రచురణలో గంగ వంశీయుల కాలాన్ని 1911-1914 వ సంవత్సరంగా నిర్ణయించేరు. ప్రస్తుతము లభ్యమైన యీ తామ్ర శాసనం గంగవంశీయుల కాలాన్ని నిర్ణయం చెయ్యడానికి చాలావరకు ఉపకరిస్తుంది.

ఈ తామ్రశాసనం, మరి మూడు తామ్రశాసనాలతోపాటు, అంధవరంవర్గపున్న ఒక శిథిలదేవాలయంలో దొరికింది. ఈ అంధవరం అనే గ్రామం శ్రీభామేశ్వర తాలూకాలో వుంది. ఈ శాసనంనుక్కరియైన ప్రతిబంబాన్ని యీ పత్రికలో ప్రచురిస్తున్నాను. ఇది, ఆంగ్ల కన్నడ విభిలనులిరిమైన “వేద” లివిలో గ్రాయబడింది భాషమాత్రం సంస్కృతం. “కోటనామ” అనే గ్రామాన్ని దానం చేసిన సంవత్సరంలో యీ శాసనం వ్రాయించేరు. ఈ నాడు పాలించిన తాలూకాలో వున్న తోటనామ గ్రామమే, నాట, “తోటనామ” అయిపుంజుందని వాడుకలో. “అంధోరక”లో వున్న బ్రహ్మచారుల వినియోగాలమై యీ తోటనామక అనే గ్రామం సర్వనుంబాగా, అంటే యేవిధమైన పన్నులతో నిమగ్నం చేసుకొని యీయబడినట్లు యీ శాసనంలో వుంది. ఈ తామ్రశాసనం దొరికిన అంధవరం అనాడు “అంధోరక”గా వ్యవహరింపబడి పుంజుంది. గంగశకం 188 వ సంవత్సరంలో “ఇంద్రవర్మ” అనే రాజుచేరి, అతని మతా పితల ఖ్యాతిని గ్యాపంపజేయుటకుగాను, గంగరాజులశకం 188 వ సంవత్సరంలో శ్రావణ బహుళ అమావాస్యనాడు సర్వ గ్రామ, సముదయంలో యీ దానం చేసేడు. ఈ శాసనంలో గల విషయాన్ని యీ దిగువ వివరిస్తున్నాను.

ఈ శాసనం ఆంగ్లము, “అజయభిఖితం శ్రేష్ఠ ప్రభాకరే శాసనం. అని వుంది, ఈ నాడు సర్కారు వారి ఖర్చునాలలో “వై ఆర్ షి” అని వ్రాసినట్లే అనాడు యీ శాసనంలో “అజయభిఖితం శ్రేష్ఠ ప్రభాకరే శాసనం” అని వ్రాసేరు. ఈనాటి శ్రీభామేశ్వర, పాలకం. తాలూకాలను, అనాడు, “క్రోమకవర్తిని”గా పరిగణించేవారు. 1200 సంవత్సరాలకు పూర్వం కూడా చెక్కి చెడరకుండా వ్యాకరణ విశేషాలతో సంస్కృత భాష వివిధంగా యీ ప్రాంతంలో ప్రచారంలో వుండేదో యీ శాసనం వల్ల అంధవరం భాషాభిమానులకు సుబోధక మవుతుంది.

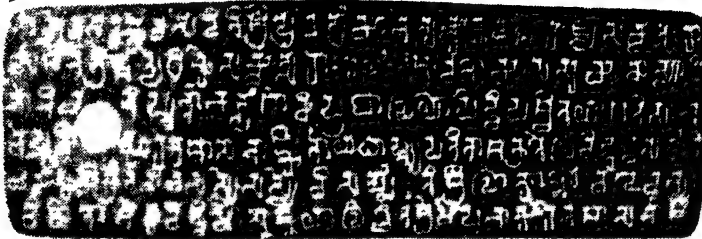
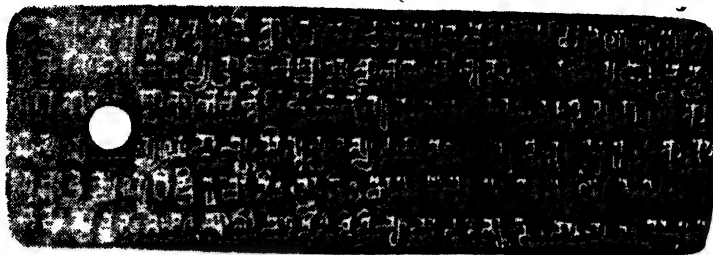

(మొదటి రేకు రెండవ ప్రక్క)

1. ఓం స్వస్తి సర్వస్య సుఖరమణీయ నిర్వజయ కలింగ నగరార్ సకల భువనవిర్యా
2. జైకనూత్రిధారస్య భగవతో గోకర్ణ స్వామి నశ్వరణ కమలయంగళ ప్రణామాత్
3. అపగత కలికళంక వినయ, నయ, సంపదాం ఆధారః స్వామీగారా పరిస్సంధా
4. భగత సకల కలింగారాజ్య త్వరు యవగిరరంగ మేభూ వనిరం శ్రు
5. తత్ర మలయతాః—అనేకావహ సమర సంక్షోభ జనిత జయశ్శ్లో గంగామలకు
6. లప్రతిష్ఠః ప్రతాపాది శయానామిత సమస్త సామంత మాదానుణీ ప్రభామంః

(రెండవ రేకు మొదటి ప్రక్క)

7. రీ పుంజరంజిత చరణః మాతాపితౄ పాదానుభ్యతః పరమహేశ్వరః శ్రీ మహా
8. రాజా యంద్రవర్మో శ్రోతుకన్త్రవ్యం శోటకకుక్ గ్రామే సర్వసమలేతాం పుటుంబినః
9. సమాజ్ఞాన యతి—నిదితం అస్తయథాయ గ్రామేస్థాః సర్వకలైః పు
10. హృత్వి అనంగరార్క ప్రతిష్ఠాం అగ్రహం కృత్వా మాతృపితౄ ఆర్యసత్పుణ్య
11. యశిశాం అభివృద్ధయే అంధోరకాగ్రహర వసతిభ్యాం నానాగోత్ర బ్రహ్మచర
12. ణ బ్రహ్మచారిభ్యః శ్రావణమాం అమావాస్యా ఆదిత్య గ్రహావరో

(రెండవ రేకు రెండవ ప్రక్క)

13. ఉదకపూర్వం దత్తః భవిష్యద్రాజభిశ్చ అయం దానః కర్తవ్య ఆమపాలనీయః తథాప్య.
14. వ్యాఘ్రేతా స్తోకాధవంతి బహుభిర్య సుదాదతై బహుభిశ్చాను పాలితా
15. యత్యయస్య యథాభూమిః రస్యతిస్య తిగాళం స్వదిత్తిం పరదత్తం వా
16. యత్నాత్ రక్షయిష్యతే మహీం మహీమతాం శ్రేష్ఠః దానాత్ శ్రేయోనుపాలయే
17. వస్త్రంవర్ణ సమాప్రాణి మోదతే దివిభూమిః, ఆక్షిప్తాశ్చాను మంతాం

(మూడవ రేకు మొదటి ప్రక్క)

18. తాస్యేవ సరణవసేదతి—శ్రీ ప్రవర్ధమాన ముమ్మగు వంశరాజ్య సంస్కారా
19. దాం శత్రేత్రిం శత్రయ్యధికే సంవత్సరాః శ్రావణమాస ఆనూవాష్యాది
20. నానిర—నిహ్నంతు భర్తృగో విప్రబాలయోగీ విపశ్చితాం గూగతిః సాధ
21. శేర ధూమిపాలక రాసవాగ్ధ్యతం—యథా అప్రపతితాం శక్తి శైలబిందు విసర్జ
22. ఏవం ధూమిపాలక దానం సంస్థాపస్యే విన్వృతి, శ్రీ లోకానాం జీవజీవస్య
23. తిథితానేక విద్యుషః అజ్ఞయాలిఖితం శ్రేష్ఠ ప్రభాకరేణ రాసనం.

ఖగోశ శాస్త్రరీత్యా మార్గగ్రహణం సంధి
 వించిన శ్రావణ బహుళ అమావాస్య అని తెలిపినంత
 మాత్రాన మనం ఒక సంవత్సరం యిదమిత్తే అని
 నిర్ణయించడానికి సీలేదు. కాని దీనిని సంబంధించిన
 మరొకరే భూర్యచరిత్రతో యీ శాసనాన్ని సమన్వయ
 మించి చూచినట్లయితే, ఒక నిర్ధారణకు రావడానికి
 అవకాశంవుంటుంది. ఈ శాసనం వ్రాయించిన రాజు
 గాంగ శకం 127 వ సంవత్సరంలో మార్గశిర శుద్ధ
 పౌర్ణమినాడు గోచరమైన చంద్రగ్రహణాన్ని వేరొక
 చోట పేర్కొన్నట్లు, డాక్టర్ సీలర్ రచించిన పురా
 వస్తు పట్టిక (List of Antiquities) 22 వ పేజీలో
 156 వ విటమెన్ట్ మనకు తెలుస్తున్నది. ఈ రెండు
 గ్రహణాలను ఆధారంగా చేసుకుంటే కాలనిర్ణయం
 చెయ్యడానికి సావకాశంవుంది. మార్గగ్రహణం సంధి
 వించాలంటే మూడువరకు "నోడ్స్" (Nodes) కు
 గల మధ్య దూరం 15 దీర్ఘిలుకంటే తక్కువగాను,
 చంద్రగ్రహణమే "నోడ్స్" కు చంద్రునకు గల
 మధ్య దూరం 12 దీర్ఘిలు కంటే తక్కువగాను
 వుండాలని శాస్త్రవేత్తలు చెబుతారు. "నోడ్స్"
 అంటే క్రాంతి వృత్తంతో చంద్రుని కక్ష్యను
 ఛేదించే బిందువులని అర్థం. ఈ సూచనను ఆధా
 రంగా చేసుకుని ఆరుసంవత్సరాల మధ్య కాలంలో
 ఎప్పుడు మార్గశిర శుద్ధ పౌర్ణమి చంద్రగ్రహణం,
 శ్రావణ బహుళ అమావాస్యకు మార్గగ్రహణం
 గోచరమయినాయో నిర్ణయించగలిగితే యీ సమన్వయ
 పరిష్కారం ముపుసుంది. గాంగ శకం 127 వ సంవత్స
 రంలో చంద్రగ్రహణం కలిగివట్టు భూర్య చరిత్ర చెబు
 తుంది. గాంగ శకం 133 వ సంవత్సరంలో శ్రావణ
 బహుళ అమావాస్యనాడు మార్గగ్రహణం సంధివించి
 వట్టు యీ శాసనంవ్రాసేటట్లున్నది. మార్గశిర శుద్ధ
 పౌర్ణమినాడు గోచరమైన చంద్రగ్రహణంవలన
 సరిగ్గా ఆరుసంవత్సరాల కాలం తిరువాత, శ్రావణ
 బహుళ అమావాస్యనాడు మార్గగ్రహణం సంధి
 వించిన సంవత్సరాన్ని తెల్లకట్టి, గాంగ శకాన్ని
 క్రీస్తు శకంలో మార్చివట్టుయితే, యీ గ్రహణాలు
 క్రీ.శి 561, 567 సంవత్సరాలలో సంధివించినట్లు
 తెలుస్తున్నది. చంద్రగ్రహణం గాంగ శకం 127 వ
 సంవత్సరంలో వట్టిన గనక, 561 సంవత్సరాలలో
 127 సంవత్సరాలు కొట్టివేస్తే గాంగ శకం 434 వ
 సంవత్సరంలో ప్రారంభమై వుండాలని మనం తెలు
 సుకో వచ్చును.

ఇంతవరకు యీ వంశీయు లని ముప్పై శాసనాలు
 బయటపడ్డాయి. గాంగ శకం 81 వ సంవత్స

రంలో చేపొండవర్క వ్రాయించిన శాసనంలోను,
 గాంగ శి 221 సంవత్సరంలో సందవర్క వ్రాయించిన
 శాసనంలోను, 806, 897 సంవత్సరాలలో జేపేండవర్క
 అనే పేదగల యిద్దరు వేరువేరు వ్యక్తులు వ్రాయించిన
 శాసనాలలోను, ప్రస్తుత చర్చకు ఆధారభూతమైన యిందవర్క వ్రాయించిన
 శాసనాలలోను గ్రహణవిషయం ఉద్ఘాటించబడి
 వుంది. మిగిలిన శాసనాలలో గ్రహణవిషయకమైన
 సూచన కనపడదు. క్రీ.శి 434 వ సంవత్సరంలోనే
 గాంగ శకం ప్రారంభమైనదని అంగీకరించి, పై శాసనాలను
 పర్యవేక్షించినట్లయితే, తెల్లకట్టకారము క్రీ.శి 485, 588, 655, 740, 831 సంవత్సరాలలో
 రెప్పకుండా మార్గగ్రహణం సంధి వించినట్లు మనకు
 తెలుస్తుంది. గాంగ వంశ ప్రారంభాన్ని నిర్ధారణ
 చేయడానికి యితర పరిశోధకులు సూచించే
 సంవత్సరాలను ఆధారంగా చేసుకుని తెల్లకట్టనట్లయితే
 శాసనాలలో నిరూపించిన గ్రహణకాలం సరిగ్గా
 సరిపోవడం లేదు. అందుచేత క్రీ.శి 434 వ సంవత్సరమే
 గాంగ వంశ ప్రారంభ కాలంగా నిర్ణయించబడి
 వుంది.

ఇదిగక, డాక్టర్ కీల్ హర్రె, డాక్టర్ దూర్జ
 బెలిల్ అనే చరిత్ర పరిశోధకుల ఊహలకు నేను
 సూచించిన యీ క్రీ.శి 434 వ సంవత్సరం అను
 సూలం గా వే వుంది. గాంగ శకం 87—91 సంవత్సరాల
 మధ్య సాలించిన యిందవర్క విష్ణుకుండిన వంశీయులైన
 యిందవర్కరకునితో యుద్ధించి పట్టుకొన్న
 యీ విష్ణుకుండిన వంశీయుడు క్రీ.శి 500 మొదలు
 580 వరకు సాలించినట్లున్నా ఆధారాలున్నాయి.
 గాంగ శకం 87—91 సంవత్సరాలు క్రీ.శి 500—580
 సంవత్సరాలకు సరిపోవలసి వుంది. గాంగ వంశీయుల
 ప్రారంభకాలం 418—448 లోపుర అయివచ్చు
 వే ప్రతిపాదించబడినది. నేను సూచించిన
 క్రీ.శి 434 వ సంవత్సరం యీ రెండు సంవత్సరాల
 మధ్యనే వుంది. కాబట్టి గాంగ శకం క్రీ.శి 434 వ
 సంవత్సరంలో ప్రారంభమై వుండాలి. సరిగ్గా
 శాస్త్రరీత్యా నేను నిర్ధారణచేసిన యీ విషయాన్ని
 యిప్పుడు దొరికిన ఆంధ్రవర తామ్రశాసనం
 ద్వారా బలపరుస్తున్నది.

(17-5-53 వ లేదా నాటి "హిందూ" పత్రికలో శ్రీ
 యశ్. రమేశ్ గారు "A. Kalunga grant" అనే
 శీర్షికతో వ్రాసిన వ్యాసానికి యిది అనువాదం
 (అనువాదము శ్రీ క్రొవీడి రామం.)

వెదుళ్ళ పండగ

శ్రీ కవికొండల వేంకటరావు

రోడ్డు కొకతట్టు ఎత్తైన మేడలు, ఒక తట్టు వారిజనవాడ, మధ్యను రోడ్డు, సెమెంటురోడ్డు! సెమెంటు రోడ్డంటే అదో జనప్రవాహం! అస్తమానం జనం నడుస్తూనే వుంటా. రుజువంతోపాటు లారీలు, బస్సులు, టాక్సీలు, బిళ్లు, రిక్ష్వాలు, ఒకటి మిటి? నమస్తం చైతన్యంతో ఒక పెద్ద ఊరేగింపులా నిరంతరం కనిపించకమానదు. అయితే నిలబాటుగన్న పురాతన తాటి చెట్లు, చింతచెట్లు, దరిసెన చెట్లు, మట్టిచెట్లు కూడా రస్తా కిటూ అటూ చిరకాలంనుంచి వున్నవి అలాగేవున్నాయి. వాటిని చూచి నవ్వుడల్లా ఊరులేనితిరు, వాడలేని బీడు, చరిత్రాత్మకునకు తోచకపోవు. మఱిన్ని అక్కడక్కడ ఏనాటిదో ఒక జామితోట, ఏ ప్రక్కనో ఒక జొన్నచేను ఇలాంటివి అనాది మనిషి సేవ్యంచేస్తూ రాగా మిగిలిన భవ్యకళను ప్రసాదిస్తూవుండేవి.

ఎంత వ్యాపించుకుంటూ ఆక్రమించుకు పోతూవున్నా మనిషికి మానన్నా, మానకు మనిషన్నా ప్రేమ! ఒక పట్టాన చెట్టును కొట్టెయ్యలేదు. కొట్టేసి ఇల్లు కట్టినా మళ్ళీ అతగాడు చెరడనీ, కొరడనీ పెంచి, పాదో ఫలవృక్షమో మొలిపించుకు సచ్చందనం పెయించేడు గాని కేవలం నివురుగాను, నిప్పచ్చరంగాను ఉంచనోళ్లుడు.

అసలు ఇల్లు లేకుండా, వెల్లడినందు కుండ కూడదని అనుకునే వాళ్ళువున్నారు. చుక్కల్ని చస్తూ, చంద్రాణ్ణి తలపోస్తూ, చల్లగాలిని పీలుస్తూ, ఎండకు చెమటోసు కుంటూ, వానకు మట్టి బాద్మకుంటూ, పారవశ్యంగంటూ, వింటూ అంటూ, ఎందు కుండకూడదు మానవుడుకూడాను? మనిషి తాను పిట్టకన్న, పెట్టకన్న, చెట్టుకన్న, చేమకన్న అధికుణ్ణి అనుకోడం చెల్ల దేమా!

ఇలాంటి స్వప్నం అనుభవిస్తూ నిరు
పేదల్లోని నిరుపేదై నితేవంగా, తన నీడే
తనకు జ్యోతిగా దాపుతులేని జీవితాన్ని
గడిపే వాడొకడున్నా డి లోకంలో, గడవ
లేక, గరణలేక! ఆతని పేరు శరణయ్య!—
శ ర ణ య్య అంటే జ్ఞాపకం వస్తూవుంది.
“ధర్మం శరణంగచ్ఛామి! సంఘం శరణం
గచ్ఛామి! బద్ధం శరణం గచ్ఛామి!—”
కాని శరణయ్య జ్ఞాపకత నన్నాసి కాదు.
అదైత్యనన్నాసి అంతకన్నా కాదు. అసలు
ఏ నన్నాసి కాదు తన నీడే తన జ్యోతిగా,
దాపుతులేని జీవితాన్ని గడిపే వాకానొక
శిల్పము మనుష్యుడు. మగవాడు. ఎదిగిన
వాడు. ఎఱ్ఱగావుంటాడు. బలంగావుంటాడు.
ఛాతీ పోలీసువోగిగానికి నరిగా ఉంటుంది.
ఎత్తు ఆలాంటిదే కాని ఎప్పుడూ నిద్రమత్తే
ఆ వ్యక్తికి. ఆలిలేదు. అనురాగం లేదు.
బాలబాలికలంటే పడదు. పశు పక్ష్యాదు
లన్నా తద్యతే!

అయితే అతనికి ఆకలితీరడ మేలాగు?
కాలంగడవడమేలాగు? అవి రెండూకూడా
అతగాడి కెన్నడూ సమస్యలుగా దట్టలేదు.
తాతతండ్రులు సంపాదించిన కొండ కొంత
వుంది.

ఏపూర్వులో వేసిన చెట్లయ్యుంటాయి
అవి. కాకుంటే వాటికవి మొల్చినవయ్యుం
టాయి. తాటివనం అదీ కొంతవుంది. మల్లీ
వొక ముంజెకాయ తినడు. బుర్ర గుంజ
ఇంత కొట్టుకోడు. మనము రోడ్డంటే నర
మానవుల్ని ఏలా తప్పుకుంటూపోతామో,
ఆలా చెట్టుచెట్టూ తప్పుకుంటూ వనమంతా

తిరుగుతూ ఎక్కడో ఒకచోట ఏ రయితో
ఇన్ని పచ్చికాయలుగాని, పచ్చి బియ్యము
గాని, పచ్చిపప్పుగాని ఆఖరకు వట్టివుచ్చైనా
నరే, ఫలహారంగా పెడితే దాన పొట్టనింపు
కొంటూ, చేదువసేపున్న నదిలో స్నానం
చేస్తూ, సర్వవిధాలా సంతోషం అనగా
వేడుకచే కలిగే సంతోషంకాదు, తృప్తిచే
కలిగే సంతోషం పొందేవాడు. “తాత
తండ్రులిచ్చిన కొండలేకుంటే?” అని అడి
గారా పాతకులు, అది వేరేచోట అడగవల
సింది. శరణయ్యవున్న స్థలంలో కాదు...
నిజం నిజంగా చెప్పకోవాలిగాని, ఆలాఅయి
వుంటేనో, ఇలా అయివుంటేనో అని అను
కోరాదు. ఇంతకూ బాగా ఆలోచిస్తే అతని
కాచెట్లు, పగటివేళ నీడను, రాత్రివేళ
అంధకారాన్ని ఇచ్చేవి. అంతకు మినహా
మతేమి యివ్వవు. మతేమీ కావుకూడాను.

ఇలా వుంటూవుండగా ఒక రోజున
మాతాత్రిగా ఆ పూర్వో వాళ్లకు వెదుళ్ళ
పండగ వచ్చింది. ఎన్ని పండగలైనా మనం
ఎఱుగుకుం గాని వెదుళ్ళపండగ ఆ వఱకెఱు
గము మనమెవళ్లమూను. తొల్లిక్కింను
గురించి వినేం! నష్టాట్ల వెధవ అని తిట్టేం!
కాని వెదుళ్లకు వెదుళ్లు, వరదలోపట్టి, ఇవ
లకు లాగి, బుజాన్ని వేసుకుని ఎవరికివారు
చిరునవ్వుతో తీసికొనిపోవడం ఎప్పుడూ ఇది
వరలో వినలేదు! కనలేదు! ఈ సాహసం
అంతా చూచినప్పుడు శరణయ్యకే సాయ
పడలని బుద్ధిపుట్టాక ఇతరుల మాట ఇక
చెప్పాలా?

అనలు చాలా కాలాన్నుంచి నది ఇగురుకు ఇగురుకుపోతూ ఇనక మాత్రంగా ఇనుకూటగా కొంచెకొంచెం ఉన్నానంటూ వుండే సందర్భంలో ఓ చీకటి రాత్రి గడవకుండానే అంతా జలమయమై మూయకుంది. తెల్లొకటల్లా స్నానానికి అదివట కెంతో దూరం పోయేవాళ్లు, అనలే నడవక్కాట లేకుండా కాళ్ల దగ్గరికు సీళ్ళొచ్చిపడ్డాయి. లంకలూలేవు. లాకులూలేవు. అంతాఒకటే పొస్తున్నట్లు. 'గాలపు' గుట్టా నురుగులు గ్రక్కేటట్లు సీరు ప్రాణందాల్చి నురుపు గ్రక్కుతూ, బగుపు వస్తువును తేలిక వస్తువుగాను, తేలిక వస్తువును బగుపు వస్తువుగాను చూపిస్తూ ఒకటే శోభ, తోభ నిద్దరించుచి అద్దరిదాకా కాపరుస్తూవుంది అందులోనే శిశ్రు!

తెప్పకు తెప్పలే, కుప్పకు కుప్పలే, పెరుగు కట్టి తెరి, కలప పట్టతప్పి, పలకలు కూడా పోలకలా అన్నంత వేగంగా విడి పడ్డాయి. పట్టుపడ్డానికి బిడ్డా? కరగి పోవడానికి బెడ్డా? దేనికదే అడ్డాదిడ్డవు య్యూ రాన్ని శ్రేణి చీకటి గుయ్యారం అంతా గడపి తెల్లారి వెల్లువలో పట్ట ప్రళయశ్లోక పడ్డాయి శాల్ల కాల్లెల్లో నిలబడ్డాయి. పట్టి పైకి తీస్తారా వట్టికే సముద్రానికింటా పోనిస్తారా? ఆ తేలేకరనూ? ఆ మెదిలే కలపనూ? ఇల్లులేనివాడు సుందరంగా ఇల్లు కట్టాయనని, పెల్లిచేసుకునేవాడు పందిరి వేసుకోవచ్చునని, నీటదూకి, నురుగునూకి ప్రవేశిస్తాడు ఆ రోజున "వెదుళ్ల పండగ" "వెదుళ్ల పండుగ" అంటూ ఒట్టుమఱచి సంచ

రించిన వాడే. ప్రతి ఆడదీ ఆయా మగాడికి తోడ్పాటుండే.

శరణయ్య మాత్రం కొంతసేపు విస్తుపోతూ చూశాడు! చూసిమూసి అన్నాడు- "వెదురైతే పట్టరు. కలపైతే పోగట్టరు! స్థలం మీకెక్కడ?" అని అడిగాడు.

ఆలా అడుగుతూనే వున్నాడు శరణయ్య, శరణయ్య చరణాగ్రాందకు వలదవచ్చి అరికాలు గోగిసట్టు అయింది ఇరణయ్య ఒహ దొడ్డ నవ్వునవ్వి అడుగు మార్చాడు. మార్చాడో లేదో ఒకడడుచు కుట్టిన, అంతా బాగావున్నది. "ఒయ్యోయి! సీ వెనగో? జరిగిపో? కురిగి? ఈ వెదురు సీకు జేనేసేసి!" అని ఓ వెగుగుక జారే శరణయ్యకు దాచెట్టిని లేపింది. మొదటి వెనుగుకు రెండో వెనుగు కలేసింది. రెండో వెదుగుకు మూడో వెదుగు, ఆలా పేర్చి, "శివాశివా! యిదేంపాపం?" అని శరణయ్య అనుకునేలా అందించింది వెదుళ్లతో శరణయ్యను, శరణరంగ, అణచేసింది "ఇక చాలు" అన్నా వినిపించుకునే వాటంలో లేదు అది. ఒక్క గడచూ కూడా వాలుకు పోకక, తేల్చిలాగి, శరణయ్య మీదికి విసరజొచ్చింది. శరణయ్య మఱి చేసేసేలేక తనమీదకొరిగినగడలను ఆలా తన తాటి వనంలో ఓ తాటిచెట్టుకు జేరవేసేడు. ఆ పిల్లి ఊకితే వెదురు గడలను అందివ్వడం, ఇతడూరికే తాడికి జేరయ్యడం! ఇలా కొన్ని గంటలు వామా, వాక్కం మాని ఆ యిద్దరూ గోదావరి ప్రవాహం మధ్యను ఈదులాడినంత శ్రమపడి, యెట్ట

కేలకుమట్టమధ్యాహ్నమునకు “ఏం, మావా!” అని అది, “ఏం కోడలా?” అని శరణయ్య ఒకర్నొకరు చూచుకొన్నారు.

చూచుకోవడంలో పూచిన చెట్టులా అది వీనికితోచింది. ఆమెకు ఇతడు ఏలాగో తట్టేడు. ఏలాగేమిటి? శరణయ్య లాగేను. “ఏం శరణయ్యమావా! నీవే! ఇంకాక ట్నంచీ పెద్దళ్లందకున్నాడి?” అని, ఏమీ ఎఱగని దానిలా, అడిగింది. శరణయ్య ఆ ఆశమనిషిని పునః పునః పరకాయించి, “చూస్తే పిల్లవు గని మాట్లాడితే ఇల్లాలు లాగు పలకరించేవు! నీ పెద్దళ్లలా నా తాడికి పేరమీసి ఆలా వ్రుడవలసిందేనా ఈమెని?” అని అడిగేడు “స్థలం మరక్కడన్నా దొరికేదాకా ఆలా ఉండవలసినవే అని” అని పిల్ల అంది.

శరణయ్య కక్కడలేని కోపం ఆపా శంకా వచ్చి, ఒక గొడ్డలి తెచ్చి, ఒక్కొక్క తాడిచెట్ట నఱక జొచ్చాడు. అతగాని పూహ “ఆ పిల్లకు పెద్దరు జేరేసేందుకు చాలులేకుండా చేదా”మని. గొడ్డలిదెబ్బకు - ఒక్కొక్క దెబ్బకు - వై మట్ట అన్నట్లాడి క్రింద వీరు చెదరి - భద్రమ్మని - చచ్చడవుతూ వ్రుంటే పిల్ల వాడలిపోయింది. “భగవంతుడా! ఏ తాడిచెట్టుమీది పడుతుందా?” అని వణకిపోయింది. “శరణయ్యమావా! అంత కోపం అవితే ఏలా?” అంది. “చెట్టుకు జేరేసినగడ చెట్టుదే! నీవు ఈ స్థలం వదలి వెళ్ళిపో తత్తెలుగోచిక్కినద్యాలయ శరణయ్య.

గ్రం.నాలయం

పిల్ల తత్తెలుగం వెళ్ళిపోయింది. “పెద్దరు దొంగపెద్దరు సుమా.” అని పిక్కిరిసింది. “దొంగవు నీవా? నేనా?” అంటూ శరణయ్య నీళ్లు నమలినట్టు అని గొడ్డలితల్తలేక పోయినాడు. గొడ్డలి గడలకు జేరేసి తాటి మువ్వంక ఒకసారి గాంచి “ఇది మా పెద్ద పన్నాగం పన్నేసింది! ఎవరా ఆ పిల్ల?” తెలిపిన తేరిపారిచూచాడు.

పిల్ల ‘మరియమ్మ’లా నట్టింది, పెను తట్టు జలా అది, అల్లాడేలా, కుటకుట లాడుతూ నడుస్తూవుంది. “మరియమ్మా!” అని కేకేసేడు; తన అంచేతులు తననోటికి దాపినవాడై బూరా పూదినట్టు కూకేశాడు. “నన్నేనా? నాను రాను” అంది మరియమ్మ.

“ఎటిగున్న మనిషే
మఱపు కొచ్చింది!
తిరిగి పోనాకమటి
తెలివేలకే కాల్సా?”

అంటూ ఓగితిక అల్లగు శరణయ్య ఆ మరియమ్మను మరియూడగా వెంటాడించాడు మట్ట మధ్యాహ్నపు టెండలో.

“కావలాకాస్తే దొంగనరుకు కాక పోవచ్చు” అన్నాడు చెవిలో అన్నట్టు చేరి కకువెల్లి. మరియమ్మ, మెలితిరిగినట్టు శరణయ్యవంకకు మెడత్రిప్పి, “నీవా? నేనా? కావలాకాయడం?” అంది. “నదుకు నా వంతు, కావలాకాయడం నీ వంతు” అన్నాడు. “అమ్మితే వచ్చేలాభం?” అని అడిగింది. “ఇదేం పెద్దవ్యాపారమా లాభా

నికి?" అన్నాడు శరణయ్య. "వ్యాపారమో వ్యవహారమో నా కదంతా తెలియదు" అంది మరియు. "సాక్ష్యం మఱి వేరు" అన్నాడు శరణయ్య.

అంతలో వాళ్ళిద్దరూ నిలబడ్డ చాయనే వాళ్ళున్న పాళంగా వాళ్ళ మీదకు తబీమని ఒక తాడిచెట్టు వారిగింది. ఇద్దరూ చెరోవైపునకు తప్పుకున్నారు. తప్పుకున్నట్టుగా, మరో తాడి, మరో తాడి తబీ తబీమని గొడ్డలిపెట్టిన పెటిల్లుమంటూ మఱి ఊదకు పడసాగాయి. చుట్టూ చూచేరు శరణయ్య మరియు. ఏకమాపుగా! శరణయ్య గొడ్డలివేయి గొడ్డల్లే, చెట్టుకో గొడ్డలి, గొడ్డలికోమనిషి నిలబడ్డారు కోర మీసాలు వడేశారు.

శరణయ్య మరియు కేసి, మరియు శరణయ్య కేసి, ఒంహారులు భయకంపనంగా చూచుకొన్న వారై, మఱికొట్టబడని చెట్టు ఆ వెదుళ్లుదా పెట్టిన చెట్టినని తెలుసుకోగలిగారు. ఇద్దరూకూడా వెదుళ్ళమధ్యకు దూఱి ఆ ఒంటితాడి మొదలున కూర్చున్నారు.

"బయటికి రాండి!" అని కులంవారు అంతా కూడకట్టు కొక్క గొంతుకనరిస్తే, మరియు మడతపడ్డ జడరిబ్బను సరిచేసుకుంటూ యివతలకు వచ్చింది. కాని శర

ణయ్య ఆలాగే తాటి నంటిపెట్టుకుంటుంది పోయాడు. గడలన్నీ వొత్తిగించి యివతల పారేసినా, చెట్టును విడువకుండా శరణయ్య పూర్ణ సంతోషం వెలిబుచ్చాడు.

"మీరా తాళ్లు ఇంకా వాసాలుగా చేసుకోండి! ఆ స్థలంలో ఇల్లేసుకోండి! ఆ వెనురంతా పెండ్రెండి పెండ్రెండి ఉపయోగించుకోండి! నన్ను నా పురాతనపు తాడిచెట్టును ఇలా వుణ్ణియ్యండి!" అన్నాడు.

ప్రజలపై తామురట్టిన వెదురుంచుకోవడానికి జాగానేకాకుండా, ఇల్లుకట్టుకోవడానికూడా జాగా సంపాదించుకున్న వారయ్యారు. అదంతా వేతే ఒక పెద్ద పేటగా తయారై యూరుకొంది ఒకలిస్తలో.

మతెప్పడన్నా మరియు మరియు శరణయ్య చూచినప్పుడు, తొల్లింటికొంపం పాపం అంతా మఱచిపోయి— "మరియమ్మా! మనిషికి ఒక తాడిచెట్టు ఒక్క వెదురుబాంకు ఉంటేశాన! నీ వంత పెద్దలోగి లెండుక్కట్టేవు? అన్ని వెదుళ్లెందుకు నెట్టేవేవు?" అని వాడు యధాలాపంగా! మరియు అతగాడి ఆ తాడిచెట్టు మువ్వకమాస్తూ "వెదుళ్ళ పండగ!" అని చిరునవ్వు సవ్వది!

గతంలోనికి ప్రయాణం

శ్రీ వసంతరావు వేంకటరావు

సూర్యో మరీచి మాదతై
 నర్వస్మా ద్భవనాదధి ।
 తస్యః పాక విశేషేణ
 స్మృతం కాల విశేషణం॥
 నదీప ప్రభవాత్కాచితే
 అక్షయ్యా త్యక్తతే యథా ।
 తాం నవ్యోభి నమాయన్తి
 సోరున్మ తీన నివర్తతే॥
 ఏవం నానా సముత్థానాః
 కాలా స్సంవత్సరగ్గ శ్రితాః ।
 అణితశ్చ మహాశ్చ
 సర్వే సమ వయన్తి॥
 నతై స్సర్వై స్సమావిశ్యః
 ఊహస్వ న్నివర్తతే ।
 అధిసంవత్సరం విద్యాత్
 త దేవ లక్షణే॥
 అణుభిశ్చ మహద్భిశ్చ
 సమారూఢః ప్రదృశ్యతే ।
 సంవత్సరః త్ర్యక్షేణ
॥

‘సూర్యుడు సర్వప్రపంచమునకు పైభాగమం
 దుండి కిరణములను సరించి ప్రకాశింప
 జేయుచున్నాడు. సూర్యునియొక్క ఆ కిరణముల
 ప్రకాశమువలనను సంతోషమువలనను సంవత్సరము,
 ఆయనము, ఋతువు, మాసము, పక్షము, దినము

మొదలగు కాలభేదము లేర్పడియున్నవి. మరియు,
 విలేవములు మొలచుట, పెరుగుట, వృక్షములగుట,
 పుష్పించుట, ఫలించుట మొదలగునవి అన్నియును
 సూర్యుని కిరణప్రకాశ పరిపాకమువలననే గలుగు
 చున్నవి. అనేకములైన చిన్న నదులు కరియుటచేత
 గొప్పదియగుచు నెల్లప్పుడు నెడతెగక పారుచుండెడి
 ప్రవాహము కలదియై, నాశనములేనిదియగుచు మహా
 నది యొలగునో, ఆప్రకారముగానే శ్మణముహూ
 రాదిరూపమైన చిన్నకాలములు, దివసపక్షాది రూప
 మైన మహాకాలములను ఏవి కలవో అవి అన్నియు
 సంవత్సరమునాశ్రయించి మహాకాలముగా జెప్పబడు
 చున్నవి. ఆ సంవత్సరము అణువు మొదలుగా గల
 సమస్త అవయవములతోగూడినదై, గొప్పదియగుచు,
 నెప్పుడు విరామును బొందదు. ప్రభవ విభవాది
 సంవత్సరరూపముగా బ్రవర్తించుచునే యుండును.
 అచేతువువలన సమస్తమైన ప్రపంచము సంవత్సరము
 నాశ్రయించి యున్నది. కొవున కాలస్వరూపమును
 దిలకింపబడినది సంవత్సరస్వరూపము తెలియబడు
 చున్నది. శ్మణము మొదలగు స్వల్పకాలములచేత, దివ
 సము మొదలగు మహాకాలములచేత నేర్పడియున్న
 ప్రభవాది సంవత్సరములు అందరకును తెలియబడు
 చునే ఉన్నవి” అని ఆరుణిలో కాలజ్ఞాన చర్చ
 గావించబడినది. శివసహస్రనామావళిలో ‘కలకాష్ఠా
 లవాహత్రా ముహూర్తాహ త్విపాక్షాః’ అని శివుని
 సంబోధించెడు. ఆ సన్నిధిని కాలవిభాగాలు. ఒక
 మతప్రకారంగా వాటి విలువలు :

కల	= 30 కాష్ఠాలు = 8 సెకనులు
కాష్ఠ	= 8/30 సెకను
లవము	= $\frac{1}{3}$ సెకను
శ్మణము	= $\frac{1}{5}$ సెకను
మాత్ర	= { ఒక ఆయ్యును పలుకుటకు పట్టుకాలము
ముహూర్తము	= 48 నిమిషాలు
క్షిప	= రాత్రి = 12 గంటలు
అమాస్సు	= పగలు = 12 గంటలు

ఈవిధంగా భగవంతుడు కాలస్వరూపు డిన్నాడు మన ప్రాణీమలు. ఒక్క కాలపరంగానే కాకుండా 'దేశకాలాపరిచ్ఛిన్నా' అనికూడా సంబోధించేను.

అయితే, కాలభావ మెట్లు కలుగుతూంది? ఒక సమగతికగమనమో, ఆవర్తనలనమో కాలభావానికి ఆత్మ్యంతావశ్యకం. అదొక దోలకంయొక్క ఊగుడు కావచ్చు, భూమియొక్క అంతర్భ్రమణం కావచ్చు, లేదా సూర్యునిచుట్టూ భూమిచేయు పరిభ్రమణం కావచ్చు, లేదా జీవి సుండేయొక్క పోటుకావచ్చు; వీటిలో ఏదైనా కానినై కొలవడాని కుపయోగింపబడు. ఏదో వస్తువుయొక్క గమనపరంగాగాని కాలాన్ని కొలపించలేము. గమనరహితమై వస్తువులు ప్రంగిస్తే కాలభావం మాయంగాక తప్పదు.

నిత్యజీవితంలో ప్రాథమికమైన కాలప్రమాణాలు మన భూగమనవల్లనే ఏర్పడ్డాయి. తనఆత్మజై భూమి భ్రమిస్తుంటుంటే మనకు రాత్రిం బడళ్లు కలుగుతున్నాయి. ఒకసారి మనభూమి ఆత్మప్రదక్షిణం చేయడానికి పట్టుకాలాన్ని 'దిన' మని వ్యవహరిస్తున్నాము; సూర్యునిచుట్టూ ఒక ప్రదక్షిణం చేయడానికయేకాలాన్ని 'సంవత్సర' మన్నాము. ఒకవేళ భూమి ఆత్మప్రదక్షిణం చేయడం మానివట్టియితే మన దినప్రమాణం సంవత్సరప్రమాణానికి సమానమౌతుంది. ఆత్మప్రదక్షిణకాలం సూర్యప్రదక్షిణకాలానికి సమానమైతే, అంటే మనకోసం సంవత్సరానికి సమానమైతే భూగోళంలో ఆర్ధభాగం రాత్రికాలంగా సూర్యునివస్తు తిరిగి ఉండిపోతుండే; దానిఫలితమేమంటే, భూమిలో ఆర్ధభాగానికి నిత్యం పగలు, మిగిలిన భాగానికి నిత్యం రాత్రి. పగటిభాగంలోనన్న వస్తువులు నిరంతర సూర్యరశ్మికి సురక్షిత వాడి మండివచ్చు; రాత్రి భాగంలోనన్నవి శీతోష్ణాలు లేక కొంతకుబాధ పడవచ్చు! సూర్య ప్రదక్షిణాలుచేయడం మానినా భూమి కడగి పట్టుకుంటుంది.

భూభ్రమణ పరిధ్రమణాలవల్ల మనకు దిన సంవత్సరాలు క్రమంగా కలుగుతుండగా, చంద్ర పరిభ్రమణవల్ల 'మాస' గ్రావం జనించింది. భూమి చుట్టూ చంద్రుని దొక ప్రదక్షిణంచేయడానికికయేకాలం ఒక నెల. కాగా, మన సంవత్సరానికి సుమారు 12 చంద్రమాస మానాలు, మానానికి 30 రోజులు, సంవత్సరానికి 365½ రోజులు అను సంబంధాల్లేర్పడ్డాయి.

కాని, ఈ దిన-మాస-సంవత్సర సంబంధమే

ప్రతిలోకానికి వర్తిస్తుందని చెప్పలేము. అది గ్రహం నుండి గ్రహానికి వారుతుంది. చంద్రగోళంలో జీవులంటే వారికి మాసభావమే కలిగే అవకాశంలేదు. చంద్రునిచుట్టూ తిరిగే ఉపగ్రహంలేదు. మన భూమినే వారుపగ్రహంగా భావిస్తూ రహకొంటే చంద్రగోళంలోని సగంభాగానికి భూమి కనిపించదు.

భూమిలోపాలు చంద్రుడు సంవత్సరాని కొకసారి సూర్యప్రదక్షిణం చేస్తాడు. ఆత్మప్రదక్షిణకాలం మన నెలకు సమానం; అది చంద్రగోళవాసుల కొక్క దినం. అందుచేత చంద్రలోకంలో సంవత్సరానికి 12 దినాలు; నెల లేనేలేదు.

కుజగ్రహంలో దినప్రమాణం మన దినప్రమాణం కంటే కొన్ని నిమిషాల్లోక్కువ. కాని కుజ సంవత్సరం మన సంవత్సరానికి సుమారు 9000గట్టా. సుదుగోళంలో దినప్రమాణం మన 10 గంటలకే సమానం; సంవత్సరంమూర్తిం మన సంవత్సరానికి రెండురెండు 12 రెట్లు. సుదుగి చాల ఉపగ్రహాలున్నాయి. వాటిలో జీవివిట్టే వారు మానం నిర్ణయించుకొంటారో చెప్పలేము. శనిగోళ దినప్రమాణం మన పదిన్నరగంటలకు సమానం; శని సంవత్సరం మూర్తిం మన 29 సంవత్సరాలంత దీర్ఘమైనది. శనికి చాల ఉపగ్రహాలున్నాయి. వాటి కమనస్థితిగా అనేకసమానంబడవచ్చును. కాని, శని సంవత్సరానికి సుమారు 24000 శనిదినాలు. ఈవిధంగా ప్రతిగ్రహానికి ఉపగ్రహానికి ప్రత్యేకమైన కాలమానాలున్నాయి. ఇది భౌతికకాలం.

సాధికకాలాన్ని నాలుగుభాగాలుగా విభజించవచ్చు. అవి: సౌరకాలం (Solar Time) నక్షత్రకాలం (Sidereal Time) ప్రమాణ కాలం (Standard Time) స్థానిక కాలం (Local Time) సౌరదినానికి నక్షత్రదినానికి కొన్ని నిమిషాల వ్యత్యాసముంది. విశ్వంలోనైనా సూర్యోదయ సూర్యాస్తమయాలకు సరిగా మ్యూనున్న కాలాన్ని 'మధ్యాహ్న' మన్నాడు. భూమి ఆత్మప్రదక్షిణం చేస్తూనేగా ఒక్కొక్క రోజుకొక మధ్యాహ్న మార్తాం పునఃక్రింది? క్రమంగా వస్తుంది. ఏదో ప్రదేశంలో ఏప్పుడూ మధ్యాహ్నమే; కాని, సెండురోజులలో ఒకేసమయమందు మధ్యాహ్నం కాలేదు. ఒక డిగ్రీ రోజుకొక ఛేదమున్న సెండుప్రదేశాలలో 4 నిమిషాల వ్యత్యాసంతో సూర్యోదయ మౌతుంది. అందుచేత ప్రతిదేశం ప్రమాణకాలాన్ని, ప్రతిదేశం స్థానిక కాలాన్ని ఏర్పాటు చేసికొంటుంది. ఒకదినం

ప్రతిదిన మలినములోని క్రిములనుండి మీ ఆరోగ్యమును కాపాడుకొనండి

లైఫ్ బాయి యొక్క-

**రక్షకమైన
సురుగుతో!**

మీ రెండు జాగ్రత్తగానున్న పుటికి-మలినములోని క్రిములనుండి ప్రతిదినము అంటురోగమును పొందుటకు అవకాశమున్నది. లైఫ్ బాయి సబ్బుతో తరచు స్నానముచేసి మీ ఆరోగ్యమును కాపాడుకొనండి. దాని రక్షకమైన మరగ మలినములోని క్రిములను తరిమివేసి రోజంతా మిమ్ములను హాయిగానుంచును.

లైఫ్ బాయి సబ్బు

ప్రతిదిన క్రిములనుండి ప్రతిదిన

మీరు ఖర్చుపెట్టిన
డబ్బుకు ఈవిధములుగా
డాల్డా వనస్పతి
పూర్తిగా లాభము
గలుగజేయును

ప్రతిదోట ప్రీతి చెప్తారు :
“డాల్డాను కొన్నారంటే మీరు
డబ్బును మిగిల్చుకోటాను మరియు
ఇంక రుచికరమైన
ఆహారమును వండుతారు.”

తెలపై ఉల్లాసము పెట్టమని డాల్డాను కొంటారు. మన ప్రతిదోట ఆహారములో
వంట ద్రావ్యములను ఉత్తమమని గుర్తించిన డాల్డా చెప్పుదురు. డాల్డా బిర్రు
చెప్పినట్లు మన ప్రాంతములను. దానివలన ఉత్తమ తయారైన. ఒక డాల్డా చక్కె
పంకజము వచ్చుచో, దానితో మన ఆయుర్వైద్యము ఆహారమును పంకగణగరారో
మీరే చూపండి. ఒక డాల్డా దేవతను ఈ రోజు కొనండి.

నేనేవిధముగా వంట విషయంలో ఖర్చును
తగ్గించుకోగలుగురాను :
ఒకరి సలహాను ఇవ్వబోయే ఏ రోజైనను ఈ క్రింది అనుగుడు
ప్రాయంకి :
ది డాల్డా అండ్ ఫై సర్ సర్వీస్
హోల్డ్ కాంప్ నంబరు 358, కొంపాపా 1

డాల్డా

10 పాన్సు, 5 పాన్సు, 2 పాన్సు మరియు 1 పాన్సు టిన్సులలో దొరుకును

HVM. 192-50 TL

గ్రీన్విచ్ లో మధ్యాహ్నమైనప్పుడు, భూగ్రహం ఘటించిన ఆదివం విశాఖపట్నంలో సాయంకాలం గం 5-30 లున్న, బొంబాయిలో సాయంకాలం గం 4-50 లున్న ఆయా ప్రదేశాల స్థానిక కాల ప్రకార ముతుంది.

కోల్కత్తా బహుమానమందిన విల్హెం నెల్సన్ కాలెక్టర్ ప్రకారము మన భవప్రమాణాన్ని సార కాలంలో చెప్పకొంటాము. సగటున మానవుడు 25000 కోణాల బ్రదుకుతాడు. దీనిని కొలిచే గణితాధారానికి అన్ని దినా లాక్కరే; వృద్ధుడు గడి పిన దినానికి ఐంటిపిల్ల గడిపినదినానికి వ్యత్యాసం లేదు. కాని, పిల్లయొక్క భవిష్యత్తులో ఈ 24 గంటలు చాల వ్యత్యాసాలాన్ని నిమగ్నిస్తాయి; వృద్ధుని జీవితంలోనా (ఇది సులభమైనది) పెక్కువార్తాగమే. కాని, వృద్ధుని భూతకాలంలో పోల్చినప్పుడు దానినం ద్వల్యంగా కనిపిస్తుంది; పిల్ల జీవితంలో చాల ముఖ్యంగా పరిగణనపడుతుంది. ఈవిధంగా భౌతిక కాలంయొక్క విలువ మన దృష్టినిబట్టి మారు తుంది.

భౌతికమైన కాలావిరతికం (Space-time-Continuum)లో మనం నిమగ్నమై యున్నాము. అందుచేత మన జీవితకాలాన్ని తెలిసికోవడానికి ఏమీ గూడా అనిపింపలేదు. ఈ అనివార్యతలో ఒక పరి మాణమైనదానిని గమనించుకొలుస్తుంది. దేదానిని కన్నంగా మన దృష్టికి వచ్చినప్పుడు దేదానినో వి యింతున్నాము.

మనమనస్సు విశ్రాంతి వస్తువునుబట్టి కాల వ్యభిచారం మారుతుంది. ప్రకృతిలో మనం పరిగణించు కాలానికి ప్రత్యేకమైన ముద్రలులేదు. గణితకాలాన్ని మానవే సృష్టిస్తాము. దాని నొక బుజుజాగ్రహిణి పోల్చి, ప్రతిక్రమగతి క్షణం ఆరేపునై కిందువుగా గ్రహింస్తాము. ఒకవస్తువుయొక్క గాని, జీవయొక్క గాని విధిగాజీవసమీకరణమే భవప్రమాణమవుతుంది. అనొక విధమైన ఆంతరింగిక గమనము. శబ్దం పెరుగుతుంది, కాని వ్యక్తిత్వాన్ని కోల్పోదు. మానవుడు రెండు జీవితంలో అనేకవిధములైన దైవాకవిగర్వములకు మానవిక ప్రత్యయలకు లోనైవచ్చుటే రెండు వ్యక్తిత్వత్యాసానికి కారణం కలగదు. ప్రతీవస్తువుకీ, జీవికీ, వ్యక్తిత్వానికీ ఆంతరింగిక గమనము, అవస్థాక్రమము, ఉండే తీరు తుంది. అట్టి గమనమే సైన్యకాలము. మరొక వస్తు గమనంలో ఈ కాలాన్ని కొలవవచ్చును. అందుచేత పౌరకాలపరంగా మన జీవితప్రమాణాలని కొలుచు

కొంటున్నాము. భూరేఖలపై మనం నివసించు చుండుటచేత భూమియొక్క భవకాల పరిమాణాలు మనకు ప్రమాణాలైనాయి. భూమధ్యరేఖలో నిర్దిష్ట భాగమైన మీటరుతో మన పొడవు కొలుస్తాము. భూగ్రహం కాలం 24 గంటలది, ఆ గంటలపరంగా మన జీవితకాలాన్ని చెప్పకొంటాము.

ఒక మానవుని జీవితంలో వారీరకంగా కలుగు మార్పుల వివరణమే వాని ఆంతరిక కాలము. భవకాల పరిమాణాలు నాలుగింటిలో వారేగుగుని నియతవృద్ధి చూపుతున్నాయి. వాని, వివిధ కాలాలలో వాని చిత్రాలు తీయవచ్చును. గణితాధారము, నాలుగు, పది, పదిహేను, ఇరవినాలుగువృద్ధుడు వాని చిత్రాలు వీరే, అది వాని కాయలయ మూడు పరిమాణాలలో వారేమే నిరూపిస్తాయి. ఆ వ్యక్తియొక్క శరీర ప్రకృతిలో ఒకమంగా వాటిల్లిన మార్పులనే సై చిత్రాలలోని వ్యత్యాసాలు మూచిస్తాయి. ఈమార్పులు వారీరకమైనవి, మానవీకమైనవి. అందుచేత ఆంతరిక కాలాన్ని గెండువిధాలుగా చెప్పవచ్చు; అవి వారీరక కాలం, మానవీక కాలం.

మానవుడు రెండువృద్ధులలో పెంపెం గానుండునప్పుడీ మంది జీవితాంతంవరకు సోపానీ వారీరకమైన మార్పుల పరంపరయే వాని వారీరకకాలం; వ్యక్తియొక్క నాల్గవపరిమాణాన్ని నిర్ణయించే అవస్థాక్రమం గానూ సానిని భావించవచ్చును. ఈ అవస్థలో కొన్ని పరివర్తనయలు, కొన్ని అపరివర్తనయలు. గుండె కొట్టుకొనేటం, కండరము (Muscle) ల సంకోచం, సుకోశంలోని శుభ్రలంఘం మొదలైనవి పరివర్తనయలు. చర్మం కలుక్కట్టే సాధకశక్తి క్షీణించుట, ఎర్ర రక్తగోళకాల పగులుట మొదలైనవి అపరివర్తనయలు. కాని, పరివర్తనయలవలననే వ్యక్తియొక్క జీవిత కాలంలో క్రమంగా మార్పు చెందుతాయి. నానితో పోలి శరీర భూవుల నిర్మాణం మారుతుంది గంటల మైన ఈ మార్పులే వారీరకకాలం.

భావ్యులపంపిడిగల ప్రామాణ్యనితన అవస్థ లలో క్రమంగా కలుగు మార్పులను సైన్యకాలం లెఖిస్తుంది. మానవీకజీవితానికి అత్యంతభావ్యకమైనది కాల మని మానవీక రిత్మవల్ల మెచ్చి రెగ్గెన్ యి అభి ప్రాయము. అవస్థితి (Duration) అనిగా ఒకరీతిగా సానె మరొకరీతిగా రావడం కాదు. భూతికాలం అవిచ్ఛిన్నంగా పురోగమిస్తూ, భవిష్యత్తును బుగ్గులుతూ, పొంగి వ్యాపించడమే అవస్థితిగా రెగ్గెన్

మహామౌఖ్యులు సంఘాదితారు. వ్యక్తియొక్క ధూత ధివివ్యక్తులను అద్భుతంగా చెప్పగల జ్యోతిష్కులున్నారు, మానసికశక్తినిపన్నులు ఉన్నారు. వారికొక శక్తి ఎట్లు సంప్రాప్తమైందో మనం చెప్పకొనలేకపోవచ్చు; కాని, అట్టి శక్తియే లేదనడం బుద్ధిమంతుల లక్షణంగాదు.

పై దానినిబట్టి, మానవబుద్ధియే కాలాన్ని ధూత ధివివ్యక్తుల వర్తమానాలను విభాగాలు చేసిందని స్పష్టమౌతుంది. ఒక వి్యక్తివిషయంలో, తను గడిపినది ధూతకాలము, గమనమన్నది ధివివ్యక్తు. వర్తమానం అతి స్వల్పకాలభాగం. మనం మార్గముతూంటే ఊణంనంబడి ఊణం అనాగార్యంగా ధూతకాలం లోనికి జారిపోతుంది; వర్తమానం లవమాత్రమైనా ఉంచవచ్చు!

ఈ కాలవిభాగాలు ఏదో ఒక ప్రశ్నకే కాలాకాళ చట్టానికి వస్తాయి. జగత్తులో అసంఖ్యాక భూతాలున్నాయి. ప్రతి ఒక్కత్రం ఒకకోక మే! నక్షత్రాల్లోకాలలో నేమాచనాపరమైన జీవులంటే వారంతా మనవలె ఆకాశాన్ని పీక్షిస్తారు. అప్పుడు ప్రతిలోకం ఒక ప్రశ్నకే కాగాకాళ చట్టమౌతుంది. అట్టి సంవత్సరంలో ఒక లోకానికి వర్తమానమైనది మరొక లోకానికి ధూతము, మరొక లోకానికి ధివివ్యక్తు కావచ్చును. మనకు గలమనది నిరీయన నక్షత్రనామాలకు వర్తమానము, అర్ధాన్నిక్షత్ర నామాలకు ధివివ్యక్తు కావడాని కన్యంతిరించేదు. అందుచేత, మన లోకాన్ని విడిచి ఆకాళ గహ్వరాలలో ప్రవేశించినప్పుడు ధూత ధివివ్యక్తుల వర్తమాన కాల భాగాలు అర్ధహీనము లౌతాయి; మరొకవిధంగా వాటిని నిర్వచించవలసి అవసరమవుతుంది.

సామాన్యంగా గతంలోనికి మారలేమని మన అభిప్రాయము. కాని, నిశానమయూన నక్షత్రాలను చూచినప్పుడు, ఆ నక్షత్ర భూతాల వివిధ ధూతకాలభాగాలు మనకు గోచరిస్తున్నాయి. ఇది కాంతియొక్క నియంత్రణ ఫలితమే. వస్తువుల వలెనే కాంతి కూడా ఒక ప్రవేశంనండి మరొక ప్రవేశానికి ప్రయాణం చెయ్యడానికే కొంతకాలం తీసికొంటుంది. కాంతి వేగం అత్యధికమనడంచేతను, నిర్విజీవించి మనకు సందర్శించు దూరాలు, సాపేక్షంగా, అల్పమైనవి కావడంచేతను, కాంతిగమనాని కయే కాలాన్ని గమనించే అవకాశంలేదు. కాని,

నక్షత్రాలను చూచినప్పుడు కాంతి వేగం ప్రామాణ్యం వహిస్తుంది. అసంతాకాళ గాంభీర్యాలలో అసంఖ్యాక నక్షత్రాల్లోని విశిష్టమైయున్నాయి. వాటి దూరాలను కొలవడానికి మెలుగాని, వెయ్యిమైళ్ళుగాని ప్రమాణంగా పనిచేస్తారు. మన కంటి సమాపంగా నున్న నక్షత్ర దూరం కొన్ని లక్షలకోట్ల మైళ్ళుండుటచేత, ఆ విపరీతదూరాన్ని అవగాహన చేసికోడానికే ఒక జ్యోతిషప్రమాణాన్ని కల్పించవలసివచ్చింది. దానినేను 'కాంతి సంవత్సరం.' పెరెనె: 18600 మైళ్ళు చొప్పున ఒక సంవత్సరంలో కాంతి ప్రయాణం చేసే దూరమది. దాని విలువ సుమారు 6 లక్షలకోట్లమైళ్ళు. ఈ రకపుని మన సమావేశము తారదూరం 4½ కాంతి సంవత్సరాలు. కాంతిమంత మైన నిరీయన నక్షత్రదూరం 8½ కాంతి సంవత్సరాలు. మృగశాస్త్రాక్షరాలలోని ఎర్రటి ఆగ్రా నక్షత్రదూరం 200 కాంతి సంవత్సరాలు. ఏండ్లా మేఘో నున్న పెద్ద నెబ్యులా 800,000 కాంతి సంవత్సరాల దూరంలో నుంది. మౌంటే విల్సన్ పేపరాలలో గల 100 అంగుల దూరవిశ్లేషణలో గ్రాఫ్ చేయగల దూర తమ నెబ్యులాలనుండి బయలుదేరిన కాంతి మనలను చేరుకోడానికి 14 కోట్ల సంవత్సరాలు తీసికొంటుంది; ఇంతకాలం ఆకాళ మార్గం నిర్విరామంగా అది ప్రయాణం చేస్తునే ఉంటుంది.

నియంత్రణతో కాంతి ప్రయాణం చేయుట వల్ల కలిగే ఫలితమేమిటి? అంటే, దానిమూలంగా మనం గతంలోనికి మారే అవకాశం కలుగుతుంది. అయితే మనం చూచేది మన గతంకాదు; వివిధనక్షత్రాల ధూతకాలాన్ని చూస్తున్నాము. 1953 జూలై 1 వ తేదీ రాత్రి నిరీయనను చూసేమంటే, దాని వర్తమానస్వరూపం మనకు కనిపించదు; 1947 జనవరిలో అదేవిధంగా నుండేదా అస్వభావాన్ని చూడమే మనం చూడగలుగుతామే అనాకు నిరీయన నుండి బయలుదేరిన కాంతి సంవత్సరానికి 6 లక్షల కోట్లమైళ్ళు చొప్పున నిర్విరామంగా గమిస్తూ, 8½ సంవత్సరాలయేక మనకు సందర్శించును. ఉండుచేత, నిరీయన యొక్క ప్రస్తుత స్వరూపాన్ని విచారించే 8½ సంవత్సరాలు వెచ్చుకుంటుంది. కాగా, నిరీయనను ఏకీకమందు చూచినప్పుడు, ఆ దూరానికి 8½ ఏండ్ల ప్రావృత్తు నిరీయన ఆహారాన్ని చూస్తున్నాము. నిరీయన వర్తమానాన్ని చూచే అవకాశమే లేదు.

ప్రతి సత్త్ర వివరము. ఇప్పుడు మళ్ళి ఎట్లుంటే ప్రవేశము. అన్న ప్రశ్నలకు సమాధానం చెప్పలేము. మళ్ళి చెప్పకుమని అప్పుటికి 70 ఏండ్ల క్రిందట ఎట్లుండో అట్లు మాత్రమే మనం చూడగలము. ప్రవేశము చూచి నవ్వుకుండా 1085 ఏండ్ల క్రిందటి దాని స్వరూపమే మనకు గోచరిస్తుంది. 80 ఏండ్ల క్రిందట మళ్ళి భస్మమై యుంటే, మరొక 20 ఏండ్లవరకు దాని స్థానంలో అది దీప్తిగా ఉంటుంది. ఒకవాడు హఠాత్తుగా మృత్యువు అవ్వకముందే, వాటికి 70 ఏండ్ల క్రితమే మృత్యు ప్రమాదం సంభవించి భస్మమైపోయింది భావించాలి. ఇప్పుడు మన కంటిలో పడుతున్న ఏండ్ల మేరకు కూలంలోని నెయ్యిలాకాంతి నెయ్యిలానుండి ఒయలుదేరునది భూమిలో మానవుడు నిర్మించలేము!

కాంతి నియంత్రణంవల్ల ఇంకొక విశేషమనదేమంటే చూడమనకు కలుగుతుంది. అనంత భూతకాలాన్ని భువిభుండాలగా విభజించి, విభిన్నంగా ఉండే వారి చూడగలగమన్నాము. అంటే, అకాలాన్ని క్షీణించినప్పుడు 83 ఏండ్ల క్రిందనున్నది సరియైనది. 70 ఏండ్ల క్రిందట మృత్యు, 360 ఏండ్ల క్రిందట కృష్ణ, 1085 ఏండ్ల క్రిందనున్నది ప్రవేశము. అకాలాన్ని ఒక సమయముగా చూడమన్నాము. మన దృష్టిసామర్థ్య మధికమైన కొద్దీ అకాలాన్ని ఎక్కువగా చూడగలము.

మనం గతకాలం లయం కాలేద; అది కాల గర్భంలో కలిసిపోయింది. అంతగాకాకాంతిలో ఏదో ఒక ప్రవేశంలో వస్తామన కాలభాగంగా అది వ్యక్తమవుతుంటుంది. పరలోకవాసులు, మనకాల, సమయం, కాలం నిర్మించి, వాటిని భూమిపై ప్రతిష్ఠిస్తారు. అప్పుడు భూమిపై భూమినుండి ప్రవేశించిన కాంతిని విశ్లేషించి భూమిపై మనకు తెలిసికోగలము. మహాసంగ్రహం లయం. ప్రభుత్వం లయం మహాసంగ్రహం వాడు సమయంగా మహాసంగ్రహం అంటారు. భూమినుండి బయలుదేరిన కాంతి కూడా అకాలం గావున, ఒక్కొక్క సత్త్రంలో అకాలం, అంతరితంలో పరివర్తనమై విభజనలకు భూమిపై మనకు తెలిసింది. 17 వ శతాబ్దంలో వాటిని భూమిపై సమయం కల్పించారు. కానీ మహాసంగ్రహం, కానీ, అసంఖ్యలకు ప్రవేశముల వాసలు సమయం 740 ఏండ్ల ముందునందున

మానవ. వారి కది భవిష్యత్తులో దాగియుంది. ఇట్లే, ఏ భూసంఘటన కానీ విద్యుదయస్కాంతతరంగ రూపంలో అకాలం అయినా కాలాకాశం అవరతి కంటే కాశ్యంతంగా నుంటుంది. అందుచేత, వివిధ కాలాకాశ సత్త్రాలకు అసంఖ్యలకు భూభవిష్యత్ వర్తమానాలలో వాటిని సమయం, అనాధ్యతాకాలం లోను అనంతకాలంలోను అది నిర్ణయకరంగానే ఉంటుంది.

కాలప్రవాహానికి మార్గం. గతం లోనికి చూడమన కాలకల్పమే గతంలోనికి ప్రయాణం చేయుటకు అంత కష్టమని సామాన్యుల అభిప్రాయము. కానీ, సత్త్రాలను చూచినప్పుడల్లా వాటిగతాన్నే చూస్తున్నామని, వాటి వర్తమానాన్ని తెలిసికొనమనే దుర్బుధుని గమనించుము. అందుచేత గతంలోనికి చూడలేమును సత్త్రం కావని విశేషమైంది.

ఒకవ్యక్తి యొక్క మునుపును సాత్విక సంపత్తి రాలలో వాకిలీ అయింది. దినమని మానవుల మహా పరిమాణం పెరుగుతుంది. కష్టించి ప్రతిదినం అని వార్యంగా గతంలోనికి పోయిందని, ఒకవాడు తీవ్రమైన సాయంకాలాన్ని తిరిగి తీవ్రమేమని భావించాడు. కానీ, అత్యధిక వేగాలతో ప్రయాణించుట కవకాలం కలిగించిన కాల విమానాలమూలంగా మానవులు గతం లోనికి ప్రయాణించేయ సామర్థ్యం గా సహించిపోయింది. ఒక ఉదాహరణ ప్రార్థనగా వివరాలు విశ్లేషణపరచుకోవచ్చు.

విశాఖపట్నానికి లంకా పడమరగా నుంది. అందువల్ల దారి రేఖాంశభేదంవల్ల వాటి ప్రయాణ కాలంలో 5 1/2 గంటల వ్యత్యాసముంది. విశాఖ పట్నం గతీయాలలో అప్పుడు 5 1/2 గంటల వేగం నుండి గతీయాలలో గతీయాలలో. విశాఖపట్నంలో రాత్రి 7 గంటల వచ్చు లంకాలో అది సాక్షి మార్గము 1 1/2 గంటల వచ్చుంది.

గత మహాసంగ్రహంలో విమానాల వేగాలను ఆధారం చేసుకొని 2 గంటల ప్రయాణించేయ. గంటకు సమాన 700 మైళ్ళ వేగంతో శబ్దం ప్రయాణిస్తుంది. శబ్దవేగాన్ని మించిన వేగంలో గమించు కాల విమానాల సాధారణం వచ్చును. కొన్ని విమానాలు గంటకు 1000 మైళ్ళ వేగాన్ని చేరుకోవచ్చు. ఈమధ్యలో విమాన విమానాల వేగం ప్రకటించేయ. 2000 మైళ్ళ వేగాన్ని చేరుకోవడానికి

కూడా తీవ్రప్రయత్నాలు జరుగుతున్నాయి. శబ్ద వేగాన్ని చాటినతరువాత ఎంతటి వేగాన్నైనా చేరుకోవడం కష్టంగాదు. అందుచేత, కొద్దికాలంలో 2000 మైళ్ళు వేగంతో గమించు విమానాలు తయారయే అవకాశం లేకపోలేదు. సుపీడీల వాయువుగల గదులలో కూర్చుని ప్రమానికులు ప్రయాణికులు ఆకాశార్థవంత సుఖంగా ప్రయాణం చేయగలరు.

విశాఖపట్నం నుండి లండన్ కు ప్రయాణం చేయడం సర్యం. ఈ యాత్ర తే 8 దీ సాయంకాలం 2.15 విమానంలో ప్రయాణాని కేర్పాటుచేసేరు. ఆ సాయంకాలం బొంబాయిలో పెద్ద బిడ్డలు సభ జరిగింది. సలుపురు సభాన్ని అభినందించరు. సభానంతరం ఇంట్లో భోజనంచేసి రాత్రి 7 గంటల విమానంలో ఎక్కేడు. బంధుమిత్రులు విమానాశ్రయం వచ్చి చేరి, విమానపు ఎర్రకాంతి మాయమయేవరకు వేచియున్నారు. ఆ విమానం 2000 మైళ్ళు వేగంతో సాగిపోయింది.

మొదటి నరీయో సుఖాసీనుడైన సర్యం ఆకాశాన్ని దూస్తున్నాడు. కొంతసేపటికి పడమటను సూర్యునియే మాత్రమే కనిపించింది. నిజమే; సూర్యునిబం షీలజలభ్రష్ట లేచి, సడమటనుండి తూర్పు గమిస్తోంది. ఆ సంఘటనను అవగాహన చేసికోదానికి కొంతకాలంపట్టింది. విశాఖపట్నంలోని సూర్యప్రయ మయేక జయలుడేరి, మహావేగంతో పడమరముఖంగా గమిస్తూన్న లేన విమానం సూర్యుని కంటే ముందుపోవడంచేత సూర్యునిబం సడమటనే జరిగింది. మామగంటల ప్రయాణానంతరం లండన్ చేరుకోవాల్సి ఉన్నాడు. అప్పటి డిక్టేటర్ గడిగార ప్రకారం సాయంకాలం 4.15 గంటలయింది. ముచ్చటైన లండన్ పార్కులలో విహరించి, మనోహరమైన ఒహావర్షయంతి సూర్యప్రయమయ్యుకొన్నది మరొకసారి సర్యం వీక్షించుడు. చీకటిపడేదరికి ఆకలి వేసింది; ప్రయాణపు బదిలీక దానినిబోవేయింది. అందుచేత రాత్రి భోజనంచేసి, హోటలులో హాయిగా నిదించెడు.

ఒకే సాయంకాలాన్ని గండు ప్రదేశాలలో

గండుసాగు సర్యంగడిచేడు; గండుసాగు రాత్రి భోజనం చేసేడు. హుస్సైని అధిగమించి కాలప్రవాహానికి యెదురించేడు. ఒక్కరోజులో 24 గంటలకంటే ఎక్కువ కాలం జీవించేడు. అనాడు ప్రసిద్ధాకంట్ ఎక్కువ అవారాన్ని భుజించేడు; ఎక్కువ అగిం మరొక్కాడు. ఈవిధంగా విశాఖపట్నం నుండి లండన్ కు ప్రయాణంచేసిన ప్రతిదివాన్ని సర్యం ఎక్కువ గంటలు జివిస్తాడు; ఎక్కువ భుజిస్తాడు. ఈ గంటలన్నీ కలిపి ఆరేని జీవితకాలాన్ని ఎక్కువ చేస్తాయి. అంటే గిరిలోనికి ప్రయాణం చేయడం వల్ల సర్యం దీర్ఘకాలం ఆరోగ్యవంతుడై జీవిస్తాడు.

నయ్యమిళ్ళ వేగంతో ప్రయాణంచేయు వివానాన్ని రమేకే నిడుపురన్నాడు. భూమిస్థితికంటే పెనుగాని రస విమానాన్ని ప్రభుమఖులగా రమేకే నీపిగినిపోతాడు. సూర్యునియే సమ హున్ని విమానమునం ప్రారంభించేడు. రమేకే ప్రజోలలో నున్నా ఆక్కడ సూర్యునియే మాత్రమే ఉంటుంది. ఉదయభానునికోసే రమేకే గమిస్తాడు. అంటే రమేకేని సూర్యునిరథి అనాడునుగా భూమిని వచ్చును. రమేకే మధ్యాహ్నం, సాయంకాలం, రాత్రి మొదలగు కాలవిభాగాలు తెలియవు; ఏమంటే తేల్లవచ్చును గుర్రాన్నిని నిచ్చిధి చే ఉంటాడు. ఆ విధంగా నిరంతరం ప్రవాహవలం గడుపు రమేకేని వేద మయ్యెంతో? అని ప్రాప్తే తెల్ల మొగం చేస్తాడు. రస భౌతిక వయస్సును నిర్ణయించు కొనే అవకాశం రమేకేలే లేదు. ఆనెన్నిరోజులు జీవించడో చాపులేదు; నిరాకారంవచ్చురమే చేయలేదు రమేకే. సర్వత్రాలను దూచలేదు. పొలిపోయిన సంపదించం వలన వాని కన్నువెన్నకు గోచరించెను. అయితే, భూమిమహా ప్రావీణాలు చెప్పన్న రమేకే వివా ఒక మహావీరుణాన్ని గురించు కొని, దాని నెన్నిమాట్లు వచ్చే అన్నిదివాలు గడిచి చల్ల భూమియొకవచ్చు.

భూప్రపట వేగాన్ని మించిన వేగంతో ప్రయాణం చేయగల సామర్థ్యం మామవురు సంతాదించినప్పుడు ఉత్పన్నమయే అనేక స్థితిస్థాపనలలో ఇవి కొన్ని.

బౌద్ధశిథిలములు-సాలిహండ్లము

శ్రీ మండ సరసింహం

శ్రీ కావళిమునకు పదిమైళ్ళ దూరమున సాలి హండ్లమును గ్రామము కలదు. ఈ గ్రామమునకు చేర్చుననే రెండుశిథిలములు గల యొక చిన్న పర్వతమున్నది. పర్వత యన క శ్రీ, వంశీధార యనునది పొరుచున్నది. తొమ్మిది సుమారు మిచ్చిటికి నాల్గైళ్ళ దూరమున్నది. వంశీధార నది ఈ సముద్రములో కలిగపట్టుము చేరువనే కలియుచున్నది. సాలి హండ్ల మను గ్రామమునకు నాల్గైళ్ళ దూరమున నేల పైబడిన పురాతన కాలమునండియు ప్రసిద్ధి గన్న శ్రీ కూర్మనాథస్వామివారి దివ్యాలయమును శ్రీ కూర్మ మను గ్రామమున కలవు.

ఈ దేవాలయ ముత్రిప్రాచీనమైనది. దేవాలయ ప్రాకార కుప్పలమలపై వైదారు శతాబ్దములవాటి శిలా శాసనము లుండుటచే నియ్యది యందకుపూర్వము బ్రతిష్ఠింపబడి యుండుననియును. ప్రాకారమున దిరిచావు నూరు శిలా ప్రస్తంబములు విచిత్ర శిల్పములతో నొకదాని మించిన గొంపర్యమును మరియొకటి కలిగి విరాజిల్లుచున్నవి. ప్రతి ప్రస్తంబము నలుపలక లాకారముగలిగి పురాతన శిలా శాసనములతో నిండి యున్నది. గోపంపైగూడ ఓలగు చోటులందెల్ల శిలా శాసన యల వాగరి, తెలుగు—నన్నడిము, తెమిళము, ఉల్కాశ్రము మొదలగు భాషల లిప్యంపబడి యున్నవి. శిలాశాసనముల గండుమానుమండలన మించియున్నవి. భారతదేశమందలి వివిధమహారాజుల శాసనములనుండి నామాన్య ప్రభు బానాదికముల బల్లు శాసనములు గలవు. ఆద్యోల, ద్వితీయ, విజ్ఞానాద్వితీయ మత ప్రతిష్ఠల శాసనములేగాక హద్ద, ద్వి, కాశ్యపు మరలభూత శాసనములుగూడ కలవు.

దేవాలయమునందలి సంహవ్యాసగోపురము గుండుముగ కూర్మబడి నాధ్వజాపమును బోలియుండును. గర్భాలయముపై సర్పముగూడ సహవారమంది శిఖరముగను పైకవచిహ్నమున వక్రముచే నొప్పుచున్నది. శిలానాల్గై నియ్యది యొక నాధ్వజాపముయి, తరువాత శిథిలయైన, అచటను దేవాలయమై నేటికి

విస్తారముగ వివిధ మత పరిణామ దశల బొంది యుండునచ్చును.

ఇండియా ప్రభుత్వమువారు 1918 వ సంవత్సరమున నీ యాలయమునందలి విగ్రహాసనముల శోధించి మూలమును నిర్ణయించి ప్రచురింప ధిల్లీయండి రా|| బ|| హె|| పి|| కృష్ణశాస్త్రిగారిని, ప్రభుత్వ పురాతత్వ విభాగముని, సంచిరి. వారి శ్రీ కూర్మగ్రామమున రమ పరివారముతో రెండుమాడు వారములండి శిలా శాసనముల కుక్రిము చేయించి యధార్థపాఠమును నిర్ణయించి, ప్రతిబింబముల దీయించి ప్రచురణార్థము సర్వమును సిద్ధము చేయించిరి. (ఈ వ్యాసకర్త గూడ శాసన పాఠముల నిర్ణయించుటలో వారికి నొప్పడెను)

పురాతన శాసనలిప్యలనుపరీక్షించి చెక్కుచున్నకొన్ని శాసనములందు ఆకాలపు రాజులు రమ వానాదికముల తెలియజేయు సంకెచ్చమున, నాధ్వజాపము గొన్ని సువర్ణములను రత్నములను, కూర్మేశ్వరునికు దీప భూషణ వైభవానులకై కొన్ని సువర్ణములను సమర్పించినట్లు తెలియవచ్చునది. ఇందుచే బుద్ధిజేవుని ఆయన సమీపముందుండునట్లు నిశ్చయింపబడినది. మరికొన్ని శాసనములలో కొంచెమున్న బుద్ధిజేవున కనియు ఇంక కొన్నిటియందు జాధివిహార పునర్నిర్మాణమునకనియు ధన యోగబడిగినట్లు చెప్పబడినది. దీనివలన శ్రీ కూర్మమునకు సమీపమునందలి నాలిహండ్లము కొంచెమిద బౌద్ధసంఘములు విహారములు కలవని యాధియాయెను.

తరువాత వీకొంచెపై బరిక్షింప నొక శిఖరమున నూతనముగ నిర్మింపబడిన యొక హిందూ స్తూప దేవాలయమును, మరియొకశిఖరమున పురాతనపు టిటికలు శిథిలములు గానవచ్చినవి. కొంచెము లోయగ ప్రవీణులొక పురావస్తు గ్రామము మొదలగునవి గానవచ్చెను. ఇప్పుడు దివ్యమున బాధాలయములు—స్తూపములు విహారములు—గలవని నిశ్చయింపబడినది. (ప్రభుత్వాధికారి దీనివిషయమును ధిల్లీ ప్రభుత్వమునకు

తెనుకపరచిన పై 1921 వ సంవత్సరమున కొండను త్రవ్వకశిథిలముల జైలుకుదీసి పరీక్షించుట కొక యున్న తో దొర్లి నియమింపబడెను. వారి యజహాన్మున రెండు చిన్న మ్రాపములు కొక విహారము తెరువ బడెను. అందుకు రాతిపెట్టెల బొద్దు స్థూరకచిహ్నములును, రత్నములు, బంగారు పగలు మొదలగు వస్తువులు సేకరింపబడెను. ఇయ్యది లంపెను మూర్తి యమున భద్రపరచబడినట్లు వదిలి. కారణాంతరములచే త్రవ్వకపని కొంతకాలమైనపిమ్మటనివోయెను. తిరిగి 1935 తిరిగి సంవత్సరముల నీపని ప్రారంభమైనది. ప్రధానస్థాపము గుర్తింపబడినది. అందుగూడే రత్నములు బంగారుపగలు రాతిపెట్టెలు బయటపడినవి. అంతటితో ప్రపంచ ద్వితీయ సంక్రామ మారంభము కాగా తేడించిన త్రవ్వకపని నిలుపబడెను. ఇంకను కౌప్రస్థూలు త్రవ్వక మాచిన మరేయే విశేషములు బయటపడకునో! అనీమట్ట నీకొంప ప్రభుత్వరక్షణమందుంపబడినది.

సాలిహుంప మను గ్రామము రెండువేల జన సంఖ్య గల యొక చిన్న గ్రామము. గ్రామమునకు మధ్యను ఈ బొద్దుశిథిలములు గల కొంప గలదు. పురాతత్వశాస్త్రము లీకొంపపై కట్టపములు ఆంగ్రెజులు పరిపాలించినకాలమును నిర్మింపబడినవని నిర్ధారణము చేసినయిచ్చును. వారు క్రీస్తుకేరంభకాలమున నేలుచుండినట్లు దేవార్చిలము చెప్పవచ్చును. ఆంగ్రెజరాజ వంశమువారును ఆరియవారే ఆంగ్లగృహ్యవంశపు రాజులను దేశమును పాలించినట్లు పురాణములు చెప్పవచ్చును. ఆ పురాణ గాథలు, ఆకాలమునాటి ప్రాకృత శాసనములవలనను ఆకాలమునాటి కట్టపముల నిర్మిస్త గ్రీష్మ నిర్మాణమువలనను చారిత్తాంశములుగ గూర్చినవి.

ఇస్కొంపవంశరాజులు క్రీస్తు శకాంధమునకు పూర్వమునుండి ఆంగ్రాజ్య మేలచుండిరి. వారందఱును బాద్మతావలంబకులే! అరురావతి, జగయిపేట, నాగానకొంప మొదలగు చోటాలవారిచే కట్టబడిన బాద్మస్తూపములు అందుండు ప్రాకృత శాసనములు ఆకాలమునాటి వారిప్రాధికమును వెల్లడి చేయుచున్నవి. ఈ రాజులు తమ శాస్త్రసాహసములచే మగధరాజ్యమునకును స్వాధీనపరచుకొని చక్రవర్తులైరి. వీరిలో గొందరు వైదికతావలంబకులై యజ్ఞయాగాదుల చేయుచుండిరి. అశ్వమేధయాగములు జేసిన చక్రవర్తులుగూడ గలరు.

శాలివాహను డీ యాంగ్రాజవంశమున కవలది

వారిలో మిక్కిలి ప్రఖ్యాతుడు. వీనినిగూర్చిన గాథలనేకములు గలవు. ఈతడు శకసంస్థాపకుడు. ఆంగ్ర దేశమున నేటికినిగూడ కాలగమనమును శాలివాహన శకమే వాడుచున్నారు అంగ్లేయుల పరిపాలనను క్రీస్తుశకము ప్రభుత్వమువారిచే నెలకొల్పబడి ప్రచారమునకు వచ్చినది. అంతకుపూర్వము హిందువులు శాలివాహనశకమును ఆంగ్రరాజ్యమున పాడుచునే యుండిరి.

ఈ శాలివాహనుడను సాలిహుంపమను గ్రామమునకును విడిదేని సంబంధమునకి యుంపవచ్చును. శాలిహుంపమను ప్రాకృతపూర్వము హిందువులచున్నది.

‘హుండాం’, ‘హుంప’ అనుపదములు ఆంగ్లదేశమున ఒక చిన్న ప్రదేశమునకు అనగా ఒక పది పదేమిగ్రామము లండుప్రాంతమునకు చెల్లుచున్నది. దీనినిబట్టి ఈ యూరుశాలివాహనుని యేలబడిలోని యొక చిన్న ప్రదేశ మగుచున్నది. ఆయితే సముద్రతీరమువలె ఈ ప్రదేశముందయిన నాటి కలింగ రాజ్యాంధిరాగమగుచున్నది. అట్టి కలింగరాజ్యమున ఆంగ్రరాజుల శాలివాహనున కీన్న ‘మృగమై ప్రదేశ’ మెట్లు లభ్యమైనది?

శాలివాహనుడుకొన్ని సంవత్సరములపూర్వము కలింగరాజ్యమును ఖారవేలు పనురా నేలుచుండెను. ఈతడు యెరవేలుపనియను దువలెపనియను హుంప మతిస్థుపనియను శైవమతిస్థుపనియను పురాణముల వర్ణింపబడి యుండెను. ఇతడు కొంత మతావేశముగలవాడ, పరమచక్రవర్తి, భీకరాజు. సుంకగిరి, అంతిగిరియందును పరవరకులను భీకరపు నిర్మించినవా డీతడే. ఆకాలమున బౌద్ధశైవములు పరస్పర సహనభావముతో నుండెడివి. అందుచేత నేకావశ్య, శాలివాహనుడు కలింగరాజ్యమున వంశధారా నిడదీయున నీకొంపయను పరిపర గ్రామముల కొన్నింటి కంపించించి బాద్మతావ్యక్తికీరతు సంసారములు, విహారములు, స్థూపముల నిర్మించి యుండెనో? ఆంగ్రసామ్రాజ్యమునకు కలింగరాజ్యమునకును ఆకాలమున పరస్పర స్నేహభావ ముండెనని యూహించుట కవకాశమున్నది. మార్కరరాజ్యధిపతి ఆశోకుడు మౌర్యుని నందునవలె కలింగమును జయించిన మరీ నాని సంవత్సరములు పోయినతర్వాత, కలింగాధిపతి ఖారవేలుకు పాటబడి నగరమును జయించి ఆచ్చట ఆంగ్ర సామ్రాజ్యప్రతిష్ఠకు తోడ్పడి యుండవచ్చును. అందువలన ఆంగ్ర కలింగరాజ్యములు స్నేహభావ

నుతోనుండి యుండుచున్నను. శాలివాహనుడు కళింగ సముద్రతీరమున వంశీకరాజుని చేర్చున నున్న కొంపయు, నొక కొన్ని గ్రామములు కళింగరాజు వలన మరవాల్సి పై బి స ఆ ప్రాంతమునకు రెన చేరున సాలివాహనుని సామకరణము చెవియుండును.

పురాతన గాథ శిథిలములు పర్యటించుచి గెండు శిఖరములకే గాక సాలివాహన ముగ్రామముందును గలవు. గ్రామము పెచ్చటనున్నది మలలు తోరణములు చెక్కబడిన శిల్పవిశేషములతో నున్న శిలలపైకములు గానవచ్చుచున్నవి. భిన్నమైన పురాతన శిల్పకళానాకర్మములు జూగుచున్న విగ్రహములు—బుద్ధుడు, విశాక్షుడు, శైలివిగ్రహములు లెక్కన మిగిలి యున్నవి.

సాలివాహనుడు గ్రామముల గానవచ్చు గోలములలో నీ క్రిందివి ముఖ్యములు:—

1. శాలివిగ్రహము: కళింగ రాజుగారికి ప్రధానమైన దేవాలయ కళింగమున, మహాపూజ్యమునకు వచ్చుచు పోవుచున్నది నీ పూజ వలన గౌరవ ముపదార్థమునుండి బ్రహ్మాచారి కళింగ సగరమున రాజధానికి చేరుచుండును. నామములు : ముద్రియం చెట్టి గూడమల నొంపనంకూడై శాలివాహనా రాధింపుమంకూడు. పలుప్రముఖ సురక్షితుల క కలెంనులన పాపాలన పారావేది నొక కైవరియ. ఈమె విగ్రహము కలెంకలెం కుండు సోమకలిగి మిక్కిలి ముగ్ధులుగ నున్నది. ఈమె మూడు ముగ్ధములు గలది. ముగ్ధములు శ్రు ముఖములను కిరిముఖములను కలెంకలిది. ఎవరైనా వచ్చెడిది. రాజు కలితో నొకప్పుడు ప్రస్తుతించి ముగ్ధములు చూచున కొంక గుండును. కురియును గాంప గాంధీయముల నొంకమందును. ఎవమెపుడు గుడు సోకవహమై క్రోధములు పొందుదును. ఈ విగ్రహమున పోగుచేయు కలవు. సోకకలెం, పుష్పకము, పోకలెం చెక్కు, శంఖము, నూలులు అల చేయిలుండ గలవు. ఈ విధానములకు ప్రభుగా గల చేయిలనున్నది. సోకపబడినది. కళింకునకు సైన్యములు ముగ్ధములనున్నవి. ఆశ్వములు మిగిలి కలెంకలెం మలలెంకలెం. రేఖ, ల గాంధీయము సేయు సరియొక స్త్రీ విగ్రహము. విగ్రహులెంకలెం గట్టి గూడు పుష్పముల నామ కలెంకలెం పోకలెం సైన్యముల రోము కలెంకలెం బట్టియున్నది. ఈ విగ్రహము శిథిలమైనది నీచిని దాగుచేయబడి నిలువలేదు బడియున్నది.

2. విశాక్షుడు: గణపతి హిందువులకు గాక భాగ్యులగునా పారాధ్యుడే. ఈ విగ్రహము లనే కలెంకలెం. కొన్నిటికి నాలుగుచేతులు, మరి కొన్నింటికి ఆరు, ఎనిమిది చేతులుగూడ కలవు. విగ్రహములు నల్లరాయిలో చెక్కబడి శిల్పకళా రత్నము కలిగియున్నవి.

3. శైలి విగ్రహములు: ఆగమశాస్త్రమునకు వాదము పుట్టివిలు. ప్రమాతృకలే గాక దుర్విగ్రహము లనేకములు కలవు. మా ప్రసంగాన్ని శైలియులే నీ విగ్రహము లనేక రెండుమూడుగా నున్నవి.

4. శాలివాహన కళింగ: ఈ కళింగ ప్రశ్నక శిలలపై చిత్రిత శిల్పకళా రూపము ప్రదర్శింపబడుచున్నది.

5. పవనగ్రహములు: వికళాకలకమున నీ విగ్రహములు పాపములతో ఆయుములతో చిత్రితముయినవి.

6. రాధినిలము: ఈ నిలము 80 అడుగుల మట్టుకొలది గలిగి శైలిపుకేక మలలబడినది. గాధ ప్రామాణ్యము నియ్యది కలెంకలెంకలెం నువహింపబడినది. ఈమూల గొలుసులు ఎల్లము ఇమియుతో చేయబడిన లింకు లొకనానితో నొకటి గూర్చి యెరికి గొలుసు రూపముగా నీయునకో అట్లు పెద్దచున్నపుడు మైన రాతిమంటచుట్టలలో మలలి లింకులను పునగట్టి యింక పరిమిల గొలుసు తెక్కులూ శైలిపుకేకలెం, కలెంకలెంకలెం పెయ్యగి. ఈ పరిశిల్పప్రావీణ్యము గలది వాదముల సేపుచున్నది. పాదపాదముల ఒక్కరింక నాలుగుమంటలతో తెగిపోయిన, పరిమిలకలెం నిష్కలమైనది. రాతి నల్లకుట ఒంకలెంకలెంకలెం

ఇక పర్యతాగ్రమున స్థాపములు విహరములు కలెంకలెంకలెంకలెం నిర్మింపబడియున్నవి. ప్రధాన స్థాపము బుద్ధుని పుష్పకలెంకలెం భూమింపబడి నిర్మింపబడినది. ఆంధ్ర శివోభాగము ముఖ్యమైనది. పర్యతాగ్రము నుండి యిది 25 అడుగుల లోతునుండి ప్రారంభింపబడినది. ఆకళింకలెంకలెం పహాకలెంకలెంకలెం రాతితో నిర్మింపబడి కళింకలెంకలెం బుద్ధుని స్థాపకలెంకలెం లంచిన రాతిపెట్టెను (Cachet) ఆమెని స్థాపము బుద్ధుని పుష్పకలెంకలెం మట్టుకొలది 50 అడుగులంకలెం. ఒక మూర పాదపుము అంతయే పట్టువు గలిగి జానెను విశిష్యకలెం, కలెంకలెం యింకలెంకలెం గోడకలెంకలెం. చలవంతి పలకలెంకలెం స్థాప

మన గట్టి దానిచుట్టును ప్రదక్షిణము చేయుటకు శలయాకార మార్గ మేర్పాటు చేయబడెను. లోప బ్రవేశించుటకు విశాలముగ మార్గ మేర్పాటు చేయబడెను. స్తూపమునకు కంఠహారముగ రాలిగొలుసు అమర్చబడియున్నది. చివరిభాగమున శిలా నిర్మిత ఛత్రిముగలదు. దీనినే శిరస్తూపముని చెప్పవచ్చును.

దీనికి కొంచెము వెనుకభాగమున ప్రధాన స్తూపమున కిరుపార్వముల మరి రెండు స్తూపములు గలవు. ఈ స్తూపములచుట్టు విహారములు గలవు. విహారములలో జొచ్చి స్తూపములకు ప్రదక్షిణము చేయుటకు మార్గము కలదు. ఈ రెండును—స్తూపవిహారములు—బుద్ధుని వత్తిష్ఠలముగ భావించబడుచున్నవి. ఈ స్తూపములపై గూడ ఛత్రిము లమర్చబడియున్నవి. రాలిపెట్టెలందు వౌద్దిస్థానిక చిహ్నములు గూడ సుంచబడినవి.

ఇక పాదరథమున మరి రెండు స్తూపములు నిర్మింపబడియున్నవి. ఈ రెండును కొంచెయొక్క రెండవ శిఖరమున గలవు. అందుగూడ వత్తిష్ఠాగ మందిరి విహారముల నకును స్తూపములు గూర్చబడినవి కాని యివి చిన్నవి. వీనియందుగూడ స్థూనిక చిహ్నములుగల రాలిపెట్టెలుంచబడినవి శిశోభాగమున ఛత్రిములుగూడ గలవు.

రాలిపెట్టెలు ఒక్కొక్క పెద్ద తిరుగలిని బోలి యుండును. పెట్టెలో బుద్ధుని చిత్రభస్మముగాని మరియే చిహ్న మేనగాని యుండును. అందు నవరత్నములుండును. బంగారు పూవులు మాలలు అలంకరణములు ప్రతి గాలిపెట్టెయందుంచబడును. ఈ పెట్టెలు చంద్రకాంతిమణులచే చేయబడిన—చిలవరాలి నలకలు—పలకలచే కట్టి స్థూపాకారముగ నిర్మింపబడును. వౌద్దిభిక్షులు సంసారములునుందురు. ప్రార్థనకాలమున విహారములందలి స్తూపములచుట్టు

దిరుగుచు పిటకముల పారాయణ చేయుచుందురు. లేదావిహారములందు యోగాభాసములనుండి ధ్యానము చేయుచుందురు.

ఒకసారి యిప్పుడా శిథిలముల జూచిన, మన మిప్పుడిగువదియవ శతాబ్దమున నుండి తిమన్న హటను మరచిపోయి యేనాడో వౌద్దియుని ముచ్చదశియందున్న కాలమున అసగా శ్రీస్తుశిశుమునకు పూర్వము రెండు శతాబ్దముల క్రిందట నుండిమని మనసున పొడగట్టును. ఆ శిథిలములే ఇట్టి మనఃపరివర్తనమును కలిగించుచుండి ఆ స్తూపములు, ఆ విహారములు, ఆ సంసారములు ఆ చిన్నచే యందుండునపుడు ఎట్టి మనఃపరివర్తనము కలిగింద గలుగుచుండినవో మనయూహించుకొన్నాము కాదు. నాటి ప్రభువంశయు మానిపోయినది. నాటి రత్నములు బంగారు పూవులు, నగలు మొదలగు శిలాశిల్పములు లంఛన మ్యాలియమున ప్రదర్శింపబడుచున్నవి. మరికొన్ని శిలాశిల్పములు చెన్నపురి మ్యాలియందును భద్రవరచివడియున్నవి. నేటికొంత శిఖరములపై పూర్వకాల మందిరి స్తూపములు మొదలగు వారి పునాదులును పెద్ద పెద్ద శిలావిగ్రహములును మార్చిపే మిగిలియున్నవి. ఆ కాలమున నిర్మితమైన ఇటుకలు రాతిపలకలు నేటివరకు కేడించుచున్నవి. ప్రస్తుతము ఒక ప్రభుత్వోద్యోగి ఈ కొంచెలపై శిథిలముల దొంగరాసుకంపకాపహాచేయుచున్నాడు. కొంచె ఖిలగ్రమునకు బోవుట కనుకూలముగ బాలయొకటి నిర్మింపబడినది. మోటారులుకూడ నచ్చటకు బోగలవు. పర్వతాగ్రము నుండి చూచిన ప్రక్కనుండి ప్రవహించు వంశివారానదియు సాగరమును దిగువభాగమందలి పల్లగాముములును ఆతిరివ్యముగ గానవచ్చును. వౌద్దియుగమునాటి నాగరకరియ మధ్యమును మతాభిమానమున గనుకొన నుద్దేశముగల ప్రతి హిందవుమును తిని జీవితియిగా జోకనారితైన నీ పర్వతియును నిచ్చటి శిథిలములును చూచి నీరవలెను.

గ్రంథవిమర్శనము

ప్రకృతి సాంచజన్యము

[ఖండకావ్య సంపుటి]

కవికొంపల వేంకటరావు ప్రతులకు: రచయిత రాజమహేంద్రవరము నెల: 1-12-0.

ఈ గ్రంథ ఖిక్కిలో రచయిత తాము వాసిన ప్రకృతి కావ్యాలన్నీ కొత్తగా ఈ పేరుతో ప్రకటిస్తున్నామని, అయితే ప్రకృతి కవితకు అంతగా సంబంధించని 'నాగోనింతము' వంటి ఖండకావ్యాలు కొన్ని ఈ సంపుటిలో చేరాయనీ వ్రాశారు. అంతేగాక చూర్యం ప్రకటించిన 'ప్రకృతి చందనం'లో కొన్ని ఖండకావ్యా లిందులో చేరలేదని కూడా వ్రాశారు. రచయిత తన ప్రకృతి కవితారచనలన్నీ ప్రత్యేక సంపుటలుగా ప్రకటించడం ముదావహం. ఇకనుండు సంపుటలో నైనా పేరు ప్రకృతికి సంబంధించని భిక్షు చేర్చకుండా కేవలం ప్రకృతి కావ్యాలే ప్రకటించగలరని ఆశిస్తున్నాను.

'ప్రకృతి' శబ్దం ప్రాస్తావనకొని దీర్ఘాంతం గాదు. ఇట్లానే ఈ కావ్యసంపుటిలో కొన్ని కొన్ని ఇబ్రాహీముల వొడ్లున్నాయి. అవన్నీ పేరు ముందు సంపుటలోనే నవరంజనం రచించి ఉన్నాయి.

అనువాదం వ్యాఖ్య కవితామాలలో ప్రకృతి కవితకు సుక ప్రత్యేక కవితామార్గంగా స్థిరపడింది. మరప్రాచీనవాగ్దయంలో ఋతుసంహారంలాటి ప్రత్యేక ప్రకృతి కావ్యాలున్నాయిగాని వేటికీ కాలపు కవితగాని ప్రకృతి కవిత ఎక్కువగా వ్యాఖ్య కవితా రీతుల ననుసరించి బయలుదేరినదే అని చెప్పాలి.

వేటి సంపుటిలో ప్రకృతి ప్రకృతి వర్ణన పరమైన ఖండకావ్యాల వ్రాసినవారు నన్నారగాని, ప్రత్యేకంగా ప్రకృతి కవితా వేర్వొనవగిన అధునిక కవి శ్రీ కవికొంపల వేంకటరావుగా రొక్క శ్రీ. ముద్రించిన వీరి కవితల్లో ప్రకృతి కుప్పంట ప్రాధాన్యము, సత్ప్రతి మిగిలినవాటికి రాతేదు. మిగిలిన రచనలలో కూడా ప్రకృతి కవితాచ్ఛాయలు బాగా ఎక్కువగా పడుతుంటాయి. తెలుగుదేశంలో

వల్లెపట్టులో కనిపించే ప్రకృతి సౌందర్యం చక్కని వానపవన సారశృంగతోను, బహుముఖమైన విషయ సైవిగ్గంతోను, వీరి కవితలో ప్రతిబింబిస్తూ ఉంటుంది.

దూరపు నలయాపు, వానపాటు, ఊడుపునీపలు, తురాయి పువ్వు, పున్నాగము మొదలైన వివిధ భృంశలనుబట్టి వీరి ప్రకృతి వైవిగ్గం గ్రహించవచ్చును.

శ్రీ వేంకటరావుగా రీ సంపుటిలో చేర్చిన ఖండకావ్యాలలో అత్యుత్తమ రచన మొదలు, అతి సామాన్య రచనవరకు గల ఖండకృతులన్నీ కలగా పులగంగా కనిపిస్తుంటాయి. ఈ సంపుటిలో మాత్రం ముద్రించిన అత్యుత్తమ రచనలే ఎక్కువ.

ఈ రచనలో కొన్ని చోట్ల ప్రకృతి ఎక్కువగా కవిభావనా రంజితంగా కనిపిస్తుంది. అయితే చాలా చోట అవిధంగా కాకుండా స్వచ్ఛంగా అద్దంలో ప్రతిబింబించియు మెరుస్తూంటుంది. 'అసాయం కాలము' అనే ఖండకృతి దీనికి తార్కాణంగా స్వీకరించవచ్చును.

'అరుణగర్భితై బహులం'

[బధిలీనును కెల్లవెన్నెచా

రు రమణ దోషతేనెడ విలో

ంత నవ్వడే తీరవాయు సంత

స్ఫురణము తట్టి తట్టక క

హలములందున నెత్తేనెడిక

జరుచిరినంత; నీటిపస

జమ్మిరకాల్య గగుర్చు పెంచెడిన'

పాలపిట్ట యొకటి ప్రక్కతాళితరువు

మువ్వలోనదాగి కప్పుకొర

విసరజొచ్చే లేత పెడపులనునున్న

చిత్తలూగు జేడ్డు చెవులుముట్ట

గోతకోయనాడు కూలీలు తమకూరి

కాగ నొక్క పురుషు గానమంటి

పల్లవికై కలిపి వల్లింపజొచ్చిరి

కొండెల్లల కూరు నిండేమాయ!

అసాయంకాలము వే
లేసంగతి నాకు దోపలేదు; మనంజేమో
మో! సగము రంగు కొరసగ
మోసడి సన్నమోగు మరుపును! అంతే!
'ఒకమోజు' అనే ఈ క్రిందికిక కవిభావనా
రంజితమైన వీరి ప్రకృతివిద్వంశ కుదావృత్తిగా తీసుకో
వచ్చును.

'జీవిత మృగసంబద్ధ పుంభావమయము
గాగ దోషించు మనిగి యోగో యనకు;
మంకువేసరి చిగురించు మనిమొక్క!
వీడుగుత్తుచుండు జలువ చిప్పిలుమొయిల్ల!
గొంతులో గద్దదంబికావంతియెల్ల
మంగి చిరునవ్వు పెదపుల మేళించి
పాడుమా కోకిలం బల్ల పాటనొండు!
అదమ! చాతకం బట్టు లలిపిపాస!'

యూలవాడు, ఒకసానక పువ్వును జూచి,
ఎడలోబడె న ప్రమయము, మొదలైనవిజాతికి చెందిన
ఈ త్రిమ ప్రకృతివర్ణన చిత్రితరే.

ఈసంపుటిలో కవిగోంపల వారి ప్రకృతి
కవితా సైనికం చక్కగా ప్రతిఫలించింది. ఇది
ప్రకృతి కవితాభిమానులందరికీ అవశ్య పనియమైన
సంపుటి.

చీకిత్యాసార సంగ్రహము

సంపాదకులు : డాక్టర్. యస్. హనకి
రామరాత్రి. ప్రకాశకులు : గవర్నమెంట్, ఓరి
యంటల్ మాన్యుస్క్రిప్టు లైబ్రరీ, మదరాసు.
వల: 11-8-0.

గ్రంథ సంపాదకులు పీఠికలో తెలియజేసినట్లుది
ఒక ప్రసిద్ధాయుర్వేద గ్రంథం కాదు. గృహస్థు
లేవకో అయ్యుర్వేద గ్రంథాలన్నీ సరికొంటివి నిర్వి
కృత్యంలో ఉపయోగించే అనుబంధాయుర్వేద విషయాల
లన్నీ ఒక తాళపత్రగ్రంథంలో చేర్చారు. అది
మదరాసు ప్రాచ్యతాళపత్ర భండారాగారికులు
ప్రచురించారు. దానికే చీకిత్యా సారసంగ్రహ
మని పేరు.

ఇది రాయల్ నైజాలో 518 పుటల గ్రంథము.
గ్రంథంలోలో అనుక్రమణిక మొదలును ఉపయుక్త
విషయాలన్నీ ఉన్నాయి. తిప్పావ్యుత్పత్తిక ఒకటి
చెప్పబడిఉన్నా, తర్వాతి లేకపోవడంవల్ల అపని
జరగలేదని సంపాదకులు తమ పీఠికలో తెలియ
జేస్తున్నారు.

అయితే ఈ గ్రంథంలో అనేక గోళాలు, వాటి
నిదానాలు, యాదాగోగనివారాలకు ఉపయుక్తము
లైన మూలికలు, ఔషధాలు, అవి రాయారుచేసినవిధా
నాలు, ఇంకొకాక పథ్యావస్థాధ్యాయ మొదలైన
అయ్యుర్వేదాని, సంబంధించిన విశేషాలెన్నో
ఉన్నాయి.

గవర్నమెంట్ ఓరియంటల్ లైబ్రరీవాడు
బహు వ్యయప్రకారముతో ప్రకటించిన ఈ గ్రంథం
కేవల ప్రాచీన వైద్యశాస్త్ర పరిశోధకుల కేమీ సహాయ
కారి కావాలదు.

పోనీ ఇంగుళో ఉన్న ప్రక్రియలు, చిట్కాలు
మొదలైనవి బహుమానాగారికి నిమేనా ఉపయో
గిస్తానూ అంటే అది కనబడుదు.

సంపాదకులు 'అను గ్రంథ విమర్శన'లో ఈ గ్రంథ
మున కొన్ని వ్యాసాగములు, సువర్ణవ్యాసాగములు,
రజకలకలకములు, శాస్త్రబలమున్నవి. కాని పాక
లగు వాటి రిప్రెంటులు తెలిపికొనకను, నిమాత్ర
మున వయ్యలేదు. ఈ గ్రంథము గుసగొగించిన

జీవాతదేమిటమాట!

సంతానం కుల్లి కృషిస్తూ ఉంటే

తల్లికి క్షోభకాదు?

భారతీ-భారతాంబ తన

కుష్టు,బొల్లి సంతానం

కోసం ఎంతని విచారిస్తుఉందో?

ఇదుగోమా 34 సంవత్సరముల

అనుభవంతో ఇస్తూఉన్న అభయం

మాట నేడే వ్రాయండి

రెడ్డి అండ్ కో.,

గోపాలపురం. (ప్రా.గో.జ)

ఒక వేళ కొరిన ఫలితములు కలుగక పోవచ్చును." అని ప్రకాశించెను.

దీనినిబట్టిమానే జనసామాన్యానికిగూడా ఇది ఉపయోగపడదని తేలింది.

అందుచేత ఇంతగా భవవ్యయంచేసి ప్రాచీన వైద్యశాస్త్రము గ్రంథం ప్రకటించ దలిచినప్పుడు ఇంతకంటే మరి ఒక సుప్రసిద్ధగ్రంథ మేదైనా ప్రకటించిఉంటే బాగుండేది.

విశాఖాలో ఈ కాలం వైద్యుల కిగ్రంథంతెల్ల ప్రాచీనకాలంలో ఉన్న కొన్ని చిట్టాలు, ప్రకీరణాలు కొన్ని బౌద్ధుల తయారీలు మాత్రమే తెలుస్తాయి. ఇక మిగిలినవాటిలో ఉపనిషద్విధాన విధాన మొక్కటే ముఖ్యమైన విషయం.

ఇకముందునించేనా సంపాదకు లీ విషయాలు బాగా క్రమా గమనించి ఇంతకంటే ఉత్తమ శాస్త్రీయ గ్రంథాలు ప్రకటించగలరని ఆశిస్తున్నాము.

1 తేనెసోనలు మొదటి సంపుటము

2 తేనెసోనలు ద్వితీయ సంపుటము.

[ఖండకౌవ్య సంపుటాలు]

రచయిత, విద్వాన్ వేదము వేంకటకృష్ణశర్మ ప్రతులకు రచయిత, తీర్థ, సామిక్ష్మవిధి, చూడ, మదరాసు. సంపుటము ఒక్కొక్కటి: వల 1-4-0.

ఇవి రెండూ రచయిత అవ్యవస్థకు రచించిన ఖండకౌవ్య సంకలనాలు. వీటిలో మొదటిదానికి శ్రీమల్లంపల్లి సోమశేఖరశర్మగారు, రెండవదానికి శ్రీఅండ్రి శేషగిరిరావుగారు ప్రవేశికలు రచించారు.

రచయిత ఈ కాలంలో బాగా ప్రచారంలో ఉన్న ఖండకౌవ్య రచనాపద్ధతి ననుసరించి ఈ రెండు సంపుటాలలోను, చిన్న చిన్న కథాకావ్యాలు, ప్రకృతి వర్ణనలు, చాటువులు, అనువాద కావ్యాలు, భావచిత్రణలు మొదలైనవన్నీ సమకూర్చారు.

వీరి రచనలో సాంప్రదాయక చృందస్సులే గాక విమతన ఫణిలో రచించిన వేయి వేదపద స్ఫులభూడా ఉన్నాయి.

వీరి కవిత అంతటా భావసాంప్రదాయక మైన శిష్టమార్గంలో నిర్దంఢంగా సాగిపోతుంది.

కవిత మొదటి సంపుటిలోకంటే రెండవ సంపుటిలో కొంతెం పెంచుకొంటుంది. ఈ క్రింది ఉదాహరణలనుబట్టి వీరి పద్యరచనాపద్ధతి కవిత్వాసాన్ని అవగాహన చేసుకోవచ్చును. ఈ కృత్యం వీరు రచించిన అంధ్ర సాంఘికవైఖరిలోనిది.

“శర రమ్యతాం శుకాంతియి,
చంద్రకళా రమణీయ చూడన్,
వర మధియంబు, పుస్తకము,
స్థాటిక మాతము దాల్చిచేతులన్
బరగడు, నిన్ను సత్కృతులు
పల్కలు మొక్కిన గాంధ్రుగాదె తా
రొరిమను గోస్తనీ మధువమో
మధురంబుల దివ్యవాక్కులన్”

కొవసాస్యకావననన పరమైన ఈ క్రింది కృత్యం వీరి స్వీయరచనాఫణిలో ఉత్తమ కవిత తమ ఉదాహరణం.

“అల్లిక తేనెలిం దొరగి, యంతట
నంతట బూలురాల, న
బల్లన ముంకురుల్ గునినీయాడ
ముఖాంబుజమందు, గావి చె
క్కిళ్ళను గమ్మ గంబెదవి
కీసెడి కంపమునంద, మిణురుల్
సల్లెను వల్ల మాపుల
పసందగునీ సావగంతు మందరి!”

చిన్నయ్య

[తవిత చరిత్ర]

కొత్త సత్యసారాయణ చాదరి. అమృతలూరు, సులూరు జిల్లా, నల: అరణాలు.

ఇది పరతస్తు చిన్నయమారి చరిత్ర సంగ్రహంగా వివరించే చిన్న పుస్తకం.

ఈ పుస్తకంలో వీరు చిన్నయ మారి బాల వ్యాకరణాన్ని సురించి హరికారికలను సురించి నెల రోగిన వాదాప వాదాలు ఇంకా మిగిలిన చారిత్రిక వివాదాలు ఇంకా వివరంగా ఇచ్చిఉంటే ఇది ఇంకా పాఠక జనాపయోగిగా ఉండేది.

ప్రస్తుతి గ్రంథం చిన్నదైనా ఇందులో చిన్నయ్య మారి తవితచరిత్రకు సంబంధించిన వివరాలన్నీ ఉన్నాయి.

